

Crkvena kulturna dobra *analecta*

4

Nadbiskupija zagrebačka

Ured za kulturna dobra

2006.

TEMA BROJA:

**MUZEJI ZA SAKRALNU
UMJETNOST -**

**MJESTA
SVJEDOČANSTVA
ŽIVOTA
CRKVE
ZAJEDNICE**

Iz sadržaja:

- » Zakoni i propisi o muzejima
- » Pregled muzeja, zbirki i riznica u vlasništvu vjerskih zajednica
- » Dijecezanski muzej u Zagrebu
- » Razoreni i oštećeni crkveni objekti Đakovačke i Srijemske biskupije 1991.-1997.
- » Florijan Škunca: Suvremena hrvatska arhitektura sakralnih građevina
- » Razgovor: Vladimir Meglić, Josip Poljan
- » S. Lina Slavica Plukavec: Kaptol kao naselje, biskupski grad i trg
- » Kakvo urbanističko-arhitektonsko uređenje Kaptola?
- » Nekoliko uputa investitorima o izgradnji crkvenih građevina te liturgijske ideje vodilje za izradu natječaja

Izdavač / Issuing Body

Zagrebačka nadbiskupija
Nadbiskupski duhovni stol,
Ured za kulturna dobra

Glavni urednik / Editor

JURAJ KOLARIĆ

Odgovorni urednik / Editor in Chief

VLADIMIR STANKOVIĆ

Izvršni urednici / Managing Editors:

NEDJELJKO PINTARIĆ, IVAN ŠAŠKO

Uredničko vijeće / Editorial Board:

MILJENKO DOMIJAN, MIJO GABRIĆ, JURAJ KOLARIĆ, NEDJELJKO PINTARIĆ,
VLADIMIR STANKOVIĆ, IVAN ŠAŠKO, STANKO ŠPOLJARIĆ, STJEPAN VEČKOVIĆ

Za Riječku nadbiskupiju:

GORAN CRNKOVIĆ, ANDREJA JAKUBIN, NINA KUDIŠ

Adresa uredništva / Address:

Ured za kulturna dobra
JURAJ KOLARIĆ, PREDSTOJNIK
MR. VALERIJA MACAN, TAJNICA
10 001 Zagreb, Kaptol 31, pp 553
tel. + +385/ 1/ 48 94 846; 49 20 308
E-mail: kulturna-dobra@zg-nadbiskupija.hr

Izlazi jedanput godišnje

Zagrebačka banka Zagreb

Br. rč. 2360000-1101540967 s naznakom Nadbiskupski duhovni stol - za CKD

Nakladnik / Publisher:

Glas Koncila, Zagreb, Kaptol 8
www.glas-koncila.hr

Likovno rješenje i korice / Layout and Cover Design:

Logotip:

IVAN ŠAŠKO

Lektura / Language Editor:

JADRANKA JELINIĆ BLAGEC

Prijelom / Computer type set:

Glas Koncila, Zagreb / VERICA BLAŽINIĆ, INES KARAČIĆ

Naklada / Edition:

600 primjeraka

Tisak / Printed by:

Offset MARKULIN, Lukavec

ISSN 1334-2452

Tiskano u srpnju 2007.

Rukopisi, fotografije i knjige dostavljeni uredništvu se ne vraćaju.
Potpisani tiskani prilozi odražavaju mišljenje autora, a ne uredništva.

Crkvena
kulturna
dobra

analecta

ISSN 1334-2452
UDK 262

Godišnjak Ureda za kulturna dobra
Zagrebačke nadbiskupije

Crkvena
Kulturna
Dobra
Analecta

4

GOD. 4 (2006)
STR. 1–284
ZAGREB

CRKVENA KULTURNA DOBRA - ANALECTA

KAZALO

RIJEČ UREDNIKA	5
----------------------	---

TEMA BROJA: CRKVENI MUZEJI

1. Rosana Nina Biličić: Župni muzej, mjesto svjedočanstva života crkvene zajednice.....	11
2. Valerija Macan: Dijecezanski muzej Zagrebačke nadbiskupije	15
3. Zakon Republike Hrvatske o muzejima (9. listopada 1998.).....	23
4. Pravilnik o načinu i mjerilima za povezivanje u sustav muzeja Republike Hrvatske (20. rujna 2002.)	38
5. Juraj Kolarić: Crkvene matične knjige, knjige stanja duša i ljetopisi kao svjedoci dinamičnog života crkvene zajednice	43
6. Sporazum o povratu crkvenih matičnih knjiga, knjiga stanja duša, ljetopisa i drugih knjiga koje su u vrijeme komunističkog režima nezakonito oduzete Katoličkoj Crkvi (31. listopada 2005.)	47
7. Muzeji, zbirke i riznice u vlasništvu vjerskih zajednica - podaci Muzejskoga dokumentacijskog centra Pregled muzeja, zbirki i riznica u vlasništvu vjerskih zajednica na području Republike Hrvatske.....	49
Zbirke u vlasništvu vjerskih zajednica na području grada Zagreba.....	69

AKTUALNA TEMA

· Antun Jarm: Razoreni i oštećeni crkveni objekti na području Đakovačke i Srijemske biskupije 1991. – 1997.	85
--	----

NOVIJA HRVATSKA SAKRALNA BAŠTINA

· Florijan Škunca: Suvremena hrvatska arhitektura sakralnih građevina	125
--	-----

PREDSTAVLJAMO VAM...

- Vladimir Meglić, slikar kršćanskog nadahnuća137
- Josip Poljan, kipar lirskog izričaja koji u svoje sakralne skulpture unosi svoj kršćanski svjetonazor145

DOGAĐANJA

- Kronologija Ureda za kulturna dobra za 2006. godinu153
- Važnija kulturna događanja u Riječkoj nadbiskupiji165

IZVJEŠĆA

- Ministarstvo kulture - Programi zaštitnih radova obnove pokretnih kulturnih dobara na području Zagrebačke nadbiskupije u 2006. godini179
- Natječaj za urbanističko-arhitektonsko uređenje Kaptola (dokumenti)186
- Izmjene i dopune programa za javni urbanističko-arhitektonski natječaj za uređenje Kaptola (uvodni dio)190
- S. Lina Slavica Plukavec:
Kaptol kao naselje, biskupski grad i trg.....200

DODATAK

- Florijan Škunca:
Nekoliko uputa investitorima o izgradnji crkvenih građevina, projektnom zadatku, natječaju, lokacijskoj i građevinskoj dozvoli i o izvođenju radova257
- Ivan Šaško:
Liturgijske ideje vodilje kao sastavni dio natječaja za gradnju novih crkava.....260

KATALOGIZACIJA I INVENTARIZACIJA NEPOKRETNOSTI, POKRETNOSTI I OSTALOGA KULTURNOG DOBRA273

ADRESE USTANOVA ZA ZAŠTITU I OBNOVU CRKVENIH KULTURNIH DOBARA U REPUBLICI HRVATSKOJ280

Riječ urednika

*Prof. dr. Juraj Kolarić,
predstojnik Ureda za
kulturalna dobra Zagre-
bačke nadbiskupije*

Godišnjak **Crkvena kulturalna dobra** (dalje **CKD**) ulazi u četvrtu godinu izlaženja. Objelodanjanje trećega broja godišnjaka proslavili smo kao mali jubilej i po prvi put ga predstavili našoj kulturnoj javnosti, najprije u Opatiji, 18. studenoga 2006. prigodom proslave godina jubileja opatijske crkve i župe. U velikoj dvorani hotela »Imperijal« brojnim sudionicima i gostima znanstvenog skupa »Opatijske crkvene obljetnice« sva tri broja godišnjaka predstavili su prof. dr. Juraj Kolarić, pokretač i glavni urednik godišnjaka, te prof. Goran Crnković, ravnatelj Državnog arhiva u Rijeci i član Uredničkog vijeća godišnjaka za Riječku nadbiskupiju.

Pojava godišnjaka CKD, prvog časopisa za sakralnu umjetnost na hrvatskom jezičnom prostoru, primljena je s iznenađenjem i pomalo suzdržanim oduševljenjem, ali je već treći broj godišnjaka bio doslovce razgrubljen. To samo po sebi govori o opravdanosti pokretanja časopisa takvog sadržaja i profila koji bi trebao popuniti prazninu na području religijske kulture i sakralne umjetnosti, koja je nastala sustavnim prešućivanjem ili marginaliziranjem tijekom vladanja represivnoga komunističkog sustava.

Drugo predstavljanje Godišnjaka CKD dogodilo se prigodom izložbe »Strijeljani Isus« u kuli Nebojan Nadbiskupske palače 22. prosinca 2006. Izložbu je zajedno s Uredom za kulturalna dobra organizirao Glas Koncila u povodu 15. obljetnice sjećanja na žrtve Vukovara na početku Domovinskog rata. O značenju i sadržaju dosadašnjih brojeva godišnjaka govorio je urednik J. Kolarić, a pojavu godišnjaka nadbiskup kardinal Josip Bozanić istaknuo je kao jedan od najznačajnijih događaja u novijoj kulturnoj povijesti Zagrebačke nadbiskupije. Tom prigodom bio je posjetiteljima izložbe kao vodič kroz izložbu predstavljen separat članka iz trećeg broja godišnjaka (3,CKD, 2005, 65-85) s. Line Plukavec »Razoreni i teško oštećeni crkveni objekti Zagrebačke

nadbiskupije u srpskoj agresiji na Hrvatsku 1991.- 1995.« Od prispjelih priznanja Godišnjaku CKD rado ističemo pismo od 18. kolovoza 2006. mr. sc. Branke Šulc, pomoćnice ministra kulture Republike Hrvatske, koja ističe: »Zahvaljujem Vam kako na primitku novoga broja godišnjaka Crkvena kulturna dobra tako i na uvrštenje razgovora u istom, koji sam vodila s g. Ivanom Uldrijanom, a o temi nagrade 'V. Andrić', kojeg ste Vi inicirali. Vesele me promjene u izgledu godišnjaka, obilje zanimljivih priloga te želim da u tiskanju slijedećih brojeva nastavite tim smjerom. S izrazima osobitog poštovanja«.

Ohrabreni ovim priznanjima ulazimo optimistički u četvrtu godinu izlaženja godišnjaka CKD. Budući da godišnjak tematski obrađuje nepresušno gradivo iz kulturne baštinu i sakralne umjetnosti, ostajući dosljedni takvoj koncepciji časopisa, posvećujemo ovaj broj uvijek aktualnoj temi: **muzejima za sakralnu umjetnost**. Papinsko povjerenstvo za očuvanje umjetničke i povijesne baštine ističe u Apostolskoj konstituciji *Pastor Bonus* od 28. lipnja 1988. u čl. 102. slijedeće: »Povjerenstvo pruža pomoć partikularnim Crkvama i biskupskim organizmima i, zajedno s njima, ako je potrebno, nastoji da se osnuju **muzeji, pismohrane i knjižnice**, pa da se prikladno i uspješno ostvaruje sabiranje i čuvanje sve umjetničke i povijesne baštine na svem području, da bi ona bila dostupna svima kojima je stalo do toga« (Vidi 1, CKD (2003) 49.)

Papinsko povjerenstvo za crkvena kulturna dobra u dokumentu »Potreba i hitnost inventarizacije i katalogizacije crkvenih kulturnih dobara od 8. prosinca 1999. naglašava važnost potrebe »širenja ustanove **crkvenih muzeja** krajevnoga značenja« kako bi se »sačuvala izvorna veza između dobra, mjesta podrijetla i zajednice vjernika... U tu svrhu »razgranati muzej«, čuvanje u izvornome ozračju predmeta koji se više ne koriste, krajevna središta za obradu podataka, rješenja su koja usklađuju mnogostruke i katkada raznorodne kontekstualne i konzervacijske zahtjeve«. (Vidi I, CKD (2003) 67).

Ne samo crkvene odredbe već i civilno zakonodavstvo ističe potrebu osnivanja muzeja kao mjesta na kojima se čuva ne samo veliko kulturno blago, već i kulturno nasljeđe mnogih generacija i naroda. O tome govori UNESCO u dokumentu Preporuka o najdjelotvornijim mjerama za približavanje muzeja svima iz 1969. godine, a i Vijeće Europe u dokumentu Preporuka o Europskoj nagradi za muzej iz 1977. godine potiče osnivanje institucije muzeja. Odredbe Ugovora između Svete Stolica i Republike Hrvatske

o suradnji na području odgoja i kulture, zaključen 19. prosinca 1996. u članku 13, t. 2 ističe, da je »potrebna suradnja Crkve i države da se ta baština (kulturna i umjetnička, op.p.) očuva, da se napravi njezin popis, da se osigura njezina zaštita i omogući daljnje povećanje te da se učini dostupnom građanima, u granicama koje zahtijeva zaštita te baštine kao i skrb za arhive«. (Vidi I, CKD (2003) 113). U tu svrhu bio je 31. listopada 2005. između Vlade Republike Hrvatske i Hrvatske biskupske konferencije potpisan Sporazum o povratu crkvenih matičnih knjiga, knjiga stanja duša, ljetopisa i drugih knjiga koje su u vrijeme komunističkog režima nezakonito oduzete Katoličkoj Crkvi (dalje Sporazum), koji predstavlja svojevrstan izazov mjerodavnim crkvenim tijelima i osobama da pristupe osnivanju crkvenih i župnih muzeja. Zbog toga tekst toga sporazuma donosimo u cijelosti.

Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara Republike Hrvatske od 18. lipnja 1999. pod pojmom »kulturna dobra« u čl. 2 ubraja »zgrade, odnosno prostore u kojima se trajno čuvaju ili izlažu kulturna dobra i dokumentacija o njima«, a među pokretna kulturna dobra u čl. 8 ubraja »zbirke predmeta u muzejima, galerijama, knjižnicama i drugim ustanovama«. Zakon nadalje donosi i druge odredbe o zaštiti i čuvanju kulturnih dobara (čl. 77, 97). a posebno propisuje obveze i ovlasti Hrvatskog muzejskog vijeća (čl. 104) kao i sufinanciranje zaštite i očuvanja kulturnih dobara putem tzv. »spomeničke rente« u visini od 2% ostvarenoga dohotka (čl. 114).

U tom kontekstu potrebno je naglasiti važnost Pravilnika o načinu i mjerilima za povezivanje u sustav muzeja Republike Hrvatske od 20. rujna 2002. godine. Već spomenuti i dugo pripreman Sporazum o povratu crkvenih matičnih knjiga, knjiga stanja duša, ljetopisa i drugih knjiga koje su za vrijeme komunističkog režima nezakonito oduzete Katoličkoj Crkvi potpisan 31. listopada 2005., sada traži svoju realizaciju i primjenu. Kao sastavnice župnih muzeja spomenute crkvene knjige, kao svjedoci dinamičnog života crkvenih zajednica na hrvatskome prostoru, o čemu govori članak dr. J. Kolarića, predstavljaju neponovljivu vrijednost hrvatske kulturne i sakralne baštine. Zahvaljujući Muzejskome dokumentacijskom centru u Zagrebu donosimo osnovne podatke o zbirkama, inventarima i muzejima u vlasništvu vjerskih zajednica grada Zagreba. Zahvalni smo i Ministarstvu kulture Republike Hrvatske koje nam je omogućilo da našim čitateljima predložimo popis crkvenih muzeja na području Republike Hrvatske. Govoreći terminološki i tehnički oba popisa osim nekih iznimaka, ne obrađuju muzeje u pravom

smislu te riječi, već donose nepotpun, ali i vrijedan popis postojeće sakralne baštine sačuvane u crkvenim ustanovama a posebice u našim župama. Upravo ta činjenica predstavlja izazov odgovornim osobama da dolično prezentiraju tu kulturnu i sakralnu baštinu u kvalitetno uređenim župnim muzejskim prostorima.

U rubrici **Aktualna tema** Godišnjak CKD nastavlja predstavljane razorenih i oštećenih crkvenih objekata za vrijeme srpske agresije na Hrvatsku (1991.-1995.), kako bi se naša javnost upoznala s veličinom i opsegom tog razaranja, ali i kako bismo došli do točnih podataka o razorenoj sakralnoj baštini. Zahvaljujemo **Antunu Jarmu** koji nam je omogućio da čitateljima prezentiramo razorenu i oštećenu sakralnu baštinu Đakovačke i Srijemske biskupije za vrijeme Domovinskog rata.

U rubrici **Novija hrvatske sakralna baština** predstavljamo poznatog suvremenog hrvatskog arhitekta i projektanta sakralnih objekata **Florijana Škuncu**, voditelja projektnog ureda »Arbi« u Zagrebu i suautora vrijedne monografije *Sakralni prostor tijekom povijesti i danas*. O njegovom životu i stvaralačkim dometima na području sakralne arhitekture i oblikovanja mnogobrojnih interijera saznajemo iz razgovora koji je s njim vodio dr. J. Kolarić.

Rubrika **Predstavljamo Vam** donosi prikaz sakralnog opusa i razmišljanja dvojice istaknutih suvremenih hrvatskih umjetnika kršćanskog nadahnuća. To su **Vladimir Meglić**, slikar čudesno lijepih slika i vitraja sa sakralnom tematikom i s motivima koji nikoga ne ostavljaju ravnodušnim. V. Meglić, dragovoljac Domovinskog rata, ponikao je u Međimurju, a njegova djela ukrašavaju mnoge sakralne prostore diljem Hrvatske. Poznati kipar **Josip Poljan** plijeni ljubitelje umjetnosti svojim sakralnim skulpturama lirskog izričaja. Unatoč svojim zrelim godinama života on još uvijek stvara svoja raspeća, križne putove, likove Madone i raznih božjih ugodnika – blaženika i svetaca. Razgovor s umjetnicima vodio je dr. J. Kolarić, glavni urednik godišnjaka CKD.

Tajnica Ureda za kulturna dobra Zagrebačke nadbiskupije i tajnica Uredništva godišnjaka CKD mr. **Valerija Macan**, u rubrici **Događanja** donosi kroniku zbivanja iz Ureda kao i najznačajna događanja na kulturnome području Zagrebačke nadbiskupije za razdoblje od 2005. do 2006. godine, a naši suradnici iz Riječke nadbiskupije **Helena Anušić** i **Danijel Delonga** opisuju najvažnija kulturna zbivanja u Riječkoj nadbiskupiji.

U rubrici **Izvješća** donosimo niz važnih dokumenata koji pokazuju brigu hrvatskih civilnih ustanova za očuvanje hrvatske crkvene baštine. Tako je Ministarstvo kulture Republike Hrvatske na čelu s ministrom kulture mr. **Božom Biškupićem** objavilo Program zaštitnih radova obnove pokretnih kulturnih dobara na području Zagrebačke nadbiskupije za 2006. godinu. Tekst donosimo u cijelosti, a iz njega je razvidno kolika se sredstva iz državnog proračuna odvajaju za zaštitu sakralne baštine. Rado ističemo dosadašnju uspješnu suradnju Zagrebačke nadbiskupije i Ureda za kulturna dobra s osobljem Ministarstva kulture i ovom zgodom izražavamo našu zahvalnost u nadi još uspješnije daljnje suradnje.

Sljedeći prilog u rubrici odnosi se na **Urbanističko-arhitektonski natječaj za uređenje Kaptola** što ga je izradio Gradski zavod za prostorno uređenje grada Zagreba. Želeći što kvalitetnije rješenje i provođenje urbanističko-arhitektonskog natječaja za uređenje Kaptola, Gradski zavod za prostorno uređenje uputio je Zagrebačkoj nadbiskupiji, Nadbiskupskom duhovnom stolu, dopis od 14. ožujka 2006. u kojem je zamolio Naslov da se očituje o programu javnog urbanističko-arhitektonskog natječaja svojim primjedbama i prijedlozima, te da imenuje svoga predstavnika u Ocjenjivački sud. Nadbiskupski duhovni stol imenovao je u Ocjenjivački sud **prof. dr. Jurja Kolarića**, predstojnika Ureda za kulturna dobra i direktora Dijecezanskog muzeja. Nakon brojnih konzultacija i održanih sastanaka Zagrebačka nadbiskupija očitovala se o spomenutom Programu i Gradskom zavodu za prostorno uređenje preko dr. J. Kolarića izložila svoje primjedbe i predložila rješenja koja su ukratko sadržavala sljedeće prijedloge: urbanističko-arhitektonsko rješenje Kaptola mora sadržavati cjeloviti program koji će obuhvatiti ne samo Kaptol, već i park Ribnjak, Opatovinu i tržnicu Dolac; program natječaja mora uključiti smještaj triju kapitalnih objekata kulturne baštine Zagrebačke nadbiskupije: Riznicu zagrebačke katedrale, Dijecezanski (Metropolijski) muzej s pripadnim zbirkama te Nadbiskupski i Kaptolski arhiv (NAZ i KAZ); isključenje javnoga gradskog prometa s prostora Kaptola i pretvaranje Kaptola u pješačku zonu. U tijeku je postupak za raspisivanje natječaja. U istoj rubrici nadalje donosimo kronologiju pripema za natječaj kao i sažetak sadržan u dokumentu Izmjene i dopune programa za javni urbanističko-arhitektonski natječaj za uređenje Kaptola. Zbog relevantnosti tako temeljitog zahvata u povijesnu kaptolsku jezgru donosimo studiju s. Line Plukavec u kojoj se govori o svim dosadašnjim pokušajima da se arheološko-urbanistički osmisli i obnovi Kaptol s njegovom povijesnom jezgrom.

U **Dodatku** donosimo nekoliko uputa iz pera **Florijana Škunce** investitorima o gradnji crkvenih objekata s prijedlozima kako izraditi projektni zadatak, raspisati natječaj, dobiti lokacijsku i građevinsku dozvolu i kako, na kraju, izvesti same radove na objektima. Članak **dr. Ivana Šaška** govori o liturgijskoj ideji vodilji kao sastavnome dijelu natječaja za gradnju novih crkava. Vjerujemo da će ove upute biti od velike koristi ne samo svećenicima i župnicima, već i arhitektima i umjetnicima koji su u oblikovanju sakralnih građevina i njihovih prostora nužno upućeni jedni na druge. Na kraju donosimo **Obrazac za katalogizaciju i inventarizaciju nepokretnoga, pokretnoga i ostaloga kulturnog dobra** u A4 formatu. Obrazac smo već objavili u prošlom broju CKD-a (Vidi 3, CKD (2005) 193-199). Obrazac mogu korisnici umnožiti i uvrstiti u župne kataloge ili u druge za tu svrhu prikladne župne knjige.

Uredničko vijeće CKD zahvaljuje mons. **Josipu Klariću**, kanoniku, dosadašnjem kustosu Riznice zagrebačke katedrale i predsjedniku Odbora za obnovu katedrale i dosadašnjem članu Uredničkog vijeća na suradnji u Godišnjaku. Isto tako zahvaljujemo s. **Lini Plukavec**, koja je uz odgovornu službu tajnice u Riznici katedrale do sada savjesno vršila i službu tajnice Ureda za kulturna dobra Zagrebačke nadbiskupije i tajnice Godišnjaka CKD. Osim toga, svojim je stručnim člancima i studijama obogatala dosadašnje brojeve Godišnjaka CKD. Čestitamo odgovornom uredniku CKD-a mons. **Vladimiru Stankoviću** na njegovom imenovanju za kustosa zagrebačke prvostolnice, kao i prečasnom g. **Miji Gabriću** na imenovanju za prokustosa zagrebačke prvostolnice te na imenovanju za novog člana Uredničkog vijeća CKD-a. Posebno se radujemo što je **mr. Valerija Macan** imenovana tajnicom Ureda za kulturna dobra Zagrebačke nadbiskupije i za tajnicu Godišnjaka CKD i to s punim radnim vremenom. Mladoj suradnici želimo u njezinom odgovornom radu puno uspjeha.

Nadamo se da će poklonici crkvene umjetnosti i u ovom broju godišnjaka CKD naći korisno štivo i poticaje za čuvanje sakralne baštine. Molimo čitatelje Godišnjaka CKD da se svojim dopisima i primjedbama uključe u njegovo kreiranje kako bi ovaj naš jedini stručni časopis za sakralnu umjetnost postao ogledalo u kojem će se djelotvorno odražavati skrb za sakralnu baštinu Katoličke Crkve u hrvatskom narodu kao i briga za njezino dolično predstavljanje našoj kulturnoj javnosti.

Juraj Kolarić
glavni urednik

Tema broja

Rosana Nina Biličić

ŽUPNI MUZEJ - MJESTO SVJEDOČANSTVA ŽIVOTA CRKVENE ZAJEDNICE

Kulturna baština Crkve je generacijama stvarano umjetničko blago s naglašenim vjerskom svrhom i obilježjima. Kao takva predstavlja umjetničko-religiozni izražaj crkvene zajednice koja je svojim stvaralaštvom nastojala »uveličati sjaj i ljepotu obrednih čina, te naglasiti sakralnost, duhovnost i dostojanstvo svetih mjesta i događaja.«¹ U tom zanosu i potrebi nastajali su predmeti na kojima je sačuvan trag povijesnih, umjetničkih i religijskih uvjetovanosti određenog razdoblja. Danas su ti artefakti vrednovani kao važan svjedok kontinuiteta zajednice koja u tom nasljeđu treba prepoznati odraz vlastite vjerske povijesti te iščitavati polazišta za razumijevanje sadašnjosti. S obzirom na to da je prepoznata kao nositeljica ove bitne uloge, povijesno-umjetnička baština postala je predmetom posebne crkvene brige.

Otvaranjem muzeja Crkva je nastojala svom važnom povijesno-umjetničkom nasljeđu osigurati materijalno očuvanje, pravnu zaštitu i integriranje u pastoralni život. Tijekom 19. i 20. st. otvaraju su dijecezanski muzeji koji postaju mjesta sabiranja važnijih povijesno-umjetničkih predmeta s područja neke biskupije. Iako se time u njima stvara cjelovitiji pregled povijesti i stvaralaštva dotične biskupije, same župe ostaju osiromašene za dragocjene dijelove vlastite baštine. U situaciji kada se župe nisu u mogućnosti samostalno kvalitetno brinuti o takvim predmetima, njihovo premještanje u dijecezanske muzeje sasvim je opravdano, no sve se više naglašava kako takvo blago najprije treba biti na korist zajednici iz koje potječe. Nerijetko se događa da predmeti premješteni u dijecezanske muzeje budu degradirani i osiromašeni za vlastito podrijetlo jer uz mnoštvo važnijih djela

¹ *Prvih pet stoljeća hrvatske umjetnosti*, katalog uz izložbu Prvih pet stoljeća hrvatske umjetnosti, 19. 09. - 26. 11. 2006., Galerija »Klovićevi dvori«, Zagreb.

sabраниh u muzeju ostanu nezamijećeni i manje korisni. Smješteni u prenatrpana spremišta većih muzeja, takvi predmeti imaju malo izgleda da budu predstavljeni javnosti. Suprotno tomu, u manjim župnim muzejima ti bi predmeti imali ne samo svoje legitimno mjesto, nego i vrlo važnu ulogu u oslikavanju života župne zajednice. Stoga se preporuča, kada god je to moguće, predstaviti kulturno blago na mjestima gdje je pronađeno, ističući mjesta i događaje koji su karakterizirali život Crkve na tom pojedinom mjestu. U tom smislu, okružnica Papinskoga povjerenstva za crkvena kulturna dobra *Pastoralna funkcija crkvenih muzeja*, iz 2001. godine, predlaže koncept razgranatog crkvenog muzeja u kojem bi dijecezanski muzej preuzeo ulogu koordinatora, ali gdje važno mjesto dobivaju manji područni muzeji. Ovakav decentralizirani sustav omogućio bi zaštitu djela na mjestu njihova podrijetla te bi se time naglasila važnost svakoga pojedinog dijela biskupijskoga područja. U tom bi konceptu župni muzej bio mjesto svjedočanstva života najmanje crkvene zajednice. Takav muzej po svojoj bi naravi bio čvrsto povezan s teritorijem na kojem vrši svoju ulogu već time što sadrži predmete s točno određenog područja. Pridružimo li tome činjenicu da se vjera uvijek inkulturira u dotičnu okolinu, župni muzej postao bi ne samo »crkveno mjesto«, nego i »područno« mjesto. Stoga je svrha župnog muzeja osvijetljavanje povijesnog, kulturnog, društvenog i religioznog ustroja određenoga područja s tendencijom da postane i centar kulturnih događanja u određenoj zajednici.

Župne su crkve najstariji svjedoci povijesti nekoga područja. Pri naseljavanju nekoga kraja, među prvim su građevinama nicala crkve za bogoslužje dotične zajednice. U vremenu obnavljanje, opremane i darivane, u svojoj su vanjskoj arhitekturi i unutarnjoj dekoraciji, na liturgijskom ruhu i posuđu, primile pečat povijesnog, kulturnog i umjetničkog izražaja, a nadasve liturgijskog života crkvene zajednice. U mnogima je sakupljeno pravo malo bogatstvo raznolikih artefakata koji su i danas sklonjeni na tavane ili u podrumu župnih crkava. Iako treba priznati da sa povijesno-umjetničkog gledišta vrijednost tih djela nije uvijek od presudnog značenja za predstavljanje hrvatske kulturne i vjerske baštine, ona su ipak dragocjena sa stajališta zajednice čiju povijest i razvoj prikazuju. U tom smislu, župni muzej kroz te predmete čuva i prezentira sjećanje na događaje koji su značajni za zajednicu, na lokalne autore i majstore pojedinih djela, na dobročinitelje i darovatelje. U župnome muzeju svoje bi mjesto pronašli predmeti koji su zbog istrošenosti ili promjene pastoralnih potreba povučeni iz upotrebe. Umjetnička djela poput kipova, slika i dekoracija;

namještaja; liturgijskog posuđa i odjeće; rukopisa i liturgijskih knjiga, u župnome muzeju nastavili bi živjeti kao svjedoci dinamičnog života crkvene zajednice. Pritom je nezaobilazna vrijednost župnih knjiga, spomenica i matičnih knjiga koje bi, osim što bi i same mogle biti dio izložbenog fundusa, bile važan izvor podataka za povijesnu rekonstrukciju. Posebna je, pak, zadaća župnoga muzeja sačuvati i istaknuti karakteristike crkvene zajednice te oživljavati bogate običaje, tradicije i navike toga kraja.

Jasno je dakle da uz kulturnu i povijesnu funkciju, crkveni muzeji imaju i specifičnu pastoralnu ulogu. Župni muzeji trebaju biti integralni dio crkvenih institucija u službi promicanja vjere. Njihov osnovni zadatak potvrđen je tipologijom predmeta koji se u njima nalaze. Naime, artefakti koje crkveni muzej sabire nisu stvoreni za muzejsku uporabu, već u svrhu bogoštovlja, katehizacije i karitasa. Smještanjem takvih predmeta u muzej njihova se specifična pastoralna uloga ne dokida. Upravo suprotno, njihovo čuvanje i izlaganje ima za svrhu izgradnju i jačanje teološkog, liturgijskog i religioznog stava zajednice. U crkvenom, dakle i župnome muzeju, vjernici trebaju otkrivati temelje svoje vjere, pronicati u simboliku obreda i produbljivati svoju povezanost s crkvenom zajednicom.

No, višestruka korisnost župnog muzeja nikako ne znači da bi svaka župa trebala imati vlastiti muzej. Organizacija muzeja zahtijeva ispunjavanje strogo određenih uvjeta kojima bi se predmetima osigurala pravilna zaštita u vidu odgovarajućeg prostora, konzervacije, dokumentacije te na kraju i prezentacije artefakata kao završnog procesa prenošenja informacije na korisnika muzeja. Osnivanje i održavanje muzeja zahtijeva novčana sredstva i pomoć stručnih osoba. Veliki bi korak prema osnivanju župnih muzeja bilo točno i iscrpno dokumentiranje i katalogiziranje povijesno-umjetničkih dobara u vlasništvu župa iz kojih bi se iskristalizirale potrebe za muzejskom ustanovom na nekome području. Možda je ipak najviše napora potrebno uložiti u osvješćivanje zajednice o vrijednosti crkvene kulturne baštine. Svijest da je riječ o vlastitom vrijednom kulturno-umjetničkom blagu potaknula bi inicijative za njihovu zaštitu pa u krajnjem slučaju i otvaranje župnih muzeja tamo gdje to potrebe i prilike dopuštaju.

LITERATURA:

1. *Pastoralna funkcija crkvenih muzeja*, Papinsko povjerenstvo za crkvena kulturna dobra, Vatikan, 15. 08. 2001.
2. IVANČEVIĆ, Radovan: *Umjetničko blago Hrvatske*, Motovun, 1993.
3. Prvih pet stoljeća hrvatske umjetnosti, katalog uz izložbu Prvih pet stoljeća hrvatske umjetnosti, 19. 09. - 26. 11. 2006., Galerija »Klovićevi dvori«, Zagreb

*Vladimir KIRIN, Stara zagrebačka katedrala (1938), Zagreb,
Dijecezanski muzej, DM 1558*

Valerija Macan

DIJECEZANSKI MUZEJ ZAGREBAČKE NADBISKUPIJE¹

O potrebi veće brige za crkvena kulturna dobra u našoj hrvatskoj crkvenoj javnosti počelo se intenzivnije raspravljati krajem XIX. stoljeća. Jedan primjer ove probuđene svijesti bilo je isticanje »potrebe znanja crkvene umjetnosti i poduke u njoj« dr. Ivana Bojničića (1858. - 1925.), tajnika Društva povjesničara umjetnosti u Zagrebu i arhivista, koji već 1885. g. govori o nužnom boljem uzdržavanju i popravku crkvenih umjetničkih spomenika te o potrebi

Interijer Dijecezanskoga muzeja Zagrebačke nadbiskupije u prostorijama Znikine kurije na Kaptolu (1942-1972). Snimio dr. Kamilo DOČKAL

osnivanja kršćanskog muzeja koji bi u Zagrebu, središtu metropolije, čuvao i izlagao umjetničko blago Crkve u Hrvata.² Govoreći o poticajima intenzivnijeg rada na polju crkvenih kulturnih dobara moramo spomenuti i Prvu sinodu Zagrebačke nadbiskupije održane 1925. g. na kojoj se raspravljalo o potrebnoj brizi za crkvene spomenike te o samoj crkvenoj umjetnosti, a ove rasprave rezultirale su konkretnim uputama danim svećenicima za obnavljanje ili gradnju novih crkvenih objekata te osnutkom Odbora koji je trebao pomagati nadbiskupu savjetom u ovim pitanjima.

Na tome tragu zagrebački nadbiskup dr. Alojzije Stepinac 1935. g. osniva Povjerenstvo za crkvenu umjetnost i odlučuje osnovati Dijecezanski muzej, koji je i osnovan 1939. godine. Ovim usta-

¹ O povijesti Dijecezanskoga muzeja vidi: KOŽUL Stjepan, »Dijecezanski muzej u Zagrebu«, Tkalčić 2 (1998), str. 211-236. (u daljnjem tekstu: KOŽUL 1998); KOLARIĆ Juraj, »Riječ Urednika«, Crkvena kulturna dobra. Analecta 1(2003), str. 9-13. (u daljnjem tekstu: KOLARIĆ 2003).

² KOŽUL 1998, str. 212; KOLARIĆ 2003, str. 9.

novljenjem odgovoreno je ne samo na poticaj hrvatske crkvene javnosti, već i na poticaje Svete Stolice koja je između ostaloga 1925. okružnicom upućenom biskupijama pozvala oce biskupe da osnivaju dijecezanske muzeje.

Prvim ravnateljem Muzeja imenovan je dr. Kamilo Dočkal kojega bismo mogli nazvati i ocem Dijecezanskoga muzeja. Uz pomoć suradnika Stanka Senečića, dr. Kamilo Dočkal započeo je u ljetu 1939. sakupljati po župama Nadbiskupije umjetnine koje su postale ili višak ili teret župama, a koje su zatim bile smještane u prostorije Dijecezanskoga muzeja na Kaptolu 28, u tzv. Znikinu kuriju. Zagrebački nadbiskup dr. Alojzije Stepinac odobrio je 10. prosinca 1940. Statut Dijecezanskoga muzeja, a Muzej je svečano otvoren 8. studenoga 1942. godine te je svoju muzejsku djelatnost aktivno izvršavao i bio otvoren za javnost sve do 1971. godine kada je uslijedilo iseljenje Muzeja iz prostorija Znikine kurije. Zbog potrebe za svećeničkim domom, koja se u ono vrijeme pokazala od posebne važnosti, umjetnine Muzeja tada su raseljene i kao takve opstoje i do danas. Na dan otvorenja Muzeja otvorena je Spomen-knjiga Dijecezanskoga muzeja, a posljednji zapis u Spomen-knjizi nosi nadnevak 14. travnja 1972.

Tijekom polustoljetne povijesti Dijecezanskoga muzeja postoji više osoba koje su svojim požrtvovnim radom pridonijele njegovom opstanku te očuvanju njegovog raspršenog fundusa. Tako spominjemo, uz Kamilo Dočkala i Stanka Senečića, njihove suradnike dr. Antuna Ivandiju i Franju Cvetana, Milutina Juranića - nadarbenika prvostolne crkve zagrebačke i muzejskog čuvara, biskupa Franju Kuharića - ravnatelja Dijecezanskoga muzeja od 1965. do 1969., dr. Stjepana Kožula imenovanog čuvarom Muzeja 1984. te ravnateljem od 1987. do 1999. Nakon dr. Kožula 1999. ravnateljem Dijecezanskoga muzeja imenovan je dr. Juraj Kolarić koji i danas obavlja tu dužnost, a uz pomoć sestre Line Plukavec koja je, kao tajnica u Uredu za crkvena kulturna dobra,

Interijer Dijecezanskoga muzeja Zagrebačke nadbiskupije u prostorijama Znikine kurije na Kaptolu (1942-1972). Snimio dr. Kamilo DOČKAL

Interijer Dijecezanaskoga muzeja Zagrebačke nadbiskupije u prostorijama Znikine kurije na Kaptolu (1942-1972). Snimio dr. Kamilo Dočkal

zajedno s njime vodila i Dijecezanaski muzej.

Iseljavanje umjetnina iz Znikine kurije značilo je zatvaranje Dijecezanaskoga muzeja i prestanak svih njegovih aktivnosti. Tada vjerojatno nitko nije bio svjestan koliko će dalekosežna biti ova posljedica iseljenja. Dio umjetnina premješten je na Kaptol 27. u prostore Kaptolskog arhiva, dio na Kaptol 29. u Nadbiskupsko bogoslovno sjemenište, dio na Kaptol 31. na Nadbiskupski duhovni stol, Riznicu katedrale i u »Villu Šalda« u Selcu. Za veliki dio umjetnina ovo je značilo dugogodišnju

izloženost hladnoći, prašini i neadekvatnim konzervatorskim uvjetima. Obnova Nadbiskupskog dvora započeta 1984. godine dovela je do drugog velikog preseljenja umjetnina u sređeni tavanski prostor Nadbiskupskog dvora. Veliki dio umjetnina i dalje je ostao na zidovima Nadbiskupskoga dvora i Bogoslovnog sjemeništa.

Treće veliko preseljenje umjetnina Muzeja uslijedilo je 1991. godine uzrokovano ratnim događanjima koja su prisilila odgovorne, a na savjet dr. Đurđice Cvitanović i pod nadzorom gosp. Maria Brauna, ravnatelja Hrvatskog restauratorskog zavoda, da sklone umjetnine iz spremišta na Kaptolu 31 u podrumsko spremište pri Starogradskej vijećnici na Gornjem gradu u Zagrebu. Nakon izložbe »Sveti trag« otvorene 1994. g. povodom prvoga pohoda Svetog Oca Ivana Pavla II. Hrvatskoj, umjetnine Dijecezanaskoga muzeja izlagane na izložbi i slike iz spremišta u Starogradskej vijećnici preseljene su 1995. g. u spremište na Šalati.³

Uslijedilo je veliko preseljenje umjetnina 2002. godine, kada su slike iz Starogradskej vijećnice preseljene u privremeni prostor dan na korištenje Dijecezanaskome muzeju u Nadbiskupskom vrtu u Branjugovoj 1. U spomenuto spremište zvano Staklenik preseljene su 2004. g. umjetnine i iz Nadbiskupskoga bogoslovnog sjemeništa.

³ Kožul 1998, str. 219.

*Nepoznati autor; Papa Sixto V.
Zagreb, Dijecezanski muzej,
DM 1737.
Snimio Zvonimir Atletić*

U međuvremenu je u suradnji s Hrvatskim restauratorskim zavodom 2006. g. započeo povrat skulptura koje se od 1991. još uvijek nalaze u prostorijama Starogradske vijećnice u Zagrebu. Skulpture su, nakon što su sanirane od mjerodavnih restauratora Hrvatskog restauratorskog zavoda, prenesene u prostorije Staklenika nadbiskupskog vrta. Ovaj projekt još je u tijeku.

Nakon svog osnutka 1997. g. Varaždinska i Požeška biskupija zatražile su povrat umjetnina koje su kao vlasništvo župa s njihova područja bile pohranjene u Dijecezanskome muzeju. Požeškoj biskupiji umjetnine su vraćene u nekoliko navrata tijekom prvih godina nakon osnutka nove biskupije, dok je Varaždinska biskupija odgodila povrat do daljnjega dok ne pronađe adekvatno mjesto za njihovu pohranu.

Brojne umjetnine (slike, kipovi, namještaj i tekstil), da bi se zaštitile od držanja u podrumskim prostorijama tokom proteklih godina, povješane su po zidovima ureda Nadbiskupskog duhovnog stola, Apostolske nuncijature, kaptolskih kurija i nekih drugih prostora. Jedan dio takvih pohrana je evidentiran, no reorganizacijom prostora umjetnine su premiještane, a njihov novi smještaj nije svaki puta zabilježen. Ovo je još jedna u nizu otežavajućih okolnosti identifikacije i određivanja lokacija na kojima se umjetnine nalaze. Problem postaje još veći jer su neki brojevi glavnog inventara Dijecezanskoga muzeja tijekom mnogih premještanja otpali sa slike.

Nažalost Nadbiskupija zagrebačka bila je prisiljena nekoliko desetljeća seliti umjetnine iz jednoga prostora u drugi, i to zbog toga što nakon oduzetoga prostora u Znikinoj kuriji ne posjeduje više niti jedan vlastiti prostor. Upravo iz tog razloga velike nade polažemo u urbanističko-arhitektonski projekt uređenja Kaptola koji pokreće Grad Zagreb, a u sklopu kojega se predviđa i prostor za izgradnju Dijecezanskoga muzeja. Zbog važnosti ovoga projekta glavne dokumente i uvodni dio teksta donosimo u ovome broju godišnjaka *Crkvena kulturna dobra. Analecta*.

INVENTAR DIJECEZANSKOGA MUZEJA

Dr. Kamilo Dočkal registrirao je u Glavnom inventaru Dijecezanskoga muzeja 2 299 umjetnina, no njihov je broj nakon 1972. i dalje rastao. Od 1939. do 1942. kada je službeno otvoren Dijecezanski muzej, dr. Kamilo Dočkal sakupljao je po župama nadbiskupije umjetnine koje više župama nisu bile potrebne ili nisu bile na prikladnome mjesto gdje bi se čuvale. Svoj rad na prikupljanju umjetnina dr. Kamilo Dočkal opisao je u nizu članaka objavljenima u Katoličkom listu od 1940. do 1944. g.⁴ Glavni inventar, koji se sastoji od 5 svezaka, sadrži osnovne podatke o svakoj umjetnini inventariziran gotovo na identičan kao što se i danas vrši osnovno evidentiranje umjetnina. Unosio je sljedeće podatke: naziv umjetnine i vrstu predmeta, autora, smjer i dobra radnje, eventualne signature, tehniku i mjere, te kratak opis umjetnine. Nadalje, donosio je kratku povijest umjetnine te podatke o njenom podrijetlu te podatke o tome na koji način i kada je ušla u Dijecezanski muzej. Navodio je vlasnika umjetnine, nabavnu cijenu ukoliko je postojala, i njen smještaj pri Dijecezanskome muzeju. Ovi su se podaci tijekom godina tek dijelom nadopunjavani, tako da se velikome broju umjetnina zagubio trag nakon što su preseljene, a nova lokacija nije zabilježena u glavnom inventaru.

Dr. Kamilo Dočkal ujedno je i fotografirao umjetnine Dijecezanskoga muzeja koje se danas nalaze pohranjene u Nadbiskupijskom (NAZ) i Kaptolskom arhivu Zagrebačke nadbiskupije (KAZ). Ove fotografije trenutno su u fazi prijenosa u digitalni oblik kako bi njihovo korištenje u svrhu identificiranja umjetnina bilo učinkovitije, a da se pritom ne oštećuju same fotografije koje su od najveće vrijednosti upravo za utvrđivanje današnjega statusa fun-

⁴ DOČKAL Kamilo, »Naš Diecezanski muzej«, Katolički list, 91 (1940) 29, str. 341-342; 91 (1940) 30, str. 358-359; 91 (1940) 31, str. 367-368; 91 (1940) 35, str. 418-420; 91 (1940) 36, str. 429-430; 91 (1940) 37, str. 441-443; 91 (1940) 38, str. 455-457; 91 (1940) 41, str. 491-493; 91 (1940) 42, str. 501-502; 91 (1940) 43, str. 511-513; 91 (1940) 46, str. 550-551; 91 (1940) 47, str. 562-564; 91 (1940) 49, str. 588-589; 92 (1941) 3, str. 32-33; 92 (1941) 4, str. 41-43; 93 (1942) 40, str. 476-477; 93 (1942) 43, str. 508-510; 93 (1942) 45, str. 534-537; 93 (1942) 46, str. 547-548; 93 (1942) 47, str. 558-560; 93 (1942) 51, str. 606-608; 94 (1943) 18, str. 211-213; 94 (1943) 19-21, str. 223-225; 94 (1943) 22, str. 236-238; 94 (1943) 24, str. 264-265; 94 (1943) 25, str. 276-277; 94 (1943) 26, str. 289-290; 94 (1943) 29, str. 321-324; 94 (1943) 32, str. 358-362; 94 (1943) 33, str. 371-372; 94 (1943) 34, str. 384-385; 94 (1943) 35, str. 395-397; 94 (1943) 39, str. 442-444; 94 (1943) 42, str. 491-493; 94 (1943) 46, str. 525-527; 94 (1943) 50, str. 572-576; 94 (1943) 52, str. 610-612; 95 (1944) 1, str. 7-8; 95 (1944) 3, str. 33-35; 95 (1944) 4, str. 44-45; 95 (1944) 6, str. 67-68; 95 (1944) 8, str. 91-93; 95 (1944) 10, str. 113-116.

Knjige Glavnog inventara Dijecezanskoga muzeja Zagrebačke nadbiskupije

dusa muzeja. Nekoliko tih fotografija prvobitnog Dijecezanskoga muzeja za vrijeme dok se nalazio u prostorijama Znikine kurije objavljujemo po prvi put i u ovome broju godišnjaka.

Muzej posjeduje i vlastitu knjižnicu koja je također pohranjena u Nadbiskupijskom arhivu, a koja je nastala za vrijeme dr. Kamila Dočkala.

Tijekom niza godina početni fundus Dijecezanskoga muzeja u više navrata mijenjao je brojčano stanje, bilo zato što su Muzeju brojne zbirke oporučno donirali kanonici, svećenici ili vjernici, bilo zato što su umjetnine ukradene, a nekima se jednostavno izgubio trag u brojnim preseljenjima, posudbama fizičkim ili pravnim osobama i institucijama ili propustima u evidenciji. Tako sastavni dio fundusa Dijecezanskoga muzeja čine Zbirka mons. dr. Đure Kokše, Malinova zbirka, Zbirka Milutina Juranića, Ostavština dr. Zdenke Sertić, Ostavština – dar Podhorsky, Ostavština kardinala Franje Kuharića i druge manje zbirke.

Uz Glavni inventar pisan rukom dr. Kamila Dočkala, a koji je 1991. fotografiran zbog svoje izuzetne vrijednosti, dr. Stjepan Kožul u vrijeme ravnjanja Dijecezanskim muzejom napisao je *Dodatak glavnom inventaru Dijecezanskoga muzeja* koji donosi prijepis brojnih reversa o primopredaji umjetnina, popis predmeta koji su naknadno ušli u Dijecezanski muzej i sl.

Trenutno su u tijeku pripreme Ureda u suradnji s djelatnicima Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne baštine i Grada Zagreba, Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode, pod ravnanjem gđe. Ranke Saračević Würth za izvršavanje prve faze osnovnog evidentiranja umjetnina Dijecezanskoga muzeja, nakon čega će uslijediti preseljenje umjetnina iz Staklenika u Nadbiskupskom vrtu na dvije lokacije: jedna će biti u Nadbiskupskoj palači, a druga u Palmotićevoj 3. O toj akciji izvijestit ćemo čitatelje u sljedećem broju CKD-a.

Osnovno evidentiranje i revizija glavnog inventara više su nego nužni preduvjet za mogućnost ponovnog otvaranja Dijecezanskoga muzeja javnosti. Njegovo ponovno otvaranje javnosti

predstavljalo bi doprinos hrvatskoj crkvenoj i svjetovnoj kulturnoj baštini; stoga se nadamo da će se u skoro vrijeme stvoriti preduvjeti kako bi ova želja mogla biti realizirana.

Ured za kulturna dobra uputio je 12. veljače 2002. zagrebačkom nadbiskupu, kardinalu Josipu Bozaniću, dopis s prijedlogom da se pristupi osnivanju župnih muzeja. Smatramo potrebnim upozoriti na taj dopis zbog njegove ponovne aktualnosti. Napominjemo da je godišnjak *Crkvena kulturna dobra* 3 (2005) str. 191. crkvenoj javnosti već uputio poziv za osnivanje župnih muzeja.

Izložbe na kojima su u posljednjih 30-ak godina izlagane umjetnine Dijecezanskoga muzeja i Riznice Zagrebačke prvostolnice:

- 1971. *Izložba Madona iz fundusa Dijecezanskog muzeja u Zagrebu, povodom VI. Međunarodnog mariološkog kongresa, Zagreb, 6. - 18. VIII. 1971.* Dijecezanski muzej, Zagreb, 1971.
- 1983. *Riznica zagrebačke katedrale*, Zagreb, MTM, 1983. (Katalog izložbe *Riznica zagrebačke katedrale*, Zagreb, Muzejski prostor (danas Galerija »Klovićevi dvori«), 31. 3. - 15. 9. 1983.)
- 1983. *Riznica zagrebačke katedrale*, Zagreb 1983. (Katalog izložbe *Riznica zagrebačke katedrale*, Zagreb, Muzejski prostor 31. 3. - 15. 3. 1983.)
- 1984. *Sto godina Strossmayerove galerije 1884. - 1984.*, Zagreb, MTM, 1984. (Katalog izložbe *Sto godina Strossmayerove galerije 1884. - 1984.*, Zagreb, Muzejski prostor (danas Galerija »Klovićevi dvori«), 17. 5. - 17. 8. 1984.)
- 1986. *Pisana riječ u Hrvatskoj*, Zagreb, Muzejski prostor, 1986. (Katalog izložbe *Pisana riječ u Hrvatskoj*, Zagreb, Muzejski prostor (danas Galerija »Klovićevi dvori«), 28. 10. 1985. - 23. 2. 1986.)
- 1987. *Riznica zagrebačke katedrale*, Zagreb 1987. (Katalog izložbe *Riznica zagrebačke katedrale*, Zagrebačka katedrala, 5. 7. - 2. 8. 1987.)
- 1987. - 1988. Prigodni ciklostilni vodiči kroz izložbu koja je 1987. i 1988. održana u Dvorani bogoslovnog sjemeništa na Kaptolu 29 (navod prema: KOŽUL 1998, str. 227)
- 1989. *Izložba Ususret Metropolitanskoj galeriji*, Zagreb, Muzejski prostor (danas Galerija »Klovićevi dvori«) 18. 3. - 30. 4. 1989. Katalog izložbe nije objavljivan.
- 1989. *Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244. - 1786.* Zagreb, Globus – Muzej za umjetnost i obrt, 1989. (Katalog izložbe *Kul-*

- tura pavlina u Hrvatskoj 1244. - 1786.*, Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt, 12. 5. 1989. - 31. 10. 1989.)
1991. *Tisuću godina hrvatske skulpture*, Zagreb, Muzejsko-galerijski centar, Muzejski prostor, 1991. (Katalog izložbe *Tisuću godina hrvatske skulpture*, Zagreb, Muzejski prostor (danas Galerija »Klovićevi dvori«), ožujak-lipanj 1991.)
1994. *Sveti trag – Devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije 1904. - 1994.* (Zagreb, Muzej Mimara, 1994. (Katalog izložbe *Sveti trag*, Zagreb, Muzej Mimara, 10. 9 - 31. 12. 1994.)
1998. *Dvorski minijaturist Juraj Julije Klović*, Zagreb, Muzejsko-galerijski centar Klovićevi dvori, 1998. (Katalog izložbe *Dvorski minijaturist Juraj Julije Klović*, Zagreb, Muzejsko-galerijski centar Klovićevi dvori, 12. - 28. 9. 1998.)
1999. - 2000. *I Croati – cristianesimo, cultura, arte*, Zagreb, Galerija »Klovićevi dvori«, 1999. (Katalog izložbe *I Croati – cristianesimo, cultura, arte*, Città del Vaticano, Musei Vaticani – Biblioteca Apostolica Vaticana, Salone Sistino, 28. 10. 1999. - 15. 1. 2000.)
2000. *Historicizam u Hrvatskoj*, 2 voll., Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt, 2000. (Katalog izložbe *Historicizam u Hrvatskoj*, Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt, 17. 2. - 28. 5. 2000.)
2005. *Gabriel Jurkić. Od secesije do impresije*, Zagreb, Galerija »Klovićevi dvori«, 2005. (Katalog izložbe *Gabriel Jurkić. Od secesije do impresije*, Zagreb, Galerija »Klovićevi dvori«, 2. 2. - 17. 4. 2005.)
2006. *Prvih pet stoljeća hrvatske umjetnosti*, Zagreb, Galerija »Klovićevi dvori«, 2006. (Katalog izložbe *Prvih pet stoljeća hrvatske umjetnosti*, Zagreb, Galerija »Klovićevi dvori«, 19. 9. - 26. 11. 2006.)
2006. *Sigismundus Rex et Imperator*, Budapest, Szépművészeti Múzeum – Musée national d'histoire et d'art, Luxembourg, 2006. (Katalog izložbe *Sigismundus Rex et Imperator*, Budapest, Szépművészeti Múzeum, 18.3. - 18.6.2006.; Musée national d'histoire et d'art, Luxembourg, 13.7. - 15.8.2006.)
2006. - 2007. *Vladimir Kirin (1894. - 1963.) Retrospektiva*, Zagreb, Galerija »Klovićevi dvori«, 2006. (Katalog izložbe *Vladimir Kirin (1894. - 1963.) Retrospektiva*, Zagreb, Galerija »Klovićevi dvori«, 19.12.2006. - 11.2.2007.)

**ZASTUPNIČKI DOM
HRVATSKOGA DRŽAVNOG SABORA**

Na osnovi članka 89. Ustava Republike Hrvatske, donosim

**ODLUKU
O PROGLAŠENJU ZAKONA O MUZEJIMA**

Prolašavam Zakon o muzejima, koji je donio Zastupnički dom Hrvatskoga državnog sabora na sjednici 9. listopada 1998.

Broj: 081-98-1865/1

Zagreb, 16. listopada 1998.

Predsjednik Republike Hrvatske
dr. Franjo Tuđman, v. r.

ZAKON O MUZEJIMA*

OPĆE ODREDBE

Članak 1.

Ovim se Zakonom uređuju uvjeti i način obavljanja muzejske djelatnosti, ustrojstvo i način rada muzeja, muzejska građa, muzejska zvanja, te druga pitanja od značenja za muzejsku djelatnost.

Članak 2.

Muzejska je djelatnost od interesa za Republiku Hrvatsku.

Članak 3.

Muzejska se djelatnost obavlja kao javna služba.

Članak 4.

Muzejsku djelatnost obavljaju muzeji kao ustanove te muzeji, galerije i zbirke unutar ustanova i drugih pravnih osoba pod uvjetima propisanim ovim Zakonom.

Iznimno, muzejsku djelatnost obavljaju i galerije kao ustanove ukoliko imaju muzejsku građu.

* Tekst *Zakona o muzejima* donosimo u cijelosti preuzetog s web-stranice Narodnih novina: www.nn.hr/sluzbeni-list/sluzbeni/index.asp.

Članak 5.

Muzejska djelatnost obuhvaća: skupljanje, čuvanje i istraživanje civilizacijskih, kulturnih i prirodnih dobara te njihovu stručnu i znanstvenu obradu i sistematizaciju u zbirke, trajno zaštićivanje muzejske građe, muzejske dokumentacije, muzejskih lokaliteta i nalazišta, njihovo neposredno i posredno predočavanje javnosti putem stalnih i povremenih izložaba, te objavljivanje podataka i spoznaja o muzejskoj građi i muzejskoj dokumentaciji putem stručnih, znanstvenih i drugih obavijesnih sredstava.

Članak 6.

Muzeji, te muzeji, galerije i zbirke unutar ustanova i drugih pravnih osoba, obvezno se povezuju u sustav muzeja Republike Hrvatske radi primjene jedinstvenog stručnog pristupa obavljanju muzejske djelatnosti.

Način i mjerila za povezivanje u sustav muzeja Republike Hrvatske propisuje ministar kulture na prijedlog Hrvatskoga muzejskog vijeća.

II. MUZEJSKA GRAĐA

Članak 7.

Muzejsku građu čine civilizacijska, kulturna te prirodna dobra, kao dio nacionalne i općeljudske baštine.

Muzeji, te muzeji, galerije i zbirke unutar ustanova i drugih pravnih osoba, vode dokumentaciju o muzejskoj građi.

Muzejska građa i muzejska dokumentacija štite se kao kulturno dobro i na njih se primjenjuju propisi o zaštiti kulturnih dobara.

Članak 8.

Muzejska dokumentacija sadrži podatke o muzejskim predmetima koji su potrebni za njihovu stručnu obradu, identifikaciju, određivanje podrijetla i stanja u kojem su pribavljeni, te za uvid u stanje muzejske građe.

Sadržaj i način vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi pravilnikom propisuje ministar kulture na prijedlog Hrvatskoga muzejskog vijeća.

Članak 9.

Muzeji, te muzeji, galerije i zbirke unutar ustanova i drugih pravnih osoba, dužni su omogućiti uvid u muzejsku građu i muzejsku dokumentaciju radi njene znanstvene i stručne obrade.

Ministar kulture na prijedlog Hrvatskoga muzejskog vijeća donosi pravilnik kojim se utvrđuju uvjeti i način ostvarivanja uvida u muzejsku građu i muzejsku dokumentaciju iz stavka 1. ovoga članka.

Članak 10.

Muzeji, te ustanove i druge pravne osobe unutar kojih su muzeji, galerije i zbirke, mogu muzejsku građu i muzejsku dokumentaciju pribavljati kupnjom, darovanjem, nasljeđivanjem i zamjenom.

Prodaja ili zamjena muzejske građe i dokumentacije može se obaviti samo uz prethodno odobrenje Ministarstva kulture po pribavljenom mišljenju Hrvatskoga muzejskog vijeća koje ga je dužno dati u roku od dva mjeseca, a sredstva dobivena prodajom mogu se upotrijebiti isključivo za nabavu muzejske građe i muzejske dokumentacije.

Pravni posao sklopljen protivno odredbi stavka 2. ovoga članka smatra se ništavim.

Članak 11.

Muzeji, te muzeji, galerije i zbirke unutar ustanova i drugih pravnih osoba, mogu skupljati muzejsku građu i muzejsku dokumentaciju i terenskim istraživanjem. Terensko istraživanje obavlja se u skladu sa zakonom i drugim propisima o zaštiti kulturnih dobara.

Ako istraživanje iz stavka 1. ovoga članka provode druge pravne i fizičke osobe, dužne su materijalne nalaze i dokumentaciju o istraživanju dostaviti muzeju, te muzeju, galeriji i zbirci unutar ustanove i druge pravne osobe koje djeluju na području na kojem je obavljeno terensko istraživanje ukoliko ispunjavaju uvjete za njihov smještaj i izlaganje.

Ako na području na kojem je obavljeno terensko istraživanje ne postoji muzej, odnosno muzej, galerija i zbirka unutar ustanove i druge pravne osobe ili one ne ispunjavaju uvjete iz stavka 2. ovoga članka, o smještaju materijalnih nalaza i dokumentacije o istraživanju odlučuje tijelo nadležno za zaštitu kulturnih dobara.

Članak 12.

Muzeji, te ustanove i druge pravne osobe unutar kojih su muzeji, galerije i zbirke, mogu, a na temelju pisanog ugovora, povjeriti muzejsku građu i muzejsku dokumentaciju na čuvanje i radi izlaganja drugom muzeju, drugoj pravnoj osobi ili državnom tijelu samo pod uvjetom da im oni zajamče sigurnost i primjereno čuvanje povjerene im građe i dokumentacije.

Pravni posao koji je sklopljen protivno stavku 1. ovoga članka smatra se ništavim.

Članak 13.

U prijedporima o smještaju muzejske građe i muzejske dokumentacije odluku donosi Ministarstvo kulture uz prethodno mišljenje Hrvatskoga muzejskog vijeća.

Članak 14.

Muzeji, te muzeji, galerije i zbirke unutar ustanova i drugih pravnih osoba dužni su svakih pet godina izvršiti popis muzejske građe.

U postupku popisivanja muzejske građe utvrđuje se broj i stanje muzejskih predmeta, stupanj njihove dokumentiranosti i mjere zaštite, sukladno općem aktu muzeja.

III. OSNIVANJE I PRESTANAK

Članak 15.

Stručne i tehničke standarde za određivanje vrste muzeja, te muzeja, galerija i zbirka unutar ustanova i drugih pravnih osoba, za njihov rad, kao i za smještaj i čuvanje muzejske građe i muzejske dokumentacije, pravilnikom propisuje ministar kulture na prijedlog Hrvatskoga muzejskog vijeća.

Članak 16.

Muzeje kao javne ustanove mogu osnovati Republika Hrvatska, županije, Grad Zagreb, gradovi i općine.

Muzeje kao ustanove mogu osnovati domaće pravne i fizičke osobe.

Više osnivača iz stavka 1. ovoga članka može zajednički osnovati muzej kao javnu ustanovu, odnosno više osnivača iz stavka 2. ovoga članka kao ustanovu, a međusobna prava i obveze osnivača uređuju se ugovorom.

Muzeje, galerije i zbirke unutar ustanova i drugih pravnih osoba, osnivaju osnivači ustanova i drugih pravnih osoba u čijem se sastavu nalaze kao svoje podružnice, odnosno kao svoje ustrojbene jedinice.

Članak 17.

Muzeji, te muzeji, galerije i zbirke unutar ustanova i drugih pravnih osoba, mogu se osnovati ako, sukladno standardima iz članka 15. ovoga Zakona, postoji:

- muzejska građa i muzejska dokumentacija,
- prostor, oprema i sredstva za rad,
- stručno osoblje.

Postojanje uvjeta iz stavka 1. ovoga članka za muzeje, te muzeje, galerije i zbirke unutar ustanova i drugih pravnih osoba, utvrđuje rješenjem Ministarstvo kulture po prethodno pribavljenom mišljenju Hrvatskoga muzejskog vijeća, koje je ono dužno dati u roku od mjesec dana.

Članak 18.

Ministarstvo kulture vodi očevidnik muzeja, te muzeja, galerija i zbirka unutar ustanova i drugih pravnih osoba.

Sadržaj očevidnika, te postupak i rok upisa, uređuju se pravilnikom što ga donosi ministar kulture.

Članak 19.

Muzeji, te muzeji, galerije i zbirke unutar ustanova i drugih pravnih osoba, mogu imati posebne radionice i laboratorije za svoj rad, kao svoje ustrojbene jedinice, odnosno odjele.

Članak 20.

Muzeji, te muzeji, galerije i zbirke unutar ustanova i drugih pravnih osoba prestaju sukladno odredbama zakona.

Odluka o prestanku i statusnim promjenama muzeja kojima su osnivači županije, Grad Zagreb, gradovi i općine, može se donijeti samo uz prethodnu

suglasnost ministra kulture, po pribavljenom mišljenju Hrvatskoga muzejskog vijeća koje je ono dužno dati u roku od dva mjeseca.

Odluka o prestanku i statusnim promjenama muzeja, te muzeja, galerija i zbirka unutar ustanova i drugih pravnih osoba, mora sadržavati odredbe o zaštiti i smještaju muzejske građe i muzejske dokumentacije na temelju prethodnog mišljenja Hrvatskoga muzejskog vijeća.

IV. MATIČNA DJELATNOST

Članak 21.

Matična djelatnost je organizirani oblik stručnog djelovanja unutar sustava muzeja Republike Hrvatske, a provode je matični muzeji.

Matična djelatnost obuhvaća osobito poslove:

- stručnog nadzora nad radom muzeja i stručne pomoći,
- unapređenja stručnog rada u muzejima,
- usklađivanje rada unutar sustava muzeja.

Određivanje statusa matičnog muzeja unutar sustava muzeja posebno ovisi o vrsti i važnosti muzejske građe i muzejske dokumentacije kojima muzej raspolaže, stručnoj osposobljenosti, te opremi muzeja.

Sredstva za obavljanje matične djelatnosti osiguravaju se u državnom proračunu.

Ministar kulture određuje aktom iz članka 6. stavak 2. ovoga Zakona matične muzeje, njihove zadaće i način njihova obavljanja.

Članak 22.

Ministarstvo kulture dužno je redovito provjeravati rad matičnih muzeja i postojanje uvjeta za obavljanje matične djelatnosti.

V. USTROJSTVO I UPRAVLJANJE

Članak 23.

Ustrojstvo i upravljanje muzejima, te muzejima, galerijama i zbirkama unutar ustanova i drugih pravnih osoba, uređuje se statutima i drugim općim aktima muzeja, odnosno općim aktima pravnih osoba u čijem su sastavu, a u skladu sa zakonom i aktom o osnivanju.

Članak 24.

Muzejom upravlja upravno vijeće.

Upravno vijeće ima 3 ili 5 članova, od kojih većinu imenuje osnivač iz redova istaknutih kulturnih i znanstvenih djelatnika, dok ostale bira muzejsko stručno vijeće, a ako ono nije osnovano, stručno muzejsko osoblje, iz svojih redova. Broj članova upravnog vijeća, način njihova izbora, mandat, donošenje odluka i druga pitanja u svezi s radom upravnog vijeća, uređuju se aktom o osnivanju i statutom muzeja.

Muzejom koji ima do 5 zaposlenih upravlja ravnatelj.

Članak 25.

Upravno vijeće na prijedlog ravnatelja donosi programe rada i razvoja muzeja, nadzire njihovo izvršavanje, odlučuje o financijskom planu i godišnjem obračunu, donosi statut uz prethodnu suglasnost osnivača, predlaže promjene u organiziranju rada muzeja, te obavlja druge poslove određene zakonom, aktom o osnivanju i statutom.

Članak 26.

Ravnatelj muzeja organizira i vodi rad i poslovanje muzeja, predlaže program rada i razvoja, donosi opće akte muzeja sukladno statutu, vodi i odgovara za stručni rad muzeja, predstavlja i zastupa muzej u pravnom prometu i pred tijelima državne vlasti, te obavlja druge poslove predviđene zakonom, aktom o osnivanju i statutom.

Članak 27.

Ravnatelje muzeja kojima je osnivač Republika Hrvatska imenuje i razrješuje ministar kulture. Ravnatelji se imenuju na temelju javnog natječaja što ga raspisuje i provodi muzej.

Ravnatelje muzeja kojima su osnivači županije, Grad Zagreb, gradovi i općine, imenuje i razrješuje osnivač na prijedlog upravnih vijeća koja su obvezna pribaviti mišljenja stručnih vijeća, a ako ona nisu osnovana, uposlennoga muzejskog stručnog osoblja. Javni natječaj za imenovanje ravnatelja raspisuje i provodi muzej.

Ako je u muzeju zaposleno do pet zaposlenika, ravnatelja imenuje i razrješuje osnivač. Javni natječaj za imenovanje ravnatelja raspisuje i provodi osnivač.

Javni natječaj za imenovanje ravnatelja muzeja koje osnivaju osobe iz članka 16. stavka 2. ovoga Zakona raspisuje i provodi muzej.

Ne raspiše li muzej javni natječaj za imenovanje ravnatelja u propisanom roku, natječaj će raspisati osnivač.

Ravnatelj muzeja imenuje se na četiri godine i može biti ponovno imenovan.

Članak 28.

Ravnateljem muzeja može biti imenovana osoba koja ima visoku stručnu spremu, položen stručni ispit za kustosa i koja ispunjava druge uvjete propisane statutom ili aktom o osnivanju.

Iznimno za ravnatelja može biti imenovana osoba koja nema položen stručni ispit za kustosa, ako je istaknuti i priznati stručnjak na području kulture i znanosti s najmanje deset godina radnog staža.

Članak 29.

Muzej ima stručno vijeće od najmanje tri člana koje, sukladno statutu muzeja, čini stručno muzejsko osoblje iz članka 37. stavaka 1. i 2. ovoga Zakona i ravnatelj muzeja.

Stručno vijeće razmatra i daje mišljenja o stručnim i drugim pitanjima rada i razvitka muzeja, sukladno statutu i drugim općim aktima, odlučuje o stručnim pitanjima, predlaže način organiziranja i vođenja stručnog rada,

plan i program rada muzeja, te obavlja i druge poslove određene aktom o osnivanju i statutom muzeja.

Članak 30.

Muzej, galerija i zbirka unutar ustanove i druge pravne osobe ima voditelja i muzejski odbor.

Muzejski odbor sastavljen je od zaposlenika muzeja, galerije i zbirke, te pravne osobe u čijem je sastavu muzej, galerija i zbirka, a način njegova osnivanja utvrđuje se općim aktom pravne osobe u čijem je sastavu.

Voditelj muzeja, galerije i zbirke unutar ustanove ili druge pravne osobe član je muzejskog odbora i tijela upravljanja pravne osobe u čijem je sastavu.

Sastav, zadaće i način rada muzejskog odbora pobliže se uređuju pravilnikom o radu muzeja, galerije i zbirke unutar ustanove i druge pravne osobe, a donosi ga voditelj muzeja, galerije ili zbirke.

Voditelj muzeja, galerije i zbirke unutar ustanove i druge pravne osobe mora ispunjavati iste uvjete kao i ravnatelj muzeja, a imenuje ga i razrješuje tijelo upravljanja pravne osobe u sastavu koje je muzej, galerija i zbirka.

VI. OSIGURANJE MUZEJSKE GRAĐE I DRUGE IMOVINE

Članak 31.

Muzejska građa i muzejska dokumentacija muzeja, te muzeja, galerija i zbirka unutar ustanova i drugih pravnih osoba, kojima su osnivači Republika Hrvatska, županije, Grad Zagreb, gradovi i općine, kao i prostori u kojima je ona smještena, obvezno se osiguravaju kod osiguravajućeg društva za one rizike i u opsegu s kojim su suglasni osnivači.

Sredstva za osiguranje muzejske građe i muzejske dokumentacije, kao i prostora u kojima je ona smještena, osiguravaju osnivači muzeja, te osnivači ustanova i drugih pravnih osoba unutar kojih su muzeji, galerije i zbirke.

VII. SREDSTVA ZA RAD

Članak 32.

Sredstva za rad muzeja, te muzeja, galerija i zbirka unutar ustanova i drugih pravnih osoba, osigurava osnivač.

Sredstva za posebne programe osiguravaju osnivači, a zavisno od svog interesa i tijela državne uprave u čijem je djelokrugu program koji se ostvaruje, kao i županije, Grad Zagreb, gradovi i općine na području kojih se program ostvaruje, te druge pravne i fizičke osobe.

Sredstva za rad muzeji osiguravaju i iz vlastitih prihoda, sponzorstvima, darovanjima i na drugi način u skladu sa zakonom.

VIII. NADZOR NAD RADOM

Članak 33.

Stručni nadzor nad radom muzeja, te muzeja, galerija i zbirka unutar ustanova i drugih pravnih osoba, kao i nad zaštitom muzejske građe i muzejske dokumentacije, obavljaju matični muzeji, a stručni nadzor nad radom matičnih muzeja i zaštitom njihove muzejske građe i muzejske dokumentacije, Ministarstvo kulture.

Muzeji, te muzeji, galerije i zbirke iz stavka 1. ovoga članka dužni su matičnom muzeju, odnosno Ministarstvu kulture, na njihov zahtjev, omogućiti uvid u podatke potrebne za obavljanje stručnog nadzora.

Članak 34.

Nadzor nad zakonitošću rada muzeja, te muzeja, galerija i zbirka unutar ustanova i drugih pravnih osoba kojima je osnivač Republika Hrvatska, obavlja Ministarstvo kulture.

Nadzor nad zakonitošću rada muzeja, te muzeja, galerija i zbirka unutar ustanova i drugih pravnih osoba kojima su osnivači županije, Grad Zagreb, gradovi i općine, obavljaju županijski uredi nadležni za kulturu županija na području kojih je njihovo sjedište, odnosno Gradski ured za kulturu Grada Zagreba.

Ako Ministarstvo kulture u obavljanju nadzora nad zakonitošću rada utvrdi da je statut muzeja ili pravilnik o radu muzeja, galerija i zbirka unutar ustanova i drugih pravnih osoba, u suprotnosti s Ustavom, zakonom ili drugim propisom, zatražit će od muzeja, odnosno ustanova i drugih pravnih osoba unutar kojih su muzeji, galerije i zbirke, da ga promijene. Ako se u roku od mjesec dana ne izvrše zatražene promjene, Ministarstvo kulture obustavit će takav akt od izvršenja i u roku od mjesec dana predložiti Vladi Republike Hrvatske da ga poništi ili ukine.

Ako tijelo državne uprave iz stavka 2. ovoga članka utvrdi da je statut ili pravilnik o radu muzeja, galerija i zbirka unutar ustanova i drugih pravnih osoba, u suprotnosti s Ustavom, zakonom ili drugim propisom, zatražit će od muzeja, odnosno ustanova i drugih pravnih osoba unutar kojih su muzeji, galerije i zbirke, da ga promijene. Ako se u roku od mjesec dana od dostavljenoga traženja ne izvrše zatražene promjene, upravno tijelo obustavit će od izvršenja prijeporni akt i u roku od osam dana od dana obustave predložiti Ministarstvu kulture da takav akt poništi ili ukine.

Rješenje o prijedlogu za poništenje ili ukidanje prijepornog akta iz stavka 4. ovoga članka Ministarstvo kulture dužno je donijeti u roku od 60 dana. Protiv takvog rješenja nije dopuštena žalba, već se može pokrenuti upravni spor.

Članak 35.

Ako tijelo državne uprave iz članka 34. stavka 1. i 2. ovoga članka u obavljanju nadzora nad zakonitošću rada utvrdi da muzej, odnosno muzej, galerija i zbirka unutar ustanove i druge pravne osobe, ne ispunjava koji od uvjeta iz članka 15. i 17. stavka 1. ovoga Zakona, odredit će osnivaču rok u kojem je dužan otkloniti uočene nedostatke. Ne otkloni li osnivač uočene

nedostatke u ostavljenom roku, upravno tijelo donijet će rješenje o zabrani rada muzeja, odnosno muzeja, galerije i zbirke unutar ustanove i druge pravne osobe.

IX. STRUČNO MUZEJSKO OSOBLJE

Članak 36.

Stručno muzejsko osoblje čine zaposlenici u muzejima, te muzejima, galerijama i zbirkama unutar ustanova i drugih pravnih osoba, koji, prema odredbama ovoga Zakona, ispunjavaju uvjete za postavljenje u odgovarajuća muzejska zvanja, odnosno za obavljanje stručnih poslova u muzeju, kao i pomoćnih stručnih poslova.

Muzejsko stručno osoblje dužno je u svome radu pridržavati se načela muzejske struke, zakona i drugih propisa kojima se uređuje obavljanje muzejske djelatnosti.

Članak 37.

Muzejska zvanja jesu:

- kustos, viši kustos i muzejski savjetnik,
- muzejski pedagog, viši muzejski pedagog i muzejski pedagog savjetnik.

Stručne poslove u muzeju obavljaju i: dokumentaristi, informatičari, restauratori, diplomirani knjižničari, arhivisti, kao i drugi stručnjaci zavisno od potreba muzeja.

Pomoćne stručne poslove u muzeju obavljaju: preparatori i viši preparatori, muzejski tehničari i viši muzejski tehničari, pomoćni knjižničari i knjižničari, arhivski tehničari i viši arhivski tehničari, fotografi i viši fotografi.

Članak 38.

Uvjeti za stjecanje muzejskih zvanja jesu:

- za kustosa: visoka stručna sprema i položen stručni ispit za kustosa,
- za višeg kustosa: 5 godina radnog staža u zvanju kustosa i stručni radovi od značenja za unaprjeđenje muzejske struke ili akademski stupanj magistra i 3 godine provedene u zvanju kustosa,
- za muzejskog savjetnika: 10 godina radnog staža u zvanju višeg kustosa i stručni ili znanstveni radovi od osobitog značenja za unaprjeđenje muzejske struke, ili doktorat znanosti i 3 godine radnog staža u zvanju višeg kustosa,
- za muzejskog pedagoga: visoka stručna sprema i položen stručni ispit za muzejskog pedagoga,
- za višeg muzejskog pedagoga: 5 godina radnog staža u zvanju muzejskog pedagoga i stručni radovi od značenja za unaprjeđenje muzejske pedagogije ili akademski stupanj magistra i 3 godine radnog staža u zvanju muzejskog pedagoga,
- za muzejskog pedagoga savjetnika: 10 godina radnog staža u zvanju višeg muzejskog pedagoga i stručni ili znanstveni radovi od osobitog značenja za unaprjeđenje muzejske pedagogije, ili doktorat znanosti i 3 godine radnog staža u zvanju višeg muzejskog pedagoga.

Članak 39.

Uvjeti za obavljanje stručnih poslova iz članka 37. stavka 2. ovoga Zakona jesu:

- za dokumentarista i informatičara: visoka stručna sprema i položen stručni ispit,
- za restauratora: visoka ili viša stručna sprema i položen stručni ispit,
- za diplomiranog knjižničara i arhivista uvjeti propisani posebnim zakonima.

Članak 40.

Zaposlenici iz članka 39. ovoga Zakona mogu stjecati sljedeća viša zvanja ako ispunjavaju uvjete:

- za višeg dokumentarista i višeg informatičara: 5 godina provedenih na poslovima dokumentarista i informatičara u muzejskoj struci i stručni radovi od značenja za unaprjeđenje muzejske struke ili akademski stupanj magistra i 3 godine provedene na poslovima dokumentarista i informatičara u muzejskoj struci,
- za dokumentarista savjetnika i informatičara savjetnika: 10 godina provedenih na poslovima višeg dokumentarista i informatičara i stručni ili znanstveni radovi od osobitog značenja za unaprjeđenje muzejske struke, ili doktorat znanosti i 3 godine provedene na poslovima višeg dokumentarista i informatičara u muzejskoj struci,
- za višeg restauratora: 5 godina provedenih na poslovima restauratora u muzejskoj struci i stručni radovi od značenja za unaprjeđenje restauratorske struke ili akademski stupanj magistra i 3 godine provedene na poslovima restauratora u muzejskoj struci,
- za restauratora savjetnika: 10 godina provedenih na poslovima višeg restauratora u muzejskoj struci i znanstveni radovi od osobitog značenja za unaprjeđenje restauratorske struke ili doktorat znanosti i 3 godine provedene na poslovima višeg restauratora u muzejskoj struci.

Zvanje višeg knjižničara i knjižničara savjetnika, višeg arhivista i arhivskog savjetnika stječu zaposlenici iz članka 39. podstavka 3. ovoga Zakona prema odredbama Zakona o knjižnicama (Narodne novine, br. 105/97. i 5/98.), odnosno Zakona o arhivskom gradivu i arhivima (Narodne novine, br. 105/97.).

Članak 41.

Uvjeti za obavljanje pomoćnih stručnih poslova u muzejima iz članka 37. stavka 3. ovoga Zakona jesu:

- za preparatora: srednja stručna sprema i položen stručni ispit za preparatora,
- za višeg preparatora: viša stručna sprema i položen stručni ispit za preparatora ili 10 godina radnog staža u zvanju preparatora i položen stručni ispit za preparatora,
- za muzejskog tehničara: srednja stručna sprema i položen stručni ispit za muzejskog tehničara,
- za višeg muzejskog tehničara: viša stručna sprema i položen stručni ispit ili 10 godina radnog staža u zvanju muzejskog tehničara i položen stručni ispit za muzejskog tehničara,

- za fotografa: srednja stručna sprema i položen stručni ispit za fotografa,
- za višeg fotografa: 10 godina radnog staža u zvanju fotografa u muzeju i objavljeni radovi u stručnim muzejskim publikacijama.

Članak 42.

Iznimno od odredbe članka 38. podstavka 1. i 4., te članka 39. i 41. ovoga Zakona, u muzeju, te muzeju, galeriji i zbirci unutar ustanova i drugih pravnih osoba, mogu se zaposliti i osobe koje nisu položile odgovarajući stručni ispit pod uvjetom da ga polože u roku od jedne godine od dana zapošljavanja.

Zaposlenicima koji ne polože stručni ispit prestaje rad danom isteka roka u kojem su ga bili dužni položiti.

Članak 43.

Odluku o stjecanju viših zvanja: viši kustos, muzejski savjetnik, viši muzejski pedagog, muzejski pedagog savjetnik, viši dokumentarist, dokumentarist savjetnik, viši informatičar, informatičar savjetnik, viši restaurator, restaurator savjetnik, viši preparator, viši muzejski tehničar, te viši fotograf, donosi ministar kulture na prijedlog Hrvatskoga muzejskog vijeća.

Pravilnik o stjecanju stručnih zvanja iz stavka 1. ovoga članka donosi ministar kulture na prijedlog Hrvatskoga muzejskog vijeća.

Članak 44.

Rad u svojstvu vježbenika za muzejska zvanja, za obavljanje stručnih poslova u muzeju, kao i za obavljanje pomoćnih stručnih poslova, traje najduže dvije godine.

Pravo na polaganje stručnog ispita imaju vježbenici sa školskom spremom propisanom za odgovarajuće muzejsko zvanje, odnosno stručne poslove i s najmanje godinu dana radnog, odnosno vježbeničkog staža u muzejskoj struci.

Članak 45.

Volonterski rad u muzeju, odnosno muzeju, galeriji i zbirci unutar ustanove i druge pravne osobe, s propisanom školskom spremom i punim radnim vremenom, priznaje se kao stručna praksa za stjecanje muzejskog zvanja, odnosno za obavljanje stručnih poslova u muzeju.

Članak 46.

Način polaganja stručnog ispita, ispitno gradivo, sastav i rad ispitnih povjerenstava, utvrđuje se pravilnikom o polaganju stručnih ispita i programom stručnih ispita u muzejskoj struci.

Pravilnik i program stručnih ispita donosi ministar kulture na prijedlog Hrvatskoga muzejskog vijeća.

Članak 47.

Zaposlenicima u muzejima, te muzejima, galerijama i zbirkama unutar ustanova i drugih pravnih osoba, koji su položili stručni ispit u srodnim strukama, priznaje se stručni ispit sukladno pravilniku o polaganju stručnih ispita.

Članak 48.

Zaposlenici u muzejima, te muzejima, galerijama i zbirkama unutar ustanova i drugih pravnih osoba, koji imaju znanstveni stupanj (magistra ili doktora znanosti) i najmanje dvije godine rada u muzejskoj struci, mogu biti oslobođeni polaganja stručnog ispita za odgovarajuće muzejsko stručno zvanje.

Rješenje o oslobođenju u smislu stavka 1. ovoga članka donosi ispitno povjerenstvo određeno pravilnikom o polaganju stručnih ispita.

X. HRVATSKO MUZEJSKO VIJEĆE

Članak 49.

Kao savjetodavno tijelo za obavljanje stručnih i drugih poslova muzejske djelatnosti određenih ovim Zakonom, pri Ministarstvu kulture osniva se Hrvatsko muzejsko vijeće.

Hrvatsko muzejsko vijeće ima predsjednika i 6 članova.

Predsjednika i članove Hrvatskoga muzejskog vijeća imenuje ministar kulture iz redova istaknutih muzejskih stručnjaka, od kojih tri člana predlaže Hrvatsko muzejsko društvo.

Mandat članova Hrvatskoga muzejskog vijeća traje 4 godine.

Hrvatsko muzejsko vijeće donosi poslovnik o svom radu.

Članak 50.

Hrvatsko muzejsko vijeće razmatra stanje u muzejskoj djelatnosti u Republici Hrvatskoj, predlaže mjere za poticanje njezinog razvitka i unaprjeđivanja, obavlja poslove predviđene ovim Zakonom i drugim propisima, kao i druge poslove koje mu povjeri ministar kulture.

Članak 51.

Sredstva za rad Hrvatskoga muzejskog vijeća osiguravaju se u Ministarstvu kulture.

XI. KAZNENE ODREDBE

Članak 52.

Novčanom kaznom od 5.000,00 do 50.000,00 kuna kaznit će se za prekršaj muzej te ustanova i pravna osoba unutar koje je muzej, galerija i zbirka, koja:

- ne vodi dokumentaciju o muzejskoj građi (članak 7. stavak 2.),
- povjeri muzejsku građu na čuvanje i radi izlaganja drugom muzeju i galeriji, drugoj pravnoj osobi ili državnom tijelu suprotno odredbi članka 12. ovoga Zakona,
- ne dostavi podatke za upis u očevidnik muzeja pri Ministarstvu kulture (članak 18.).

Novčanom kaznom od 10.000,00 do 100.000,00 kuna kaznit će se za prekršaj muzej, te ustanova i pravna osoba unutar koje je muzej, galerija

i zbirka, koja izvrši zamjenu i prodaju muzejske građe suprotno odredbi članka 10. ovoga Zakona.

Novčanom kaznom od 10.000,00 kuna kaznit će se za prekršaje iz stavka 1. i 2. ovoga članka odgovorna osoba.

U slučaju da su prekršaji iz stavka 1. i 2. ovoga članka učinjeni radi stjecanja materijalne koristi, novčanom kaznom do 200.000,00 kuna kaznit će se muzej, odnosno ustanova i druga pravna osoba unutar koje je muzej, galerija i zbirka, a odgovorna osoba novčanom kaznom do 50.000,00 kuna.

XII. PRIJELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Članak 53.

Muzeji, te muzeji, galerije i zbirke unutar ustanova i drugih pravnih osoba dužni su uskladiti svoje statute i druge opće akte i svoj rad s odredbama ovoga Zakona u roku od godinu dana od dana njegova stupanja na snagu.

Članak 54.

Ministar kulture dužan je imenovati predsjednika i članove Hrvatskoga muzejskog vijeća u roku od mjesec dana od dana stupanja na snagu ovoga Zakona. Ne predloži li Hrvatsko muzejsko društvo svoja tri člana u roku od petnaest dana od dana stupanja na snagu ovoga Zakona, imenovat će ih ministar kulture bez prijedloga.

Hrvatsko muzejsko vijeće dužno se konstituirati u roku od 15 dana od imenovanja njegovog predsjednika i članova.

Članak 55.

Zaposleni u muzejima, te muzejima, galerijama i zbirkama unutar ustanova i drugih pravnih osoba koji do dana stupanja na snagu ovoga Zakona nisu položili stručni ispit, dužni su ga položiti u roku od jedne godine od dana stupanja na snagu ovoga Zakona.

Zaposlenicima koji ne polože stručni ispit prestaje rad danom isteka roka u kojem su ga bili dužni položiti.

Zaposlenici koji na dan stupanja na snagu ovoga Zakona imaju 10 godina rada na stručnim poslovima u muzejima, te muzejima, galerijama i zbirkama unutar ustanova i drugih pravnih osoba, oslobođeni su polaganja stručnog ispita.

Članak 56.

Muzeji su dužni u roku od godinu dana od stupanja na snagu ovoga Zakona utvrditi stanje svoje muzejske građe i muzejske dokumentacije i o tome izvijestiti Ministarstvo kulture.

Članak 57.

Muzejska građa i muzejska dokumentacija, koja je imala status društvenog vlasništva, a na dan stupanja na snagu Zakona o ustanovama (Narodne novine, br. 76/93. i 29/97.) zatečena je u javnim ustanovama muzejima i galerijama, te muzejima, galerijama i zbirkama unutar javnih ustanova, danom stupanja na snagu ovoga Zakona postaje državno vlasništvo.

Vlada Republike Hrvatske može vlasništvo nad muzejskom građom i muzejskom dokumentacijom iz stavka 1. ovoga članka prenijeti na županije, Grad Zagreb, gradove i općine, koji su osnivači muzeja i galerija, odnosno osnivači ustanova i drugih pravnih osoba unutar kojih su muzeji, galerije i zbirke kod kojih se ta muzejska građa i muzejska dokumentacija nalazi.

Članak 58.

Osnivači otvorenih i pučkih učilišta i drugih organizacija za naobrazbu odraslih koje obavljaju i muzejsku djelatnost, dužni su u roku od dvije godine od stupanja na snagu ovoga Zakona donijeti odluke kojima će sredstvima, prostorom i opremom što tim pravnim osobama služi za obavljanje muzejske djelatnosti, te njihovom muzejskom građom i muzejskom dokumentacijom, osnovati muzeje kao ustanove, odnosno osigurati obavljanje muzejske djelatnosti prema odredbama ovoga Zakona.

Članak 59.

Na dan stupanja na snagu ovoga Zakona prestaju važiti:

- Zakon o muzejskoj djelatnosti, Narodne novine, br. 12/77., 47/86. i 26/93.
 - odredbe članka 1., 3., 5., 6., 9., 11., 12. i 16. Zakona o upravljanju ustanovama u kulturi, Narodne novine, br. 50/95. u dijelu u kojem se odnose na muzejske ustanove
 - odredba članka 30. Zakona o određivanju poslova iz samoupravnog djelokruga jedinica lokalne samouprave i uprave, Narodne novine, br. 75/93.
 - Zakon o Hrvatskome povijesnom muzeju, Narodne novine br. 27/91.
 - Zakon o Hrvatskom muzeju naivne umjetnosti, Narodne novine br. 11/94.
 - Zakon o Muzejsko-galerijskom centru, Narodne novine br. 32/87. i 50/95.
- Pravilnik o polaganju stručnih ispita radnika muzejske struke i program za stručne ispite, Narodne novine br. 9/78. ostaje na snazi do donošenja novoga pravilnika po odredbama ovoga Zakona.

Hrvatsko muzejsko vijeće dužno je predložiti ministru kulture donošenje propisa za provedbu ovoga Zakona najkasnije u roku godine dana od njegova stupanja na snagu.

Članak 60.

Hrvatski povijesni muzej, Hrvatski muzej naivne umjetnosti, kao i muzejska ustanova Muzeji Hrvatskog zagorja, Gornja Stubica, osnovana Uredbom o Muzejima Hrvatskog zagorja, (Narodne novine br. 49/92) nastavljaju s radom po odredbama ovoga Zakona kao javne ustanove kojima je osnivač Republika Hrvatska osim Muzeja evolucije i nalazišta pračovjeka s lokalitetima Josipovac i Hušnjakovo u Krapini nad kojem se osnivačka prava prenose na Grad Krapinu.

Hrvatski povijesni muzej, Hrvatski muzej naivne umjetnosti i Muzeji Hrvatskog zagorja dužni su u roku od šest mjeseci od stupanja na snagu ovoga Zakona uskladiti svoje ustrojstvo, rad i akte s njegovim odredbama.

Vlada Republike Hrvatske dužna je svojom uredbom urediti pitanja podjele objekata, imovine, sredstava, opreme, prava i obveza te rasporeda djelatnika između Muzeja Hrvatskog zagorja i Muzeja evolucije i nalazišta pračovjeka s lokalitetima Josipovac i Hušnjakovo u Krapini.

Članak 61.

Danom stupanja na snagu ovoga Zakona Muzejsko-galerijski centar prestaje postojati podjelom na dvije javne ustanove, koje se osnivaju ovim Zakonom, i to:

1. Javna ustanova »Zbirka umjetnina Ante i Wiltrud Topić Mimara« – Muzej Mimara, sa sjedištem u Zagrebu, Rooseveltov trg 5, kojoj je osnivač Republika Hrvatska, te

2. Javna ustanova Galerija »Klovićevi dvori«, sa sjedištem u Zagrebu, Jezuitski trg 4, koje su osnivači u jednakim dijelovima Republika Hrvatska i Grad Zagreb.

Vlada Republike Hrvatske dužna je svojom uredbom urediti pitanja podjele objekata, imovine, sredstava, opreme, prava i obveza, te rasporeda djelatnika Muzejsko-galerijskog centra.

Vlada Republike Hrvatske i Grad Zagreb ugovorom će urediti pitanja međusobnih prava i obveza osnivača javne ustanove, Galerije »Klovićevi dvori«.

Stupanjem na snagu ovoga Zakona Javna ustanova »Zbirka umjetnina Ante i Wiltrud Topić Mimara« – Muzej Mimara i Javna ustanova Galerija »Klovićevi dvori« dužne su obavljati svoju djelatnost po odredbama ovoga Zakona, te u roku od godinu dana od dana njegova stupanja na snagu uskladiti svoje ustrojstvo, rad i akte s odredbama ovoga Zakona.

Ministar kulture rješenjem će imenovati privremene ravnatelje javnih ustanova iz stavka 1. ovoga članka, koji će obaviti pripreme za početak njihova rada i podnijeti prijave za upis u sudski registar, te obavljati dužnosti ravnatelja i tijela upravljanja tih ustanova dok ne budu imenovani ravnatelji i uspostavljena tijela upravljanja sukladno njihovim aktima.

Privremenog ravnatelja Galerije »Klovićevi dvori« ministar kulture imenovat će uz prethodnu suglasnost Gradskoga poglavarstva Grada Zagreba.

Članak 62.

Ovaj Zakon stupa na snagu osmog dana od dana njegove objave u »Narodnim novinama«.

Klasa: 612-05/97-02/01

Zagreb, 9. listopada 1998.

ZASTUPNIČKI DOM
HRVATSKOGA DRŽAVNOG SABORA
Predsjednik Zastupničkog doma
Hrvatskoga državnog sabora
akademik Vlatko Pavletić, v. r.

MINISTARSTVO KULTURE

Na temelju članka 6. stavka 2. i članka 21. stavka 5. Zakona o muzejima (Narodne novine br. 142/98), a na prijedlog Hrvatskog muzejskog vijeća, ministar kulture donosi

PRAVILNIK

O NAČINU I MJERILIMA ZA POVEZIVANJE U SUSTAV MUZEJA REPUBLIKE HRVATSKE*

I. OPĆE ODREDBE

Članak 1.

Ovim Pravilnikom utvrđuju se način i mjerila za povezivanje muzeja i galerija, te muzeja, galerija i zbirke unutar ustanova i drugih pravnih osoba u Sustav muzeja Republike Hrvatske, te određuje matične muzeje, njihove zadaće i način djelovanja.

Članak 2.

Muzeji i galerije, te muzeji, galerije i zbirke unutar ustanova i drugih pravnih osoba, obvezno se povezuju u Sustav muzeja Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu: Sustav muzeja), radi primjene jedinstvenog stručnog pristupa u obavljanju muzejske djelatnosti.

Sustav muzeja temelji se na klasifikaciji muzeja prema tipu i vrsti sukladno Pravilniku o stručnim i tehničkim standardima za određivanje vrste muzeja, te muzeja, galerija i zbirke unutar ustanova i drugih pravnih osoba, za njihov rad, kao i za smještaj i čuvanje muzejske građe i muzejske dokumentacije.

Članak 3.

Sustav muzeja sastoji se od muzeja i galerija, te muzeja, galerija i zbirke unutar ustanova i drugih pravnih osoba (u daljnjem tekstu: muzeji), koji su upisani u Očevidnik muzeja i galerija, te muzeja, galerija i zbirke unutar ustanova i drugih pravnih osoba pri Ministarstvu kulture i Stručni registar Muzejskoga dokumentacijskog centra (u daljnjem tekstu: MDC).

Članak 4.

Unutar Sustava muzeja obavlja se matična djelatnost kao organizirani oblik stručnoga djelovanja, čiji je osnovni cilj poboljšanje kvalitete djelovanja muzeja, uspostavljanjem jedinstvenih standarda i normi za obavljanje muzejske djelatnosti.

*Tekst *Pravilnika o načinu i mjerilima za povezivanje u sustav muzeja Republike Hrvatske* donosimo u cijelosti preuzetog s web-stranice Narodnih novina: www.nn.hr/sluzbeni-list/sluzbeni/index.asp.

Članak 5.

Matična djelatnost obuhvaća osobito poslove:

- stručni nadzor nad radom muzeja
- stručnu pomoć
- unapređenje stručnog rada u muzejima
- usklađivanje rada unutar Sustava muzeja

Članak 6.

Stručni nadzor podrazumijeva nadzor nad provođenjem stručnog rada u muzejima, i to napose nad skupljanjem i istraživanjem, dokumentacijom, čuvanjem i zaštitom, obradom, te izlaganjem muzejske građe.

Članak 7.

Stručni nadzor nad muzejima, kao i nad zaštitom muzejske građe i dokumentacije, obavljaju matični muzeji, a stručni nadzor nad radom matičnih muzeja i zaštitom njihove muzejske građe i muzejske dokumentacije obavlja Ministarstvo kulture.

Stručni nadzor se redovito obavlja najmanje jednom godišnje, a može se provesti i na zahtjev Ministarstva kulture, Hrvatskog muzejskog vijeća i osnivača muzeja. O stručnom nadzoru se sastavlja pismeno izvješće koje se sastoji od nalaza i mišljenja s prijedlogom mjera za otklanjanje eventualno uočenih nedostataka. Izvješće o stručnom nadzoru dostavlja se muzeju u kojem je nadzor izvršen, Ministarstvu kulture, Hrvatskome muzejskom vijeću, tijelu državne uprave koje obavlja nadzor nad zakonitošću rada muzeja, osnivaču, a po potrebi i drugom nadležnom tijelu.

Članak 8.

Stručna pomoć sastoji se od konzultacija, naputaka i suradnje u vezi sa skupljanjem, istraživanjem, dokumentacijom, čuvanjem, zaštitom i izlaganjem građe, kao i davanja mišljenja na godišnje planove rada i izvješća rada.

Stručna pomoć se provodi na zahtjev muzeja, osnivača muzeja ili zbirke, te zbog potreba provođenja zajedničkih programa na regionalnoj, državnoj, međunarodnoj ili drugoj razini.

Članak 9.

Unapređenje stručnog rada u muzejima obuhvaća trajno stručno i znanstveno usavršavanje osoblja, određivanje politike skupljanja muzejske građe, obrade i dokumentacije (softverski programi obrade građe), prezentacije, te uvjeta i provođenja zaštite građe.

Članak 10.

Usklađivanje rada unutar Sustava muzeja obuhvaća koordiniranje stručnog muzeološkog i znanstvenog rada pri ustroju (godišnjih) zajedničkih programa, pri zajedničkim izložbenim projektima (trajnim i povremenim), zajedničkim znanstveno-istraživačkim projektima te ustrojavanju zajedničkih programa zaštite.

Usklađivanje rada provodi se izradom godišnjeg plana rada, troškovnika i podnošenjem izvješća.

II. MATIČNI MUZEJI

Članak 11.

Matična djelatnost obavlja se na dvije razine, a provode je matični muzeji.

Provedba matične djelatnosti na prvoj razini određuje se za područje cijele države, a uključuje povezivanje svih muzeja i zbirki u Republici Hrvatskoj.

Provedba matične djelatnosti na drugoj razini određuje se za određeno područje, a radi vertikalnog povezivanja muzeja unutar Sustava muzeja.

Matični muzeji prve razine

Članak 12.

Kriteriji za određivanje matičnih muzeja, koji provode matičnu djelatnost prve razine su:

- sveobuhvatnost muzejske građe i dokumentacije na državnoj razini i najviša kategorija muzejske građe i muzejske dokumentacije
- broj i sveobuhvatnost stručnog muzejskog osoblja
- odgovarajuća informatička i tehnička opremljenost
- odgovarajuća razina zaštite muzejske građe i muzejske dokumentacije
- odgovarajuća razina prezentacije muzejske građe i muzejske dokumentacije, s obzirom na izložbenu i izdavačku djelatnost
- razvijena edukativna djelatnost
- razvijeni odnosi s javnošću

Članak 13.

Matični muzeji, koji obavljaju matičnu djelatnost prve razine ustrojeni su po odjelima prema povijesnim, regionalnim ili znanstvenim kriterijima, a muzejska građa i muzejska dokumentacija ustrojena je po muzejskim zbirkama.

Matični muzeji, koji obavljaju matičnu djelatnost prve razine imaju obvezu ustrojavanja restauratorsko-konzervatorskog odjela.

Mjerila (standardi) za ustroj odjela određena su Pravilnikom o stručnim i tehničkim standardima za određivanje vrste muzeja, te muzeja, galerija i zbirka unutar ustanova i drugih pravnih osoba, za njihov rad, kao i za smještaj i čuvanje muzejske građe i muzejske dokumentacije.

Članak 14.

Nositelji provedbe matične djelatnosti prve razine za muzeje i muzeje na otvorenom su specijalizirani matični muzeji:

1. Za umjetničke muzeje i muzeje primijenjenih umjetnosti – Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb
2. Za arheološke muzeje – Arheološki muzej u Zagrebu
3. Za povijesne muzeje – Hrvatski povijesni muzej, Zagreb
4. Za etnografske muzeje – Etnografski muzej, Zagreb
5. Za prirodoslovne muzeje – Hrvatski prirodoslovni muzej, Zagreb
6. Za tehničke muzeje (muzeje znanosti i tehnologije) – Tehnički muzej, Zagreb

Matični muzeji druge razine

Članak 15.

Matični muzeji, koji obavljaju matičnu djelatnost druge razine određeni su i djeluju prema teritorijalnom (regionalnom), povijesnom, te stručnom odnosno znanstvenom kriteriju.

Opći muzeji napose se povezuju prema teritorijalnom (regionalnom) kriteriju.

Članak 16.

Kriteriji za matične muzeje, koji obavljaju matičnu djelatnost druge razine ili odjele tj. zbirke općih muzeja su:

- sveobuhvatnost na određenom području i visoka kategorija muzejske građe i muzejske dokumentacije
- broj i osposobljenost stručnog muzejskog osoblja
- odgovarajuća informatička i tehnička opremljenost
- odgovarajuća razina zaštite muzejske građe i muzejske dokumentacije
- odgovarajuća razina prezentacije muzejske građe i muzejske dokumentacije, s obzirom na izložbenu i izdavačku djelatnost
- razvijena edukativna djelatnost
- razvijeni odnosi s javnošću

Članak 17.

Nositelji provedbe matične djelatnosti druge razine za muzeje i muzeje na otvorenom su specijalizirani matični muzeji ili odjeli tj. zbirke općih muzeja:

1. Za umjetničke muzeje i muzeje primijenjenih umjetnosti – Javna ustanova »Zbirka umjetnina Ante i Wiltrud Topić Mimara« – Muzej Mimara, Zagreb; Moderna galerija, Zagreb; Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb
2. Za arheološke muzeje – Arheološki muzej Istre, Pula; Muzej hrvatskih arheoloških spomenika – Split; Arheološki muzej – Split; Arheološki muzej Zadar; Muzej Slavonije, Osijek
3. Za povijesne muzeje – Muzej Slavonije, Osijek; Muzej grada Zagreba; Pomorski i povijesni muzej Hrvatskoga primorja Rijeka; Muzej grada Splita
4. Za etnografske muzeje – Etnografski muzej Istre, Pazin; Etnografski muzej Split; Dubrovački muzeji, Etnografski muzej; Muzeji Hrvatskog zagorja – Muzej »Staro selo« Kumrovec
5. Za prirodoslovne muzeje – Prirodoslovni muzej – Rijeka
6. Za tehničke muzeje – Muzej Slavonije, Osijek (tehnički odjel); Muzej prehrane »Podravka«, Koprivnica.

U prijedorima o nadležnosti između nositelja provedbe matične djelatnosti iz stavka 1. ovoga članka, odluku donosi Ministarstvo kulture uz prethodno mišljenje Hrvatskog muzejskog vijeća

Članak 18.

Matični muzeji iz članka 14. i 17. provode matičnu djelatnost sukladno članku 6., 7., 8., 9. i 10. Pravilnika i sukladno odredbama Zakona o muzejima.

Usklađivanje rada unutar Sustava muzeja

Članak 19.

Usklađivanje rada unutar Sustava muzeja planira se, koordinira i obavlja putem sljedećih vijeća:

1. Vijeća Sustava muzeja
2. Vijeća za matičnu djelatnost

Rad Vijeća Sustava muzeja i Vijeća za matičnu djelatnost koordinira MDC.

Članak 20.

Vijeće Sustava muzeja čine ravnatelji matičnih muzeja, koji provode matičnu djelatnost na prvoj razini iz članka 14. ovoga Pravilnika.

Zadaća Vijeća Sustava muzeja je usklađivanje rada unutar Sustava muzeja, te naročito promicanje ravnomjerne rasprostranjenosti muzeja, ustrojavanje razvojnih programa, promicanje mjera zaštite muzejske građe i muzejske dokumentacije, te ustroj središnjih (regionalnih) čuvaonica.

Članak 21.

Vijeća za matičnu djelatnost čine čelnici matičnih muzeja ili odijela tj. zbirki općih muzeja, koji provode matičnu djelatnost na drugoj razini iz članka 17. ovoga Pravilnika.

Ustrojava se šest vijeća za matičnu djelatnost. Na čelu svakog vijeća za matičnu djelatnost je ravnatelj matičnog muzeja, koji obavlja matičnu djelatnost na prvoj razini.

Zadaće Vijeća za matičnu djelatnost su poslovi navedeni u člancima 8. i 9. ovoga Pravilnika. Ona donose naputke za provođenje matične djelatnosti kojima definiraju osobito sastav stručnih tijela i komisija, kriterije za ustanovljavanje stanja muzeja, načine pružanja stručne pomoći, pristupe zaštiti građe, koordinaciju rada muzeja i zbirki iste vrste.

III. PRIJELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Članak 22.

Matični muzeji iz članka 14. i 17. ovoga Pravilnika dužni su uskladiti svoje statute i opće akte i svoj rad s odredbama ovoga Pravilnika u roku od godinu dana od dana njegova stupanja na snagu.

Matični muzeji iz članka 14. ovoga Pravilnika obvezni su ustrojiti restauratorsko-konzervatorski odjel u roku do pet godina od dana stupanja na snagu ovoga pravilnika.

Matični muzeji dužni su dostaviti Ministarstvu kulture troškovnike radi osiguranja sredstava iz državnoga proračuna za obavljanje matične djelatnosti.

Vijeće Sustava muzeja i Vijeća za matičnu djelatnost ustrojiti će se u roku od šezdeset dana od dana stupanja na snagu ovoga Pravilnika.

Članak 23.

Ovaj Pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objave u »Narodnim novinama«.

Klasa: 612-05/02-01-193

Urbroj: 532-03-3/4-02-1

Zagreb, 20. rujna 2002.

Ministar kulture
dr. sc. Antun Vujić, v. r.

CRKVENE MATIČNE KNJIGE, KNJIGE STANJA DUŠA I LJETOPISI KAO SVJEDOCI DINAMIČNOG ŽIVOTA CRKVENE ZAJEDNICE

Pod nazivom »kronika« podrazumijeva se rašireno srednjovjekovno kronološko i deskriptivno opisivanje i obilježavanje događaja. Kronike se još nazivaju i »anali« ili »ljetopisi«, ako se događaji opisuju po godinama zbivanja. U Katoličkoj Crkvi u našim krajevima susrećemo se s još jednim nazivom za »kroniku« koji je postao uobičajen do naših dana, a to je *liber memorabilium* (liber = knjiga; memorabilis = spominjanja vrijedan, znamenit) ili knjiga zapisa spominjanja vrijednih događaja u nekoj župi ili crkvenoj zajednici. Liber memorabilium obično je vodio župnik ili upravitelj župe, a prigodom kanonskih vizitacija ili obilaska i inspekcije pojedinih župa, ordinarij ili vizitator redovito su uz pregledavanje matičnih knjiga potvrđivali i uvid u Liber memorabilium. Poznata je činjenica da matične knjige (krštenih, potvrđenih, vjenčanih i preminulih) predstavljaju neprocjenjiv izvor informacija za povijesna, kulturološka, crkvena, gospodarska i demografska istraživanja. O temeljnoj obradi ovih povijesnih izvora i raznovrsnih podataka u njima zapisanih ovisi i objektivna procjena mnogih povijesnih zbivanja.

U tome kontekstu važno je naglasiti pronicavost Katoličke crkve koja je na Tridentskom općem crkvenom saboru 1563. godine donijela odluku o obveznom vođenju i pisanju podataka o krštenjima i vjenčanjima, a kasnije i o upisima smrti svojih vjernika. Tek danas možemo ocijeniti važnost te odluke i žaliti što takva odluka nije bila i ranije donesena. Ali, valja istaknuti da su naši krajevi uvijek pripadali civiliziranom i kulturološkome dijelu Europe, zbog čega postoje i na hrvatskome povijesnom etničkom području matične knjige pisane još prije propisanih odluka Tridentskog sabora. Najstarije matične knjige sačuvane su kod nas u priobalnom području. Suprotno praksi priobalnog područja, za područje sjeverne Hrvatske uredba Tridentskog sabora bila

je potvrđena tek 1611. godine na sinodi u Trnavi (Slovačka). U matičnim knjigama se, osim »suhoparnih« podataka o rođenju, krštenju, vjenčanju i smrti neke osobe, nalaze i zapisi o tužnim i radosnim događajima određenog prostora i vremena. Te su podatke bilježili svećenici, župnici i kapelan i u župne knjige, a sve do kraja Drugog svjetskog rata svećenici su na taj način vršili i dužnost matičara. Zanimljivi su podaci koje nam otkrivaju margine pojedinih matičnih knjiga, posebice tzv. »Status animaruma« ili »Stanje duša«, o demografiji, bolestima, kužnim bolestima, ratovima, potresima i drugim elementarnim nepogodama. U njima su sačuvana imena papa, svjetovnih vladara, velikaša, ali i neznatnih i nepoznatih pojedinaca koji su svojim životom i djelom utjecali na život ljudi svoga vremena i prostora. O župnim spomenicama, njihovoj povijesnoj i kulturološkoj važnosti piše u Katoličkom listu 1941. godine Josip Buturac, koji između ostaloga tvrdi da će »župne spomenice imati u budućnosti svoju posebnu važnost i zato što se u njih mogu bilježiti i oni događaji za koje se danas općenito zna, ali ih novine nisu mogle objaviti poradi cenzure.« Autor nadalje tvrdi da »novine nisu nikakav povijesni izvor«, a budući historici morat će tražiti druge, pouzdanije izvore i »bit će sretni, ako to budu naše župne spomenice«.

Svoj prikaz o župnim spomenicama 1. Buturac zaključuje sljedećim riječima: »Preporučujemo, da se župne spomenice drže pod ključem i ne daju svakomu u ruke. Treba znati, da je istina katkada dragocjeni biser, koji se ne prodaje na svakom vašaru«.¹

Uz osnovnu dokumentarnu vrijednost koju sadrže matične knjige, one su vrlo važne i kao izvor za lokalnu povijest. Jezik tih isprava redovito je bio latinski s prekidom od nekoliko godina za vrijeme revolucije 1848/49. godine, nakon čega je donesen niz pozitivnih promjena u sjevernoj Hrvatskoj. Prestaje, naime, latinski tekst, a uvode se upisi na hrvatskom jeziku. Zasluga za to pripada banu Josipu Jelačiću (1848.-1859.). Tu su promjenu zabilježili mnogi upisivači sa zadovoljstvom, izražavajući svoju radost nad pobjedom hrvatskog narodnog jezika. Hrvatski tekst nalazimo u matičnim knjigama sve do 1857. godine, kada je u promijenjenim političkim prilikama, odlukom mjerodavne crkvene vlasti, bio vraćen isključivo latinski kao službeni jezik, koji je u Međimurju ostao na snazi do 1918. godine. Važno je spomenuti

¹ JOSIP BUTURAC, Župna spomenica: Katolički list 92, 17 (29. travnja 1941.) 200-201.)

da su se početkom XIX. stoljeća matične knjige uz originale počela uvoditi tzv. »parice« ili duplikati. U Ugarskoj su bile uvedene 1818. godine, a u Austriji 1835. godine. Duplikate su ocjenjivali dekan i te ih nakon toga slali biskupiji. Takvo stanje potrajalo je sve do raspada Austro-Ugarske Monarhije.

I danas se pitamo zašto su komunistički vlastodršci nakon Drugog svjetskog rata nasilno oduzeli matične knjige Katoličkoj Crkvi u Hrvatskoj? Je li to bio obračun s kulturnim crkvenim dobrima ili se na taj način željelo uništiti crkvenu kulturnu baštinu, koja je dio hrvatske kulturne pisane baštine ili su matice bile oduzete župnim uredima zbog toga, kako bi se moglo djelotvornije »obračunati« s kršćanstvom i kršćanskim svjetonazorom?

U bivšoj Jugoslaviji zakonski propisi o matičnim knjigama obuhvaćali su tri razine: 1.) temeljne zakonske propise o matičnim knjigama, 2.) upute i 3.) opća načela za neke specifične slučajeve. Prvi Zakon o državnim matičnim knjigama bio je donesen 1. IV. 1946.² Taj je zakon bio ponešto izmijenjen i dopunjen 5. I. 1949. na temelju Zakona o izmjenama i dopunama o državnim matičnim knjigama.³ S tim zakonom su istodobno bila donesena i Opća uputstva za sastav i vođenje državnih matičnih knjiga iz 1946. godine.⁴ Ove upute naknadno su bile dopunjavane u tri navrata: najprije 30. VIII. 1952. izlazi Opće uputstvo o dopuni općih uputstava za sastav i vođenje državnih matičnih knjiga, zatim 5. XI. 1956. izlazi Uputstvo o izmjeni točke 2. općih uputstava za sastav i vođenje državnih matičnih knjiga, te 6. II. 1965. novi Zakon o vođenju matičnih knjiga.⁵ Nakon toga je uslijedilo Uputstvo o vođenju matičnih knjiga iz 1968. godine, a u tu se skupinu saveznih propisa ubrajaju i Opća načela za rekonstrukciju uništenih matičnih knjiga rođenih i Opća načela za prepisivanje matičnih knjiga (rođenih, vjenčanih i umrlih) koje su vođene na području gdje nisu postojale državne matične knjige« iz 1947. godine.⁶ Zakoni republičkoga karaktera doneseni su 1974. i 1975. godine: Zakon o matičnim knjigama i Uputstvo o vođenju matičnih knjiga.⁷

² Službeni list FNRJ br. 29. (Beograd 9. IV. 1946.) 335-339.

³ Službeni list FNRJ br. 4 (Beograd 12. I. 1949.) 38-39.

⁴ Službeni list br. 29 (Beograd 9. IV. 1946) 335-339.

⁵ Službeni list FNRJ br. 49 (Beograd 2. X. 1952.) 832; br. 10 (11. III. 1959.) 245-246; br. 8 (24. II. 1965.) 174-177.)

⁶ Službeni list FNRJ br. 42 (16. X. 1968.) 877-885; br. 65 (5. VIII. 1947.) 800-802.; br. 109 (24. XII. 1947.) 1556-1557).

⁷ Narodne novine SRH br. 54 (Zagreb 27. XII. 1974.) 858-861.; br. 47 (1. XII. 1975.) 634-642.

Tijekom demokratskih promjena u uspostavljenoj i novonastaloj samostalnoj Republici Hrvatskoj, Zastupnički dom Sabora Republike Hrvatske donio je na sjednici od 6. X. 1993. Zakon o državnim maticama, a Ministarstvo uprave Naputak za provedbu Zakona o državnim maticama s primjenom od 1. I. 1994.⁸ U međuvremenu je 19. prosinca 1996. bio sklopljen Ugovor između Svete Stolicе i Republike o suradnji na području odgoja i kulture koji u članku 13. točka 5. određuje: »Republika Hrvatska se obvezuje da će vratiti crkvene matične knjige, knjige stanja duša, ljetopise i druge knjige koje su za vrijeme komunističkoga režima nezakonito oduzete Katoličkoj Crkvi, a koje su u njezinu posjedu. Za provedbu ove odredbe Ugovora Vlada Republike Hrvatske i Hrvatska biskupska konferencija osnovale su Mješovitu komisiju Republike Hrvatske i Katoličke Crkve za očuvanje kulturne i umjetničke baštine Katoličke Crkve koju su činili: Jadranko Antolović, supredsjedatelj od strane Vlade Republike Hrvatske s članovima: Branka Šulc, Josip Belamarić i Miljenko Domijan, a dr. Juraj Kolarić od strane Katoličke Crkve kao supredsjedatelj s članovima: Ivan Čubelić, Darko Gašparović i Ivanka Reberski. Nakon održanih mnogobrojnih sjednica Mješovita komisija sastavila je Sporazum o povratu crkvenih matičnih knjiga, knjiga stanja duša, ljetopisa i drugih knjiga koje su u vrijeme komunističkog režima nezakonito oduzete Katoličkoj Crkvi, koji su 31. listopada 2005. potpisali kardinal Josip Bozanić u ime Hrvatske biskupske konferencija i dr. sc. Ivo Sanader, predsjednik Vlade Republike Hrvatske u ime Vlade Republike Hrvatske. Sporazum sročен u 8 članaka određuje da je Katolička Crkva vlasnik svih oduzetih matičnih knjiga, knjiga stanja duša, ljetopisa i drugih knjiga, a koje su oduzete župama i drugim crkvenim ustanovama nakon 1945. godine (čl. 1.). Nakon pismenog zahtjeva pojedine biskupije upućenog Ministarstvu kulture za povratom navedenih knjiga, načinjen je popis knjiga koje će se dostaviti na verifikaciju pojedinoj biskupiji, kao i jedna kopija digitaliziranih primjeraka knjiga (čl. 2,3). Matične i druge knjige vraćaju se samo onim biskupijama koje mogu osigurati odgovarajuće uvjete za njihovo čuvanje i davanje na korištenje. Knjige na digitalnom ili filmskom mediju, koje se nalaze u državnim arhivima, mogu se davati na korištenje zainteresiranima samo uz znanje biskupije koja im je vlasnica (čl. 6).

⁸ Narodne novine RH br. 96 (Zagreb 25. X. 1993.) 2167-2171; br. 107 (30. XI. 1003.) 2324-2334.

Na temelju članka 13. stavka 5. Ugovora između Svele Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja, i kulture (Narodne novine -Međunarodni ugovori, broj 2/97), Vlada Republike Hrvatske i Hrvatska biskupska konferencija sklapaju sljedeći

SPORAZUM

O POVRATU CRKVENIH MATIČNIH KNJIGA, KNJIGA STANJA DUŠA, LJETOPIISA I DRUGIH KNJIGA KOJE SU U VRIJEME KOMUNISTIČKOG REŽIMA NEZAKONITO ODUZETE KATOLIČKOJ CRKVI

Članak 1.

Ovim Sporazumom utvrđuje se neprijeporno vlasništvo crkvenih matičnih knjiga, knjiga stanja duša, ljetopisa i drugih knjiga nastalih djelovanjem Katoličke Crkve, a koje su oduzete župama i drugim crkvenim ustanovama nakon 1945. godine, te se danas nalaze u državnim arhivima, Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti, knjižnicama, muzejima, matičnim uredima i drugim javnim ustanovama.

Članak 2.

Na pismeni zahtjev pojedine biskupije u Republici Hrvatskoj, upućen Ministarstvu kulture, Središnjem državnom uredu za upravu i Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti, svako tijelo će, najkasnije u roku od šest mjeseci, identificirati i popisati zatražene knjige iz članka 1. ovog Sporazuma, Popis knjiga bit će dostavljen biskupijama na verifikaciju, nakon čega će nadležno državno tijelo dati nalog za njihov povrat biskupijama na čijem se području nalaze župe i druge crkvene ustanove kojima su oduzete spomenute knjige.

Članak 3.

Knjige iz članka 1. ovoga Sporazuma koje su potrebne za rad matičnih ureda prije povratka biskupijama će se digitalizirati radi omogućavanja rada matičnih ureda. Jedna kopija digitaliziranih primjeraka knjiga predaje se biskupiji koja je vlasnik knjiga.

Članak 4.

Biskupije koje nisu u mogućnosti osigurati odgovarajuće uvjete za čuvanje i davanje na korištenje spomenute građe ili one koje to žele, mogu sklopiti s Ministarstvom kulture, Središnjim- državnim uredom za upravu te Hrvatskom akademijom znanosti i umjetnosti ugovor o njezinoj trajnoj ili privremenoj pohrani.

Članak 5.

Ministarstvo kulture, u smislu članka 13. stavak 2. i 3. Ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture, na zahtjev pojedinih biskupija pomagat će u očuvanju arhivske građe u skladu s propisima Republike Hrvatske.

Članak 6.

Matične i druge knjige iz ovog Sporazuma na digitalnom i filmskom mediju, koje se nalaze u državnim arhivima ili drugim ustanovama, a služe kao sigurnosna kopija, mogu se davati na korištenje zainteresiranim samo uz znanje biskupije koja im je vlasnica.

Članak 7.

Ovaj Sporazum sastavljen je u četiri istovjetna primjerka od kojih svaka ugovorna strana zadržava dva primjerka.

Članak 8.

Ovaj Sporazum stupa na snagu s danom njegova potpisivanja.

Zagreb, 31. listopada 2005.

Kardinal Josip Bozanić

PREDSJEDNIK HRVATSKE
BISKUPSKE KONFERENCIJE

ZA HRVATSKU BISKUPSKU KONFERENCIJU

Dr. sc. Ivo Sanader

PREDSJEDNIK VLADE
REPUBLIKE HRVATSKE

ZA VLADU REPUBLIKE HRVATSKE

MUZEJI, ZBIRKE I RIZNICE U VLASNIŠTVU VJERSKIH ZAJEDNICA

- podaci Muzejskoga dokumentacijskog centra

Donosimo podatke iz Registra muzeja, zbirki i riznica u vlasništvu vjerskih zajednica za Republiku Hrvatsku koji su također dostupni na internetskoj stranici Muzejskoga dokumentacijskog centra (www.mdc.hr). Verzija Registra na internetskoj stranici detaljnija je s obzirom na podatke koje ovdje donosimo. Podaci koje objavljujemo usklađeni su s pisanim materijalom dobivenim u Muzejskome dokumentacijskom centru. Registar nije dovršen i od 2001. se ne popunjava zbog čega neki podaci mogu biti zastarjeli, ali je koliko znamo jedini takav u Hrvatskoj. Sadrži podatke o 136 jedinica. Autor izvještaja je Želimir Laszlo.

Podatke o pripadnosti (nad)biskupiji kojih nije bilo u popisu, unijelo je Uredništvo (podcrtani tekst). Molimo da sve primjedbe pošaljete na adresu Uredništva.

Pregled muzeja, zbirki i riznica u vlasništvu vjerskih zajednica na području Republike Hrvatske

1. BALE

RIZNICA ŽUPNE CRKVE POHOĐENJA MARIJINA

52211 Bale

Porečka i pulska biskupija

2. BAST

21320 Baška Voda

Zbirka župe, Splitsko-makarska nadbiskupija

3. BIBINJE

ZBIRKA CRKVENIH PREDMETA – RIZNICA

Župni ured sv. Roka, 23205 Bibinje

Rimokatolička vjerska zajednica, Zadarska nadbiskupija, župa sv. Roka. Zbirka se može pogledati uz prethodni dogovor.

4. BJELOVAR

CRKVENE ZBIRKE FRANJEVAČKOG SAMOSTANA I ŽUPE

Mihanovićeve 6, 43000 Bjelovar

Rimokatolička vjerska zajednica, Zagrebačka nadbiskupija, Franjevački samostan i župa

5. BLATO

ZBIRKA ŽUPE SVI SVETI

Župni ured, 20271 Blato, otok Korčula

Rimokatolička vjerska zajednica, Dubrovačka biskupija, župa Svih svetih
Zbirka se može pogledati uz prethodnu najavu i dogovor.

6. **BOL**
MUZEJSKA ZBIRKA DOMINIKANSKOG SAMOSTANA
 Dominikanski samostan, 21420 Bol, Otok Brač
 Rimokatolička vjerska zajednica, Dominikanski samostan,
Hvarska biskupija
 Dostupno uz prethodnu najavu i dogovor.
7. **BLACA**
ZBIRKA EREMITORIJE
 Blaca. 21420 Bol, Otok Brač
 Rimokatolička vjerska zajednica, Hvarska biskupija
 Stanje zbirke nije poznato. Sama Blaca su napuštena.
8. **BUZET**
RIZNICA ŽUPNE CRKVE UZAŠAŠĆA MARIJINA
 52420 Buzet
 Rimokatolička vjerska zajednica, Porečka i pulska biskupija,
 župa Uzašašća Marijina
9. **CAVTAT**
PINAKOTEKA ŽUPE
 Ul. sv. Nikole 3, 20210 Cavtat
 Rimokatolička vjerska zajednica, Dubrovačka biskupija,
 župa u Cavtatu
 Otvoreno: od 10 do 13 i od 16 do 19 sati.
10. **CAVTAT**
ZBIRKA FRANJEVAČKOG SAMOSTANA GOSPE SNJEŽNE
 20210 Cavtat
 Rimokatolička vjerska zajednica, Dubrovačka biskupija,
 Franjevački samostan
11. **CERNIK**
**BIBLIJSKO-ARHEOLOŠKA MUZEJSKA IZLOŽBA
 U FRANJEVAČKOM SAMOSTANU**
 Potočna 4, 35404 Cernik
 Rimokatolička vjerska zajednica, Požeška biskupija,
 župa sv. Petra apostola, Franjevački samostan u Cerniku.
 Dostupno uz prethodnu najavu i dogovor.
12. **CERNIK**
**GALERIJA SUVREMENE UMJETNOSTI
 U FRANJEVAČKOM SAMOSTANU**
 Potočna 4, 35404 Cernik
 Rimokatolička vjerska zajednica, Požeška biskupija,
 Franjevački samostan u Cerniku
 Galeriju je moguće razgledati uz prethodnu najavu i dogovor.

Crkva Svetog Mihovila. Sveti Mihovil, pala glavnog oltara. Gračani, Crkva Svetog Mihovila. Snimio Ž. Laszlo.

13. CRES
ZBIRKA I PINAKOTEKA ŽUPNOG UREDA

Ante Tentora 16, 51557 Cres,
 Otok Cres
 Rimokatolička vjerska zajednica,
 Krčka biskupija, župa u Cresu.

14. CRES
MUZEJ SAMOSTANA SV. FRANJE

Trg sv. Frane 6, 51557 Cres,
 Otok Cres
 Rimokatolička vjerska zajednica,
Krčka biskupija, Samostan sv. Frane
 franjevac konventualaca
 Otvoreno: svakodnevno (osim
 nedjeljom) od 10 do 14 sati – ljeti,
 a uz najavu – zimi.

15. CRES
**ZBIRKA ŽENSKOGA BENEDIKTIN-
 SKOG SAMOSTANA**

51557 Cres, Jadranska obala 17
 Rimokatolička vjerska zajednica,
Krčka biskupija,
 Ženski benediktinski samostan

16. ČAKOVEC
**CRKVENE ZBIRKE FRANJEVAČKOG
 SAMOSTANA I ŽUPE**

Franjevački trg 1, 40 000 Čakovec
 Rimokatolička vjerska zajednica, Varaždinska biskupija,
 Franjevački samostan
 Dostupno uz prethodnu najavu i dogovor.

17. DUBROVNIK
**GALERIJA ZAVJETNIH SLIKA BRODOVA U
 KAPUCINSKOM SAMOSTANU**

Liechtensteinova 16, 20 000 Dubrovnik
 Rimokatolička vjerska zajednica, Dubrovačka biskupija,
 Kapucinski samostan Gospe od milosrđa
 Dostupno uz prethodnu najavu i dogovor.

18. DUBROVNIK
MUZEJ DOMINIKANSKOG SAMOSTANA SV. DOMINIKA

Ul. sv. Dominika 4, 20 000 Dubrovnik
 Rimokatolička vjerska zajednica, Dubrovačka biskupija,
 Dominikanski samostan
 Otvoreno: ljeti od 9 do 18, a zimi od 9 do 17 sati.

19. DUBROVNIK

MOĆNIK (RIZNICA) STOLNE CRKVE

Poljana M. Držića 2, 20 000 Dubrovnik
 Rimokatolička vjerska zajednica, Dubrovačka biskupija,
 Gradski župni ured Gospe Velike, Moćnik je moguće pogledati u
 vrijeme kada je crkva otvorena ili prethodnu najavu i dogovor.

20. DUBROVNIK

BISKUPSKA PINAKOTEKA

Trg Marina Držića 2, 20 000 Dubrovnik.
 Rimokatolička vjerska zajednica, Dubrovačka biskupija
 Pri uređenju staroga biskupskog dvora pinakoteka je zatvorena.
 Sadašnje stanje nije poznato.

21. DUBROVNIK

MUZEJSKA ZBIRKA I STARA APOTEKA MALE BRAĆE

Placa 2, 20 000 Dubrovnik
 Rimokatolička vjerska zajednica, Dubrovačka biskupija,
 Franjevački samostan Male braće
 Otvoreno: od 9 do 18 sati ljeti, dok je zimi otvoren povremeno i u
 skraćenom vremenu.

22. DUBROVNIK

ZBIRKA ŽIDOVSKJE BOGOVŠTINE OPĆINE DUBROVNIK

Žudioska 3, 20 000 Dubrovnik
 Židovska vjerska zajednica, Židovska općina Dubrovnik

23. DUBROVNIK

ZBIRKA IKONA SRPSKO-PRAVOSLAVNE CRKVENJE OPĆINE

Ulica od Puča 20, 20 000 Dubrovnik
 Srpskopравoslavna vjerska zajednica, Crkvena općina Dubrovnik
 Otvoreno: od 9 do 13 sati.

24. ĐAKOVO

**DIJECEZANSKI MUZEJ ĐAKOVAČKE BISKUPIJE I
GALERIJA PORRETA**

Strossmayerov trg 6, 31 400 Đakovo
 Rimokatolička vjerska zajednica, Biskupija Đakovačka i srijemska
 Muzej nije otvoren za javnost. Dio se može pogledati uz prethodnu
 najavu i dogovor.

25. ĐAKOVO

SPOMEN MUZEJ BISKUPA JOSIPA JURJA STROSSMAYERA

Luke Botića 2, 31400 Đakovo
 Rimokatolička vjerska zajednica, Biskupija Đakovačka i srijemska.
 Otvoreno: od 8 do 19 sati, subotom od 8 do 14 sati.

26. HVAR

ZBIRKA UMJETNINA FRANJEVAČKOG SAMOSTANA

Franjevački samostan Hvar, p. p. 12, 21450 Hvar, Otok Hvar
Rimokatolička vjerska zajednica, Hvarska biskupija,
Franjevački samostan – Hvar
Otvoreno: ljeti od 9 do 12 sati, a zimi od 11 do 12 sati.

27. HVAR

BISKUPSKI MUZEJ

Pjaca 1, 21 450 Hvar, Otok Hvar
Rimokatolička vjerska zajednica, Hvarska biskupija
Muzej je smješten u palači Hvarske biskupije.

28. HVAR

**ZBIRKA BENEDIKTINSKOG SAMOSTANA SV. IVANA KRSTITELJA
I SV. ANTUNA OPATA**

21450 Hvar, Otok Hvar
Rimokatolička vjerska zajednica, Hvarska biskupija, Samostan
benediktinki sv. Ivana Krstitelja i sv. Antuna Opata
Otvoreno: od 10 do 12 i od 17 do 19 sati.

29. ILOK

ZBIRKA FRANJEVAČKOG SAMOSTANA

32236 Ilok, župni ured. Franjevački samostan
Rimokatolička vjerska zajednica, Biskupija Đakovačka i srijemska,
Franjevački samostan sv. Ivana Kapistrana

30. IMOTSKI

ZBIRKA FRANJEVAČKOG SAMOSTANA

21260 Imotski, Vladimira Nazora 19
Rimokatolička vjerska zajednica, Splitsko-makarska nadbiskupija,
Franjevački samostan i župa sv. Frane
Otvoreno u svako doba dana uz prethodnu najavu u župnom uredu.

31. KALI

CRKVENA ZBIRKA ŽUPE

23272 Kali, Otok Ugljan
Rimokatolička vjerska zajednica, Zadarska nadbiskupija, župa u Kalima
Dio dostupan uz prethodni dogovor.

32. KAMPOR

MUZEJ FRANJEVAČKOG SAMOSTANA

Kampor 7, Kampor 51280, Rab – Otok Rab
Rimokatolička vjerska zajednica, Krčka biskupija,
Franjevački samostan – Kampor

33. KARLOVAC

MUZEJSKA ZBIRKA FRANJEVAČKOG SAMOSTANA

Mažuranićeva 2, 47 000 Karlovac

Rimokatolička vjerska zajednica, Zagrebačka nadbiskupija,

Franjevački samostan (OFM)

34. KARLOVAC

DIJECEZANSKI MUZEJ ZAGREB – ODJEL U DUBOVCU

Župni dvor, Boškovićeva 36, 47 000 Karlovac

Rimokatolička vjerska zajednica, Zagrebačka nadbiskupija,

župa sv. Josipa i Majke Božje – Dubovac

35. KARLOVAC

MUZEJ PRAVOSLAVNE EPARHIJE GORNJOKARLOVAČKE

Mažuranićeva 4, 47 000 Karlovac

Srpska pravoslavna Crkva, Eparhija u Karlovcu.

Stanje zbirke nije poznato.

36. KAŠTEL LUKŠIĆ

ZBIRKA CRKVENE UMJETNOSTI

Župni ured, 21 215 Kaštel Lukšić

Rimokatolička vjerska zajednica, Splitsko-makarska nadbiskupija,

župa Uznesenja Blažene Djevice Marije – Kaštel Lukšić

37. KISTANJE

ZBIRKA MANASTIRA KRKA

53405 Kistanje, Manastir Krka, Srpska pravoslavna Crkva,

Sudbina zbirke poslije Domovinskog rata nije poznata.

38. KLANJEC

ZBIRKA FRANJEVAČKOG SAMOSTANA

Trg mira 11, 49290 Klanjec

Rimokatolička vjerska zajednica, Zagrebačka nadbiskupija,

Franjevački samostan

Muzej u sklopu samostana bit će uskoro otvoren.

39. KLOŠTAR IVANIĆ

RIZNICA I PINAKOTEKA FRANJEVAČKOG SAMOSTANA I ŽUPE

Ulica sv. Marije 4, 10312 Kloštar Ivanić

Rimokatolička vjerska zajednica, Zagrebačka nadbiskupija,

Franjevački samostan sv. Ivana Krstitelja i župa u Kloštru.

Izložba se može razgledati uz prethodnu najavu i dogovor.

40. KORČULA

ZBIRKA IKONA BRATOVŠTINE SVIH SVETIH

Trg sv. Marka bb, 20260 Korčula – Otok Korčula

Rimokatolička vjerska zajednica, Dubrovačka biskupija,

župni ured sv. Marka

Otvoreno samo uz prethodnu najavu i dogovor.

41. KORČULA

ZBIRKA BRATOVŠTINE BLAŽENE DJEVICE MARIJE OD UTJEHE

Trg S. Radića, 20260 Korčula, Stari grad

Rimokatolička vjerska zajednica, Dubrovačka biskupija,
župni ured sv. Marka

Otvoreno: od 10 do 13 i od 18 do 22 sata ljeti, zimi zatvoreno.

42. KORČULA

OPATSKA RIZNICA SV. MARKA

Trg sv. Marka, 20260 Korčula – Otok Korčula.

Rimokatolička vjerska zajednica, Dubrovačka biskupija,
župni ured sv. Marka

Otvoreno: od 10 do 13 i od 17 do 19 sati u sezoni.

43. KORČULA

ZBIRKA BRATOVŠTINE SV. ROKA

Stari grad, 20 260 Korčula – Otok Korčula.

Rimokatolička vjerska zajednica,
Dubrovačka biskupija, župni ured sv. Marka

Otvoreno samo uz prethodnu najavu i dogovor.

44. KOSTAJNICA

ZBIRKA FRANJEVAČKOG SAMOSTANA I ŽUPE

44430 Hrvatska Kostajnica

Rimokatolička vjerska zajednica,

Zagrebačka nadbiskupija,

Franjevački samostan.

Samostan je bio pod okupacijom.

45. KOŠLJUN

MUZEJ, RIZNICA I SAKRALNA FRANJEVAČKOG SAMOSTANA

Košljun, 51521 Punat – Otok Krk

Rimokatolička vjerska zajednica, Krčka biskupija,

Franjevački samostan na Košljunu

Otvoreno: od 9.30 do 12.30 i od 15 do 17 sati ljeti. Zimi po potrebi.

46. KRAPINA

ZBIRKA FRANJEVAČKOG SAMOSTANA

Samostanska 3, 49000 Krapina

Rimokatolička vjerska zajednica, Zagrebačka nadbiskupija, Franjevački samostan

*Kalež. Zagreb, Sveta Marija na Dolcu.
Fotografija MDC-a, snimio Ž. Laszlo, CRV362*

47. KRAPANJ

MUZEJ FRANJEVAČKOG SAMOSTANA

Obala I br. 4, 22213 Krapanj

Rimokatolička vjerska zajednica, Šibenska biskupija,

Franjevački samostan sv. Križa

Otvoreno: od 10 do 12 i od 17 do 19 sati ljeti, a zimi uz prethodnu najavu i dogovor.

48. KRAŠIĆ

SPOMEN-SOBA BLAŽENOG ALOJZIJA STEPINCA

10454 Krašić

Rimokatolička vjerska zajednica, Zagrebačka nadbiskupija,

župa Presvetoga Trojstva

Otvoreno: u dogovoreno vrijeme uz prethodnu najavu.

49. KRK

ZBIRKA KRČKE BISKUPIJE

Antuna Mahnića 18, 51 500 Krk – Otok Krk

Rimokatolička vjerska zajednica, Krčka biskupija

50. KUNA PELJEŠKA

FRANJEVAČKI MUZEJ

Kuna bb, 20243 Kuna Pelješka

Rimokatolička vjerska zajednica, Dubrovačka biskupija,

Franjevački samostan Gospe od Loreta (Delorite)

51. LABIN

ZBIRKA SAKRALNIH UMJETNINA

Ušpon A. Negrija b. b., 52220 Labin

Rimokatolička vjerska zajednica, Porečka i pulska biskupija,

župa rođenja Blažene Djevice Marije u Labinu

52. LEPOGLAVA

CRKVENA ZBIRKA U ŽUPI

Trg prvog hrvatskog sveučilišta 3, 42250 Lepoglava

Rimokatolička vjerska zajednica, Varaždinska biskupija,

župa sv. Marije u Lepoglavi

Postojanje zbirke ili izložbe – neizvjesno.

53. LOPUD

CRKVENI MUZEJ

Zlatarska 1, 20222 Lopud – Otok Lopud

Rimokatolička vjerska zajednica, Dubrovačka biskupija,

župa Blažene Gospe od Šunja

Može se pogledati uz prethodnu najavu i dogovor.

54. LUBENICE

ZBIRKA ŽUPNE CRKVE

Ante Tentora 16, 51557 Cres, Otok Cres, Lubenice

Rimokatolička vjerska zajednica, Krčka biskupija, župa sv. Marije Velike

55. LUDBREG

STALNI POSTAV ZBIRKE SAKRALNE UMJETNOSTI

Dvorac Batthyany, 42230 Ludbreg

Rimokatolička vjerska zajednica, Varaždinska biskupija, župa u Ludbregu

Posjet je moguć uz prethodnu najavu.

56. MAKARSKA

MALAKOLOŠKI MUZEJ

Franjevački put 1, 21300 Makarska

Rimokatolička vjerska zajednica, Splitsko-makarska nadbiskupija,

Franjevački samostan

Otvoreno: od 9 do 12 i od 17 do 19 sati u sezoni, a u predsezoni i posezoni od 11 do 12 sati.

57. MAKARSKA

ZBIRKA FRANJEVAČKOG SAMOSTANA

Franjevački put 1, 21300 Makarska

Rimokatolička vjerska zajednica, Splitsko-makarska nadbiskupija,

Franjevački samostan

58. MAKARSKA

ZBIRKA ŽUPNE CRKVE SV. MARKA

Zagorska 2, 21300 Makarska

Rimokatolička vjerska zajednica, Splitsko-makarska nadbiskupija,
župa sv. Marka

59. MARTINŠĆICA

ZBIRKA I PINAKOTEKA FRANJEVACA

51556 Martinšćica, Otok Cres

Rimokatolička vjerska zajednica, Krčka biskupija,

Franjevački samostan

60. NAŠICE

BLAGO FRANJEVAČKOG SAMOSTANA

Kralja Tomislava 1, 34500 Našice

Rimokatolička vjerska zajednica,

Požeška biskupija,

Franjevački samostan

Posjet je moguć uz prethodnu najavu.

61. NEREZINE

**ZBIRKA FRANJEVAČKOG SAMOSTANA
TREĆOREDACA**

51554 Nerezine, Otok Cres

Rimokatolička vjerska zajednica,

Krčka biskupija, Franjevački samostan

*Raspeti Krist, Dio križnoga puta,
Zagreb, Franjevačka crkva. Fotografija MDC-a,
snimio Ž. Laszlo, CRV423*

62. NIN

RIZNICA ŽUPNE CRKVE SV. ANSELMA

Župni ured, 23232 Nin

Rimokatolička vjerska zajednica, Zadarska nadbiskupija,
župa sv. AnselmaOd lipnja do rujna zbirka se može pogledati od 9 do 12 sati
i od 16 do 21 sat, a ostalih mjeseci uz prethodni dogovor.

63. NOVALJA

ZBIRKA LOKALNIH CRKVENIH STARINA

Škopljanska 12, 53291 Novalja, Otok Pag

Rimokatolička vjerska zajednica, Krčka biskupija

64. OBROVAC

ZBIRKA IKONA PRAVOSLAVNE CRKVE SV. TROJICE

23450 Obrovac

Srpskopравoslavna crkva, Parohija,

Ikone su dijelom sačuvane i čekaju restauriranje.

65. OBROVAC

ZBIRKA MANASTIRA VAZNESENJA BOGORODICE – KRUPA

Krupa kod Obrovca

Srpskopравoslavna crkva, Manastir Vaznesenja Bogorodice

Zbirka je deponirana na sigurno.

66. OLIB

ZBIRKA "PULIŠIĆ"

23296 Olib

Zadarska nadbiskupija

67. OKUČANI

GALERIJA SV. VIDA

A. Starčevića 21, 35430 Okučani

Rimokatolička vjerska zajednica, Požeška biskupija,

Franjevci Provincije Bosne Srebrene

Otvoreno: od 9 do 13 sati, a po potrebi i poslije podne.

68. OMIŠ

PINAKOTEKA – MUZEJ FRANJEVAČKOG SAMOSTANA U OMIŠU

Put skalica 16, 21310 Omiš

Rimokatolička vjerska zajednica. Splitsko-makarska nadbiskupija,

Franjevački samostan

Otvoreno prema dogovoru.

69. OREBIĆ

ZBIRKA UMJETNINA FRANJEVAČKOG SAMOSTANA

Celestina Medovića 6, 20250 Orebić

Rimokatolička vjerska zajednica, Dubrovačka biskupija,

Franjevački samostan Vele Gospe

Otvoreno uz prethodni dogovor.

70. OSIJEK

SAKRALNA ZBIRKA FRANJEVAČKOG SAMOSTANA

Trg Vatroslava Lisinskog 3, 31000 Osijek

Rimokatolička vjerska zajednica, Đakovačka i srijemska biskupija,

Franjevački samostan sv. Antuna

Zbirka je nedostupna javnosti.

71. OSIJEK

ZBIRKA KAPUCINSKOG SAMOSTANA

Kapucinska 41, 31000 Osijek

Rimokatolička vjerska zajednica, Đakovačka i srijemska biskupija,

Kapucinski samostan.

Trenutačno stanje nije poznato.

72. OSIJEK

ZBIRKA ŽUPE SV. MIHAELA U TVRĐI

Trg J Križanića 2, Osijek II, 31000 Osijek.

Rimokatolička vjerska zajednica, Đakovačka i srijemska biskupija,

župa sv. Mihaela arkandela. Zbirka nije dostupna javnosti.

73. OSOR

SAKRALNA ZBIRKA ŽUPNE CRKVE

Osor, 51554 Nerezine, Otok Cres

Rimokatolička vjerska zajednica, Krčka biskupija, župa u Osoru

74. PAŠMAN

ZBIRKA I RIZNICA FRANJEVAČKOG SAMOSTANA SV. DUJE U KRAJU

Franjevački samostan sv. Dujе u Kraju, 23262 Pašman

Rimokatolička vjerska zajednica, Zadarska nadbiskupija,

Franjevački samostan sv. Dujе

Zbirka se može pogledati uz prethodni dogovor.

75. POREČ

ZBIRKA CRKVENE UMJETNOSTI U BISKUPIJI EUFRAZIJANE

52440 Poreč, katedralni kompleks

Rimokatolička vjerska zajednica, Porečka i pulska biskupija

Otvoreno: ljeti u predsezoni od 10 do 13 i od 17 do 19 sati,

u punoj sezoni od 10 do 19 sati, a zimi uz prethodnu najavu.

76. PORAT

SAMOSTANSKA ZBIRKA SAMOSTANA FRANJEVACA

TREĆOREDACA

Samostan sv. Marije Magdalene,

Porat 28, Porat 51511, Malinska otok Krk,

Rimokatolička vjerska zajednica, Krčka biskupija,

Samostan sv. Marije Magdalene.

Otvoreno po potrebi i prema dogovoru.

77. POŽEGA

DIJECEZANSKI MUZEJ POŽEŠKE BISKUPIJE

Trg Sv. Trojstva 18, 34000 Požega

Rimokatolička vjerska zajednica, Požeška biskupija

78. POŽEGA

ZBIRKA FRANJEVAČKOG SAMOSTANA

Trg sv. Trojstva 21, 34000 Požega

Rimokatolička vjerska zajednica, Požeška biskupija,

Franjevački samostan. Nije dostupno javnosti.

79. PREKO

ZBIRKA SAMOSTANA SV. PAVLA NA ŠKOLJIĆU

Samostan sv. Pavla na Školjiću, 23273 Preko, Otok Ugljan

Rimokatolička vjerska zajednica. Zadarska nadbiskupija,

Samostan sv. Pavla.

Otvoreno prema najavi i dogovoru.

80. PULA

ZBIRKA FRANJEVAČKOG SAMOSTANA

Uspon sv. Franje Asiškog 9, 52100 Pula

Rimokatolička vjerska zajednica, Porečka i pulska biskupija,

Franjevački samostan sv. Franje u Puli (konventualci)

Otvoreno: od 9 do 17 sati

81. RAB

ZBIRKA SAKRALNE UMJETNOSTI ŽUPE RAB U CRKVI SV. JUSTINE

51280 Rab otok Rab, Gornja ulica

Rimokatolička vjerska zajednica, Porečka i Pulska biskupija,

župa Uznesenja Marijina

Od lipnja do rujna otvoreno od 19.30 do 22 sata, a zimi po potrebi.

82. RIJEKA

RIZNICA FRANJEVAČKOG**SAMOSTANA, TRSAT**

Trsat, Frankopanski trg 12, 51000 Rijeka

Rimokatolička vjerska zajednica, Riječka nadbiskupija,

Franjevački samostan sv. Marije na Trsatu

83. RIJEKA

STALNA IZLOŽBA ZAVJETNIH DAROVA

Frankopanski trg 12, 51000 Rijeka, Trsat

Rimokatolička vjerska zajednica, Riječka nadbiskupija,

Franjevački samostan sv. Marije na Trsatu

84. RIJEKA

ISUSOVAČKA BAŠTINA – KATEDRALE SV. VIDA

Grivica 11, 51000 Rijeka

Rimokatolička vjerska zajednica, Riječka nadbiskupija

Otvoreno: utorkom i petkom do podne odnosno poslije podne.

85. ROVINJ

MUZEJSKA ZBIRKA FRANJEVAČKOG SAMOSTANA

Ul. de Amicis 36, 52210 Rovinj

Rimokatolička vjerska zajednica, Porečka i pulska biskupija.

Franjevački samostan u Rovinju

Povremeno dostupno javnosti. Zimi je potrebna prethodna najava.

86. ROŽAT

MUZEJ FRANJEVAČKOG SAMOSTANA

Rožat, 20236 Mokošica.

Rimokatolička vjerska zajednica, Dubrovačka biskupija,

Franjevački samostan u Mokošici.

Fundus još nije dostupan javnosti.

87. SAMOBOR

ZBIRKA FRANJEVAČKOG SAMOSTANA

Milana Langa 18, 10430 Samobor, Kotari

Rimokatolička vjerska zajednica, Zagrebačka nadbiskupija,

Franjevački samostan sv. Lenarda

Rembrandt van Rijn, Portret odličnog gospodina. Zagreb, Dijecezanski muzej, DM1258

88. SENJ

STALNA IZLOŽBA CRKVE UMJETNOSTI – SAKRALNA BAŠTINA

Cimiter 7, 53270 Senj

Rimokatolička vjerska zajednica,

Gospičko-senjska biskupija

Otvoreno prema potrebi i uz

najavu, a u turističkoj sezoni

od 7 do 15 sati.

89. SINJ

ARHEOLOŠKA I DRUGE ZBIRKE FRANJEVAČKOG SAMOSTANA

Šetalište A. Stepinca 1, 21230 Sinj

Rimokatolička vjerska zajednica,

Splitsko-makarska nadbiskupija,

Franjevački samostan Gospe

Sinjske

Zbirke je moguće pogledati uz prethodni dogovor.

90. SKRADIN

SKRADINSKA CRKVENA ZBIRKA

Trg Male Gospe 4, 22222 Skradin
 Rimokatolička vjerska zajednica, Šibenska biskupija,
 župa Porođenja Blažene Djevice Marije u Skradinu
 Zbirka trenutno nije dostupna javnosti.

91. SMOKOVIĆ

ZBIRKA IKONA PRAVOSLAVNE CRKVE

Smoković kraj Zemunika 23222
 Srpska pravoslavna Crkva, parohija u Smokoviću.
 Fundus nije dostupan javnosti.

92. SPLIT

MUZEJSKA ZBIRKA SV. FRANJE

Poljudsko šetalište 17, 21000 Split
 Rimokatolička vjerska zajednica, Splitsko-makarska nadbiskupija,
 Franjevački samostan Uznesenja Marijina
 Otvoreno: od 10 do 12 sati uz prethodnu najavu.

93. SPLIT

RIZNICA SPLITSKE KATEDRALE

Kraj sv. Duje 3, 21000 Split
 Rimokatolička vjerska zajednica, Splitsko-makarska nadbiskupija
 Otvoreno: ljeti od 9 do 18 sati, a u ostala godišnja doba
 uz prethodnu najavu i dogovor.

94. STARI GRAD

MUZEJSKA ZBIRKA SAMOSTANA DOMINIKANACA

Kod sv. Petra bb, 21460 Stari Grad – Otok Hvar
 Rimokatolička vjerska zajednica, Hvarska biskupija,
 Dominikanski samostan sv. Petra Mučenika iz Verone
 Otvoreno: od 10 do 12 i od 18 do 20 sati.

95. SUMARTIN

MUZEJSKA ZBIRKA FRANJEVAČKOG SAMOSTANA

21426 Sumartin, Otok Brač
 Rimokatolička vjerska zajednica, Hvarska biskupija,
 Franjevački samostan

96. SUPETAR

MUSEUM – SAKRALNA ZBIRKA ŽUPE

Radnička 6, 21400 Supetar – Otok Brač
 Rimokatolička vjerska zajednica, Hvarska biskupija,
 župa Navještenja Marijina
 Otvoreno: od 10 do 12 i od 19 do 23 sata (ljeti),
 a izvan sezone uz dogovor.

97. ŠARENGRAD

CRKVENA MUZEJSKA ZBIRKA

Bernardina Lakovića 13, 32 234 Šarengrad
Đakovačka i srijemska biskupija

98. ŠIBENIK

ZBIRKA IKONA PRAVOSLAVNE PAROHije

Težačka 8, 22000 Šibenik
Srpska pravoslavna Crkva, parohija, Crkva Uspenja Bogomateri

99. ŠIBENIK

ZBIRKA SLIKA FRANJEVAČKOG SAMOSTANA SV. LOVRE

Fra Andrije Kačića Miošića 11, 22000 Šibenik
Rimokatolička vjerska zajednica, Šibenska biskupija,
Samostan sv. Lovre
Pinakoteka se može pogledati uz prethodnu najavu.

100. ŠIBENIK

RIZNICA ŠIBENSKE KATEDRALE U CRKVI SV. BARBARE

Kralja Tomislava 19, 22000 Šibenik
Rimokatolička vjerska zajednica, Šibenska biskupija

101. TISNO

ZBIRKA SAKRALNE UMJETNOSTI U ŽUPI

Trg dr. Šime Mazzure 8 (župa), 22240 Tisno
Rimokatolička vjerska zajednica, Šibenska biskupija,
župa Duha Svetoga u Tisnom
Sadašnja situacija nije poznata.

102. TKON

ZBIRKA – LAPIDARIJ BENEDIKTINSKOG SAMOSTANA SV. KUZME I DAMJANA NA ČOKOVCU

Benediktinski samostan sv. Kuzme i Damjana na Čokovcu,
23212 Tkon – Otok Pašman.
Rimokatolička vjerska zajednica, Zadarska nadbiskupija,
Benediktinski samostan sv. Kuzme i Damjana
Otvoreno: od 16 do 18 sati.

103. TROGIR

ZBIRKA UMJETNINA »KAIROS« U ŽENSKOM BENEDIKTINSKOM SAMOSTANU SV. NIKOLE

Gradska 2, 21220 Trogir
Rimokatolička vjerska zajednica, Splitsko-makarska nadbiskupija,
Ženski benediktinski samostan sv. Nikole
Otvoreno: od 8 do 12 i od 16 do 9 sati ljeti, a zimi prema dogovoru.

104. TROGIR

ZBIRKA SAMOSTANA OTACA DOMINIKANACA

Bl. A. Kažotić 1, 21220 Trogir

Rimokatolička vjerska zajednica, Splitsko-makarska nadbiskupija,
Samostan otaca dominikanaca

Otvoreno: od 9 do 12 i od 15 do 18 sati.

105. TROGIR

RIZNICA TROGIRSKJE KATEDRALE SV. LOVRIJENCA

Trg pape Pavla II, 21220 Trogir

Rimokatolička vjerska zajednica, Splitsko-makarska nadbiskupija,
župa sv. Lovre u Trogiru.Otvoreno: ljeti od 8 do 12 i od 16 do 20 sati,
a ostalih mjeseci uz prethodni dogovor.

106. TROGIR

PINAKOTEKA CRKVE SV. IVANA KRSTITELJA

Trg Pape Pavla II, 21220 Trogir

Rimokatolička vjerska zajednica. Splitsko-makarska nadbiskupija,
župa sv. Lovre u Trogiru.

Zbirka je trenutačno zatvorena zbog restauriranja slika i uređenja prostora.

107. TROGIR

ZBIRKA SAMOSTANA SV. ANTE NA ČIOVU

21220 Trogir, Čiovo

Rimokatolička vjerska zajednica, Splitsko-makarska nadbiskupija,
Samostan sv. Ante

Za posjetu je potreban prethodni dogovor.

108. VARAŽDIN

ZBIRKE KATEDRALE BLAŽENE DJEVICE MARIJE U NEBO UZETE

Pavlinka 8, 42 000 Varaždin

Rimokatolička vjerska zajednica, Varaždinska biskupija

Fundus nije dostupan javnosti.

109. VARAŽDIN

ZBIRKE FRANJEVAČKOG SAMOSTANA

Franjevački trg, 42000 Varaždin

Rimokatolička vjerska zajednica, Varaždinska biskupija,

Franjevački samostan. Fundus nije dostupan javnosti.

110. VARAŽDIN

CRKVENA ZBIRKA URŠULINSKOG SAMOSTANA

Uršulinska 3, p.p. 162, 42000 Varaždin

Rimokatolička vjerska zajednica, Varaždinska biskupija,

Uršulinski samostan. Fundus nije dostupan javnosti.

111. VARAŽDIN

CRKVENA ZBIRKA KAPUCINSKOG SAMOSTANA

Kapucinski trg, 42000 Varaždin

Rimokatolička vjerska zajednica, Varaždinska biskupija,

Kapucinski samostan. Fundus nije dostupan javnosti.

112. VELI LOŠINJ

PINAKOTEKA ŽUPNOG UREDA

Vladimira Gortana 40, 51551 Veli Lošinj – Otok Lošinj

Rimokatolička vjerska zajednica, Krčka biskupija,

župa sv. Antuna Opata u Velom Lošinju

Fundus nije dostupan javnosti.

113. VELIKA

ODJEL DIJECEZANSKOGA MUZEJA POŽEŠKE BISKUPIJE

Trg sv. Augustina 9, 34330 Velika

Rimokatolička vjerska zajednica, Požeška biskupija

114. VISOVAC

MUZEJSKA ZBIRKA FRANJEVAČKOG SAMOSTANA

Visovac bb, 22324 Visovac

Rimokatolička vjerska zajednica, Šibenska biskupija,

Franjevački samostan

115. VODNJAN

ZBIRKA SAKRALNE UMJETNOSTI ŽUPE SV. BLAŽA

Sv. Roka 4, 52215 Vodnjan

Rimokatolička vjerska zajednica, Porečka i pulska biskupija,

župa sv. Blaža u Vodnjanu

Otvoreno: od 9 do 19 sati ljeti, zimi uz prethodnu najavu i dogovor.

Rudolf SPIEGLER, *Rušenje Bakačeve kule* god. 1904. (1904.). Zagreb, *Dijecezanski muzej*, DM1358. Snimio Z. Atletić

116. VRBOSKA

ZBIRKA ŽUPE SV. LOVRINCA

Vrboska bb, 21463 Vrboska, Otok Hvar

Rimokatolička vjerska zajednica, Hvarska biskupija, župa sv. Lovre

117. VUKOVAR

ZBIRKA FRANJEVAČKOG SAMOSTANA

Olajnica 17, pp.16, 32000 Vukovar.

Rimokatolička vjerska zajednica, Đakovačka i srijemska biskupija,

Franjevački samostan

Zbirka nije dostupna javnosti.

118. ZADAR

RIZNICA NADBISKUPIJE

Zeleni trg 1, 23000 Zadar

Rimokatolička vjerska zajednica, Zadarska nadbiskupija

Fundus nije dostupan javnosti.

119. ZADAR

MUZEJ FRANJEVACA TREĆOREDACA SAMOSTANA SV. MIHOVILA

Mihe Klaića 11, 23000 Zadar

Rimokatolička vjerska zajednica, Zadarska nadbiskupija,

Samostan sv. Mihovila, franjevac trećoredaca

Fundus trenutno nije dostupan javnosti.

120. ZADAR

STALNA IZLOŽBA CRKVE UMJETNOSTI (SICU)

Trg opatice Čike 1, 23000 Zadar

Rimokatolička vjerska zajednica, Zadarska nadbiskupija,

Ženski benediktinski samostan u Zadru

Otvoreno: od 10 do 12.30 i od 16.30 do 18 sati.

121. ZADAR

ZBIRKA CRKVE SV. ŠIMUNA

Trg Petra Zoranića 7, 23000 Zadar

Rimokatolička vjerska zajednica, Zadarska nadbiskupija,

župa sv. Šimuna

Djelomice dostupna uz prethodnu najavu.

122. ZADAR

RIZNICA SAMOSTANA SV. FRANE

Trg sv. Frane 1, 23000 Zadar

Rimokatolička vjerska zajednica, Zadarska nadbiskupija,

Samostan sv. Frane

Riznicu je moguće pogledati uz prethodnu najavu.

123. ZADAR

ZBIRKA CRKVE SV PROROKA ILIJE

Trg S. S. Jankovića 3, 23000 Zadar

Srpsko-pravoslavna vjerska zajednica, parohija sv. proroka Ilije

Zbirka nije dostupna javnosti.

124. ZAGREB

RIZNICA ZAGREBAČKE KATEDRALE

Kaptol 31, 10000 Zagreb

Rimokatolička vjerska zajednica, Zagrebačka nadbiskupija

Posjeta je moguća samo uz prethodni dogovor.

125. ZAGREB

DIJECEZANSKI MUZEJ ZAGREBAČKE NADBISKUPIJE

Kaptol 31, 10000 Zagreb

Rimokatolička vjerska zajednica, Zagrebačka nadbiskupija

Zbirka nije otvorena za javnost.

126. ZAGREB

SPOMEN-ZBIRKA IZ OSTAVŠTINE BL. ALOJZIJA STEPINCA

Kaptol 31, 10000 Zagreb

Rimokatolička vjerska zajednica, Nadbiskupija zagrebačka

Otvoreno: od 8.00 do 16.00 sati,

a subotom od 8.00 do 13.00 sati.

127. ZAGREB

ZBIRKA SAMOSTANA SV. FRANJE KSAVERSKOG

Jandrićeva 11, 10000 Zagreb

Rimokatolička vjerska zajednica, Zagrebačka nadbiskupija

Samostan franjevac trećoredaca

Otvoreno: dio zbirke je dostupan uz prethodnu najavu.

128. ZAGREB

ZBIRKA SAMOSTANA SESTARA MILOSRDNICA

SV. VINKA PAULSKOG

Frankopanska 17, 10000 Zagreb.

Rimokatolička vjerska zajednica, Zagrebačka nadbiskupija,

Samostan sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskog

Pojedini predmeti mogu se pogledati uz prethodni dogovor.

129. ZAGREB

ZBIRKE ŽUPE I GRKOKATOLIČKOG SJEMENIŠTA

I ŽUPE SV. ĆIRILA I METODA

Ćirilometodska 1, 10000 Zagreb

Grkokatolička vjerska zajednica, Križevačka eparhija,

Grkokatoličko sjemenište i župa sv. Ćirila i Metoda u Zagrebu

Zbirke je moguće pogledati uz prethodnu najavu i dogovor.

130. ZAGREB

ZBIRKA SAKRALNIH PREDMETA ŽIDOVSKJE OPĆINE

Palmotićeva 16, 10000 Zagreb, Židovska vjerska zajednica
Židovska općina Zagreb

131. ZAGREB

**GALERIJA »MILAN I IVO STEINER« I ZBIRKA
PROFANIH PREDMETA – ŽIDOVSKA OPĆINA**

Palmotićeva 16, 10000 Zagreb
Židovska vjerska zajednica, Židovska općina Zagreb

132. ZAGREB

**MUZEJ PRAVOSLAVNE CRKVE,
EPARHIJE ZAGREBAČKO-LJUBLJANSKE**

Ilica 7, 10000 Zagreb
Srpska pravoslavna crkva, Eparhija zagrebačko-ljubljanska,
Zagrebačka parohija
Fond nije dostupan javnosti.

133. ZAGREB

**ODJEL DIJECEZANSKOG MUZEJA – ŽUPA
MAJKE BOŽJE SLJEMENSKE**

Sljemenska cesta 4, 10 000 Zagreb
Rimokatolička vjerska zajednica, Zagrebačka nadbiskupija,
župa Majke Božje Sljemenske.

134. ZAGREB

ZBIRKA U ŽUPNOME DVORU – STENJEVEC

Stenjevec 9, 10090 Zagreb
Rimokatolička vjerska zajednica, Zagrebačka nadbiskupija,
župa Uznesenja Blažene Djevice Marije, Stenjevec
Zbirka nije izložena i predmeti se mogu vidjeti samo nakon dogovora
sa župnikom.

135. ZAGVOZD

ETNOGRAFSKA ZBIRKA U ŽUPNOM UREDU

21 270 Zagvozđ (kod Imotskog)
Rimokatolička vjerska zajednica, Splitsko-makarska nadbiskupija,
župa Gospe od Karmela u Zagvozdu

136. ZAOSTROG

MUZEJSKA ZBIRKA FRANJEVAČKOG SAMOSTANA

Hrvatskih rodoljuba 36, 21334 Zaostrog
Rimokatolička vjerska zajednica, Splitsko-makarska nadbiskupija,
Franjevački samostan u Zaostrogu
Otvoreno: ljeti od 9 do 12 i od 17 do 19 sati, a zimi po dogovoru.

Donosimo osnovne podatke o zbirkama, inventarima i muzejima iz popisa »Zbirke u vlasništvu vjerskih zajednica« za područje grada Zagreba kojeg je u svibnju 1997. izradio Muzejski dokumentacijski centar u Zagrebu. Autor izvještaja je Želimir Laszlo, prof., djelatnik Muzejskoga dokumentacijskog centra, a suradnici na projektu bili su: Tončika Cukrov, prof. (Muzejski dokumentacijski centar), Ranka Saračević Wurth, prof; Mirela Ramljak Purgar, prof; Dragana Ratković, prof. (djelatnice Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne i prirodne baštine, Zagreb), Mladen Perušić, dipl. ing. arh. (Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb). Terenska obrada lokacijâ napravljena je od 1994. do jeseni 1996. godine. Ističemo kako su podaci dijelom zastarjeli, a zbog objektivnih razloga uredništvo nije uspjelo napraviti cjelovitu verifikaciju podataka, stoga se unaprijed ispričavamo zbog eventualnih netočnih podataka.

Zbirke u vlasništvu vjerskih zajednica na području Grada Zagreba:

1. Inventar Zagrebačke katedrale

Vrsta zbirke: inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, Zagrebačke nadbiskupije

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Kaptol 31, Zagreb

Dostupnost: Unutrašnjost katedrale može se razgledati tijekom dana i u vrijeme prije i poslije misa.

2. Riznica Zagrebačke katedrale

Vrsta zbirke: Riznica

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, Zagrebačke nadbiskupije

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Kaptol 31, Zagreb

Dostupnost: Riznica je dostupna samo uz prethodni dogovor i najavu.

3. Dijecezanski muzej Zagrebačke nadbiskupije

Vrsta zbirke: Muzej

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, Zagrebačke nadbiskupije

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Kaptol 31, Zagreb

Dostupnost: Muzej nije otvoren za javnost. Samo izuzetno, uz posebnu najavu i dozvolu neki od predmeta dostupni su jedino stručnjacima.

4. **Spomen-zbirka iz ostavštine sluge Božjeg Alojzija Stepinca**

Vrsta zbirke: Zbirka

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, Zagrebačke nadbiskupije

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Kaptol 31, Zagreb

Dostupnost: Zbirka je otvorena javnosti.

Radno vrijeme: od 8.00 do 16.00 sati; a subotom od 8.00 do 13.00 sati.

5. **Inventar Nadbiskupskoga dvora**

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, Zagrebačke nadbiskupije

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Kaptol 31, Zagreb

Dostupnost: Inventar nije dostupan javnosti.

6. **Arhivi Nadbiskupije zagrebačke**

(Nadbiskupski arhiv, Arhiv Prvostolnoga kaptola,

Arhiv Zbornoga čazmanskoga kaptola)

Vrsta zbirki: Arhivi

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, Zagrebačke nadbiskupije

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Kaptol 31, Zagreb; Kaptol 27, Zagreb*;

Arhiv Hrvatske, Marulićev trg 21, Zagreb

Dostupnost: Građa je dijelom dostupna javnosti u prostorijama čitaonice na adresi Kaptol 27.

7. **Metropolitana – Knjižnica Zagrebačke nadbiskupije**

Vrsta zbirke: Knjižnica

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, Zagrebačke nadbiskupije

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa čuvanja: Nacionalna i sveučilišna knjižnica,

Marulićev trg 21, Zagreb

Dostupnost: Otvorena za javnost od 9:00-13:00 sati radnim danom.

* Potcrtani tekst ispravke su uredništva časopisa.

8. Kapela Srca Isusova

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, Zagrebačke nadbiskupije

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Kaptol 31, Zagreb

Dostupnost: Inventar nije dostupan javnosti.

9. Knjižnica Katoličkog bogoslovnog fakulteta

Vrsta zbirke: Knjižnica

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, Katoličkoga bogoslovnog fakulteta

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Voćarska 106, Zagreb

Dostupnost: Otvorena radnim danom od 10:00-19:00 sati, subotom od 8:00-13:00 sati.

10. Knjižnica Instituta za crkvenu glazbu

»Albe Vidaković« Katolički bogoslovni fakultet

Vrsta zbirke: Knjižnica

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, Katoličkoga bogoslovnog fakulteta

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Vlaška 38, Zagreb

Dostupnost: Knjižnica nije dostupna javnosti.

11. Knjižnica Nadbiskupskoga bogoslovnog sjemeništa

Vrsta zbirke: Knjižnica

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, Nadbiskupskoga bogoslovnog sjemeništa

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Nadbiskupsko bogoslovno sjemenište, Kaptol 29, Zagreb

Dostupnost: Knjižnica nije dostupna javnosti.

12. Glazbeni arhiv Pjevačkoga društva »Vijenac«

Vrsta zbirke: Arhiv

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, Nadbiskupskog bogoslovnog sjemeništa

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Nadbiskupsko bogoslovno sjemenište, Kaptol 29, Zagreb

Dostupnost: Dostupno istraživačima uz prethodni dogovor.

13. Inventar crkve sv. Franje Asiškog

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, Franjevačkog samostana Provincija: Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Franjevački samostan, Zagreb, Kaptol 9

Dostupnost: Crkva se može pogledati tijekom dana u vrijeme prije i poslije misa ili uz prethodni dogovor.

14. Inventar samostana sv. Franje Asiškog

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, Franjevačkog samostana

Provincija: Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Franjevački samostan, Zagreb, Kaptol 9

Dostupnost: Prostorije samostana nisu dostupne za javnost.

Kapela sv. Franje Asiškog može se pogledati uz prethodnu najavu.

15. Knjižnica samostana sv. Franje Asiškog

Vrsta zbirke: Knjižnica

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, Franjevačkog samostana

Provincija: Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Franjevački samostan, Zagreb, Kaptol 9

Dostupnost: Knjižnica nije dostupna javnosti.

16. Arhiv samostana sv. Franje Asiškog

Vrsta zbirke: Arhiv

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, Franjevačkog samostana

Provincija: Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Franjevački samostan, Zagreb, Kaptol 9

Dostupnost: Arhiv nije dostupan javnosti.

Knjige u biblioteci. Zagreb, Sveti Franjo na Kaptolu.

*Fotografija MDC-a,
Snimio Ž. Laszlo, CRV344*

17. Glazbeni arhiv samostana sv. Franje Asiškog

Vrsta zbirke: Arhiv

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, Franjevačkog samostana

Provincija: Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Franjevački samostan, Zagreb, Kaptol 9

Dostupnost: Arhiv nije dostupan javnosti.

18. Inventar župne crkve Pohoda Marijina (Sv. Marija na Dolcu)

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, župe Pohoda Marijina

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Dolac 2, Zagreb

Dostupnost: Crkva se može pogledati tijekom dana u vrijeme prije i poslije misa ili uz prethodni dogovor.

19. Inventar župne crkve sv. Marka Evanđelista

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, župe sv. Marka Evanđelista

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Markov trg 5, Zagreb

Dostupnost: Crkva se može pogledati tijekom dana u vrijeme prije i poslije misa ili uz prethodni dogovor.

20. Inventar samostalne crkve svete Katarine Aleksandrijske

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, Zagrebačke nadbiskupije

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Katarinin trg, Zagreb

Dostupnost: Crkva se može pogledati tijekom dana u vrijeme prije i poslije misa ili uz prethodni dogovor.

21. Inventar župne crkve Presvetog Srca Isusova

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, župe Srca Isusova

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Palmotićeva 31, Zagreb

Dostupnost: Crkva se može razgledati tijekom dana i u vrijeme prije i poslije misa.

22. Inventar samostana Družbe Isusove

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, isusovačkog samostana

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Isusovački samostan, Palmotićeva 31, Zagreb

Dostupnost: Inventar nije dostupan javnosti.

23. Znanstvena knjižnica »Juraj Habdelić«

Vrsta zbirke: Knjižnica

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, Samostan Družbe Isusove

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Samostan Družbe Isusove, Zagreb, Jordanovac 110

Dostupnost: Otvorena radnim danom osim četvrtka od 8:30 do 14:30 sati.

24. Inventar kapele Majke Božje Kamenita vrata (na ulazu u Gornji grad)

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Adresa uprave: Župa sv. Marka evanđelista, Zagreb, Markov trg 5

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Dolac 2, Zagreb

Dostupnost: Dostupno svakodnevno u bilo koje doba dana.

25. Inventar samostalne crkve sv. Martina

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, Zagrebačka nadbiskupija službeno je preuzela kapelu sv. Martina 24. veljače 2006. godine.

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Vlaška 36, Zagreb

Dostupnost: Crkva se može pogledati tijekom dana u vrijeme prije i poslije misa ili uz prethodni dogovor.

26. Knjižnica Katehetskog salezijanskog centra Hrvatske salezijanske provincije sv. Ivana Bosca

Vrsta zbirke: Knjižnica

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, Katehetskog salezijanskog centra

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Katehetski salezijanski centar, Zagreb, Srebrnjak 101

Dostupnost: Knjižnica je dostupna javnosti.

27. Inventar samostalne crkve sv. Vinka Paulskog

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, Samostana sestara milosrdnica

Provincija: Zagrebačka provincija sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskog

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Frankopanska 17, Zagreb

Dostupnost: Crkva se može pogledati tijekom dana u vrijeme prije i poslije misa ili uz prethodni dogovor.

28. Zbirka samostana sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskog

Vrsta zbirke: Muzej

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, Samostana sestara milosrdnica

Provincija: Zagrebačka provincija sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskog

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Frankopanska 17, Zagreb

Dostupnost: Djelomično dostupno javnosti uz prethodnu najavu.

29. Inventar župne crkve sv. Franje Ksaverskog

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, Samostana franjevac trećoredaca (TOR)

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Jandrićeva 21, Zagreb

Dostupnost: Crkva se može pogledati tijekom dana u vrijeme prije i poslije misa ili uz prethodni dogovor.

30. Zbirka samostana sv. Franje Ksaverskog franjevac trećoredaca, TOR

Vrsta zbirke: Zbirka

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, Samostana franjevac trećoredaca (TOR)

Provincija: Franjevac trećoredaca

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Jandrićeva 21, Zagreb

Dostupnost: Zbirka je djelomično dostupna javnosti uz prethodnu najavu i dogovor.

31. Arhiv, glazbeni arhiv i knjižnica Provincije samostana franjevac trećoredaca sv. Franje Ksaverskog

Vrsta zbirke: Arhiv, knjižnica

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, Samostana franjevac trećoredaca (TOR)

Provincija: Franjevac trećoredaca

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Jandrićeva 21, Zagreb

Dostupnost: Arhivi i knjižnica su djelomično dostupni javnosti uz prethodnu najavu i dogovor.

32. Inventar župne crkve sv. Ivana Krstitelja

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, župe sv. Ivana Krstitelja

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Župni ured svetog Ivana Krstitelja, Nova Ves 64a, Zagreb

Dostupnost: Crkva se može pogledati tijekom dana u vrijeme prije i poslije misa ili uz prethodni dogovor.

33. Zbirke župe sv. Ivana Krstitelja knjižnica, arhiv i zbirka liturgijskog suđa

Vrsta zbirke: Zbirke

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, župe sv. Ivana Krstitelja

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: župni ured sv. Ivana Krstitelja, Nova Ves 64a, Zagreb

Dostupnost: Djelomično dostupno javnosti uz prethodnu najavu.

34. Inventar samostalne crkve ranjenog Isusa

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, Dominikanci (OP)

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Ilica 1a, Zagreb

Dostupnost: Crkva se može pogledati tijekom dana u vrijeme prije i poslije misa ili uz prethodni dogovor.

35. Inventar župne i konkatedralne crkve sv. Ćirila i Metoda

Križevačka eparhija

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Grkokatoličke crkve, župe sv. Ćirila i Metoda

Biskupija: Križevačka eparhija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Župni ured sv. Ćirila i Metoda, Ćirilometodska 1, Zagreb

Dostupnost: Crkva se može pogledati tijekom dana u vrijeme prije i poslije misa ili uz prethodni dogovor.

36. Zbirke Grkokatoličkog sjemeništa i župe sv. Ćirila i Metoda

Vrsta zbirke: Inventar, arhiv, knjižnica

Vlasništvo: Križevačka eparhija

Biskupija: Križevačka eparhija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Grkokatoličko sjemenište, Ćirilometodska 1, Zagreb

Dostupnost: Zbirke nisu dostupne javnosti.

37. Zbirka sakralnih predmeta židovske općine – Zagreb

Vrsta zbirke: Zbirka

Vlasništvo: Židovske općine Zagreb

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Palmotićeva 16, Zagreb

Dostupnost: Djelomično dostupno javnosti uz prethodnu najavu i dogovor.

38. Galerija »Milan i Ivo Steiner«

Zbirka profanih predmeta židovske općine – Zagreb

Vrsta zbirke: Zbirka

Vlasništvo: Židovske općine Zagreb

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Palmotićeva 16, Zagreb

Dostupnost: Djelomično dostupno javnosti uz prethodnu najavu i dogovor.

39. Knjižnica i arhiv židovske općine – Zagreb

Vrsta zbirke: Knjižnica

Vlasništvo: Židovske općine Zagreb

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Palmotićeva 16, Zagreb

Dostupnost: Posudbena knjižnica je dostupna javnosti, a ostali dijelovi knjižnice i arhiv samo uz prethodnu najavu i dogovor.

40. Inventar evangeličke crkve Kristove. Arhiv općine i knjižnica

Vrsta zbirke: Inventar, arhiv, knjižnica

Vlasništvo: Evangeličke crkve u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, Evangeličke crkvene općine

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Evangelička crkvena općina, Zagreb, Gundulićeva 28

Dostupnost: Crkva je otvorena i može se pogledati. Pristup knjižnici moguć je uz prethodnu najavu i dogovor.

41. Inventar parohijske crkve Presvetoga preobraženja (Srpska pravoslavna crkva)

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Srpske pravoslavne crkve, parohije (župe)

Mitropolija: Zagrebačko-ljubljanska, Đure Deželića 4, Zagreb

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa crkve: Preobraženska 2, Zagreb; Parohijskog ureda: Ilica 7/II Zagreb

Dostupnost: Crkvu je moguće razgledati neposredno prije ili poslije misa ili uz prethodnu najavu i dogovor. Ostalo nije dostupno javnosti.

42. Muzej Srpske pravoslavne crkve Eparhije Zagrebačko-Ljubljanske

Vrsta zbirke: Muzej

Vlasništvo: Srpske pravoslavne crkve, Eparhije zagrebačko-ljubljanske

Mitropolija: Zagrebačko-ljubljanska, Đure Deželića 4, Zagreb

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Dostupnost: Nije dostupno javnosti.

43. Inventar župne crkve sv. Blaža

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, župe sv. Blaža

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Župa sv. Blaža, Prilaz Đure Deželića 64, Zagreb

Dostupnost: Crkva se može pogledati tijekom dana u vrijeme prije i poslije misa ili uz prethodni dogovor.

44. Inventar župne crkve sv. Petra apostola

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, župe sv. Petra

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Župa sv. Petra apostola, Vlaška 93, Zagreb

Dostupnost: Crkva se može pogledati tijekom dana u vrijeme prije i poslije misa ili uz prethodni dogovor.

*Pladanj s dva vrča, dar I. Doichicha 1630. god.
Zagreb, Franjevačka crkva. Fotografija Muzejskog
dokumentacijskog centra, snimio Ž. Laszlo, CRV451*

**45. Inventar župne crkve Presvetoga srca Isusovog
Vinogradska bolnica**

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, župe Presvetoga srca Isusova

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Župa Presvetoga srca Isusova – Vinogradska bolnica, Vinogradska 22, Zagreb

Dostupnost: Crkva se može pogledati tijekom dana u vrijeme prije i poslije misa ili uz prethodni dogovor.

46. Inventar samostalne crkve Krista Kralja Mirogoj

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Mirogojska bb, Zagreb

Dostupnost: Crkva se može pogledati tijekom dana u vrijeme prije i poslije misa ili uz prethodni dogovor.

47. Inventar župne crkve Majke Božje Sljemenske, Kraljice Hrvata

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, župe Majke Božje Sljemenske

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Župa Majke Božje Sljemenske, Sljemenska cesta 4, Zagreb

Dostupnost: Crkva se može pogledati tijekom dana u vrijeme prije i poslije misa ili uz prethodni dogovor.

48. Odjel Dijecezanskoga muzeja u župi Majke Božje Sljemenske

Vrsta zbirke: Muzej

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, župe Majke Božje Sljemenske

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Župa Majka Božja Sljemenska, Sljemenska cesta 4, Zagreb

Dostupnost: Djelomično dostupno javnosti uz prethodnu najavu.

49. Inventar župne crkve sv. Antuna Padovanskog

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, župe sv. Antuna Padovanskog

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Župa sv. Antuna Padovanskog, Sveti Duh 31, Zagreb

Dostupnost: Crkva se može pogledati tijekom dana u vrijeme prije i poslije misa ili uz prethodni dogovor.

50. Inventar crkve Svetoga Duha

(stara župna crkva)

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, župe sv. Antuna Padovanskog

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Župa sv. Antuna Padovanskog, Sveti Duh 31, Zagreb

Dostupnost: Djelomično dostupno javnosti uz prethodnu najavu.

51. Samostan i provincijalat franjevac konventualaca

Vrsta zbirke: Inventar, arhiv

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, samostana i provincijalata OFM conv.

Provincija sv. Jeronima

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Samostan Sveti Duh, Sveti Duh 31, Zagreb

Dostupnost: Djelomično dostupno javnosti uz prethodnu najavu.

52. Inventar župne crkve sv. Marka Križevčanina

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, župe sv. Marka Križevčanina

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Župa sv. Marka Križevčanina, Selska cesta 91, Zagreb

Dostupnost: Crkva je otvorena svaki dan ujutro od 7:30 do 13:00 sati i popodne od 17:30 do 19:30 sati.

53. Inventar župne crkve Marije Pomoćnice - Knežija

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, župe Marije Pomoćnice

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Župa Marije Pomoćnice, Omiška 10, Zagreb

Dostupnost: Crkva se može pogledati tijekom dana u vrijeme prije i poslije misa ili uz prethodni dogovor.

**54. Inventar župne crkve Kraljice svete krunice
Samostana dominikanaca (OP) i knjižnica**

Vrsta zbirke: Inventari, knjižnica

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, župe Kraljice svete krunice i samostana dominikanaca

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Župa Kraljice svete krunice, Samostan otaca dominikanaca),
Kontakova 1, Zagreb

Dostupnost: Crkva se može pogledati tijekom dana u vrijeme prije i
poslije misa ili uz prethodni dogovor.

55. Inventar župne i samostanske crkve Gospe Lurdske

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, župe Gospe Lurdske

Provincija: Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture
i prirode, Zagreb

Adresa: Franjevački samostan, Zvonimirova 64, Zagreb

Dostupnost: Crkva se može pogledati tijekom dana u vrijeme prije i
poslije misa ili uz prethodni dogovor.

56. Inventar franjevačkog samostana Gospe Lurdske

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, Franjevačkog samostana (OFM)
Gospe Lurdske

Provincija: Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture
i prirode, Zagreb

Adresa: Franjevački samostan, Zvonimirova 64, Zagreb

Dostupnost: Djelomično dostupno javnosti uz prethodnu najavu.

57. Inventar župne crkve sv. Mihaela arkandela – Gračani

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, župe sv. Mihaela arkandela

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture
i prirode, Zagreb

Adresa: Župa sv. Mihaela arkandela, Isce 33a, 10070 Zagreb - Gračani

Dostupnost: Crkva se može pogledati tijekom dana u vrijeme prije i
poslije misa ili uz prethodni dogovor.

58. Inventar župne crkve sv. Nikole Tavelića – Kustošija

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, župe sv. Nikole Tavelića

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture
i prirode, Zagreb

Adresa: Župa sv. Nikole Tavelića, Ul. sv. Nikole Tavelića 2, Zagreb

Dostupnost: Crkva se može pogledati tijekom dana u vrijeme prije i
poslije misa ili uz prethodni dogovor.

59. Inventar župne crkve sv. Šimuna i Jude Tadeja, apostola – Markuševec

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, župe sv. Šimuna i Tadeja

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Župa sv. Šimuna i Tadeja, Trg sv. Šimuna 1; Markuševečka cesta 203, Markuševec

Dostupnost: Crkva se može pogledati tijekom dana u vrijeme prije i poslije misa ili uz prethodni dogovor.

60. Kapela Majke Božje Anđeoske (Uz župnu crkvu u Markuševcu)

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, župe sv. Šimuna i Tadeja

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Župa sv. Šimuna i Tadeja, Trg sv. Šimuna 1, Markuševečka cesta 203, Markuševec

Dostupnost: Dostupno javnosti uz prethodnu najavu.

61. Inventar župne crkve sv. Ivana Boska Podsused

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, župe sv. Ivana Boska

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Župa sv. Ivana Boska, 10 090 Zagreb, Vinobreška 2, Podsused

Dostupnost: Crkva se može pogledati tijekom dana u vrijeme prije i poslije misa ili uz prethodni dogovor.

62. Inventar filijalne crkve sv. Martina Pustinjaka – Podsused, župa sv. Ivana Boska

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, župe sv. Ivana Boska

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Župa sv. Ivana Boska, 10 090 Zagreb, Vinobreška 2, Podsused

Crkva: kapela Sv. Martina Pustinjaka, Sutinska vrela 38-40, Podsused
Dostupnost: Djelomično dostupno javnosti uz prethodnu najavu.

63. Inventar župne crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije (zavjetna crkva Majke Božje Remetske) Remete

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, župe Uznesenja Bogorodičinog

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Župa Uznesenja Bogorodičinog, Samostan karmelićana, Česničkoga 1, Zagreb

Dostupnost: Crkva se može pogledati tijekom dana u vrijeme prije i poslije misa ili uz prethodni dogovor.

64. Inventar župne crkve Svetog Križa i franjevačkog samostana (OFM) Siget

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, župe Svetog Križa

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Župa Svetog Križa ili samostan franjevac, Zagreb, Trg Svetoga Križa 1

Dostupnost: Crkva se može pogledati tijekom dana u vrijeme prije i poslije misa ili uz prethodni dogovor.

65. Inventar župne crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije Stenjevec

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, župe Uznesenja Marijina

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Župa Uznesenja Blažene Djevice Marije, Stenjevec 9, 10090 Zagreb, Stenjevec

Dostupnost: Crkva se može pogledati tijekom dana u vrijeme prije i poslije misa ili uz prethodni dogovor.

66. Zbirka u župnom dvoru župe Uznesenja Blažene Djevice Marije Stenjevec

Vrsta zbirke: Zbirka

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, župe Uznesenja Marijina

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Župa Uznesenja Blažene Djevice Marije, Stenjevec 9, 10090 Zagreb, Stenjevec

Dostupnost: Djelomično dostupno javnosti uz prethodnu najavu.

**67. Inventar župne crkve sv. Mirka
Šestine**

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, župe sv. Mirka

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Župa sv. Mirka, Šestinski vijenac 1, Zagreb, Šestine

Dostupnost: Crkva se može pogledati tijekom dana u vrijeme prije i poslije misa ili uz prethodni dogovor.

**68. Inventar župne crkve sv. Barbare
Vrapče**

Vrsta zbirke: Inventar

Vlasništvo: Rimokatoličke crkve, župe sv. Barbare

Biskupija: Zagrebačka nadbiskupija

Nadležni zavod: Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb

Adresa: Župa svete Barbare, 10 090 Zagreb, Vrapčanska 165, Vrapče

Dostupnost: Crkva se može pogledati tijekom dana u vrijeme prije i poslije misa ili uz prethodni dogovor.

*Židovske Tore.
Židovska općina
u Zagrebu
Fotografija Muzejskog
dokumentacijskog centra,
snimio Ž. Laszlo*

Aktualna tema

Antun Jarm, Đakovo

RAZORENI I OŠTEĆENI CRKVENI OBJEKTI NA PODRUČJU ĐAKO- VAČKE I SRIJEMSKE BISKUPIJE OD 1991. DO 1997.

Područje Đakovačke i Srijemske biskupije uokviruju rijeke Sava, Drava i Dunav. Zapadna, kopnena granica biskupije je crta povučena od Šumeća i Slobodnice, mjestâ koja su uz Savu, nedaleko od Slavanskog Broda do, uključivo, Viljeva, mjesta nedaleko od dravske obale, i Donjeg Miholjca; na istoku, na području SR Jugoslavije, u okvir biskupije pripada Srijem (župe u Zemunu, Novom Beogradu i druge uz Dunav do, uključivo, Petrovaradina, koji ima tri župe). Biskupiji pripada i Baranja.

Drukčije rečeno, u područje ove dvoimene biskupije ulaze tri županije: cijela Vukovarsko-srijemska; najveći dio Osječko-baranjske i veći dio Brodsko-posavske (bez Nove Gradiške i okolnih mjesta) te, kako je već rečeno, Srijem u Saveznoj Republici Jugoslaviji. Đakovačka i Srijemska biskupija ima 178 župa, razvrstanih u 18 dekanata. U Srijemu je 28 župa, u istočnoj Slavoniji i u zapadnom Srijemu 21 župa, u Baranji 17 župa. Na ostalom (slavonskom) dijelu je 111 župa¹. Mnoge župe imaju – i to treba uočiti – po jednu ili nekoliko filijala koje imaju svoje crkve i crkvenu opremu.²

¹ **Napomena:** Svi se podaci u ovome tekstu odnose na vrijeme Domovinskog rata od 1991. do 1997. godine. Od 2004. godine u Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji osnovano je nekoliko novih župa i sada ih je ukupno 180. Istodobno su prestrukturirani dekanati te ih je sada 19. To, međutim, ne utječe na točnost i preglednost navedenih podataka. Jednako treba imati na umu i političke promjene u nazivu novonastalih država raspadom SR Jugoslavije te činjenicu da se srijemski dio Đakovačke i Srijemske biskupije dijelom nalazi u Srbiji.

² Izvori podataka:

1. Marin Srakić, *Ratna stradanja Biskupije Đakovačke i Srijemske na području hrvatskoga Podunavlja*, Đakovo 1996. (»skripta« hrvatski, njemački, engleski). (Kratica: RS).
2. *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, časopis za pastoralnu orijentaciju, mjesečnik, godišta 1991. – 1997. (Kratica: VDSB).

VUKOVAR, župna crkva sv. Filipa i Jakova i franjevački samostan u više su navrata tijekom Domovinskog rata razarani granatama i paljeni

Domovinski rat umnogome je znatno promijenio ovu biskupiju. Rastrgao ju je na troje: srijemski dio je u granicama susjedne države, hrvatsko Podunavlje je od 1991. do 1997. bilo okupirano, sa svim poznatim i nepoznatim posljedicama, a treći dio, iako je ostao slobodan, bio je istodobno teško razaran i prepun prognanika i izbjeglica. Posljedice tih događanja duboke su, dugotrajne i raznovrsne.

Tema ovoga priloga samo je jedan segment grubog mozaika spomenute stvarnosti. Glasi: »Razoreni i oštećeni crkveni objekti na području Đakovačke i Srijemske biskupije od 1991. do 1997.«

Sadržaj prikaza podijeljen je, zbog bolje preglednosti, na tri dijela:

1. Razoreni i oštećeni crkveni objekti na području hrvatskoga Podunavlja
2. Razoreni i oštećeni crkveni objekti na području Srijema (u SRJ)
3. Razoreni i oštećeni crkveni objekti na slobodnome dijelu biskupije

Zatim

4. Brojčani pregled razorenih crkvenih objekata s Tabelarnim prikazom razorenih crkvenih objekata
5. Popis neoštećenih župa

3 *Pastoralni izvještaji (prilozi) župa za 1997. godinu.* (Kratica: PI /1997.).

4 *RANJENA CRKVA U HRVATSKOJ*, Uništavanje sakralnih objekata i Hrvatskoj, grupa autora, Zagreb, 1996. (Kratica: RCH).

5 *Arhiv Biskupskog ordinarijata Đakovo* (konzultiran djelomice), (Kratica: ABO).

6 *CULTURAL HERITAGE REPORT* No 5 on the situation in Croatia ECMM (European Community Monitoring Mission), Hans Ewe Chief Humanitarian Section, Zagreb, 17 december 1996. (Kratica: ECMM).

7 Marko Kljajić, *Kako je umirao moj narod*, Petrovaradin, 1990. - 1996. (Kratica: MK).

8 Osobni uvid na licu mjesta.

1. RAZORENI I OŠTEĆENI CRKVENI OBJEKTI NA PODRUČJU HRVATSKOGA PODUNAVLJA

Na podunavskome području istočne Slavonije, zapadnog Srijema i Baranje, stradali su doslovce svi crkveni objekti. Mnogi su potpuno razoreni ili vrlo teško oštećeni; tek za nekoliko njih se može reći da su manje stradali, odnosno ostali neoštećeni. U Baranji, kako je poznato, nije bilo izravnih ratnih sukoba, osim nekoliko kraćih oružanih sukoba u nekim mjestima. Tim više je uočljivo, da su upravo tu katoličke crkve i drugi crkveni objekti posvuda razarani, paljeni i pljačkani. U mnogim mjestima jedino su crkveni objekti uništeni, što potvrđuje da je sve crkveno-katoličko bilo razarano smišljeno, planski. Štetu je, dakako, uvećalo i vrijeme šestogodišnje okupacije. O razorenim crkvama je ponešto govoreno i bilježeno. Manje su se spominjale i registrirale smišljene krađe i uništavanja raznolikog crkvenog inventara i

sakralnih umjetničkih djela, i još manje pljačke arhiva, knjižnica i cjelokupnih inventara župnih domova, samostana, vjeronaučnih dvorana i gospodarskih zgrada.

ALJMAŠ, ostaci razorene župne crkve Pohođenja BDM koja je ujedno i marijansko svetište

Aljmaš: župna crkva Pohođenja BDM, koja je ujedno i marijansko svetište, minirana je 15. kolovoza 1991. Još je u nekoliko navrata minirana i paljena te potpuno razorena. Sav crkveni inventar je uništen. Iz ruševina je pod neobičnim okolnostima spašen zavjetni kip Gospe od Utočišta. Župni dom i dvorišna zgrada upotrebljavani su za urede, odnosno skladište, te oštećene u mnogim pojedinostima. Inventar župnog doma potpuno je uništen. Zgrade u crkvištu su srušene, kao i tri križa na otvorenom. Kuća Malih sestara Isusovih, s kapelom, opljačkana je i

BELI MANASTIR, uništeni zvonik župne crkve sv. Martina koja je zapaljena 18. prosinca 1991.

zaposjednuta. Iz kapelica »Na lipi« ukraden je Gospin kip, a kapela je oštećena.³

Antin (filijala župe Tordinci): crkva sv. Antuna Padovanskog je sačuvana, ali su iz crkve pokradeni kipovi s dvaju oltara. Opustošena je vjeronaučna dvorana (odnesen je inventar, prozori i vrata).⁴

Apševci (filijala župe Lipovac): crkva sv. Ilije Proroka teško je oštećena granatama, a inventar (mobilijar) potpuno uništen.⁵

Bapska: župna crkva sv. Jurja teško je oštećena (prvi put 25. 10.

1991). Zvonik je zapaljen, zvona ukradena, krov razvaljen, prozori i vrata uništeni, crkveni inventar upropašten. Župni dom je jedno vrijeme služio kao stanica policije, zatim je napušten, a inventar i stolarija su uništeni. U crkvi na groblju, koja je iz 14. stoljeća, opustošena je unutrašnjost i ukradeno zvono s tornja. Kapela sv. Ane, na području zvanom Pajzoš, potpuno je razorena. Župna katehetska dvorana s opremom oštećena je. Potpuno su uništene i dvije manje kapele i osam križeva u mjestu. Gospodarske zgrade su opustošene.⁶

Baranjsko Petrovo Selo: u župnoj crkvi sv. Lovre opljačkan je ili uništen sav inventar (30. kolovoza 1991.); crkva je vrlo oštećena (razbijena su sva prozorska stakla i razoren krov); od inventara razbijeni su svi kipovi, nestala je oltarna slika sv. Lovre i 14 slika križnoga puta, opljačkani su kaleži i crkveno ruho, uništene su orgulje. Oštećena je kapela »Na vodici«. Župni dom je vrlo ruševan i potpuno opljačkan. Veoma su oštećene gospodarske zgrade i vjeronaučna dvorana.⁷

³ *Na Veliku Gospu dokraja uništeno aljmaško svetište*, u: VĐSB broj 9/1993. str. 169. ECMM, str. 56. RCH, str. 155.-156. RS, str. 13. PI/1997.

⁴ RS, str. 10. PI/1997.

⁵ Usp. ECMM, str. 120. RS, str. 6.

⁶ Usp. slike u: VĐSB 4/1997. ECMM, str. 35. Usp. RCH, str. 169. RS, str. 3. PI/1997.

⁷ (Stjepan Cvetnić), *Župnikov posjet Baranji*, u: VĐSB 11/1996. Usp. ECMM, str. 104. Usp.

Batina: župna crkva sv. Valentina lakše je oštećena, inventar je djelomice i manje oštećen (sačuvali su ga župljani). Župni dom i gospodarske zgrade su vrlo oštećene. Župnik Antun Knežević teško je pretučen.⁸

Beli Manastir: župna crkva sv. Martina zapaljena je 18. prosinca 1991. Pri tom je vrlo oštećena (izgorio je zvonik sa zvonima i krovšte, teško je oštećen zidani strop, razbijena su sva stakla, nestao je sav crkveni inventar-mobilijar). Po procjeni državne komisije oštećenja su 5. kategorije. Srušen je križ pred crkvom i dva križa na groblju. Nova katnica župnoga doma teško je opustošena; bila je zapaljena, ostala je bez krovišta i svih instalacija; po procjeni oštećenje je 4. kategorije. Uništeni su garaža i crkveni kiosk pred crkvom.⁹

Berak: župna crkva Mučeništva sv. Ivana Krstitelja potpuno je opljačkana, dijelom oštećena, pregrađivana i korištena kao disco-klub i gostionica. Sav crkveni inventar potpuno je uništen; zvona su ukradena. Župni dom je opljačkan i u nj su useljene neke mjesne ustanove. Nestao je križ iz središta mjesta, zajedno sa željeznom ogradom. Gospodarske su zgrade odnesene.¹⁰

Bokšić (filijala župe Tompojevci): nova crkva sv. Leopolda Mandića manje je oštećena (izvana je sačuvana, a iznutra je teže oštećen inventar; dijelom je zapaljen, dijelom opljačkan).¹¹

Bilje: župna crkva Bezgrešnog začeca BDM vrlo je oštećena (granatama i mecima je razaran zvonik, zapaljena je sakristija, uništeni su oltari i nekoliko velikih prozora; opljačkan je sav crkveni inventar: kipovi i slike, klupe, svjetiljke i električna instalacija; uništene su orgulje. Iz župnoga doma sve je opljačkano; izvana je ušćuvan, ali iznutra uništen.)¹²

BERAK, filijalna crkva u Svinjarevcima, razorena u Domovinskom ratu

⁸ RCH str. 145. RS, str. 16. PI/1997.

⁹ RCH, str. 140. RS, str. 16. PI/1997.

¹⁰ Usp. ECMM, str. 95. RCH, str. 140. PI/1997. ECMM, str. 14. Antun Jarm, *Biskupov posjet razorenim crkvama*, u: VĐSB 10/1997. str. 654.-655. RCH, str. 164. RS, str. 4. PI/1997.

¹¹ Antun Jarm, *Biskupov posjet razorenim crkvama*, u: VĐSB 10/1997. Slika na omotu u: VĐSB 12/1997. RS, str. 10.

¹² Usp. ECMM, str. 117. RCH, str. 145. RS, str. 17. PI/1997.

ČAKOVCI, zapaljena i razorena
župna crkva sv. Joakima i Ane

Bogdanovci (filijala župe Vukovar): crkva Našašća sv. Križa razorena je s inventarom do temelja.¹³

Borovo naselje – Vukovar: nova župna crkva Fatimske Gospe zapaljena je 18. listopada 1991. Bombardiranjem i minama je potpuno razorena, a sav inventar je uništen. Župni dom (samostan) potpuno je razoren i inventar uništen. Katehetska

dvorana s namještajem potpuno je uništena. Uništene su pomoćne zgrade i garaže. U filijali Lipovača opustošena je unutrašnjost i uništen inventar. Na Priljevu je teško oštećena kapela Gospe od Hrasta. Teško je oštećena i područna crkva sv. Josipa Radnika sa svim inventarom. Župna kuća uz ovu crkvu opustošena je. Sve prostore zaposjela je prometna policija.¹⁴

Branjina: župna crkva Pohoda Marijina lakše je oštećena. Znatno je oštećeno krovništvo, ukradene su električne instalacije i cjelokupni inventar opljačkan. Orgulje su teško oštećene.¹⁵

Branjin Vrh: župna crkva Uzvišenja sv. Križa znatno je oštećena u vremenu od srpnja do prosinca 1991. (uništeni su krovništvo i strop). Crkveni inventar (mobilijar) je dijelom uništen, dijelom opljačkan. Župni dom je teško oštećen i potpuno opljačkan. Gospodarske su zgrade uništene.¹⁶

Cerić (filijala župe Nuštar): crkva sv. Katarine je zapaljena, zatim minirana i potpuno razorena; sav inventar je pritom uništen; nova vjeronaučna dvorana s opremom potpuno je razorena.¹⁷

Čakovci: župna crkva sv. Joakima i Ane zapaljena je i teže oštećena, ostali su samo zidovi i dio razvaljenog zvonika; crkveni

¹³ PI/1997.

¹⁴ V. slike u: VDSB 6/1997. ECMM, str. 80. Usp. RCH, str. 170. RS, str. 4. PI/1997.

¹⁵ RCH, str. 141. RS, str. 17. PI/1997.

¹⁶ ECMM, str. 94. RCH, str. 141. RS, str. 18. PI/1997.

¹⁷ ECMM, str. 126. RCH, str. 181. RS, str. 12. PI/1997.

inventar je opljačkan i uništen. Inventar župnog doma također je opljačkan.¹⁸

Čeminac: župna crkva Srca Isusova potpuno je uništena. Izgorjela je u podmetnutom požaru 10. travnja 1992. Strše samo dijelovi zdanja; krovište je izgorjelo, a propale su upravo obnovljene velike zidne freske i sav crkveni inventar. Župni dom je opljačkan i teško oštećen. Gospodarske zgrade su uništene.¹⁹

Ćelije (filijala župe Tordinci): dana 7. srpnja 1991. minirana je i do temelja razorena nova filijalna crkva Srca Isusova i uništen sav njezin inventar.²⁰

Dalj: župna crkva sv. Josipa do temelja je razorena eksplozivom. »Only part of the roof is visibl« (ECMM, str. 53). Sav crkveni inventar je potpuno uništen. Župni dom je opljačkan i nepopravljivo razoren. Dvije manje kapele u mjestu i tri križa na otvorenom su razoreni.²¹

ČEMINAC, župna crkva Srca Isusova potpuno uništena u Domovinskom ratu

Daljska Planina (filijala župe Aljmaš): unutrašnjost nove crkve je devastirana.²²

Darda: župna crkva Ivana Krstitelja potpuno je spaljena i potpuno srušena, strši tek nekoliko zidova. Uništen je sav crkveni inventar; razbijeni su kameni kipovi pred crkvom. Župni dom s inventarom potpuno je razoren (spaljen); sve gospodarske zgrade su uništene.²³

Donje Novo Selo (filijala župe Nijemci): crkva je teško oštećena, napose krovište; inventar je uništen.²⁴

¹⁸ ECMM, str. 17. Usp. RCH, str. 164. RS, str. 5. PI/1997.

¹⁹ ECMM, str. 91. Usp. RCH, str. 146. PI/1997.

²⁰ Usp. ECMM, str. 58. ***, *Rat protiv Hrvatske, Razaranje sakralnih objekata*, u: VDSB 9-10/1991. str. 161. Usp. RCH, str. 181. RS, str. 10. PI/1997.

²¹ ECMM, str. 53. RS, str. 14. PI/1997.

²² PI/1997.

²³ ECMM, str. 99. RCH, str. 147. RS, str. 19. PI/1997.

²⁴ RS, str. 7.

DELETOVCI, filijala župe Nijemci, teško oštećena crkva sv. Ivana Kapistranskog čiji je inventar u potpunosti izgorio

Draž: župna crkva sv. Barbare vrlo je oštećena – zapaljena. Srušen je stožac zvonika, a sav mobilijar, slike i kipovi, opljačkani su (slike su izrezane iz okvira). Župni dom je lakše oštećen, a njegov inventar opljačkan. Gospodarske zgrade su manje oštećene. Iz područne crkve Srca Isusova (»Pod planinom«) ukradeni su kipovi Srca Isusova i Marije Bogorodice.²⁵

Duboševica: župna crkva Uznesenja BDM je 6. studenoga 1993. manje oštećena podmetnutim eksplozivom. U unutrašnjosti su izgorjele orgulje i dio inventara. Teže je oštećena južna strana spoja zvonika i lađe. Razbijen je kameni križ pred crkvom. Iz crkve su nestali velika oltarna slika, lusteri i drugi inventar. Potpuno je opljačkan župni dom u kojem je jedno vrijeme bila vojska JNA. Po službenoj procjeni oštećenja su 5. kategorije. Na groblju je srušen središnji križ.²⁶

Deletovci (filijala župe Nijemci): crkva sv. Ivana Kapistranskoga teško je oštećena granatama, a inventar je izgorio; zvonik je razoren, krovište i strop su uništeni (izgorjeli).²⁷

JARMINA, župna crkva razorena 1991. g.

Erdut (filijala župe Dalj): dne 26. rujna 1991. potpuno je opljačkana i zatim razorena crkva Svih svetih. Stambena kuća do crkve je opljačkana.²⁸

Ernestinovo (filijala župe Ivanovac): u vremenu od rujna do prosinca 1991. potpuno je razorena i uništena nova crkva Presvetoga Trojstva s pripadajućim mobilijarom.²⁹

Ilača: župna crkva sv. Jakova apostola teško je oštećena granatama 21. rujna 1991. Stradali su krovište i zvonik; crkveni inventar je nestao. Dne 23. rujna 1991. na proštenušnoj

²⁵ ECMM, str. 83. i 84. RCH, str. 141. RS, str. 19. PI/1997.

²⁶ MK, str. 394. Usp. ECMM, str. 91. RCH, str. 142. RS, str. 20. PI/1997.

²⁷ Antun Jarm, *Biskupov posjet razorenim crkvama*, u: VDSB 10/1997. str. 654.-655. i slike u: VDSB 10/1997. ECMM, str. 29. RS, str. 7.

²⁸ ECMM, str. 54. RCH, str. 157.

²⁹ RCH, str. 157. RS, str. 14. PI/1997.

LIPOVAC, župna crkva sv. Lovre teško oštećena tijekom 1992. g.

crkvi BDM »Na vodici« raketiranjem su teško oštećeni krov, zvonik i zidovi. Sav je inventar uništen; četrnaest postaja zidanoga križnoga puta na otvorenom razoreno je. Zgrade za ispovijedanje su uništene. Na groblju je srušena kapela sv. Križa. Uništena su i tri križa u mjestu. Vjeronaučna dvorana je razorena. Župni dom je opljačkan, oštećen i zaposjednut.³⁰

Ilok: župna crkva sv. Ivana Kapistranskog teže je oštećena. Dijelom je oštećen i samostan uz crkvu. Na Mladi Uskrs 1993. »zolja« je raketiran zvonik, razbijeno je svih jedanaest većih i manjih vitraja; na Uskrs 1993. podmetnut je eksploziv na crkvena vrata; po drugi put su vrata potpuno uništena 5. srpnja 1993. pa su zazidana. 7. siječnja 1995. podmetnuti eksploziv ošteti je zid župne crkve. Kapela sv. Ivana Nepomuka u mjestu razorena je. Na otvorenom, u mjestu, uništeno je petnaest križeva.³¹

Ivanovac: župna crkva sv. Rozalije teško je razarana, naročito od rujna do prosinca 1991. Na crkvu je palo više od 90 različitih granata; napose su stradali zvonik i krovšte. Crkveni mobilijar – orgulje, klupe, liturgijsko ruho i posuđe (osim glavnog oltara) – potpuno je uništen. Sa sedam granata teže je oštećen župni dom; pritom su razorene kotlovnica sa spremištem za naftu, garaža i drvarnica. Srušeni su križevi uz župnu i uz obje filijalne crkve i središnji križ na groblju.³²

³⁰ Antun Jarm, *Biskupov posjet razorenim crkvama*, u: VĐSB 10/1997. str. 654.-655. ECMM, str. 26. RCH, str. 71. RS, str. 5. PI/1997.

³¹ Ana Diklić, *Ilokom radosno odjekuju zvona*, u: Glasu Slavonije, 7. ožujka 1998. Usp. *Zlostavljanje katolika u Iloku*, u: VĐSB 2/1997. na omotu. Usp. ECMM, str. 123. Usp. RCH, str. 153. RS, str. 6. PI/1997.

³² Usp. RCH, str. 158. RS, str. 14. PI/1997.

MARINCI, filijala župe Nuštar, crkva Rođenja BDM u Domovinskome ratu razorena je granatama, a sav je njezin inventar uništen

Jagodnjak (filijala župe Čeminac): crkva sv. Vendelina je provaljena i opustošena. Teško je oštećen crkveni inventar.³³

Karanac (filijala župe Kneževi Vinogradi): u filijalnoj crkvi sv. Donata opustošena je unutrašnjost, a inventar je uništen ili opljačkan.³⁴

Kneževi Vinogradi: župna crkva sv. Mihaela arkandela je manje oštećena; djelomice je opljačkan ili uništen njezin inventar. Opljačkan je sav inventar župnoga

doma, uključivo sa svom stolarijom, koja je izvađena iz zidova. Gospodarske zgrade su malo oštećene.³⁵

Kneževo (filijala župe Branjin Vrh); u filijalnoj crkvi sv. Hildegarde opustošena je i uništena unutrašnjost.³⁶

Korođ (filijala župe Tordinci): nova crkva Uzašašća Isusova izvana je sačuvana; na njoj su razbijeni prozori i vrata, ukradene su klupe, palisada i zvono, oštećene su nove zidne slike.³⁷

Kozarac (filijala župe Čeminac): u filijalnu crkvu sv. Emerika je provaljeno. Inventar je opljačkan ili opustošen.³⁸

Lipovac: župna crkva sv. Lovre teško je oštećena tijekom 1992. godine. Srušeni su zvonik, pročelje, strop i dijelovi zidova; inventar je uništen, dijelom pokraden; župni dom je opljačkan i zapaljen; gospodarske zgrade su vrlo oštećene. Stara gotička crkva sv. Luke, izvan mjesta, teško je oštećena, a njezin mobilijar je potpuno uništen. Svi križevi na otvorenom srušeni su.³⁹

³³ ECMM, str. 101. RCH, str. 148. RS, str. 18.

³⁴ ECMM, str. 110.

³⁵ ECMM, str. 112. Usp. RCH, str. 148. RS, str. 20. PI/1997.

³⁶ ECMM, str. 90.

³⁷ Usp. RCH, str. 181. RS, str. 10. PI/1997.

³⁸ ECMM, str. 97. RCH, str. 148. RS, str. 18.

³⁹ Antun Jarm, *Kad će se svi vratiti?*, u: VĐSB 11/1996. str. 658.-660. Slike u: VĐSB, broj 4/1994. Usp. RCH, str. 154. RS, str. 6. PI/1997.

NIJEMCI, župna crkva sv. Katarine razorena u Domovinskom ratu

Lovas: dne 10. listopada 1991. i u nekoliko sljedećih navrata župna crkva sv. Mihaela arkandela je spaljena i potpuno razorena, zajedno s inventarom (spašeno je 6 kipova i osam misnica). Kapela sv. Florijana na groblju teško je oštećena. Svi križevi i poljske kapelice su uništeni ili prodani(!). Župni dom vrlo je oštećen, inventar je opljačkan, zaposjele su ga srpske izbjeglice. Gospodarske zgrade su jako oštećene.⁴⁰

Luč: u župnu crkvu sv. Marije Magdalene triput su bačene bombe. Unutrašnjost je demolirana, prozorska su stakla ispucala, inventar je većim dijelom ukraden ili uništen (četiri oltarne slike izrezane su iz okvira i ukradene, uništeni su vitraji, oštećene su orgulje, zapaljene crkvene klupe, razbijeni kipovi...). Razoren je i kameni križ u crkvištu. Župni dom je vrlo oštećen. Iz njega je opljačkan sav inventar, iz zidova je izvađena i odnošena stolarija. Gospodarske zgrade su opustošene.⁴¹

OROLIĆ, filijala župe Berak, crkva sv. Luke od koje je ostao samo pročelni zid i dio zvonika

Marinci (filijala župe Nuštar): filijalna crkva Rođenja BDM teško je razorena granatama, a sav inventar je uništen. Poljske kapele (križevi) u mjestu su razorene.⁴²

Mohovo (filijala župe Šarengrad): crkva sv. Nikole Tavelića je opustošena. Uništeni su prozori i vrata, krovništvo je djelomično skinuto, inventar je nestao, a zvona su ukradena.⁴³

Nijemci: župna crkva sv. Katarine (iz 15. stoljeća) u više je navrata granatama napadana i potpuno razorena. Sav crkveni inventar je uništen, zvona su

⁴⁰ Antun Jarm, *Biskupov posjet razorenim crkvama*, u: VDSB 10/1997. str. 654.-655. ECMM, str. 22. RCH, str. 172. RS, str. 7. PI/1997.

⁴¹ ECMM, str. 107. RCH, str. 149. RS, str. 20.-21. PI/1997.

⁴² ECMM, str. 69. Usp. RCH, str. 181. RS, str. 12. PI/1997.

⁴³ ECMM, str. 6. PI/1997.

SOTIN, župna crkva Marije Pomoćnice kršćana razorena u Domovinskom ratu

ukradena, strše samo dijelovi crkvenih zidova. Kameni spomen-križ u crkvištu je prevrnut. Grobljanska kapela i križ teško su oštećeni. Župni dom je zapaljen i teško oštećen, a sav njegov inventar opljačkan. Gospodarske zgrade su pokradene, a ostaci zapaljeni.⁴⁴

Novi Bezdan (filijale župe Baranjsko Petrovo Selo): filijalna crkva je zapaljena i razorena; sav njezin inventar je uništen.⁴⁵

Novi Jankovci (filijala župe Stari Jankovci): filijalna crkva Svih svetih teško je oštećena granatama (zvonik, krovšte i zidovi); inventar (oltari, kipovi, slike) je uništen.⁴⁶

Opatovac (filijala župe Sotin): crkva Kraljice krunice teško je opustošena, njezin inventar je uništen, a ukradena su oba zvona.⁴⁷

Orolik (filijala župe Berak): crkva sv. Luke potpuno je razorena eksplozivom (1991.); stoji još samo pročelni zid i dio zvonika; crkveni je inventar propao.⁴⁸

Petlovac: župna crkva Našašća sv. Križa spaljena je i potpuno srušena, strše samo neki zidovi; njezin inventar je uništen, krov urušen, zvonik srušen. Inventar župnog doma je pokraden ili uništen. Filijalna crkvice BDM u Bolmanu razorena je do temelja.⁴⁹

Podgrađe (filijala župe Nijemci): godine 1991. je crkva sv. Šimuna i Jude Tadeja teško oštećena granatama (krov i zidovi), a inventar uništen.⁵⁰

⁴⁴ V. slike u: VĐSB 12/1996. (omot). ECMM, str. 31. RCH, str. 166. PS, str. 7. PI/1997.

⁴⁵ RS, str. 16.

⁴⁶ V. slike u: VĐSB 10/1997. (omot). Usp. ECMM, str. 42. PI/1997.

⁴⁷ ECMM, str. 9. RCH, str. 173. RS, str. 8. PI/1997.

⁴⁸ V. slike na omotu u: VĐSB 12/1997. ECMM, str. 32. Usp. RCH, str. 167. RS, str. 4.

⁴⁹ RS, str. 21. PI/1997.

⁵⁰ ECMM, str. 121. RCH, str. 167. RS, str. 7.

Podolje (filijala župe Popovac): u crkvi je uništen inventar.⁵¹

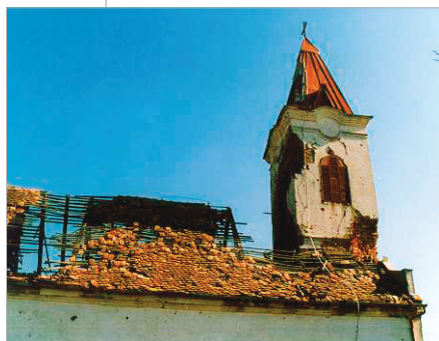
Popovac: župna crkva sv. Josipa vrlo je oštećena u vremenu od rujna do prosinca 1991. Razoren je krov, u vatri su izgorjeli sakristija, koncilski oltar i crkvene klupe; crkveni inventar je opljačkan, odnosno uništen (slike, kipovi, lusteri, orgulje i drugo). Opustošena je kapela na groblju i kapela Gospe Lurdske »u brdu«. Sav inventar župnoga doma, sa stolarijom iz zidova opljačkan je. Gospodarske zgrade su opustošene.⁵²

TORDINCI, župnu crkvu Presvetog Trojstva agresori su razorili granatama, od zvonika do temelja

Sarvaš: Na župnoj crkvi Rođenja sv. Ivana Krstitelja razoreni su zvonik, krovšte, strop i zidovi i uništen sav unutrašnji inventar. Spašeno je samo liturgijsko posuđe i dio liturgijskih knjiga. Župni dom je opustošen, a sav inventar pokraden.⁵³

Slakovci: župna crkva sv. Ane vrlo je oštećena (granatama je spaljeno i razoreno krovšte, strop, zvonik i zidovi). Sav crkveni inventar je uništen. Župni dom je opustošen, dijelom oštećen, a

inventar ukraden. Zaposjele su ga srpske izbjeglice. Gospodarska zgrada je manje oštećena.⁵⁴

TORDINCI, uništen zvonik župne crkve

Sotin: župna crkva Marije Pomoćnice kršćana potpuno je razorena, ostali su djelomice neki zidovi; inventar u crkvištu je porazbacan i propao (kipovi), slike su ukradene i sve je drugo opljačkano. Župni dom je sasvim razoren, a sav inventar je nestao. Oko deset križeva »krajputaša« je uništeno.⁵⁵

⁵¹ ECMM, str. 85.

⁵² V. slike na omotu u: VĐSB 9/1997. ECMM, str. 54. RCH, str. 142. RS, str. 21. PI/1997.

⁵³ ECMM, str. 72. VĐSB 9-10/1991. RCH, str. 163. RS, str. 15. PI/1997.

⁵⁴ Antun Jarm, »Biskupov posjet razorenim crkvama«, u: VĐSB 10/1997. str. 654.-655. Slike u: VĐSB 11/1997. Usp. ECMM, str. 44. Usp. RCH, str. 167. RS, str. 8. PI/1997.

⁵⁵ ECMM, str. 11. RCH, str. 173. RS, str. 8. PI/1997.

TOVARNIK, župna crkva sv. Mateja i Bartola u više je navrata razarana i spaljivana granatama, počevši od 20. rujna 1991.

Stari Jankovci: župna crkva Uznesenja Marijina teško je oštećena; granatama je razaran zvonik, zapaljeno je krovšte, teže su oštećeni zidovi; crkveni inventar je uništen ili opljačkan. Župni dom je oštećen (krovšte, prozori i vrata), zatim opljačkan (21. rujna 1991.) te zaposjednut. Oštećene su vjeronaučna dvorana i garaža.⁵⁶

Svinjarevci (filijala župe Berak): crkva sv. Martina s inventarom je zapaljena i potpuno uništena.⁵⁷

Šaregrad: župna crkva sv. Petra i Pavla manje je oštećena granatama po krovu i zidovima; unutrašnjost je teško opustošena; inventar je uništen (glavni oltar, klupe, orgulje, pod i grobnice u crkvi; krstionica, zvona i križni put nestali; inventar sakristije je uništen). Kape-la sv. Ivana Nepomuka, na mjesnom

raskršću, uništena je. Razoreno je pet križeva po mjesnim ulicama. Inventar župnog doma je manje uništen, dijelom je pokraden. Inventar samostana sestara karmelićanki pokraden je, odnosno uništen, a zatim je u samostan smješten starački dom.⁵⁸

Šumarina (filijala župe Luč): godine 1991. u mjestu je započeta gradnja crkva sv. Josipa Radnika. Opljačkan je sav pripravljeni građevni materijal. U staroj crkvi opustošena je unutrašnjost.⁵⁹

Tenja: župna crkva sv. Ane minirana je u studenom 1991. pa zatim zapaljena i potpuno razorena. Ispred crkve srušeni su križ i Gospin kip. Pokraden je ili uništen sav crkveni inventar. Župni dom je malo oštećen, a sav inventar opljačkan. Neznatno su oštećene pomoćne (gospodarske) zgrade.⁶⁰

⁵⁶ Antun Jarm, *Biskupov posjet razorenim crkvama*, u: VDSB 10/1997. str. 654.-655. Usp. RCH. str. 168. RS, str. 9. PI/1997.

⁵⁷ V. slike na omotu u: VDSB 12/1997. EC, str. 4.

⁵⁸ ECMM, str. 37. RS, str. 9. PI/1997.

⁵⁹ PI/1997.

⁶⁰ Usp. slike na omotu u: VDSB, 4/1997. ECMM, str. 61. RS, str. 15. PI/1997.

Tenjski Antunovac (filijala župe Ivanovac): u vremenu od rujna do prosinac 1991. potpuno je razorena crkva sv. Antuna Padovanskog i uništen sav njezin inventar i interijer.⁶¹

Tompojevci: župna crkva sv. Marije Magdalene teško je oštećena tenkovskim granatama. Razoreno je krovništvo i srušen zvonik. Crkveni inventar je uništen (kameni oltari su oštećeni, kipovi razbijeni, klupe izlomljene). Križ na otvorenom, uz put prema Bokšiću, srušen je. Župni dom je vrlo oštećen, bez vrata i prozora, a sav njegov inventar opljačkan je ili uništen. Gospodarske su zgrade uništene.⁶²

Topolje: stara župna crkva sv. Petra i Pavla, spomenik kulture, opustošena je još u II. svjetskom ratu; otada je izvan upotrebe; sada je ponovno devastirana; jedan od dvaju križeva pred njom je srušen. Župna crkva sv. Marka Evanđelista, koja sada služi kao župna crkva, manje je oštećena; crkveni inventar je opljačkan; župni dom je teže oštećen, a sav njegov inventar uništen.⁶³

Tordinci: župna crkva Presvetoga Trojstva potpuno je razorena granatama, od zvonika do temelja. Crkveni inventar je uništen. Poljski križ na ulazu u selo je nestao. Vjeronaučna dvorana s opremom, opustošena je. Župni dom je opljačkan, zatim spaljen i potpuno uništen (nestalo je oko tri tisuće knjiga; među njima i neke vrlo stare).⁶⁴

Torjanci: župna crkva Rođenja Marijina manje je oštećena, ali potpuno opljačkana: razbijeni su svi kipovi, odnesene slike, lusteri, oštećene orgulje. Manje je oštećen župni dom; zaposjeli su ga Romi.⁶⁵

Tovarnik: župna crkva sv. Mateja i Bartola teško je razorena. Počevši od 20. rujna 1991. u više je navrata razarana i spaljivana granatama. Pritom je razorena i vjeronaučna dvorana, koja je bila uz crkvu. Crkveni zidovi strše, zidani strop je propao, a inventar je potpuno uništen. U župnome domu je ubijen župnik Ivan Burik.

⁶¹ RCH, str. 163. RS, str. 14. PI/1997.

⁶² Antun Jarm, *Biskupov posjet razorenim crkvama*, str. 654.-655. i slike u: VDSB 10/1997. ECMM, str. 18. Usp. RCH, str. 174. RS, str. 10. PI/1997.

⁶³ RCH, str. 143. RS, str. 22. PI/1997.

⁶⁴ ECMM, str. 67. RCH, str. 185. PI/1997.

⁶⁵ RCH, str. 150. RS, str. 22. PI/1997.

Dana 20. svibnja 1992. miniranjem je uništena kapela na groblju. Križevi u polju su uništeni. Oštećeni župni dom je obnovljen i u nj je uselila policija.⁶⁶

Vukovar: župna crkva sv. Filipa i Jakova i franjevački samostan u mnogo su navrata teško razarani granatama i paljeni: zvonik je razoren, zvona u njemu razbijena, stropu prijeto potpuno urušavanje, sakristija je razvaljena. Od crkvenog inventara dio je nestao (pokraden), svi oltari su potpuno uništeni, orgulje su razorene, klupe teško oštećene, grobnica razvaljena, kipovi su nestali ili uništeni (nekoliko oštećenih je nađeno). Spaljen je sarkofag s tijelom sv. Bone; ukradene su sve postaje križnoga puta. Granatama je potpuno razoren vjeronaučni centar s inventarom. Obuhvaćao je dvije vjeronaučne dvorane, dvoranu za veće skupove i sanitarne prostorije. Gospodarska zgrada u dvorištu do temelja je razorena. Vrlo su oštećene kapela sv. Roka, kapela na starom groblju, kapela grofova Eltz, kapela BDM, sa svim inventarom. Uništene su sve male kapele i pet križeva na otvorenom. Opljačkana je, i zatim naseljena, kuća sestara sv. Križa.⁶⁷

VUKOVAR, župna crkva i cijeli grad razoreni u Domovinskom ratu

⁶⁶ ECMM, str. 23. Usp. RCH, str. 175-176. RS, str. 11. VDSB broj 9/1995. i 1/1997. slike na omotu. Antun Jarm: *Biskupov posjet razorenim crkvama*, u: VDSB 10/1997. str. 654.-655. PI/1997.

⁶⁷ ECMM, str. 39. Usp. RCH, str. 177-179. RS, str. 11. PI/1997.

2. RAZORENI I OŠTEĆENI CRKVENI OBJEKTI NA PODRUČJU SRIJEMA (u SRJ)

Srijem, koji sada pripada SR Jugoslaviji, ima 28 župa, razvrstanih u četiri dekanata: Srijemsko-mitrovački dekanat sa 6 župa, Petrovaradinski sa 7 župa, Zemunski s 9 župa i djelomično Kukujevački sa 6 župa. U pojedine župe pripadaju, kao filijale, i brojna manja mjesta. Tu u pastoralnoj službi djeluje 21 svećenik. Kao posebnost treba spomenuti župu u Srijemskoj Mitrovici, davnom i slavnom Sirmijumu, gdje je već u prvim kršćanskim stoljećima bilo sjedište biskupa. U 9. stoljeću bila je tu (nad)biskupska katedra sv. Metoda. Upravo zbog ove dvijetisućljetne kršćanske tradicije i drevnoga biskupskog sjedišta, župna crkva u Srijemskoj Mitrovici je označena čašću i naslovom »konkatedrala-bazilika manja«.

Iako na tom srijemskom području nije bilo rata, katolici su, napose Hrvati, istodobno dok je u Hrvatskoj bjesnio rat, podnosili različite i teške nevolje.⁶⁸ Ovdje spominjemo samo napade i štete nanесene crkvenim objektima. Napadači su bili i domaći Srbi i srpske izbjeglice iz Hrvatske. Iako su napadi i štete uvijek prijavljivane vlastima, počinitelji nisu nikad otkriveni. A posljedice su bile, kako je poznato, ne samo materijalne štete, nego i napuštanje domova i bježanje katolika u Hrvatsku. O tome je malo govoreno. Napose su malo poznata oštećenja crkvenih objekata.

Beška (župa sv. Terezije od Djeteta Isusa): u noći između 4. i 5. kolovoza 1992. postavljen je eksploziv u grobljansku kapelu. Od eksplozije su razbijeni prozori te nastala oštećenja na krovu i u unutrašnjosti.⁶⁹

Erdevik: 5. svibnja 1992. (na pravoslavni Đurđevdan) mećima je zapaljen zvonik župne crkve sv. Mihaela arkandela. Zvonik je izgorio u visini od 16 metara, nosači zvona su teško nagorjeli, dva veća zvona su napukla, razbijeno je oko 2500 crjepova i uništen dio krovišta, a oštećeni su i svi vitraci. Gašenjem je od veće štete spašen krov. U filijali Bingula provaljeno je u crkvu, razbijeni su prozori i odnesene liturgijske knjige.⁷⁰

⁶⁸ Antun Jarm (prir.), *Izvjestaji iz Srijema*, u: VDSB broj 9/1995. str. 447.-449.

⁶⁹ MK, str. 203. Pl/1997.

⁷⁰ MK, str. 246. Pl/1997.

Gibarac: župna crkva sv. Ivana Nepomuka manje je oštećena. Dne 3. i 4. siječnja 1992. vojnici JNA zapalili su župni dom, unutrašnjost je izgorjela, a gašenjem je spašeno krovšte. Inventar župnog doma već je prije opljačkala ili uništila vojska JNA, koja je u domu stanovala od jeseni 1991. Svi križevi u selu su razoreni.⁷¹

Golubinci: na župnoj crkvi sv. Jurja je 5. studenoga 1995. iz vatrenog oružja oštećen vitraj s likom sv. Antuna. Svi križevi u mjestu su teže oštećeni. Križ u Đurđevskoj ulici miniran je dvaput (1992. i 1995.). Iako su križevi odmah obnavljani, ponovno bi bili rušeni. Godine 1994. oštećen je i župni dom.⁷²

Hrtkovci: 5. svibnja 1995. zapaljena je sakristija župne crkve sv. Klementa. Izgorio je sav inventar. Razbijeno je nekoliko vitraja na crkvi. – Dne 8. kolovoza 1995. provaljeno je u župni dom, dio inventara je ukraden, a prostorije su demolirane te je župnik prisiljen u mjestu stanovati kao podstanar. Križ u selu je uklonjen.⁷³

Indija: na župnoj crkvi sv. Petra uništena su dva velika vitraja pa su prozori morali biti zazidani.⁷⁴

Irig: Župni dom je manje oštećen od eksplozija ručnih bombi koje su godine 1992. dvaput bačene na ulaz. Razbijena su prozorska stakla i oštećeni zidovi. Križ ispred crkve je srušen. Manje štete bile su u filijalnim crkvama: u crkvi sv. Nikole Tavelića, u Vrdniku, spaljen je cjelokupni inventar (misna odjeća, ophodne zastave, križ, liturgijske knjige, slike); u crkvi sv. Stjepana Kralja, u Šatrinčima, razbijena je vanjska rasvjeta, križ u crkvištu i električni sat.⁷⁵

Kukujevc: U noći 6./7. svibnja 1995. iz crkvene porte je ukradena brončana bista bivšeg kukujevačkog župnika Petra Masnića, a dijelom srušen križ pred crkvom. Noću s 9. na 10. kolovoza 1995. provaljeno je u župnu crkvu; veći dio inventara (klupe, slike, kipovi, lusteri...) uništen je, a dio opljačkan. Spašeni su oltarna slika Presvetoga Trojstva, harmonij i menza. Svi križevi

⁷¹ MK, str. 247. PI/1997.

⁷² PI/1997.

⁷³ Marko Kljajić, *Hrtkovci, župa koju su osudili* u: VĐSB broj 10/1993. str. 195.-196. i broj 11/1993. str. 219-220. Marko Kljajić, *Kako je umirao moj narod*, Petrovaradin 1990. - 1996. str. 42. Biskupski vikarijat za Srijem, izvještaj Biskupskom ordinarijatu broj 127/1995. od 10. kolovoza 1995. PI/1997.

⁷⁴ PI/1997.

⁷⁵ MK, str. 75. PI/1997.

u selu i polju su razoreni. Potpuno je opustošena i oštećena kapela Majke Božje »na ataru«. Župni dom je opljačkan i opustošen, a zatim nasilno zaposjednut brojnim izbjeglicama.⁷⁶

Morović: župna crkva sv. Roka manje je oštećena. Godine 1991. više puta je pucano na crkvu, cilj je bila spomen-ploča na pročelju; u župni dom nekoliko je puta provaljeno i djelomice je opljačkan. Na crkvi koja je na groblju od provala su oštećena vrata i prozori. Srušen je križ na kraju sela, a oštećeni su kapelice križnoga puta i križ na Kalvariji.⁷⁷

Neštin (filijala župe Ilok): crkva svete Ane i sakristija teško su oštećene: u podmetnutome požaru izgorio je namještaj, teško su stradali unutrašnjost i krovšte.⁷⁸

Nikinci: župna crkve sv. Antuna Padovanskog manje je oštećena. Dne 12. ožujka 1993. od eksplozivne naprave, postavljene između crkve i župnog doma, uništena su stakla na crkvi i župnom domu te srušen jedan zid. Na dan župnog crkvenog goda, 13. lipnja 1993. – od eksploziva postavljenog na crkveni prozor – koji je u posljednji čas otkriven i odbačen dalje od crkve, ponovno su razbijena sva prozorska stakla, a u crkvi je nastala velika panika. U noći 24. prosinca 1993. odnesena je kapija s crkvene porte. Godine 1992. srpske izbjeglice su izvadile križ na ulazu u selo, od hrtkovačke strane, te ga donijeli u župni dom. Križ je postavljen u filijali Platičevo, umjesto staroga, također miniranog.⁷⁹

Novi Banovci: 9. prosinca 1992. minirana je župna crkva Rođenja BDM i pritom vrlo oštećena. Veći dio unutrašnjosti je uništen ili teško oštećen, napose oltar, orgulje, harmonij i slike.⁸⁰

Novi Slankamen: župna crkva sv. Mihaela arkandela manje je oštećena. U noći između 10. i 11. travnja 1993. neotkriveni počinitelji posjekli su sva stabla u crkvenoj porti i navalili ih pred crkvena ulazna vrata, a 24. prosinca 1993. za vrijeme božićne mise polnoćke, kamenovana je crkva. U nekoliko je navrata pucano na crkvu. Oštećeni su prozori i ograda. Srušen je veliki križ

⁷⁶ MK, str. 268. PI/1997.

⁷⁷ MK, str. 257. PI/1997.

⁷⁸ RS, str. 6. PI/1997.

⁷⁹ MK, str. 56. 58. 64. PI/1997.

⁸⁰ MK, str. 184. PI/1997.

u središtu sela. Župni dom lakše je oštećen (više su puta razbijeni prozori i oštećena fasada).⁸¹

Petrovaradin 2: župa Uzvišenja sv. Križa; križ u Reljkovićevoj ulici je uklonjen. Župna kuća (tzv. »zvonarska kuća«) izvana je demolirana, a svi prozori su razbijeni.⁸²

Petrovaradin 3: na zidovima župne crkve sv. Roka ispisane su više puta izazivačke parole i simboli. Na Kalvariji su oštećene postaje križnoga puta, srušen je veliki križ i provaljeno je u »Isusov grob«. 6. siječnja 1993. dvojica muškaraca razbili su željeznim šipkama ulazna vrata župnoga doma i u njemu razbijali namještaj, istukli župnikovu majku, a po zidovima pisali uvredljive parole. Više puta su razbijani prozori župnoga doma.⁸³

Ruma: 1. siječnja 1994. provalnici su ušli u župnu crkvu Uzvišenja sv. Križa i demolirali unutrašnjost, napose oltare, kipove i slike. A 7. lipnja 1993. eksplozijom su razorena crkvena ulazna vrata. Od detonacije su popucala sva stakla na crkvi i na župnom domu. Razbijen je središnji križ na groblju. Na župnome domu više su puta razbijena stakla.⁸⁴

Sot: župna crkva sv. Katarine manje je oštećena po krovu puščanim zrnima. Od više pokušaja provale uništene su brave na crkvi i sakristiji. U kapelici Lurdske Gospe, na suprotnoj padini od župne crkve, rasječen je gipsani kip Gospe Lurdske i odsječena glava na kipu sv. Bernardice. Prozori na župnome domu razbijeni su nekoliko puta.⁸⁵

Srijemska Kamenica: na župnoj crkvi Našašća sv. Križa razbijena su ulazna vrata. U mjestu su srušeni svi križevi na otvorenom.⁸⁶

Srijemska Mitrovica: dana 19. svibnja 1995. bačena je bomba u dvorište župnoga doma, a u noći s 23. na 24. kolovoza 1995. razbijeni su prozori na župnome domu. To je ponovljeno još pet puta. Tri križa u gradskim ulicama srušena su i uništena.⁸⁷

⁸¹ MK, str. 167. PI/1997. VĐSB 6-7/1992.

⁸² PI/1997.

⁸³ MK, str. 103. PI/1997.

⁸⁴ MK, str. 164. PI/1997. Marko Tomić, *Eksplozija na crkvenim vratima* u: VĐSB 7-8/1993. str. 145.

⁸⁵ PI/1997.

⁸⁶ PI/1997.

⁸⁷ MK, str. 80. PI/1997.

Srijemski Karlovci: dne 5. svibnja 1995. razbijeni su prozori na župnome domu.⁸⁸ U noći između 31. kolovoza i 1. rujna 1995. na Kapeli mira, spomeniku kulture, uništena je mramorna spomen-ploča.⁸⁹

Stari Slankamen (filijala župe Novi Slankamen): početkom rujna 1992. u nekoliko su navrata porazbijani prozori na filijalnoj crkvi sv. Nikole.⁹⁰

Surčin: – Vrata župne crkve Presvetoga Trojstva oštećena su u podmetnutom požaru. U svibnju 1995. pucano je na župni dom, a prozori župnoga doma razbijeni su u nekoliko navrata. U jednoj provali odneseno je više vrijednih stvari iz župnog doma. Godine 1995. je demoliran središnji križ na katoličkom groblju. Križ u mjestu pet puta je rušen i obnavljan.⁹¹

Šid: župna crkva Srca Isusova oštećena je 23. rujna 1991. (nekoliko puta je obijana, a od bačene bombe dijelom su oštećeni prozori). Provaljeno je u župni dom i u crkvu. Teško je pretučen župnik Đuro Ćuraj. U župnome domu nekoliko je puta izvršena premetačina i nekoliko puta je obijen. Crkva je nekoliko puta obijena, 1991. bačena je u crkvu bomba i razbijeno je nekoliko prozora.⁹²

Vašica (filijala župe Šid): 21. svibnja 1995. snažnom eksplozijom potpuno je razorena crkva sv. Ivana Krstitelja. Uništen je i sav inventar. Župnu kuću zaposjele su srpske izbjeglice. Na mjesnom raskrižju do temelja je srušena kapelica, kao i druga kapelica izvan sela.⁹³

Zemun: U samostanu sestara sv. Vinka dvaput je podmetnut eksploziv pod ulazna vrata. Od eksplozije su uništena vrata, oštećen je ulaz i popucala su stakla na zgradi.⁹⁴

⁸⁸ Biskupski vikarijat za Srijem, izvještaj poslan Ministarstvu vera republike Srbije (broj 76/1995. od 23. 05. 1995.)

⁸⁹ MK, str. 150.

⁹⁰ MK, str. 160.

⁹¹ MK, str. 238. PI/1997.

⁹² MK, str. 244. PI/1997.

⁹³ MK, str. 268. Marko Kljajić, *Vašicka crkva srušena sa zemljom*, i fotografije na omotu u: VDSB, 7-8/1995.. PI/1997.

⁹⁴ MK, str. 238.

3. RAZORENI I OŠTEĆENI CRKVENI OBJEKTI NA SLOBODNOME DIJELU BISKUPIJE

Područje biskupije, koje u domovinskom ratu nije bilo okupirano, zovemo ovdje slobodnim. I ono je bilo teško razarano. Napose su stradali gradovi Osijek, Slavonski Brod, Vinkovci, Županja, Đakovo, u kojima ima i više župa i crkava, te različitih drugih crkvenih građevina. Tu je 111 župa. Crkveni objekti stradali su u 44 župe i u 7 filijala.

Babina Greda: župna crkva sv. Lovre oštećena je od topovskih granata koje su padale uokolo. Razbijeni su svi prozori na crkvi, sakristiji i vjeronaučnoj dvorani. Učestale detonacije proširile su pukotine na crkvenim zidovima. Župni dom je manje oštećen (razbijeni su prozori).⁹⁵

Beravci (filijala župe Velika Kapanica): filijalna crkva Duha Svetoga manje je oštećena krhotinama granata.⁹⁶

Bošnjaci: župna crkva sv. Martina, biskupa, manje je oštećena od eksplozija granata.⁹⁷

Čepin 2: župna crkva Kristova uskrsnuća vrlo teško je oštećena granatama, napose 21. travnja 1992. Teško je oštećen i crkveni inventar.⁹⁸

Divoševci (filijala župe Velika Kapanica): crkva sv. Filipa i Jakova raketirana je i pritom je manje stradala.⁹⁹

Drenovci: župna crkva sv. Mihaela arkandela manje je oštećena od bombardiranja.¹⁰⁰

Đakovo 1: župna crkva Svih svetih je manje oštećena krhotinama granata po krovu. Župni dom je na isti način manje oštećen.¹⁰¹

⁹⁵ Usp. RCH, str. 180. PI/1997.

⁹⁶ PI/1997.

⁹⁷ PI/1997.

⁹⁸ RCH, str. 156.

⁹⁹ RCH, str. 180. PI/1997.

¹⁰⁰ PI/1997.

¹⁰¹ PI/1997.

Katedrala sv. Petra oštećena je na sjevernoj strani s nekoliko izravnih pogodaka granata u vremenu od rujna do prosinca 1991. Na pročelju i reljefima te na drugim vanjskim zidovima oštećena je mnogim krhotinama granata, a razbijena su i mnoga velika stakla. Na nekoliko mjesta manje je oštećena i unutrašnjost katedrale.

Štete su pretrpjele i zgrade središnjih biskupijskih ustanova; najviše je stradao biskupski dvor: nekoliko granata teško je oštetilo veliki dio krovšta, od detonacija su razbijeni svi prozori u prizemlju i na katu, od mnogih eksplozija uokolo zgrade stradalo je pročelje, zidovi i zidni ukrasi te automobili u garažama. Na Bogoslovnom sjemeništu su od rujna do prosinca 1991. od bliskih detonacija razbijena sva stakla, a zidovi oštećeni mnogim krhotinama granata. Na kaptolskim kurijama i na Spomen-muzeju J. J. Strossmayera od detonacija su popucali svi prozori, a vanjski i unutarnji zidovi stradali su od krhotina. Dani najžešćih napada na crkvene objekte u središte grada bili su 15. 16. i 17. rujna 1991.¹⁰²

Samostan ss. sv. Križa pogođen je u rujnu 1991. s nekoliko izravnih minobacačkih pogodaka; pritom je oštećeno krovšte, crkveni zvonik i razbijeno je vrlo mnoga prozorskih stakala.¹⁰³

Gunja: novi župni dom oštećen je krhotinama granata na mnogo mjesta, a od eksplozija su se sasuli svi prozori. Vjeronaučna dvorana potpuno je uništena dvjema izravnim granatama.¹⁰⁴

Ivankovo: župna crkva sv. Ivana Krstitelja i područna crkva sv. Nikole Tavelića manje su oštećene krhotinama granata. Župni dom znatno je oštećen: dne 23. travnja 1992. i 4. svibnja 1992. od nekoliko granata razoreni su zidovi na južnoj i sjevernoj strani i dio krovšta.¹⁰⁵

Jarmina: župna crkva sv. Vendelina gađana je od 17. kolovoza 1991. pa nadalje topovima, tenkovima i bombama te vrlo teško razorena. Uništeni su krovšte i strop. Zidovi su sačuvani samo djelomice. Uništen je sav crkveni inventar i šest velikih vitraja. Župni dom, vjeronaučna dvorana i gospodarske zgrade manje su stradali.¹⁰⁶

¹⁰² Usp. RCH, str. 152.

¹⁰³ RCH, str. 152.

¹⁰⁴ PI/1997.

¹⁰⁵ PI/1997.

¹⁰⁶ Dević Antun, *Rušenje crkve u Jarmini – To može samo mržnja*, u: VDSB broj 7-8/1993. str. 146.-147. Antun Jarm, *Obnovljena župna crkva sv. Vendelina u Jarmini* u: VDSB broj 0/1994. Usp. RCH, str. 182. PI/1997. Antun Jarm, *Obnovljena župna crkva sv. Vendelina u Jarmini*, izd. Građevinsko poduzeće »[ime i sinovi]« Vukovar (Osijek) i Župni ured Jarmina, 1994.

Jaruge (filijala župe Sikirevci): 9. studenoga 1993. izravnim pogocima granata razoreni su stožac zvonika i djelomice krovšte.¹⁰⁷

Josipovac: župna crkva sv. Josipa i župni dom manje su oštećeni (lim na zvoniku i prozori).¹⁰⁸

Klakar: granatiranje župne crkve sv. Jakova apostola počelo je iz Bosne 5. svibnja 1992. Crkva je oštećena sa svih strana; od detonacija nastale su mnoge pukotine na stijenama; razbijeni su svi prozori. Župni dom također je vrlo oštećen (granatama je razneseno krovšte). Napadi su trajali povremeno 1992. i 1993. godine. Filijalna crkva Duha Svetoga u Gornjoj Bebrini manje je oštećena.¹⁰⁹

Komletinci: na župnoj crkvi Bezgrešnog začeća BDM granatama su teško oštećeni zvonik, krovšte, prozori i dvoja crkvena vrata; manje je oštećen crkveni inventar. Župni dom je manje oštećen. Na groblju je opustošena kapela.¹¹⁰

Koritna (filijala župe Semeljci): filijalna crkva sv. Ane pođena je trima granatama i teško oštećena; uništen je veći dio mobilijara.¹¹¹

Kruševica: župna crkva Rođenja BDM oštećena je od nekoliko topovskih granata. Župni dom stradao je manje od granata koje su padale uokolo. Neznatno je oštećena filijalna crkva sv. Petra i Pavla u Slavonskom Šamcu.¹¹²

Mrzović (filijala župe Vrbica): crkva sv. Barbare u nekoliko je navrata (od rujna do prosinca 1991.) teže oštećena pogocima granata (izgorio je zvonik, oštećeno je krovšte i razbijeno zvono).¹¹³

¹⁰⁷ VDSB broj 9/1995. slika na omotu. Usp. RCH, str. 180. 186.

¹⁰⁸ PI/1997.

¹⁰⁹ Antun Jarm, *Samo vi...*, u: VDSB 10/1996. RCH, str. 144. PI/1997.

¹¹⁰ RCH, str. 165. PI/1997.

¹¹¹ RCH, str. 152.

¹¹² RCH, str. 180. PI/1997.

¹¹³ RCH, str. 152. PI/1997.

NUŠTAR, župna crkva Duha Svetoga kojoj su u Domovinskom ratu topovskim granatama razoreni zvonik, krov i zidovi

Nard (filijala župe Valpovo): crkva sv. Katarine manje je stradala. Od eksplozija granata oštećeno je krovšte, pročelje, vrata, unutrašnji zidovi, crkvena ograda.¹¹⁴

Nuštar: župna crkva Duha Svetoga teško je oštećena topovskim granatama: razoreni su zvonik, krovšte, strop i zidovi. Teško je uništena unutrašnjost crkve sa svim inventarom.

Župni dom je potpuno razoren granatama i sav njegov inventar je uništen. Znatno je stradala vjeronaučna dvorana, te gospodarske zgrade i garaža.¹¹⁵

Oprisavci: župna crkva Uzvišenja sv. Križa oštećena je brojim pogocima granata, napose u vremenu od rujna do prosinca 1991. Dne 2. svibnja 1992. crkvu je pogodio sedam zrakoplovnih raketa; dvije su eksplodirale u crkvenom svetištu. Dne 30. kolovoza 1992. crkva je opet pogođena s dvije tenkovske i 12 minobacačkih granata. Crkveni inventar (oltari, slike, orgulje, prozori...) teško je oštećen. Župni dom je također teško oštećen: dne 30. kolovoza 1992. tenkovska granata razorila je sobu, kuhinju, kupaonicu, krovšte i zabat kuće. Dvorišna zgrada je oštećena krhotinama granata.¹¹⁶

Osijek 1 (Gornji grad): U 1991. i 1992. godini osječka župna crkva (»katedrala«) sv. Petra i Pavla vrlo je teško oštećena s više od stotinu različitih projektila: velike štete nastale su po krovštu, zidovima, kamenim dekoracijama i kipovima. Razoreni su i veliki i dragocjeni vitraji. Župni dom dobio je sedam izravnih pogodaka teških granata. Dne 14. rujna 1991. granatama je zapaljen i razoren zvonik i jedan zid crkve sv. Ane na gornjogradskome groblju. Na područnoj crkvi sv. Roka granatom je oštećen krov, a s nekoliko izravnih pogodaka granata oštećen je i obližnji Dom sv. Vinka.¹¹⁷

¹¹⁴ RCH, str. 180. PI/1997.

¹¹⁵ Ante Mihaljević, *Župa Nuštar u ratnom vremenu 1991.-1993.* u: VDSB broj 11/1993. str. 218. i broj 12/1993. str. 243.-244. Usp. ECMM, str. 48. RCH, str. 183. RS, str. 12. PI/1997.

¹¹⁶ RCH, str. 144. PI/1997.

¹¹⁷ RCH, str. 159. i 161. Stjepan Bogdanić, *Ranjeno srce i duša Osijeka*, u: VDSB 5/1993. str. 88.-91. PI/1997.

Osijek 2 (Tvrđa): župna crkva sv. Mihaela arkandela znatno je oštećena. Godine 1991. u nekoliko je navrata granatama pogođeno pročelje i krovšte. S više granata teško je oštećena zgrada župnog doma. Potpuno su razorene vjeronaučna dvorana i druge pomoćne zgrade u dvorištu župnog doma.¹¹⁸

Isusovačka rezidencijalna kuća i kapela znatno su oštećene s više granata, napose u rujnu 1991.¹¹⁹ – Franjevačka crkva sv. Križa i samostan uz crkvu pogođeni su nizom granata.¹²⁰ – U vremenu od rujna do prosinca 1991. minobacačkim granatama znatno je oštećena kuća Sestara sv. Križa.¹²¹

Osijek 3 (Donji grad): župna crkva Imena Marijina teško je oštećena granatama; pritom je teško razoreno krovšte, razbijeni su svi oslikani vitraji (13) te uređaji za sat i zvonjenje. Pročelje crkve znatno je nagrđeno krhotinama. Na župnome dvoru teško je oštećeno krovšte, prozori i oko 50% pročelja. Manje je oštećen krov vjeronaučnog centra. Na kapeli Snježne Gospe uništeni su svi prozori, a djelomično krovšte i pročelje. Na grobljanskoj kapeli sv. Križa potpuno su uništeni prozori i krovšte, a djelomice je oštećeno pročelje i drugi zidovi. Kapela sv. Roka neznatno je oštećena.¹²²

Osijek 4 (Jug II): franjevačka župna crkva sv. Obitelji manje je stradala (stradalo je prilazno stubište i vrata, razbijeni su svi prozori, projektilom je pogođen zvonik) Vrlo je oštećen župni dom (samostan). Od detonacija granata razbijeni su prozori, a na više je mjesta uništena stolarija te nekoliko stambenih prostorija. S nekoliko granata pogođena je i oštećena kuća sestara Kćeri Milosrđa.¹²³

Osijek 6 (Retfala): župna crkva Uzvišenja sv. Križa i inventar manje su oštećeni od krhotina granata. Od više eksplozije oštećen je samostan zajednice Marijinih sestara.¹²⁴

Osijek 7: župna crkva sv. Leopolda B. Mandića pogođena je jednom granatom. Oštećen je dio vanjskih zidova i razbijeno 24 prozora.¹²⁵

¹¹⁸ Usp. RCH, str. 161. PI/1997.

¹¹⁹ Usp. RCH, str. 161.

¹²⁰ Usp. RCH, str. 161.

¹²¹ RCH, str. 161.

¹²² RCH, str. 162. PI/1997.

¹²³ PI/1997.

¹²⁴ RCH, str. 162. PI/1997.

¹²⁵ PI/1997.

Osijek 9 (župa sv. Ćirila i Metoda): u rujnu 1991. vojnici JNA su tenkovskim granatama teško oštetili kapelu sv. Križa na novogradskom groblju; pritom je uništen i inventar. To je u domovinskom ratu prvi sakralni objekt razoren u Osijeku. Župni dom i gospodarske zgrade manje su oštećene.¹²⁶

Otok: župna crkva sv. Antuna Padovanskog i župni dom manje su oštećeni od bliskih eksplozija granata.¹²⁷

Petrijevci: u 1991. i 1992. godini u nekoliko je navrata manje stradala župna crkva sv. Petra apostola. Izravno je pogođena dvjema manjim granatama, a od mnogih eksplozija uokolo oštećeni su vanjski zidovi, vjeronaučna dvorana i župni dom.¹²⁸

Privlaka: godine 1991. na novoj župnoj crkvi sv. Martina s nekoliko je granata znatno oštećen krov, razbijena su sva prozorska stakla, oštećen je crkveni inventar. Župni dom je oštećen krhotinama granata i razbijeni su svi prozori. Granatama je oštećena i kuća sestara sv. Križa.¹²⁹

Račinovci: 16. studenoga 1991. raketirana je župna crkva Rođenja sv. Ivana Krstitelja. Pritom je oštećeno krovništvo i uništena su dva velika vitraja. Manje su oštećeni župni dom i gospodarske zgrade.¹³⁰

Rajevo Selo: 13. prosinca 1992. vrlo je teško oštećena župna crkva sv. Ilije proroka i to »pancirnom granatom« velike razorne moći, koja je uletjela pod zvonik, tu eksplodirala i razbila temelje zvonika i crkvene lađe. Od eksplozija granata uokolo stradali su crkveni vitraji. Inventar crkve je manje oštećen. Na župnome domu je dvjema izravnim granatama uništeno krovništvo.¹³¹

Semeljci: župna crkva Rođenja BDM malo je oštećena na krovu. Župni dom i gospodarske zgrade (hambar) manje su oštećeni.¹³²

¹²⁶ Majdandžić Josip, *Kapela na novogradskome groblju u Osijeku*, u: VĐSB, broj 7-8/1994. i slike na omotu. Usp. RCH, str. 162. PI/1997.

¹²⁷ PI/1997.

¹²⁸ Antun Jarm, *Dobrobiti hodocašća*, u: VĐSB 1/1996. PI/1997.

¹²⁹ Usp. RCH, str. 167. PI/1997.

¹³⁰ Antun Jarm, *Svećenik sam...* u: VĐSB 4/1997. PI/1997.

¹³¹ RCH, str. 188. PI/1997. Antun Jarm, *Jedan župnik, dva sela, tri župe*, u: VĐSB 12/1996. str. 731.-733. PI/1997.

¹³² PI/1997.

Sibinj: župna crkva Rođenja sv. Ivana Krstitelja bila je statički nesigurna od potresa 1964. godine, a sada je od granata koje su padale uokolo i statički vrlo teško ugrožena. U unutrašnjosti su posebno stradale orgulje. Župni dom je na više mjesta ispucao iz istih razloga. Crkva Pohođenja BDM u filijali Gornji Slatinik manje je oštećena krhotinama granata.¹³³

Slavonski Brod 1: od eksplozije jedne granate nastale su manje štete na župnoj crkvi Gospe od Brze Pomoći i na njezinom mobilijaru. U kolovozu 1992. dvjema granatama potpuno je uništena vjeronaučna dvorana.¹³⁴

Franjevački samostan i crkva Presvetoga Trojstva lakše su oštećeni. U vremenu od rujna do prosinca 1991 palo je mnogo granata u blizini samostana i crkve i nagrdilo zidove zgrade.¹³⁵

Slavonski Brod 2: župna crkva Duha Svetoga manje je oštećena: od neposrednih eksplozija rasprsnula su se sva stakla na 28 velikih crkvenih prozora i svi prozori na župnome domu.¹³⁶

Slavonski Brod 3: župna crkva sv. Josipa Radnika manje je oštećena granatama u vremenu od rujna do prosinca 1991.¹³⁷

Slavonski Brod 4: u vremenu od rujna do prosinca 1991. granatama su manje oštećeni župni dom i župna crkva sv. Nikola Tavelića.¹³⁸

Slavonski Brod 5: od detonacija granata manje je oštećena župna crkva sv. Obitelji (popucala su stakla na prozorima, od krhotina je oštećen krovni lim). Manje su oštećeni i župni dom te župni dječji vrtić i dom za stare osobe.¹³⁹

Slavonski Brod 6: župna crkva sv. Leopolda Mandića manje je oštećena od bliske detonacije projektila »lune«; pritom je oštećen i sav drveni inventar u crkvi i u župnome domu.¹⁴⁰

Slobodnica: župna crkva sv. Marka evanđelista manje je oštećena. Na zidovima su se pokazale mnoge pukotine prouzročene bliskim rasprskavanjem granata.¹⁴¹

¹³³ PI/1997.

¹³⁴ PI/1997.

¹³⁵ RCH, str. 144.

¹³⁶ PI/1997.

¹³⁷ RCH, str. 144. PI/1997.

¹³⁸ RCH, str. 144. PI/1997.

¹³⁹ PI/1997.

¹⁴⁰ PI/1997.

¹⁴¹ PI/1997.

Svilaj: župna crkva Imena Marijina lakše je oštećena; od detonacija granata koje su eksplodirale uokolo rasprsnula su se sva prozorska stakla i neki zidovi (po službenoj procjeni, oštećenja su 4. kategorije). Vrlo je oštećen župni dom (krovište, sva prozorska stakla, pročelje); prema službenoj procjeni, oštećenja su 4. kategorije. Vrlo su oštećeni garaža i podrum, a potpuno je uništen župnikov automobil. U filijalnoj crkvi sv. Vida, u Novom Gradu, manje je oštećeno krovište i pročelje.¹⁴²

Šumeće: počevši od 22. svibnja 1992. crkva je 18 puta gađana granatama iz Bosne i teško oštećena. Tri križa na otvorenom razorena su. Znatno je stradao župni dom.¹⁴³

Vinkovci 1: župna crkva sv. Euzebija i Poliona vrlo je teško oštećena. Zrakoplovnim bombama spaljen je 20. studenoga 1991. zvonik i uništeno crkveno krovište, razbijena su sva tri zvona i svi veliki vitraji. Župni dom je raketiran 24. rujna 1991. i pritom

VINKOVCI 1, župni dom razoren je prilikom raketiranja 24. rujna 1991. g.

teško razoren; uništen je njegov cjelokupni inventar, napose velika knjižnica. 5. kolovoza 1995. ponovno je granatama oštećena župna crkva i upravo obnovljeni župni dom. – Granatama je oštećena i vinkovačka crkva sv. Ilije (iz 15. stoljeća) te grobljanska kapela. Razorena je i crkva Male Gospe, vlasništvo sestara, kapela sv. Ane, kapela sv. Roka,

kip sv. Florijana (na otvorenom) i spomenik Presvetog Trojstva u parku ispred crkve. Dne 10. listopada 1991. granatama je (u župnom dvorištu) uništena vjeronaučna dvorana s inventarom i druga pomoćna zgrada.¹⁴⁴

Kuća sestara sv. Križa je u rujnu 1991. potpuno je uništena bombardiranjem.¹⁴⁵

Kapela i kuća s inventarom sestara Služavki Malog Isusa teže su oštećeni u rujnu 1991.¹⁴⁶

¹⁴² PI/1997.

¹⁴³ Antun Jarm, *Obnovljena crkva u Šumeću* u: VĐSB 11/1995. str. 555. PI/1997.

¹⁴⁴ Robert Farkaš: *Župni stan župe sv. Euzebija i Poliona* u: VĐSB 9/1995. na omotu (i slike). Usp. RCH, str. 184.-185. PI/1997.

¹⁴⁵ RCH, str. 186.

¹⁴⁶ RCH, str. 186. Tadija Pranjić, *Uništavanje sakralnih objekata u Vinkovcima i okolici*, u: VĐSB 6/1993. str. 113.-115.

Vinkovci 2: župna crkva. sv. Nikole manje je oštećena. A teško je oštećena filijalna crkva sv. Josipa s pripadajućom kućom (projektilima je razoreno krovšte i istočni zid). Župni dom je manje oštećen krhotinama topovskih granata (24. rujna 1991.).¹⁴⁷

Vinkovci 3: 7. listopada 1991. granatama su teže oštećeni župna crkva Bezgrešnog Srca Marijina te župni dom (samostan franjevac konventualaca).¹⁴⁸

Vinkovci 4: nova župna crkva sv. Vinka Pallottija je 24. rujna 1991. teže oštećena eksplozijama granata; djelomice je uništen i crkveni inventar. Manje je oštećen župni dom (samostan redovnika palotinaca) s inventarom.¹⁴⁹

Vinkovci 5: nova župna crkva sv. Ćirila i Metoda je 24. rujna 1991. pogođena granatom i znatno oštećena. Župni dom je oštećen s četiri granate. Vjeronaučna dvorana je pogođena s tri granate i manje oštećena (razbijena su sva prozorska stakla). Na župnom dječjem vrtiću »Eden«, trima granatama razoreno je krovšte, uništena izolacija i razbijeni prozori. Teško je oštećena kapela u Ulici bana Jelačića i križ u Bosutskoj ulici.¹⁵⁰

Višnjevac: župna crkva Male Gospe manje je oštećena; od detonacija su stradali prozori i staklene stijene na crkvi i na župnom domu.¹⁵¹

Vučevci (filijala župe Viškovci): filijalna crkva sv. Martina manje je oštećena (od eksplozija su razbijeni svi prozori). Poljski križ na ulazu u selo je razoren.¹⁵²

Županja 1: župa Mučeništva sv. Ivana Krstitelja; kapela na groblju oštećena je krhotinama granata. Župni dom je teško oštećen (16. srpnja 1992. pogođen dvjema granatama). 7. veljače 1993. od granata je uništena ograda župnoga doma, razbijena su sva prozorska stakla, a krhotine su ozlijedile vanjske stijene i mnoge prostorije župnoga doma (katnica). 16. srpnja 1992. oko župnog doma je palo desetak granata: tom su prilikom uništena dva svećenička automobila, zid gospodarskog dvorišta, tri garaže i zapadno pročelje župnoga doma.¹⁵³

¹⁴⁷ RCH, str. 187. PI/1997.

¹⁴⁸ RCH, str. 187. Usp. PI/1997.

¹⁴⁹ RCH, str. 187. PI/1997.

¹⁵⁰ RCH, str. 187. PI/1997.

¹⁵¹ PI/1997.

¹⁵² PI/1997.

¹⁵³ PI/1997.

4. BROJČANI PREGLED RAZORENIH CRKVENIH OBJEKATA

4. 1. CRKVE, ŽUPNE I FILIJALNE

Potpuno uništeno:

- *U hrvatskome Podunavlju 23:* Aljmaš, Bogdanovci, Borovo Naselje, Cerić, Čakovci, Čeminac, Ćelije, Dalj, Darda, Erdut, Ernestinovo, Lovas, Nijemci, Novi Bezdán, Orolik, Petlovac, Sarvaš, Sotin, Svinajrevci, Tenja, Tenjski Antunovac, Tordinci, Tovarnik.
- *U Srijemu 1:* Vašica
- *U slobodnome području 1:* Jarmina

Ukupno: 25.

Teško oštećeno:

- *U hrvatskome Podunavlju 24:* Apševci, Bapska, Beli Manastir, Berak, Bilje, Branjin Vrh, Donje Novo Selo, Draž, Đeletovci, Ilača (župna crkva sv. Jakova St., apostola), Ilača (proštenišna crkva BDM), Ilok, Ivanovac, Lipovac (župna crkva sv. Lovre), Lipovac (područna crkva sv. Luke), Marinci, Mohovo, Novi Jankovci, Podgrađe, Popovac, Slakovci, Stari Jankovci, Tompojevci, Vukovar
- *U Srijemu 4:* Erdevik, Kukujevci, Neštin, Novi Banovci
- *U slobodnome dijelu 18:* Čepin (župna crkva Uskrsnuća Isusova), Jaruge, Klakar, Komletinci, Koritna, Mrzović, Nuštar, Oprisavci, Osijek (župna crkva sv. Petra i Pavla, Gornji grad), Osijek (župna crkva Imena Marijina, Donji grad), Privlaka, Račinovci, Rajevo Selo, Šumeće, Vinkovci (župna crkva sv. Euzebija i Poliona), Vinkovci (župa sv. Nikole, područna crkva sv. Josipa), Vinkovci (župna crkva Srca Marijina), Vinkovci (župna crkva sv. Vinka Pallottija)

Ukupno: 46.

Manje oštećeno:

- *U hrvatskome Podunavlju 22:* Antin, Baranjsko Petrovo Selo, Batina, Bokšić, Branjina, Daljska Planina, Draž (»Pod planinom«), Duboševica,

LOVAS, potpuno razorena župna crkva sv. Mihaela arkandela

VUKOVAR, oskvrnuti grobovi u župnoj crkvi sv. Filipa i Jakova

Đakovo-katedrala, Jagodnjak, Kneževi Vinogradi, Kneževo, Korođ, Kozarač, Luč, Opatovac, Podolje, Šarengrad, Topolje (sv. Marko), Topolje (sv. Petar i Pavao), Torjanci, Šumarina

- *U Srijemu 14:* Gibarac, Golubinci, Hrtkovci, Indija, Morović, Nikinci, Novi Slankamen, Petrovaradin (župna crkva sv. Roka), Ruma, Sot, Srijemska Kamenica, Stari Slankamen, Surčin, Šid

- *U slobodnome dijelu 31:* Babina Greda, Beravci, Bošnjaci, Divoševci, Drenovci, Đakovo (Svi sveti), Ivankovo (područna crkva sv. Nikole Tavelića), Josipovac, Kruševica (župna crkva Male Gospe), Slavonski Šamac (župa Kruševica, crkva sv. Petra i Pavla), Nard, Osijek (crkva sv. Roka), Osijek (Tvrđa, župna crkva sv. Mihaela Arkandela), Osijek (Tvrđa, franjevačka crkva sv. Križa), Osijek (Donji grad, područna crkva Snježne Gospe), Osijek (župna crkva sv. Obitelji), Osijek (Retfala, župna crkva Uzvišenje sv. Križa), Osijek (župna crkva sv. Leopolda Mandića), Otok, Petrijevci, Semeljci, Sibinj, Slavonski Brod (župna crkva sv. Obitelji), Slavonski Brod (župna crkva sv. Leopolda Mandića), Slobodnica, Svilaj (župna crkva Imena Marijina), Svilaj (filijalna crkva sv. Vida, u Novom Gradu), Vinkovci (župna crkva sv. Nikole), Vinkovci (župna crkva sv. Ćirila i Metoda), Višnjevac, Vučevci

Ukupno: 67.

4. 2. CRKVENI INVENTAR

Potpuno uništeno:

- *U hrvatskom Podunavlju 50:* Aljmaš, Apševci, Bapska, Baranjsko Petrovo Selo, Beli Manastir, Berak, Bilje, Bogdanovci, Borovo Naselje, Branjina, Cerić, Čakovci, Čeminac, ćelije, Dalj, Darda, Donje Novo Selo, Draž, Đeletovci, Erdut, Ernestinovo, Ilača (župna crkva), Ilača (proštenišna crkva), Ivanovac, Kneževo, Korođ, Lipovac (župna crkva sv. Lovre), Lipovac (crkva sv. Luke), Lovas, Marinci, Mohovo, Nijemci, Novi Bezdan, Novi Jankovci, Opatovac, Orolik, Petlovac, Podolje, Sarvaš, Slakovci, Sotin, Stari Jankovci, Svinjarevci, Šumarina, Tenja,

Tenjski Antunovac, Tordinci, Torjanci, Tovarnik, Vukovar.

- *U Srijemu u 3:* Kukujevc, Neštin, Vašica.
- *U slobodnome dijelu:* nema.

Ukupno: 53.

Teško oštećeno:

- *U hrvatskome Podunavlju 14:* Bokšić, Branjin Vrh, Daljska Planina, Duboševica, Ilok, Jagodnjak, Karanač, Kneževi Vinogradi, Kozarac, Luč, Podgrađe, Popovac, Šarengard, Tompojevci.
- *U Srijemu 6:* Erdevik (filijalna crkva u Binguli), Hrtkovci, Irig (filijalne crkve u Vrdniku), Irig (filijalna crkva u Šatrincima), Novi Banovci, Ruma.
- *U slobodnome dijelu 7:* Čepin (župna crkva Uskrsnuća Isusova), Jarmina, Koritna, Mrzović, Nuštar, Oprisavci, Vinkovci (sv. Vinko Pallotti).

Ukupno: 27.

Manje oštećeno:

- *U hrvatskome Podunavlju 4:* Antin, Batina, Draž (»u planini«), Topolje (sv. Marko).
- *U Srijemu:* nema
- *U slobodnome dijelu 5:* Komletinci, Osijek 1 (Gornji grad), Privlaka, Rajevo Selo, Sibinj

Ukupno: 9.

PETLOVAC, spaljena i porušena župna crkva
Našašća sv. Križa

POPOVAC, crkveni inventar župne crkve sv. Josipa opljačkan je i uništen

4. 3. ŽUPNI DOM (ILI SAMOSTAN, REDOVNIČKA KUĆA)

Potpuno uništeno:

- *U hrvatskome Podunavlju 6:* Borovo Naselje (župni dom/samostan), Dalj, Darda, Sotin, Tordinci, Vukovar (župni dom/samostan).
- *U Srijemu:* nema
- *U slobodnome dijelu 2:* Nuštar, Vinkovci (sv. Euzebij i Polion)

Ukupno: 8

Teško oštećeno:

- *U hrvatskome Podunavlju 21:* Aljmaš, Bapska, Baranjsko Petrovo Selo, Beli Manastir, Bilje, Branjin Vrh, Čeminac, Duboševica, Ilača, Ivanovac, Lipovac, Lovas, Luč, Nijemci, Petlovac, Popovac, Sarvaš, Slakovci, Stari Jankovci, Tompojevci, Topolje
- *U Srijemu 5:* Gibarac, Hrtkovci, Kukujevci, Novi Slankamen, Petrovaradin (župa sv. Roka)
- *U slobodnome dijelu 16:* Đakovo (Biskupski dvor), Ivankovo, Klakar, Oprisavci, Osijek (Tvrđa, sv. Mihael arkandeo), Osijek (Rezidencija Družbe Isusove), Osijek (Donji grad), Osijek (Sv. Obitelj, župni dom i samostan), Rajevo Selo, Sibinj, Svilaj, Šumeće, Vinkovci (kuća sestara sv. Križa), Vinkovci (kuća i kapela sestara Malog Isusa), Vinkovci (Srce Marijino, samostan), Županja (Mučeništvo sv. Ivana Krstitelja)

Ukupno: 42.

Manje oštećeno:

- *U hrvatskome Podunavlju 8:* Berak, Draž, Erdut, Ilok (župni dom/samostan), Kneževi Vinogradi, Tenja, Torjanci, Tovarnik.
- *U Srijemu 11:* Golubinci, Irig, Morović, Ruma, Srijemska Mitrovica, Petrovaradin (župa Uzvišenja sv. Križa), Srijemski Karlovci, Surčin, Šid, Vašica, Zemun (Samostan sestara sv. Vinka)

- *U slobodnome dijelu 29:* Babina Greda, Đakovo (župa Svih svetih), Đakovo (Bogoslovno sjemenište), Đakovo (Kaptolske kurije), Đakovo (Spomen-muzej J. J. Strossmayera), Đakovo (Samostan sestara sv. Križa), Gunja, Jarmina, Josipovac, Komletinci, Osijek (Tvrđa, Franjevački samostan), Osijek (Tvrđa, kuća sestara sv. Križa), Osijek (Retfala, Samostan Marijinih sestara), Osijek (župa sv. Ćirila i Metoda), Otok, Petrijevci, Privlaka, Privlaka (kuća sestara sv. Križa), Račinovci, Semeljci, Slavonski Brod (Franjevački samostan), Slavonski Brod (župa Duha Svetoga), Slavonski Brod (župa sv. Nikole Tavelića), Slavonski Brod (župa Svete Obitelji: župni dom, vrtić i dom za stare), Vinkovci (Crkva sv. Ilije), Vinkovci (župa sv. Nikole), Vinkovci (župa sv. Vinka Pallottija), Vinkovci (župa sv. Ćirila i Metoda: župni dom i vrtić), Višnjevac

Ukupno: 48.

4. 4. INVENTAR ŽUPNOGA DOMA (SAMOSTANA, REDOVNIČKE KUĆE)

Potpuno uništeno:

- *U hrvatskome Podunavlju 36:* Aljmaš, Bapska, Baranjsko Petrovo Selo, Beli Manastir, Berak, Bilje, Borovo Naselje, Branjnin Vrh, Čakovci, Čeminac, Dalj, Darda, Draž, Duboševica, Erdut, Ilača, Kneževi Vinogradi, Lipovac, Lovas, Luč, Nijemci, Petlovac, Popovac, Sarvaš, Slakovci, Sotin, Stari Jankovci, Šarenggrad (župni dom), Šarenggrad (samostan karmelićanki), Tenja, Tompojevci, Topolje, Tordinci, Tovarnik, Vukovar, Vukovar (kuća sestara sv. Križa)
- *U Srijemu 2:* Gibarac, Kukujevc
- *U slobodnome dijelu 1:* Nuštar

Ukupno: 39.

TORDINCI, župni dom je opljačkan (nestalo je oko tri tisuće vrijednih knjiga), potom je spaljen i potpuno uništen

SARVAŠ, uništeni križ sa zvonika razorene župne crkve Rođenja sv. Ivana Krstitelja

Teško oštećeno:

- *U hrvatskome Podunavlju:* nema
- *U Srijemu 1:* Hrtkovci
- *U slobodnome dijelu 1:* Oprisavci

Ukupno: 2.

Manje oštećeno:

- *U hrvatskome Podunavlju 1:* Torjanci.
- *U Srijemu 3:* Morović, Sot, Petrovaradin (župa sv. Roka)
- *U slobodnome dijelu:* nema

Ukupno: 4.

4. 5. VJERONAUČNE DVORANE S OPREMOM

Potpuno uništeno:

- *U hrvatskome Podunavlju 10:* Aljmaš (3 dvorane), Borovo Naselje, Cerić, Ilača, Tovarnik, Vukovar (3 dvorane).
- *U Srijemu:* nema
- *U slobodnome dijelu 5:* Gunja, Nuštar, Osijek (Tvrđa, župa sv. Mihaela Arkandela), Slavonski Brod (župa Gospa Brze Pomoći), Vinkovci (župa sv. Euzebija i Poliona)

Ukupno: 15.

Teško oštećeno:

- *U hrvatskome Podunavlju 5 :* Antin, Bapska, Borovo Naselje (uz područnu crkvu sv. Josipa), Stari Jankovci, Tordinci.
- *U Srijemu:* nema
- *U slobodnome dijelu 1:* Vinkovci (župa sv. Ćirila i Metoda).

Ukupno: 6.

Manje oštećeno:

- *U hrvatskome Podunavlju:* nema
- *U Srijemu:* nema
- *U slobodnome dijelu 3:* Babina Greda, Osijek (župa Imena Marijina, Donji grad), Petrijevc

Ukupno: 3.

4. 6. KAPELE (MANJE) S INVENTAROM

Potpuno uništeno:

- *U hrvatskome Podunavlju 15:* Bapska (Pajzoš), Baranjsko Petrovo Selo (»Na vodici), Dalj (dvije kapele), Ilača (14 postaja križnoga puta na otvorenom), Ilača (groblje), Ilok (sv. Ivan Nepomuk), Nijemci (groblje), Petlovac (Bolman), Šarengrad (sv. Ivan Nepomuk), Tovarnik (na groblju), Vukovar (kapela sv. Roka, kapela na starom groblju, kapela dvorca Eltz, kapela BDM u gradu)
- *U Srijemu 3:* Kukujevci (kapela BDM »Na ataru«), Vašica (dvije kapele)
- *U slobodnome dijelu:* nema

Ukupno: 18.

Teško oštećeno:

- *U hrvatskome Podunavlju 6:* Borovo Naselje (kapela u Lipovači, kapela »Gospa od Hrasta« u naselju Priljevo, područna crkva sv. Josipa Radnika), Lovas (kapela sv. Florijana na groblju), Popovac (na groblju), Popovac (Lurdska Gospa »u brdu«)
- *U Srijemu 4:* Beška (kapela na groblju), Morović (Kalvarija), Petrovaradin (Kalvarija u župi sv. Roka), Sot (Lurdska Gospa)
- *U slobodnome dijelu 7:* Komletinci (kapela na groblju), Osijek (kapela sv. Križa na donjogradskom groblju), Osijek (kapela sv. Križa na donjogradskom groblju), Vinkovci (kapela na groblju, kapela Male Gospe, kapela sv. Ane i kapela sv. Roka)

Ukupno: 17.

Manje oštećeno:

- *U hrvatskome Podunavlju 1:* Aljmaš (kapela)
- *U Srijemu 1:* Srijemski Karlovci (kapela Mira)
- *U slobodnome dijelu 1:* Osijek (Donji grad, kapela sv. Roka)

Ukupno: 3.

ČEMINAC, oskvrnjeni križ uz zapaljenu župnu crkvu Srca Isusova

4. 7. KRIŽEVI NA OTVORENOM

Potpuno uništeno:

- *U hrvatskome Podunavlju 91:* Aljmaš (3), Bapska (10), Beli Manstir (2), Berak (1), Bogdanovci (2), Dalj (3), Darda (2 kamena kipa pred crkvom), Duboševica (2), Ilača (3), Ilok (15!), Ivanovac (4), Lipovac (4), Lovas (4), Luč (2), Marinci (2), Nijemci (3), Sotin (oko 10!), Šarengrad (5), Tenja (1), Tompojevci (1), Topolje (4), Tordinci (1), Vukovar (7)
- *U Srijemu 24:* Gibarac (3), Golubinci (3), Irig (1), Kukujevci (3), Morović (2), Nikinci (2), Novi Slankamen (1), Petrovaradin (Uzvišenje sv. Križa) (1), Ruma (1), Srijemska Kamenica (2), Srijemska Mitrovica (3), Surčin (2)
- *U slobodnome dijelu:* nema

Ukupno: 115.

Teško uštećeno:

- *U hrvatskome Podunavlju:* nema
- *U Srijemu:* nema
- *U slobodnome dijelu 6:* Nuštar (2), Šumeće (3), Vinkovci (sv. Ćiril i Metod) (1)

Ukupno: 6.

Manje oštećeno:

- *U hrvatskome Podunavlju:* nema
- *U Srijemu:* nema
- *U slobodnome dijelu:* Vinkovci (kapela sv. Roka i spomenik Presvetomu Trojstvu)
- **Ukupno: 2.**

4. 8. GOSPODARSKE ZGRADE, GARAŽE I SLIČNO

Potpuno uništeno:

- *U hrvatskome Podunavlju 8:* Berak, Borovo Naselje, Branjin Vrh, Čeminac, Darda, Ilača (»Na vodici«), Tompojevci, Vukovar
- *U Srijemu:* nema
- *U slobodnome dijelu:* nema

Ukupno: 8.

Teško oštećeno:

- *U hrvatskome Podunavlju 7:* Beli Manastir, Lipovac, Lovas, Luč, Nijemci, Popovac, Stari Jankovci.

- *U Srijemu:* nema
- *U slobodnome dijelu 1:* Županja (Mučeništvo sv. Ivana Krstitelja)

Ukupno: 8.

Manje oštećeno:

- *U hrvatskome Podunavlju 5:* Bapska, Draž, Kneževi Vinogradi, Slakovci, Tenja.
- *U Srijemu:* nema
- *U slobodnome dijelu 3:* Jarmina, Oprisavci, Račinovci.

Ukupno: 8.

**TABELARNI PRIKAZ RAZORENIH CRKVENIH OBJEKATA
NA PODRUČJU ĐAKOVAČKE I SRIJEMSKE BISKUPIJE
OD 1991. DO 1997.**

Vrste objekata	Potpuno uništeno	Teško oštećeno	Manje oštećeno	Ukupno
Crkve, župne i filijalne	25	46	67	138
Crkveni inventar	53	27	9	89
Župni dom, (samostan i sl.)	8	42	48	98
Inventar župnoga doma (samostana i sl.)	39	2	4	45
Vjeronaučne dvorane s opremom	15	6	3	24
Kapele (manje) s inventarom	18	17	3	38
Križevi na otvorenom	115	6	2	123
Gospodarske zgrade, garaže i sl.	8	8	8	24
Ukupno objekata:	281	154	144	579

5. POPIS NEOŠTEĆENIH ŽUPA

Biskupija Đakovačka i Srijemska ima ukupno 177 župa. Tijekom domovinskog rata bilo je većih ili manjih oštećenja na crkvenim objektima u 106 župa, a nije bilo ratnih oštećenja na crkvenim objektima u 71 župi. Izraženo u postotcima: crkveni objekti stradali su (više ili manje) u 59,89%, a nisu stradali u 40,11% župa.¹⁵⁴

Nisu stradale sljedeće župe:

- *U hrvatskome Podunavlju 1*: Zmajevac
- *U Srijemu 6*: Beočin, Maradik, Novi Beograd, Petrovaradin (župa. sv. Jurja), Putinci
- *U slobodnome dijelu 65*: Donji Andrijevc, Belišće, Bizovac, Bocanjec, Brodski Varoš, Brođanci, Budimci, Cerna, Čepin (župa Presvetog Trojstva), Čepin (župa Duha Svetoga), Čerević, Donji Miholjac, Drenje, Đakovačka Satnica, Đakovački Selci, Đakovo (župa Dobrog Pastira), Garčin, Gorjani, Gradište, Gundinci, Harkanovci, Kaniža, Koška, Kuševac, Ladimirci, Levanjska Varoš, Marijanci, Odvorci, Osijek (župa sv. Josipa Radnika), Osijek (župa Mučeništva sv. Ivana Krstitelja), Osijek (župa sv. Luke), Piškorevci, Podcrkavlje, Podravski Podgajci, Podvinje, Posavski Podgajci, Punitovci, Radikovci, Retkovci, Rokovci-Andrijaševci, Ruščica, Sikirevci, Slavonski Brod (župa sv. Dominika Savija), Slavonski Brod (župa Bezgrešnog Srca Marijina), Brodsko Vinogorje, Soljani, Stari Mikanovci, Strizivojna, Strošinci, Šljivoševci, Štitar, Trnava, Trnjani, Valpovo, Veliškovci, Viljevo, Vinkovci (župa Svih svetih), Viškovci, Vladislavci, Vođinci, Vrbanja, Vrbica, Vrpolje, Vuka, Županja (župa sv. Nikole Tavelića).

* * *

Iako su štete na tolikim mjestima neizmjerljive i umnogome nenadoknadle, uništavanjem nije oduzeta sakralnost tim lokalitetima. Sva ta mjesta, jednoć Bogu posvećena – neopozivo su sveta. Beščutno su obeščašćena sljepoćom bezvjerja i mržnje, ali im svetost ničim ne može biti izbrisana. čak kad se na njima ne bi ništa obnovilo ni novo sagradilo, ona će ostati trajno zapamćena i vječno sveta.

¹⁵⁴ Usp. fusnotu broj 1.

Novija hrvatska sakralna baština

Florijan Škunca

SUVREMENA HRVATSKA ARHITEKTURA SAKRALNIH GRAĐEVINA

*Florijan Škunca, arhitekt,
projektant sakralnih
objekata i interijera i voditelj
Projektnog ureda »Arbi«*

Florijan Škunca je rođen 26. 5. 1943. u Novalji na otoku Pagu, gdje pohađa osnovnu školu. Gimnaziju je završio u Zadru, nakon čega odlazi na studije arhitekture u Ljubljani. Poslije kraćega prekida studija i boravka u Italiji – gdje radi na više studija arhitekture – diplomirao je na Arhitektonskom fakultetu u Ljubljani 1973.

Od 1973. do 1977. radi kao projektant interijera trgovina, lokala, robnih kuća u poduzeću »Alprem« u Kamniku kraj Ljubljane, a od 1977. do 1981. u »Lesnini« u Novom Sadu vodi izvođenje i projektiranje interijera banaka, hotela, škola i sl. Godine 1981. otvara svoj vlastiti ured otkada – sa svojim projektantskim timom »Arbi«, radi pretežno na projektiranju crkava, župnih centara, dvorana..., što nastavlja i preseljenjem u Zagreb 1983.

Od 1991. do danas radi u Projektnom uredu »Arbi«, koji je nastao kao nastavak dugogodišnjeg samostalnog ureda s Antonom Bibom, Damirom Foretićem, Miklavžom Hribarom i Rudijem Fabjanom. Uvidjevši potrebu studioznoga pristupa sakralnom prostoru, izdaje u vlastitoj nakladi 1987. god. monografiju: Sakralni prostor tijekom povijesti i danas, zajedno s Anđelkom Badurinom i Bernardinom Škuncom, te nizom stručnih suradnika. Piše u knjizi: »CRKVA u svijetlu teologije, arhitekture i umjetnosti«. Piše članke o toj problematici u časopisima: »Čovjek i prostor«, »Služba riječi«,

Sl. 1. Zagreb – katedrala,
arh. F. Schmidt i H. Bollé

»Đakovački vjesnik«... Godine 1999. u svojstvu voditelja Projektnog ureda »Arbi«, zajedno s Liturgijskim institutom iz Zadra i Projektnim uredom »Zlatni Rez« iz Zagreba, organizira Znanstveno savjetovanje u traženju autentičnoga govora crkvenoga graditeljstva s temom: »Teološki, arhitektonski i likovni govor crkve – građevine«. Sudjeluje na Teološko-pastoralnom tjednu 2004. s predavanjem pod naslovom »Crkva i likovna umjetnost«. O istoj problematici govorio je na radiju i televiziji. Bio je član više stručnih odbora, komisija, ocjenjivačkih sudova, a do danas je član Nadbiskupijskog odbora za sakralnu umjetnost Zagrebačke nadbiskupije.

S Florijanom Škuncom razgovarali smo u Projektnom uredu »Arbi«, ukusno uređenom prostoru u Kuriji, Kaptol 20, gdje se nalazi Ordinarijat Križevačke eparhije.

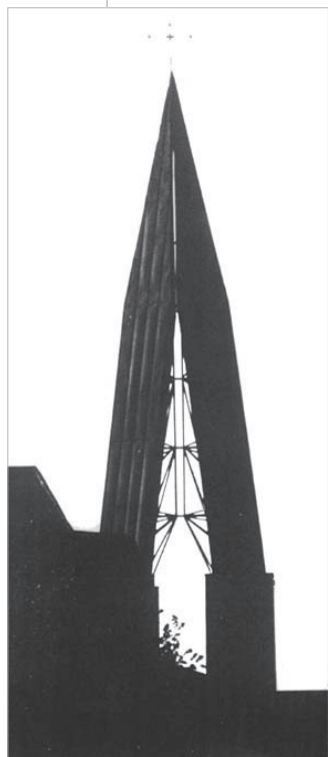
CKD: Vaš životni put i školovanje vrlo je dinamičan. Vodio Vas je od Ljubljane i Kamnika preko Italije i Novog Sada do Zagreba. Zagreb je bio prekretnica u Vašem životu i stvaranju.

Nakon, nazovimo to tako, »svjetovne faze projektiranja« slijedila je »sakralna faza« Vašega projektiranja, koja je ostala sve do danas Vašom stvaralačkom dominantom. Kako je do toga došlo?

F. Š: Očito je da sklonost prema sakralnom nosim iz roditeljskoga doma. Moji su roditelji imali izgrađen osjećaj za kršćanski pojam svetoga. Majka je imala osjećaj za lijepo, što je izražavala, primjerice, u radosti vezova na paški način, a bila je nadarena u stvaranju pučkih stihova. Otac je imao – uz ribarstvo – istančani osjećaj za vrtlarstvo, nešto poput uređivanja parkova i nasada, a i on nije bio daleko od pučkih stihova, jer je upravo uživao u čitanju »Razgovora ugodnog...« fra A. Kačića Miočića. S radošću spominjem da su iz takvoga braka rođena djeca – jedanaestero

*Sl. 2. Rim, arh.
P.L. Spadolaini,
S. Maria Madre
del Redentore*

*Sl. 3. Pariz, arh.
J. Cosse, St. Clair,
Cergy-Vaureal*

braće i sestara – od kojih je većina dobila roditeljske osjećaje za lijepo. Netko se iskazao u umjetničkoj stolariji u Francuskoj, drugi u umjetničkoj bravariji u Zadru, drugi opet, arhitekt kao i ja, razvio se u uglednoga slikara, također u Francuskoj, sestra je postala spisateljica, iskazavši se posebno u pjesništvu. Veliku pomoć i međusobno dopunjavanje našao sam u bratu fra Bernardinu od kojega sam uvijek imao nešto naučiti budući da je bio dugogodišnji profesor sakralne umjetnosti na Teologiji u Splitu i poznati liturgičar.

Svoje sam znanje o svetome kršćanskom prostoru stjecao na različite načine, ali od svega mi se čini uvijek najvažnije uroniti u sveto, prepustiti mu se, doživjeti ga u osobnom i u zajedničkom iskustvu jer: »Umjetnost je znati pretvoriti u sliku, kip, arhitektonsko djelo, glazbu... nešto od onoga što ne umire u duši... prolaze godine, mode, metode, napreduju tehnike, umnažaju se otkrića, a ono ostaje, jer ima besmrtni božanski pečat.«

Važan poticaj dobio sam bilo u studijskom čitanju, bilo u promatranju bogoslužnih građevina, izvana i iznutra, te u sve tješnijoj suradnji s teolozima i liturgičarima. Kod projektiranja crkve/građevine posebno me vodila spoznaja da je crkva/građevina »dom božjeg naroda«, prostor koji udomljuje crkvenu zajednicu, i koja je uvijek nastala iz te zajednice. Doista, crkva kao zgrada »uvijek je povijest jedne zajednice, njezinih želja i izričaja, mogućnosti i vjere tako da bi se moglo također napisati povijest Crkve govoreći o umjetnosti crkava«. Iz prakse bih mogao posvjedočiti da sama ta zajednica raste baš zbog nesebičnoga darivanja i ljubavi koju ulaže kod tako složenog i uzvišenog zadatka kao što je gradnja crkve. Ta spoznaja je, držim, od velike važnosti u pristupu i razmišljanju o arhitektonskoj koncepciji crkve/građevine. Ostavljam ovdje po strani već poznato pitanje: može li, dakle, nevjernik ili inovjernik koncipirati i projektirati dobru kršćansku/katoličku crkvu/gra-

*Sl. 4. Portorož,
arh. I. Bregant i
J. Marinko, BDM
Rožnvenska*

đevinu? Kratko bih kazao: može – posebno u arhitektonsko-estetsko izričaju ukoliko se i sâm uživi u posebnost zadatka i prepusti se Svetom – ali je očito da cjelovitost crkve ne može bez značajne uloge konzultanta koji razumiju ono što s pravom možemo nazvati teologijom i liturgičnošću crkve/građevine. Zato sam se – sa suradnicima u Projektnom uredu »Arbi« – nastojao uvijek uključiti u živo tkivo Crkve/zajednice i, k tomu, koliko je meni i mojim suradnicima bilo dano, u dušu te Crkve/zajednice, u nutarnje vjerničko zajedništvo. Ovdje sažeto iznosim polazišta iz Projektnog ureda »Arbi« i naglaske koje smo htjeli postići, naše iskustvo u projektiranju crkve/građevine. Naglašavam riječ »našem«, jer je svaki projekt tima »Arbi« izraz gore na-

vedenog zajedništva. Timski je rad dvojice ili više arhitekata poduzeća »Arbi« neprekidno želi posvjedočiti važnost i mogućnost zajedničkog rada u međusobnom poštivanju i valoriziranju ideja i inspiracije svakoga člana projektantskoga tima, što je, vjerujem, mnogo više od običnoga timskog rada.

CKD: Tijekom gotovo polustoljetnog onemogućavanja izgradnje crkvenih i sakralnih objekata u Hrvatskoj zbog komunističkog represivnog sustava, nicala su, posebice u našim gradovima, čitava nova naselja bez crkava, novi stambeni blokovi i industrijska postrojenja postali su simboli materijalnog napretka društva. Nakon političkih promjena nastalih 1991. godine, a posebice nakon završetka Domovinskog rata 1995. godine Crkva nastoji »arhitektonski« osvojiti i te prostore. Kako to učiniti? Ne postoji li sukob između izazova potrebe sačuvati »arhitektonski uhodani sakralni identitet« i »prilagoditi se novoj arhitekturi«?

F. Š: Dodao bih ne samo »prilagoditi se novoj arhitekturi« nego i novom poimanju sakralnoga prostora nakon liturgijske obnove prema smjernicama Drugoga vatikanskog sabora. Stoga smo u našem arhitektonskom stvaralaštvu pristupali u skladu s općim načelima liturgijske obnove i, dakako, po načelima opće arhitektonske i likovne umjetnosti. U vanjskom izgledu crkve/građevine stalno vodimo računa o prepoznatljivosti, o drugosti takve građevine, jer bi crkva/građevina već izvana trebala govoriti o kakvom se objektu radi. Vjerujem da je to jedan od najsloženijih zadataka za projektanta crkve, jer se ne radi samo o postavljanju

nekih dodataka (križa, natpisa,...) nego o nečem mnogo znakovitijem, nečem što upućuje da se radi o sakralnom objektu, o domu same utjelovljene Riječi. Tu, dakle, već u izvanjskoj znakovitosti valja prepoznati izraze znakovno-teološkoga pojma crkve/građevine, ili njezinu drugost u odnosu na druge građevine.

Sl. 5. Zagreb – Gajnice – crkva sv. Nikole biskupa, arh. F. Škunca i suradnici

U povijesti je crkva kao građevina bila prepoznatljiva kao npr. sl. 1., dok u novijim gradskim četvrtima nailazimo često na vrlo upitna rješenja, ali i na uspjelija oblikovanja, kako to pokazuje sl. 2., 3. i 4. te valja pohvaliti i poticati svaki napor u traženju novih izričaja.

Svjesni važnosti znaka i simbola u kršćanskom sakralnom stvaralaštvu, u našoj smo praksi vodili računa i o sredini u kojoj je objekt postavljen, o bogatoj povijesnoj baštini koju nismo htjeli zanemariti, štoviše uključiti je barem u nekom detalju u projekt.

Zagrebačka prvostolnica, autora F. Shmidta i H. Bolléa, ne samo da predstavlja primjer prepoznatljivosti crkve kao građevine, nego i cijeloga grada čiji je postala znak. Primjer arh. P. L. Spadolinija iz Rima pokazuje traženje novih oblika prepoznatljivosti crkve kao građevine koja ima i simboličko značenja - u navedenom primjeru šator, u primjeru arh. J. Cossea iz Pariza

sklopljena ruka na molitvu, a u primjeru arh. I. Breganta i J. Marinka iz Portoroža crkve kao lađe.

Sl. 6. Škropeti, arh. F. Škunca i suradnici

CKD: Možete li nam opisati neka Vaša arhitektonska ostvarenja u sakralnoj umjetnosti koja odražavaju uspješnost tzv. »novih izražaja«?

F. Š.: Rado ističem crkvu sv. Nikole biskupa (sl.5) koju sam projektirao zajedno

Sl. 6 a

Sl. 6 b

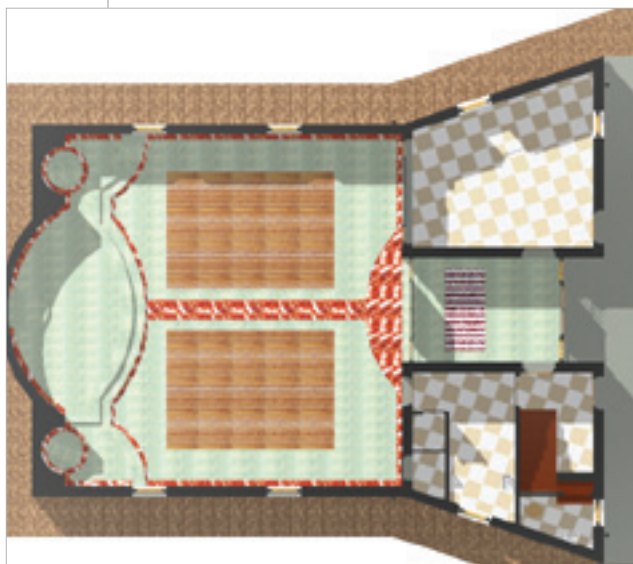
s gosp. Genarom Lamagnom i gosp. Antonom Bibom, a izgrađena je u novonastaloj župi u Gajnicama u novoj četvrti zagrebačkoga predgrađa.

Slijedi područna crkva blaženog Alojzija Stepinca u Škropetima (sl. 6) kraj Pazina, moj projekt u suradnji s gosp. Paolom Di Biaseom u kojem smo vodili računa o bogatoj baštini istarskih crkvice i biseru starokršćanske arhitekture sv. Eufrazije u Poreču. U vanjskom izgledu slijedili smo autohtone primjere iz povijesti sakralne baštine koji rese mnoga mjesta diljem Istre kao što su na sl. 6a, 6b. U uređenju crkvenog interijera (sl 6c) bili smo nadahnuti slavnom Eufrazijanom, koja je jedan od najsvjetlijih primjera starokršćanske baštine na hrvatskome tlu (sl. 6d).

Spominjem i crkvu sv. Vida u Okučanima (sl.7) koju sam projektirao zajedno s Antonom Bibom. Izgrađena je na

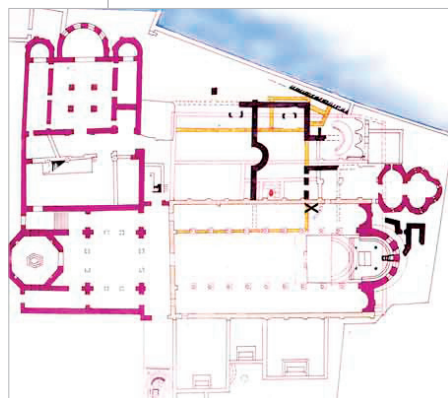
temeljima manje crkve porušene u Domovinskom ratu, a svojom veličinom htjela je biti i znak zahvalnosti svima poginulima kao i znak katoličke prisutnosti na ovim prostorima.

U svim navedenim crkvama vodili smo računa i o mogućnostima okupljanja vjernika – na trijemu ili nekom drugom natkrivenom prostoru – prije ili poslije liturgijskih slavlja, što smatramo doprinosom izgradnji zajedništva župne zajednice. Postali smo svjesni da su s tim u svezi veliki graditeljski i umjetnički stilovi u kršćanskoj povijesti – nekad više, nekad manje – vodili računa o toj važnoj, da ne kažem bitnoj postavci bogoslužnoga prostora, te smo – u razgovorima s liturgičarima – stalno tražili optimalna rješenja.

Sl. 6 c. Projektni ured "Arbi", tlocrt projekta u Škropetima

za svakoga projektanta. Svjesni da je za doživljaj zajedništva prikladniji centralni, dvoranski tip tlocrta, napustili smo longitudinalne, trobrodne tlocrte kod projektiranja novih crkava. Cini nam se – ako se smijem kritički izraziti – da u tom smislu među našim arhitektima i graditeljima još uvijek vlada određeno nesnalaženje. S druge pak strane, među naručiteljima nailazimo na stanovito neznanje, te smo u određenim situacijama u pravim mukama glede konačnih rješenja. Doduše, i kod jednih i kod drugih doživljavamo nemali pomak na bolje, čemu težimo i mi u Projektnom birou »Arbi«.

Sl. 6 d. Tlocrt Eufrazijeve bazilike

CKD: Osim vanjske prepoznatljivosti sakralnog objekta, još je značajnije oblikovanje interijera ili unutrašnjosti crkvenog prostora. O tome postoje poznate odredbe crkvenog zakonodavstva, koje ili nisu poznate našim arhitektima ili se ne primjenjuju u praksi. Što Vi o tome mislite?

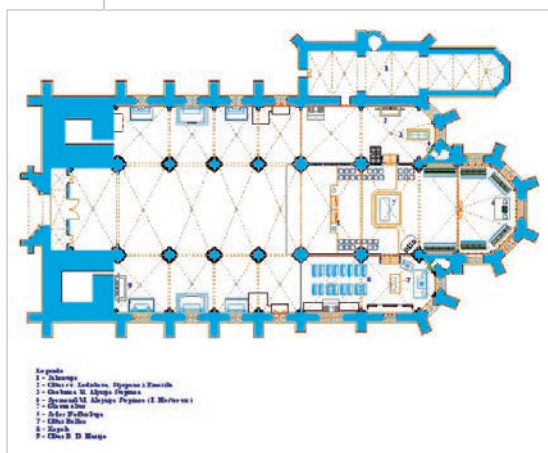
F. Š: Mislimo da je potrebno dati mnogo veću pozornost projektiranju crkvi iznutra, njenoj »liturgijskoj arhitekturi« i doživljaju »svetog«, što je sigurno najveći izazov

U traženju najprikladnijega tlocrta došli smo do nekih rješenja koje navodimo na primjeru crkve sv. Nikole biskupa u Gajnicama. Najprije smo razradili cjelokupan tlocrt (sl. 9.) a zatim svetište (sl. 10.) kao njegov glavni dio:

U tlocrtu crkve u Benkovcu (sl.11.) vodili smo računa o smještaju glavnih žarišta svetišta. Centralno mjesto ima oltar (a) kao glavno žarište, kojemu se sve podređuje u funkcionalnoj komunikaciji s ambonom (b) i sjedištem predvoditelja (c).

Sl. 7. Okučani, arh. F. Škunca i suradnici

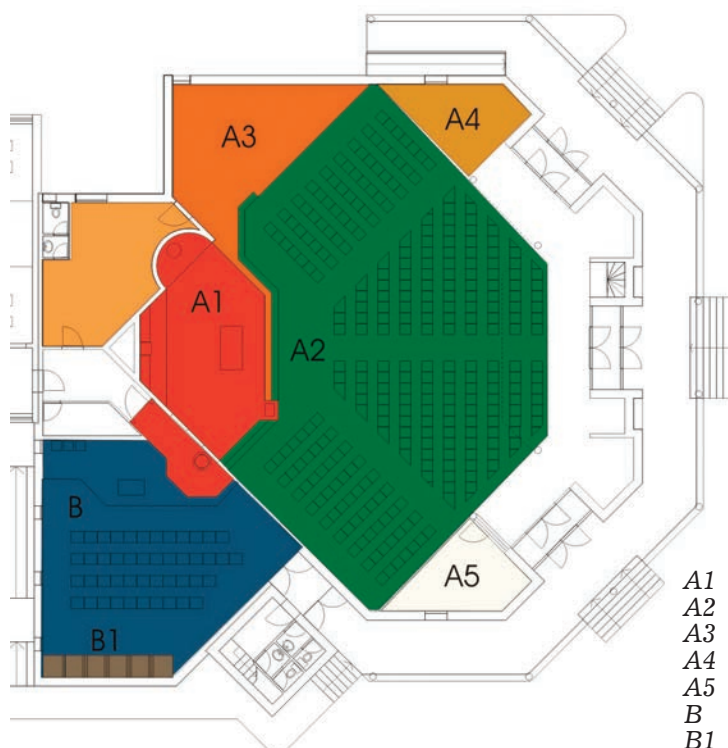
Sl. 8. Prijedlog uređenja zagrebačke katedrale

Posebno mjesto u oblikovanju prostora htjeli smo dati svetohraništu (d), koje je smješteno u posebnoj kapeli, a dobro je vidljivo iz glavne lađe. Krstionica (e) je postavljena u blizini pjevališta, nasuprot svetohraništu.

Naše je mišljenje da je nakon poslijesaborske reforme svetohranište često marginalizirano. Od velikih i bogatih retabla (sl.12) koji su ures mnogih crkava, u kojima je središnje mjesto imalo svetohranište, u novim crkvama svetohranište se često postavlja u neuglednoj kutiji i na neprikladno mjesto. Bolje je – kako mislimo – da se tabernakulu ostavi tradicionalno središnje mjesto, ako već nema bočne kapele, nego smjestiti ga marginalno na kakvom neuglednom staku. Tabernakul, naime, mora biti dostojanstveno obilježen, o čemu, dakako, mora voditi računa arhitekt koji oblikuje bogoslužni prostor.

CKD: Čini se da se većina naših arhitekata i projekatata crkava i kapela ne snalazi u projektnim zadacima koji definiraju mjesto i položaj svetohraništa ili tabernakula, krstionice i kora ili pjevališta u crkvama. Kakav je Vaš odnos prema tome pitanju?

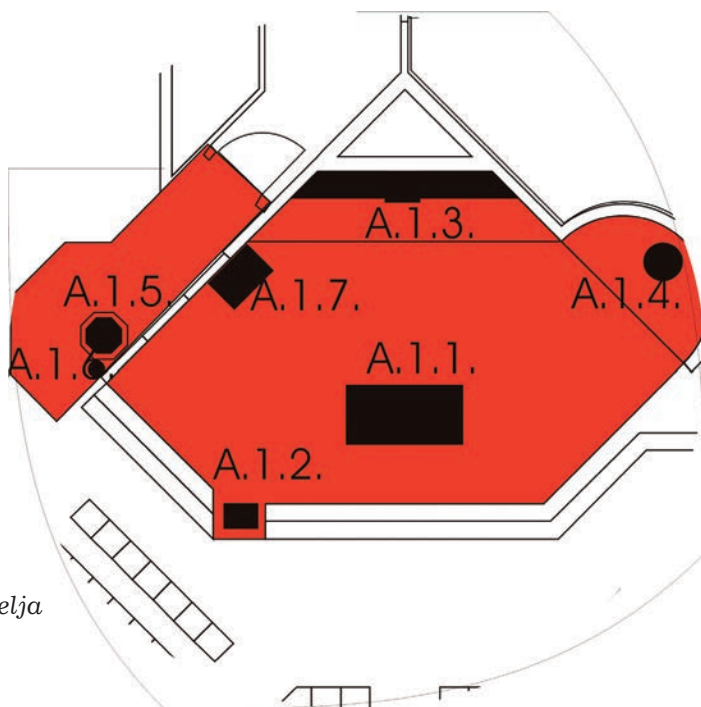
F. Š: Na sinodi biskupa u Rimu u listopadu 2005. godine jasno je rečeno da »svetohra-

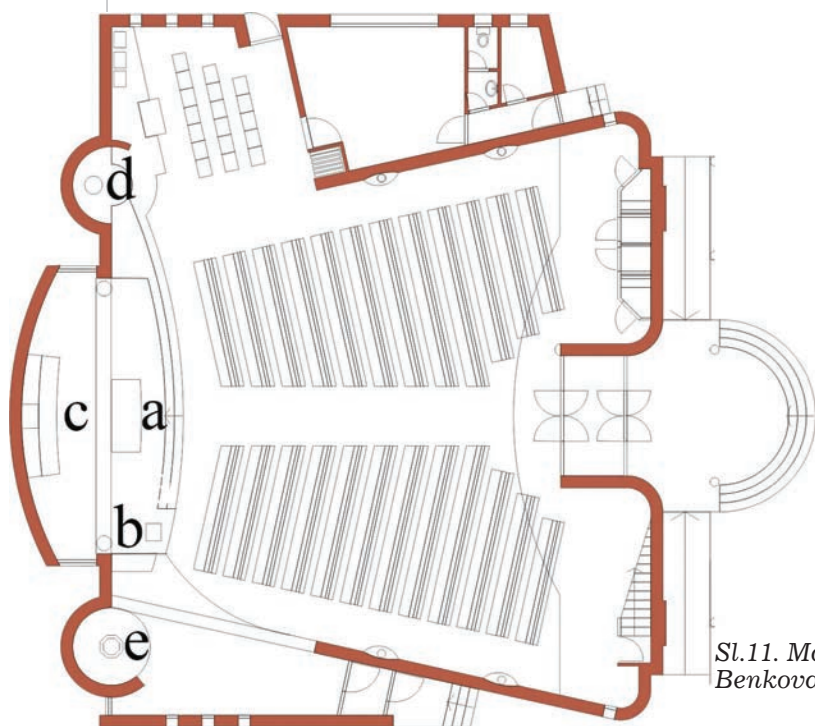
- A1 Svetište
- A2 Glavna lađa
- A3 Pjevalište
- A4 Prigodne pobožnosti
- A5 Majke s djecom
- B Svagdanja kapela
- B1 Ispovjedaonice

Sl. 9. Gajnice, razrada tlocrta

Sl. 10. Gajnice, svetište

- A.1.1. Oltar
- A.1.2. Ambon
- A.1.3. Sjedište predvoditelja
- A.1.4. Svetohranište
- A.1.5. Krstionica
- A.1.6. Uskrsna svijeća
- A.1.7. Abak

Sl.11. Mala Gospa,
Benkovac

Sl. 12. Pavlini, Kamensko

nište za čuvanje Presvetoga Sakramenta treba biti postavljeno na posebnom (nobile), dostojanstvenom i dobro vidnome mjestu, izrađenom umjetnikovom brigom i prikladno molitvi.«³

U crkvi Theotokos u Loppianu (sl. 13) blizu Firence svetohranište je postavljeno u dnevnoj kapeli, a dobro je vidno i iz glavne lađe. To rješenje doživljavamo kao jedno od iznimno uspješnih u sveopćoj crkvenoj arhitekturi. Ono, naime, posjeduje dvojako važan biljeg: izraz dostojanstvenog čuvanja Presvetoga Sakramenta, i – s druge strane – prikladnost toga mjesta za tiho klanjanje.

Sl. 13. *Theotokos u Loppianu Firenze*

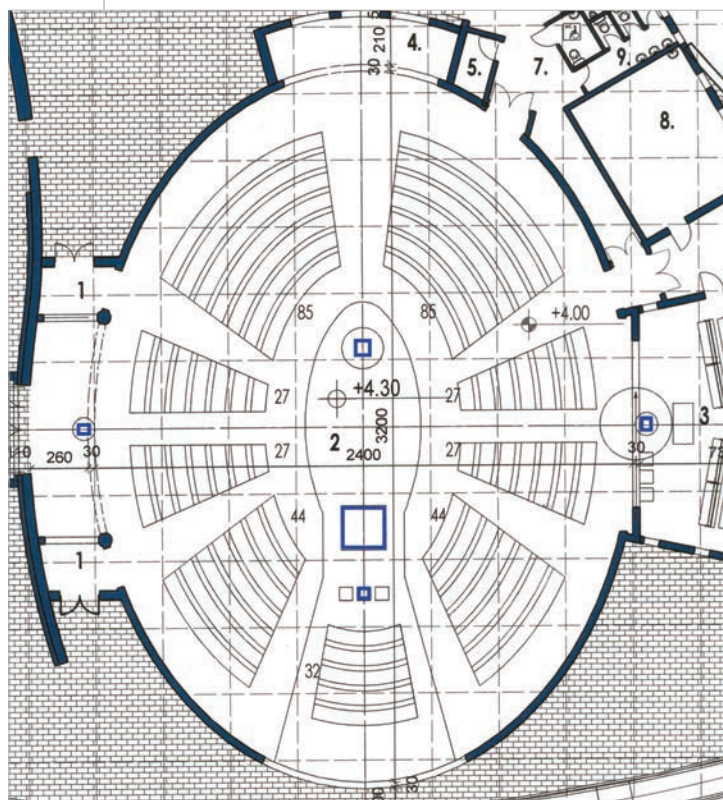
i njihovo sudjelovanje. Krstionica je na ulazu u crkvu, tako da se doživi sakramentalni »hod« od inicijalnoga sakramenta/krštenja prema zajednici vjernika i prema oltaru, prema kojemu je krštenje usmjereno kao prema svom ispunjenju. Svetohranište je smješteno tako da je istodobno povezano i s dnevnom kapelom.

Mi smo u našem 25 godišnjem iskustvu projektirali stotinjak interijera od katedrala u Banjoj Luci, Zagrebu, Splitu, mnogih crkava diljem Hrvatske kao primjerice: župna crkva u Mariji Bistrici i uređenje svetišta Crkve na otvorenom, sv. Jeronima Zagreb – Maksimir,... BiH, Uznesenja BDM Travnik, župna crkva u Kiseljaku,... u Sloveniji: sv. Martin, Laško, od tih je projekata velika većina već izvedena.

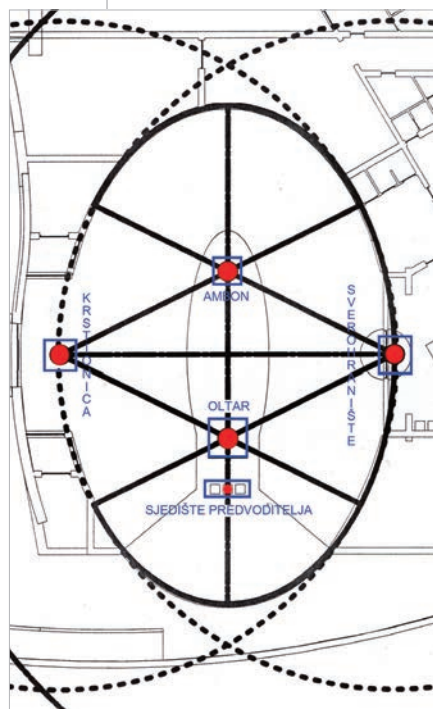
CKD: Želite li možda na kraju ovog našeg razgovora uputiti poruku Vašim kolegama arhitektima, kako će se najlakše educirati za uspješne graditelje sakralnih objekata i prilagoditi suvremenim preporukama Crkve na tom području. U prosincu 2006. godine bili smo svjedoci izložbe na Trgu bana Jelačića fotografija najuspješnijih građevina u RH, ali među njima nije bilo ni jednog sakralnog objekta! Nije li to u najmanju ruku čudno?

F. Š: Mislim da je moja poruka čitljiva iz navedenih kriterija kojih se svi trebamo držati, jer nam oni određuju funkcionalnost crkve kao građevine. Bliže ćemo biti uspješnim rješenjima što bude-mo više svjesni posebnosti i složenosti crkve kao građevine koja je mnogo više od puke funkcionalnosti i estetike jer ima i nadna-ravnu komponentu, i to ne samo s općega sakralnog obilježja, nego, još više, s obilježja koje je kršćanstvo dalo liturgijskom graditeljstvu i likovnoj umjetnosti. Što više, potrebno je ulaziti

Posebni naglasak na zajedništvu vjernika i na značaj svih glavnih žarišta (oltar, ambon, svetohranište, krstionica) sakralnoga prostora dali smo u idejnom rješenju (sl. 14) koje još nije ostvareno, gdje su učesnici euharistijskog slavlja, okruženi oko predvoditelja na oltaru i sedesu. Ambon je postavljen među vjernicima kako bi se još više naglasilo

Sl. 14. Idejna studija tlocrta prema suvremenim preporukama Crkve

u misterij kršćanskih-katoličkih istina vjere, koje nije bilo lako izraziti jezikom arhitekture kroz povijest, pa zacijelo ni danas. Potrebno je upoznati, »doživjeti« sakralni prostor, »prisluhnuti« potrebe određene crkvene zajednice, valorizirati povijesnu baštinu i nastaviti izgradnju koju su oni započeli. Eto zašto je neophodan timski rad u međusobnom valoriziranju i poštivanju svih učesnika u projektu: od teologa, liturgičara, inženjera različitih profila, umjetnika, izvođača.

*Razgovor vodio:
dr. Juraj Kolarić*

Predstavljamo vam.....

VLADIMIR MEGLIĆ – SLIKAR KRŠĆANSKOG NADAHNUĆA

Vladimir Meglić

Vladimir Meglić rođen je 15. travnja 1955. u Donjem Pustakovcu, župa Sveti Juraj u Trnju, u Međimurju. Djetinjstvo je proveo u idiličnom seoskom okružju. Otac mu je bio automehaničar, mama domaćica, a djed i baka zemljoradnici, no rad na zemlji svima je uza sve ostale poslove bio svakidašnjica. Zbog očeva posla tijekom djetinjstva promijenio je više mjesta školovanja: Čakovec, Prelog, Sveti Juraj u Trnju i Hodošan. Prvi susreti s umjetnošću kiparstva i slikarstva dogodili su se upravo u crkvi gdje je kao dijete, ne shvaćajući latinsku misu, za vrijeme

liturgije okom tražio zanimljivosti po oltaru, stropu i kipovima u crkvi. Još prije osnovne škole pojavljuje se kod Meglića interes za crtanje i to posebice ptica, čime je punio svoje mnogobrojne bilježnice, a djed je crteže vrlo rado pokazivao gostima i hvalio unuka. Interes za slikanje ptica ostao je Vladimiru sve do danas drag motiv. Tek pri kraju osnovne škole mali se Vladimir počeo posebno zanimati za crtanje i slikanje bojama. Počinje koristiti tempere i među učenicima se ističe kvalitetom svojih radova, što se proćulo po cijeloj školi.

Po završetku osnovne škole jedina želja u koju je bio siguran bila je da se želi upisati negdje gdje se crta i slika. Roditelji nisu sami imali dovoljno saznanja da ga upute u školu za slikanje pa su mu rekli da takva škola ne postoji, no na svu sreću njegov susjed i školski prijatelj Đuro Srnec na temelju informacija iz poznatoga dječjeg časopisa *Modra lasta* uvjeravao ga je da ipak

Vladimir MEGLIĆ, »Krunjenje Marijino«, mozaik (2005.), Donji Pustakovec

postoje neke škole te vrste. Tako je Vladimir prvi put čuo da postoji Škola za primijenjenu umjetnost u Zagrebu, ali se nije usudio tražiti od roditelja da mu dopuste upis u tu školu. Zato se poslužio lukavstvom. Pismeno je najprije zatražio upute potrebne za upis. Uskoro je stigao odgovor iz škole i majka, uvjeren da ga neće primiti, pratila je Vladimira na prijemni ispit. Na njezino veliko iznenađenje Vladimir je bio primljen. Ali time su za roditelje nastupili novi problemi. Vladimir je pak bio izuzetno radostan što je uspio upisati upravo ono što je već kao dijete želio. Najljepše uspomene vežu ga još

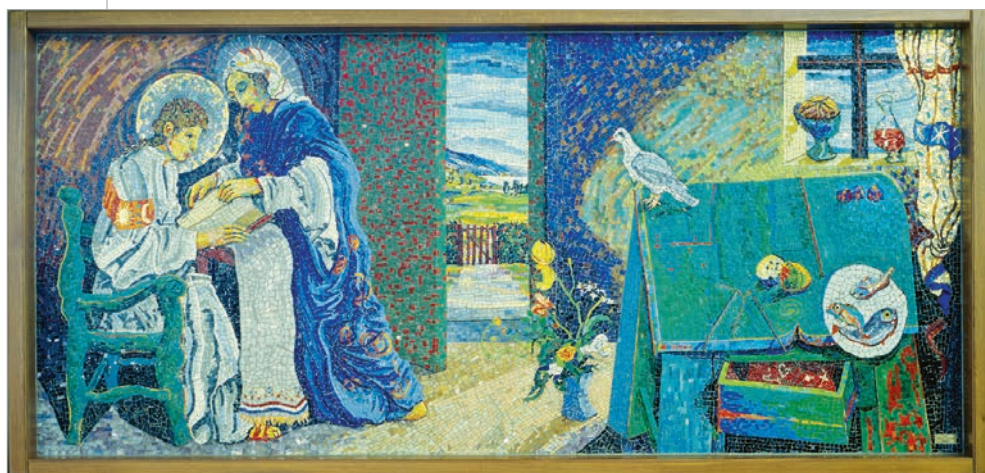
dan danas upravo uz pet godina njegova školovanja u Školi za primijenjenu umjetnost, iako mu je u školi, pogotovo u prve dvije godine, bilo vrlo teško. Trebalo se naviknuti na novi način rada, na gradsku okolinu koja je bila daleko veća od malenog, ali njemu najdražeg sela. Međutim, vrlo brzo je zavolio i veliki grad i školu.

Nakon završenoga prvog razreda Vladimir se opredjeljuje za Odjel zidne tehnike i slikarstva kod profesora Nikole Marakovića, Ive Fressla, Francina Dolenesa i Josipa Biffela. Na četvrtoj i petoj godini I. Fressla i N. Marakovića zamjenjuju Ante Vuksan i Danijel Žapčić. Od ovih je profesora, kako sam ističe, mnogo naučio, a najviše od pokojnog Ive Fressla od kojega je svladao slikarske tehnike i tehnologiju zidnoga slikarstva, a kod prof. J. Bifflea mnogo je naučio o likovnosti i slikarstvu, o crtežu i kompoziciji.

Nakon završene srednje škole želio je upisati Akademiju likovnih umjetnosti, ali kako ni na povijesti umjetnosti na Filozof-

skom fakultetu nije prošao prijemni ispit, razočaran se vraća u rodno Međimurje. Nakon pola godine nevoljko se zapošljava u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu kao scenski radnik pri izradi i postavljanju kulisa, mjesto koje ga nije zadovoljavalo, ali na kojem je ipak sa zanimanjem pratio nastanak opera, drama, baletnih predstava, te upoznao brojne slavne osobe iz kazališnog svijeta kao što su Miroslav Krleža, Jakov Gotovac, Boris Papandopulo, Lovro Matačić. No na svu sreću, vrlo brzo i sasvim slučajno, pružila mu se prilika da se zaposli u slikarskoj radionici Hrvatskog narodnog kazališta gdje je trebao izraditi portrete za jednu od Papandopulovih predstava. U nedostatku redovitih slikara u HNK-u, a kako je bila subota, Meglić nudi svoju uslugu u slikanju i tako po prvi put ulazi u tzv. »slikarnu«, prostor u koji dotada nije imao dozvoljen pristup. S obzirom na to da je u »slikarni« sve bilo zaključano, »zašiljil sam si nekakvo drvce, pa široki kist i tak sam to naslikal«, opisuje ovim riječima Vladimir Meglić svoje prvo kazališno slikarsko iskustvo. Šefu tehnike Megličev rad dopao se do te mjere da je od tada u »slikarni« radio punih pet godina.

Posao u »slikarni«, osim što je bio mnogo ljepši i zanimljiviji, te manje fizički naporan, omogućavao mu je da se bavi onim što je volio i oduvijek želio – slikati. Tu je imao i obilje prostora i materijala za slikanje, a stekao je i dobre prijatelje i kolege slikare: Danijela Paškvana, Matiju Poljančića, Đuru Mlinarca. Voditelj slikarne tada je bio Jakov Baranašić. Ovdje nastaje veći broj slika autorovog ranog, iako malobrojnog, opusa. Nažalost, brojnim radovima izgubio se trag jer ih je autor nerijetko darivao, a pritom

Vladimir MEGLIĆ, »Mala Gospa«, mozaik (2004.), Aljmaš, crkva Marijina Pohođenja

nije vodio nikakvu evidenciju te se čak nije potpisivao na slike. Danas bi pak i on sâm vrlo rado vidio te svoje rane radove.

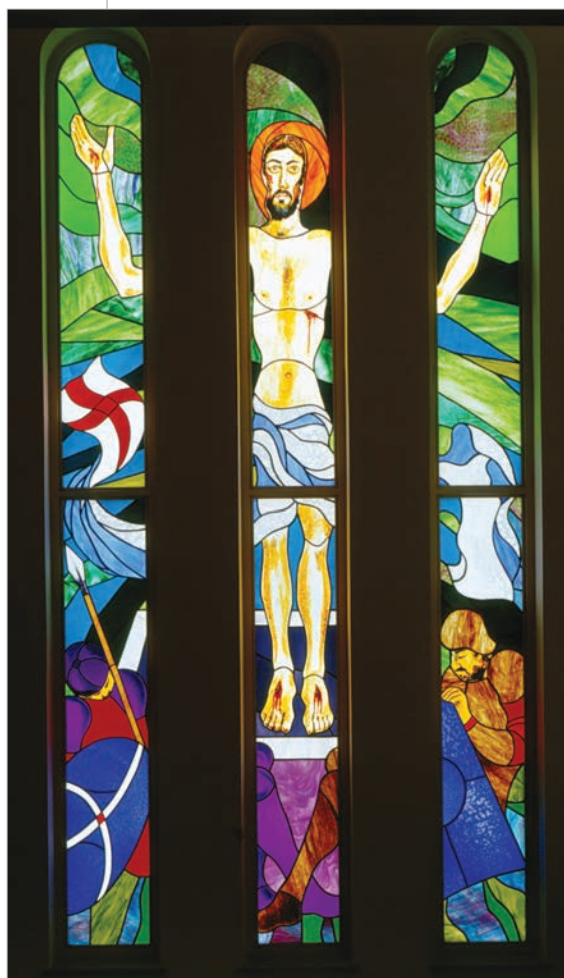
U tom prvom slikarskom razdoblju na Megličevim slikama prevladavaju motivi grotesknih figura koje su plod uspomena na fašničke predstave iz rodnog Donjeg Pustakovca, na što se vrlo dobro nadovezao utjecaj kazališnog svijeta u kojem se našao. Radeći na velikim formatima Vladimir Meglič je prevladao strah od dimenzija te stekao dobro iskustvo velikih formata. Tako je kasnije s lakoćom mogao izvoditi mozaik u Đakovu na površini većoj od 70 m².

U slobodno vrijeme uz rad u kazalištu nastavlja slikati, a želja za upisom na Akademiju i nadalje je u njemu živjela. Slikanje je postalo sastavni i neizostavni dio njegova života. U to vrijeme Meglič ostvaruje brojna putovanja u Pariz, Amsterdam i Madrid. Ali sâm posao počeo je bivati rutinski. Radio je po zadatku, po

tuđim skicama. Sve je to već bilo dobro poznato. Meglič traži zajedno sa pokojnim Matijom Poljančićem izradu scenografije, no to im nisu odobrili. Govorilo se da će toj dvojici dati i stipendije za doškolovanje u Višoj primijenjenoj školi u Pragu, kao talentiranim i radišnim, no to je ostala samo lijepa priča. »Morao sam se upisati na Akademiju. No, to je značilo napustiti određenu sigurnost redovitih primanja, sigurnih poslova, uputiti se u neizvjesno, ali nisam o tome razmišljao niti sam bio u strahu za egzistenciju«, prisjeća se Meglič. Nakon drugoga pokušaja upisuje Akademiju 1982. godine, ali ostaje bez posla,

Vladimir MEGLIĆ, »Krunjenje Marijino«, mozaik (2005.), Donji Pustakovec

Vladimir MEGLIĆ, mozaik (2004.),
»Uskrsnuće«, kapela Marije
Kraljice, Donji Pustakovec

a školovanje financira sam. Roditelji su ostali razočarani sinovim odlaskom iz Hrvatskog narodnog kazališta, no Meglič zarađuje radeći, – kako sam tvrdi – »one kič-slike za naš Jadran koje mi je naručitelj dobro plaćao«, izrađuje kopije raznih djela: Ilirski narodni preporod, stare majstore, španjolske i nizozemske mrtve prirode, portrete i drugo.

Ali, studij na Akademiji ispunjavao ga je zadovoljstvom. Prvu godinu crtanje mu predaje profesor Dalibor Parać, a crtanje akta Ivo Frišić. Na drugoj godini Uvod u slikarstvo predaje Ferdinand Kulmer, Povijest umjetnosti Matko Peić, Teoriju prostora Zvonimir Radić. Na trećoj godini ulazi u klasu profesora Josipa Bifflea koji je iz Škole za primijenjenu umjetnost prešao na Akademiju. U njegovoj klasi među ostalima bili su i Stipe Ivanišević, Snježana Vego, Željko Lesar i Želimir Borić. Na Akademiji ostaje i

petu godinu jer mu je na raspolaganju bila slikarska klasa.

Nakon završene Akademije uzdržava se slikajući po narudžbi, a u slobodno vrijeme radi i za svoju dušu. U bračnu luku uplovio je 1986. godine s medicinskom sestrom Ivankom Mlakić s kojom ima troje djece: Moniku, Lovru i Antuna. Izlaže na *Salonu mladih* i na *Zagrebačkom salonu* 1987. godine. Godine 1989. po prvi put izlaže u Kažotićevoj dvorani dominikanaca u Zagrebu, ali *inkognito*, a na tu izložbu osvrnuo se u *Oku* Josip Depolo.

Prvu priliku za zidno slikarstvo dobiva 1989. godine u Ratković pokraj Nove Kapele i to za izradu oltarne freske sv. Mihovila u maloj srednjovjekovnoj kapelici.

Kada je u Hrvatskoj izbio Domovinski rat, Meglić se kao dragovoljac javlja u Zbor narodne garde – u Umjetničku satniju iz koje je demobiliziran sredinom 1992. godine. Otada započinje njegovo opredjeljenje za sakralnu umjetnost. Vladimir Meglić stvara svoja čudesno lijepa djela sa sakralnom tematikom i motivima koji nikoga ne ostavljaju ravnodušnim.

Kada je 1993. godine u *Vjesniku* objavljen natječaj za izvedbu *Križnoga puta* i *Uskrsnuća* u porušenoj crkvi u Jarmini kraj Vinkovaca u Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji, gdje je donator obnove čitavog sela bio Caritas grada Rima, Megliću je povjeren izvedba postaja u venecijanskome mozaiku, a tu se prvi put okušao u ovoj tehnici. U veljači 1995. godine započinje rad sa suradnicima Z. Modrićem i T. Susovićem na prvom velikom, monumentalnom mozaiku od 70 m² *Isus Dobri Pastir* u crkvi u Đakovu. Iste godine *Bassi Galerie* priređuje Megličevu prvu samostalnu izložbu u Konstanzu (Njemačka), koja je potom prenesena u Galeriju »Žiljak« u Sv. Ivanu Zelini.

Prema slikarevoj osobnoj procjeni, prijelomna točka njegova rada bila je upravo izložba u Konstanzu i rad na mozaiku u Đakovu. Osim tradicionalnih sakralnih motiva V. Meglić koristi i, kako on to naziva, »motive s mojom vlastitom ikonografijom«, za koje uzima postojeće literarne predloške, ali ih nastoji naslikati na svoj vlastiti ikonografski način. Nakon 1995. čitav se Megličev rad ustalio i krenuo redovitim tijekom, uz sve više crkvenih i privatnih narudžbi.

Opus Vladimira Megliča predstavljen je na više od dvadeset samostalnih izložbi, te na brojnim skupnim izložbama. Svoju ljubav prema slikarstvu uspio je prenijeti i na svoju obitelj pa je tako njegova kći Monika odlučila krenuti očevim putem.

CKD: Gosp. Megliču, što za Vas predstavlja sakralna umjetnost?

Meglić: O sakralnoj umjetnosti bi se moglo mnogo govoriti. Znamo da najveći dio cjelokupne povijesti umjetnosti pripada sakralnome. Ne znam koliko je ispravno reći ono o čemu razmišljam: slikanje, kada je iskreno i nadahnuto postaje svojevrсна molitva. Vjerujem da se ne može ostvariti bez Onoga što si upriličujemo u laganom lahoru ili silovitom šumu vjetra ili Onoga, kojega mi slikari najčešće prikazujemo u liku golubice i vatrenim jezicima ... Kada se to ostvari, tada svaka slika, svaki sadržaj poprima nešto sakralno, makar prikaz na njoj i nije sakralan.

Vladimir MEGLIĆ, »Velika Gospa«, mozaik (2004.),
Aljmaš, crkva Marijina uznesenja

CKD: Kada i zašto ste se opredijelili za sakralnu umjetnost?

Meglić: Od samoga početka, jer s tim živim, to su moja najranija sjećanja, kroz to neprestano učim, izgrađujem se i to želim živjeti.

CKD: Smatrate li da današnji mladi slikari imaju dovoljno prilika pokazati svoj talent i u sakralnoj umjetnosti ili ih Crkva možda zapostavlja?

Meglić: U svim vremenima, koliko bila teška, bilo je prilika za iskazivanje talenta u sakralnoj umjetnosti. Ne smatram da je Crkva nekoga zapostavljala, niti to čini danas. Postoje brojni primjeri slikara, kipara, arhitekata koji govore u prilog toj mojoj tvrdnji.

CKD: Koja svoja djela smatrate najuspjelijima i kakvi su Vaši trenutačni planovi?

Meglić: Teško mi je o tome suditi. Poput svih ljudi, koji pišu, slikaju, stvaraju neko djelo, trudim se učiniti ga svakim novim pokušajem najuspjelijim. Prosudbu mojih radova prepuštam ljudima kojima su i namijenjeni, ljudima sadašnjosti, a nadam se i budućnosti. Trenutno radim vitraje za jednu crkvu u Dalmaciji. Prikazuju život i čuda sv. Ivana Trogirskog.

CKD: Tijekom svog života bili ste povezani sa svojim Međimurjem. Je li ta povezanost ostala trajna i možda za Vas i inspirativna?

Meglić: Vjerujem kako su svakom čovjeku njegovo djetinjstvo i njegov rodni kraj sigurno inspirativni. To je bunar dragocjenih uspomena iz kojega crpi tijekom cijeloga života. Koliko mi to znači možda mogu izreći riječi jednostavne, drage međimurske popijevke... Međimurje kak si lepo zeleno / cvetićem si ti meni ograjeno. / Tu me moja draga majka rodila / tu me ona prva u cirkvu vodila / Boga molit, bližnjeg ljubiti vučila / Boga molit bližnjeg ljubiti navčila. / Međimurje kak si lepo zeleno / Cvetićem si ti meni ograjeno.

CKD: Vladimir Meglić je škrt na riječima, ali je zato elokventan u svojim djelima, o čemu svjedoči i monografija Enesa Quiena, *Vladimir Meglić*, Zagreb, Art magazin Kontura, 2006. koja je objelodanjena izdašnom pomoći Ministarstva kulture Republike Hrvatske.

Razgovor vodio:
dr. Juraj Kolarić

JOSIP POLJAN

Kipar lirskog izričaja koji u svoje sakralne skulpture unosi svoj kršćanski svjetonazor

Josip Poljan

Josip Poljan, istaknuti hrvatski kipar, rođen je 24. studenoga 1925. u Zagrebu.

Još kao gimnazijalac pohađao je nižu i srednju muzičku školu, a i dalje je nastavljao studirati glazbu, učio je violinu, no između glazbe i kiparstva izabrao je kiparstvo. Nakon završene gimnazije upisao je Akademiju likovnih umjetnosti u Zagrebu. Njegov prvi profesor na Akademiji 1944/45. godine bio je Frano Kršinić (1897.-1982.), poznati kipar lirskog izričaja, koji je uspješno izradio svoj vlastiti stil, kako u kompoziciji motiva tako i u sintezi oblika s

naglašenom bliskošću klasi i duhu mediteranske tradicije. Drugu i treću godinu studirao je u klasi prof. Vanje Radauša (1906.-1975.), kipara snažne dramatične izražajnosti i uznemirenog temperamenta, da bi se četvrte godine ponovno vratio prof. F. Kršiniću. Tijekom studija J. Poljanu su kolegij Povijest umjetnosti predavali slikari Ljubo Babić (1890.-1974.), slikar s enciklopedijskim znanjem koji pripada ne samo slikarskom svijetu, već kulturnoj povijesti uopće, zatim Zdenko Vojnović (1912.-1954.), muzeolog i prvi predavač kolegija muzeologije na zagrebačkom Sveučilištu te Andro Vid Mihić (1896.-1992.), pjesnik i pisac, koji je između ostalih likovnih priloga napisao studiju o mucu Kristovoj u umjetnosti. Diplomiravši 1949. godine na Akademiji likovnih umjetnosti, upisao je specijalni studij kiparstva kod prof. Antuna Augustinčića (1900.-1979.), kipara antologijskih djela figurativne skulpture inspiriranih ratom, koji zajedno s Ivanom Meštrovićem i

Josip POLJAN,
»Kardinal
Stepinac«,
bronca,
1996. godina

Franom Kršinićem čini »trujumfirat« s povijesnom ulogom u hrvatskom suvremenom kiparstvu.

Vrlo rano, nakon diplomiranja, Josip Poljan odlučio je, da učeničku klupu zamijeni profesorskom katedrom. Od 1951. godine posvećuje se kiparskom i pedagoškom radu. Na Školi za primijenjenu umjetnost u Zagrebu djeluje od 1951. do 1961. godine kao profesor, a od 1961. do 1978. godine predaje i na Katedri za likovne umjetnosti Pedagoške akademije u Zagrebu. Od 1978. do 1985. godine djeluje kao profesor na pedagoškom odjelu Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu. Od 1985. do 1987. godine bio je prodekan, a službu dekana obavlja od 1987. do 1991. godine. Nakon umirovljenja, bez profesorskih obveza, Josip Poljan je postao nemiran umjetnik koji u svoje mnogobrojne sakralne skulpture unosi sva svoja kiparska iskustva, ali i svoj kršćanski svjetonazor.

Moto njegove 50 godišnje kiparske aktivnosti slikovito je prikazao Davorin Vujčić riječima: »Treba stalno raditi.« Materijali kojima J. Poljan udahnuje život nisu niti kamen, niti drvo, već gips, glina i aluminijska folija. Ovi materijali, »podatni eksperimentu i otvorenoj improvizaciji i reinterpretaciji« oslobodili su J. Poljana akademizma i podarili mu gipkost, brzinu i sigurnost u umjetničkom oblikovanju njegovih skulptura.

On je opsesivno zaokupljen ljudskom figurom, ali nikada anatomske doslovan, J. Poljan »pokušava uhvatiti onu drugu, nematerijalnu komponentu čovjeka«, a religioznost u njegovom opusu »lišena je frivolne poze, patetične geste ili sračunate namjere. Tragična u raspeću ili radosna u pozdravu bratu Suncu, uvijek je vjerodostojna, živa i duboko humana«, zaključuje D. Vujčić.

Osvrćući se na izložbu skulptura u Galeriji A. Augustinčića u Klanjcu 14. studenoga 1997. likovni kritičar, Mirko Jozić, piše sljedeće: »Josip Poljan jedan je od onih umjetnika koji se tijekom cijelog svog radnog vijeka sustavno i intenzivno bavi religioznom problematikom u kiparstvu. Teme kao : raspeće, put križa,

Josip POLJAN, Pietà

posljednja večera, tabernakul, krstionica, oltarna plastika, a od likova osobito pieta, madona, sv. Ivan Krstitelj i sv. Franjo kontinuirano su prisutne u Poljanovu radu i čine značajan dio njegova opusa. U svojim skulpturama Poljan brižno i kontinuirano njeguje tradiciju afirmiranih likovnih vrijednosti, a njegove skulpture uopće govore u prvom redu o svijetu poezije, zanosa, nade i vjere, pa se čini da Poljan svijet svoje umjetnosti svjesno suprotstavlja drami povijesne egzistencije upućene i oslonjene na samu sebe. Tako gledana Poljanova umjetnost predstavlja nadahnut, religiozno utemeljen i na svoj način prihvatljiv odgovor na surova

pitanja života i povijesti. Skulpture u Donjoj Tramošnici ili Ovčarevu koje su ljudi, moleći se pred njima, prihvatili kao dio svoje intime, postale su također sastavnicom njihove sudbine. Zato, koliko god tragično, nije nelogično, da su s nestankom ljudi i njihovih domova u Posavini u ratu nestala i Poljanova djela – kao da se život ljudi i život skulptura nisu dali rastaviti.«

Josip Poljan, uvijek vedar, raspoložen i nasmiijan rado se odazvao našem pozivu za razgovor o njemu, njegovom opusu i o položaju umjetnika u današnjem društvu. Iako taj izvanjski izraz nije uvijek prisutan, kako sam priznaje, jer postoje trenuci potištenosti i depresije, što se međutim ne vidi na njegovom izvanjskom izgledu.

CKD: Mirko Jozić spominje, da su u nedavnoj srpskoj agresiji, koja je poharala hrvatska područja u Bosanskoj Posavini, nestala ili bila uništena neka vaša umjetnička djela. O kojim se skulpturama radi i da li su neke od njih pronađene i vraćene ili su zauvijek izgubljene?

Poljan: Djela koja sam napravio u Bosni uništena su u posljednjem ratu. Tako se liku svetog Ivana Krstitelja u crkvi u Donjoj Tramošnici, visokom oko 190 cm, uopće ne zna sudbina. Ciklus križnoga puta vraćen je u crkvu, no samo devet znatno oštećenih postaja, dok je o pet postaja izgubljen svaki trag. Od oštećenih

devet postaja križnog puta svega tri su kompletne. Za istu crkvu izgradio sam nacrt za oltar koji je bio izrađen u drvu, za ambon koji je također od drva uz kombinaciju biblijskoga teksta lijevanog u bronci. Dakle, od čitavog kompleksa crkve ostale su čitave samo tri postaje križnog puta. Napravio sam Gospu za katedralu u Mostaru, Svetog Franju u Ovčarevu (koji je ostao sačuvan), Svetog Franju s vukom u crkvi u Rumbocima, kao i Gospin lik za istu crkvu. Za crkvu u Šćitu na Ramskom jezeru izradio sam tabernakul iz pozlaćenog iskucanog lima te niz vitraja na prozorima iste crkve s tematikom iz Krista i Marije, kao i nekoliko manjih apstraktnih prozora.

CKD: Likovni kritičari rado ističu da Vaš sakralni opus afirmira tradicionalne likovne vrijednosti u kiparstvu, ali da se u njemu odražava svojevrsan »svijet poezije« te da Vaši kipovi potiču na molitvu, a ljudi ih doživljavaju kao dio svoje duhovne intime. Kako to postižete?

Poljan: Moj sakralni opus polazi ne od tradicionalnih vrijednosti, nego od psihološkog izraza pojedine teme, tako da se mogu uočiti određena odstupanja od akademizma u smjeru svojevrsne ekspresije. Vjerujem da upravo takav izraz pobuđuje kod gledatelja religiozni doživljaj.

CKD: U oblikovanju svjetonazora svake osobe, veliki, ako ne, i odlučujući utjecaj ima njegova obitelj. U kojoj je mjeri Vaša obitelj utjecala na Vašu religioznost, koja nikad nije bila upitna?

Poljan: Odgojen sam u obitelji religioznog svjetonazora. Unatoč tome što sam veliki dio svoje mladosti i srednje dobi proveo u vremenu kad je religioznost bila »neprikladna i neželjena«, nikada se nisam odrekao takvog svjetonazora, te sam prihvaćao narudžbe sa sakralnom tematikom usprkos tadašnjem duhu vremena, a koje je nasreću iza nas.

CKD: Je li glazba, kojoj ste se posvećivali u djetinjstvu, utjecala kasnije i na Vaše djelovanje kao umjetnika?

Poljan: Glazbeno obrazovanje sasvim se sigurno odrazilo i na mom kiparskom izrazu kroz stanoviti lirizam. U dubokom su mi pamćenju razgovori s profesorom Stjepanom Šulekom kod koga sam neko vrijeme učio svirati violinu, a koji je doista bio svestrano obrazovan umjetnik. Sjećam se jedne njegove primjedbe da ću se jednom svakako morati opredijeliti ili za glazbu ili za kiparstvo (što smatram komplimentom). No kiparstvo, kao kreativna i stvaralačka disciplina, prevagnulo je nad reproduktivnim izrazom

*Josip POLJAN,
»Bogorodica«, Odra
Snimio: Davorin Vučić*

glazbe, te moj odabir kiparstva nikada nije bio upitan.

CKD: Za vrijeme studija na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu bili ste učenik poznatih i priznatih kipara, kao npr. Frane Kršinića, Vanje Radauša i Antuna Augustinčića. U kojoj su mjeri ova velika imena hrvatske skulpture utjecala na vaš kiparski stvaralački izričaj?

Poljan: Za vrijeme studija najveći je utjecaj na mene imao profesor Frano Kršinić izuzetan pedagog i vrlo tolerantan prema studentima. Drugu i treću godinu studija bio sam u klasi profesora Radauša čiji sam značaj doista započeo uviđati tek kasnije tijekom svog kiparskog rada i time ga sve više cijenio. U **specijalki** nakon završene akademije bio sam kod profesora Augustinčića čiji je rad neupitan. Vjerujem da sam svoj likovni rad utemeljio na sve tri osobnosti svojih profesora, iako sam se oslobodio akademskih pravila i principa i, vjerujem, ostvario svoj osobni izraz.

CKD: U kakvoj su Vam uspomeni ostali profesori kolegija Povijesti umjetnosti na Akademiji likovnih umjetnosti, kao npr. Ljubo Babić, Zdenko Vojnović i Andro Vid Mihičić. A. V. Mihičića osobno sam poznao i s njime prijateljevao diveći se njegovoj enciklopedijskoj naobrazbi i svojevršnom kritičko-teološkom pristupu katoličkoj eklezijalnosti.

Poljan: Profesor Ljubo Babić koji mi je predavao u prvoj godini studija bio je ne samo povjesničar umjetnosti nego i vrstan slikar. Njegova predavanja uvijek su bila doživljaj koji se pamti, kao i njegove knjige koje je napisao. Profesor Zdenko Vojnović bio je izuzetno obrazovan i informirao nas je o mnogim pojavama u likovnoj umjetnosti. Profesor Vid Mihičić bio je bez sumnje vrlo obrazovan i svestran, iako na mene nije ostavio naročiti utjecaj.

CKD: Kao profesor na Školi primijenjene umjetnosti, te na Katedri za likovne umjetnosti Pedagoške akademije u Zagrebu likovno ste odgajali generacije mladih umjetnika u razdoblju

ateističko-komunističkoga političkog sustava. Kakvo je mjesto u Vašem nastavnom i pedagoškom djelovanju zauzimala sakralna ili crkvena umjetnost, odnosno umjetnost s religioznim ili kršćanskim sadržajem?

Poljan: Nakon završene Akademije likovnih umjetnosti, na savjet profesora Kršinića i na njegovu preporuku postao sam profesor na Školi primijenjene umjetnosti gdje je počelo moje pedagoško sazrijevanje, ali usporedno i sazrijevanje u kiparskom izrazu. Nakon Škole primijenjene umjetnosti bio sam sedamnaest godina profesor na Pedagoškoj akademiji, a nakon toga osamnaest godina na Likovnoj akademiji kao izvanredni, a zatim i redoviti profesor. Od 1985. do 1987. g. bio sam prodekan, a od 1987. do 1991. i dekan Akademije (ja sam prvi dekan koji nije bio član Saveza komunista (SK). U vrijeme moga dekanskog mandata izvršili smo adaptaciju majstorske radionice Antuna Augustinčića na Jabukovcu u Zagrebu i ostvarili prostor za studente od cca. 2000 m² i time omogućili rad čitavom nizu studenata i profesora kao svojevrsnu varijantu Akademije likovnih umjetnosti. Nakon umirovljenja tj. nakon 45 godina pedagoškog rada mogao sam se posvetiti isključivo kiparskom radu tako da je otada moj kiparski opus započeo rasti daleko većom brzinom.

CKD: Kada ste se opredijelili za sakralnu umjetnost i da li su Vaša mnogobrojna kiparska djela bila rezultat Vašeg kršćanskog svjetonazora ili su nastala putem tzv. »narudžbe korisnika sakralnih prostora«?

Poljan: Živeći u vremenu komunističkog jednogumlja religiozni svjetonazor bio je, ako ne zabranjen, a onda svakako nepoželjan. Tako su mnoga moja djela nastala u tom periodu stvarana u svojevrsnoj ilegali i nisu se mogla javno prezentirati. Sada kada je taj »mračni period« napokon iza nas mogu objaviti svoja djela sakralne tematike koja su do sada bila ili nepoznata ili zatajena. Moj prvi veći rad nakon stvaranja Hrvatske države je kip

Josip POLJAN, »Pad pod križem«, Snimio: Davorin Vujčić

*Josip POLJAN, Josip Radnik,
Buzin, Snimio: Davorin
Vučić*

bl. Alojzija Stepinca u Krašiću, zatim varijanta istoga kipa u Maloj Mlaci. To su prvi veliki radovi sakralne tematike koji su mogli biti javno prezentirani. Osim spomenika Anti Starčeviću u Zagrebu koji je podignut zaslugom Družbe »Braća hrvatskog zmaja«, moja su djela pretežno sakralne tematike. Jasno je da sakralnu tematiku može doživjeti samo čovjek koji je i sâm vjernik, iako po mom mišljenju »sakralne umjetnosti« nema – postoji samo umjetnost ili 'ne-umjetnost', a tematika može biti sakralna. To se dogodilo u mom slučaju. Narudžbe su stizale od strane Crkve. Uglavnom su to bile narudžbe sakralne tematike, iako sam neprestano njegovao izraz takve sakralne tematike i izvan narudžbi. Tako sakralnost u mom opusu nije samo rezultat narudžbi, nego i mojih unutarnjih pobuda i htijenja.

CKD: Za svakoga umjetnika njegova djela predstavljaju, metaforički rečeno, njegovu djecu. Roditelju je svako njegovo dijete najdraže. Koja su Vaša djela najuspjelija, a Vama najdraža?

Poljan: Govoriti o mojim najdražim djelima svakako je vrlo teško. Svako djelo je dio mene i meni podjednako drago. Želim istaknuti lik svetog Franje s pticama koji je postavljen u Zlatnom Cekinu kraj Slavonskog Broda. Izradio sam kip svetog Antuna Padovanskog ispred crkve u Čakovcu, a trenutačno je u fazi lijevanja kip svetog Franje s pticama koji će biti postavljen u klausturu franjevačkog samostana u Slavonskom Brodu. I dalje, unatoč navršene 81 godine života, još uvijek radim i mislim da to što i dalje mogu raditi kipove i izražavati se na likovnome planu osigurava moje življenje.

CKD: Smatrate li da je u hrvatskom jezičnom prostoru potreban jedan časopis profila CKD koji se bavi temama sakralne umjetnosti i kakav bi oblik on trebao imati. Smatrate li da u našem

kulturnome prostoru, koji se, nakon uspostavljanja neovisne Hrvatske otvorio demokratskim procesima, naši umjetnici, npr. arhitekti, kipari i slikari, još nisu svladali »kršćansku abecedu«, a koja im je bila uskraćena tijekom vladanja komunističkih vlastodržaca te je li im potrebno »doškoloвање« u onome što se danas podrazumijeva pod pojmom »sakralna i crkvena kulturna dobra«?

Poljan: U našem vremenu, kada je došlo vrijeme slobode, u svakome pogledu mislim da je jedan ovakav časopis dobro došao da bi pružio obavijesti o umjetnosti sakralne tematike. Ja sam po opredjeljenju figurativni kipar i smatram da se sakralna tematika mora i može izraziti u figurativnom obliku, iako to ne mora biti »akademski realizam«, već se može izraziti čak i apstraktnim načinom. Svaka prava umjetnost je sakralna, bez obzira koji je njezin umjetnički izraz. Žalosno je što kritika i mediji minoriziraju figurativni izraz i smatraju ga nečim staromodnim. Ne postoji umjetnost koju možete svrstavati u neke okove i kalupe jer to vodi u isključivost pa i tabuizaciju stanovitih likovnih izričaja. Vjerujem da časopis »Crkvena kulturna dobra« može uvelike poslužiti boljem upoznavanju umjetnika, naročito onih koji se bave sakralnom tematikom. Umjetnost je ipak izraz pojedine osobnosti i stil pojedinog umjetnika. Opasna je u svakom slučaju pomodnost i povodenje za 'izmima', što je nažalost u medijima vrlo prisutno. Kršćanska abeceda je pretpostavka za svako umjetničko djelo sakralne tematike, bilo u arhitekturi bilo u slikarstvu i kiparstvu, pa bi ovaj časopis mogao mnogo pridonijeti upoznavanju javnosti s ne samo recentnim imenima, nego i s našim velikim umjetnicima sakralne tematike, da spomenem samo neke: Ivo Dulčić, Zlatko Šulentić, Slavko Šohaj, Ksenija Kantoci, Dinko Šimunović, kao i mnogi drugi živeći i umrli umjetnici.

*Razgovor vodio:
dr. Juraj Kolarić*

Događanja

KRONOLOGIJA UREDA ZA KULTURNA DOBRA ZA 2006. GODINU

Kapela sv. Martina, u Vlaškoj ulici u Zagrebu

Dana 24. veljače 2006. godine Zagrebačka nadbiskupija službeno je preuzela kapelu sv. Martina u Vlaškoj 38 u Zagrebu. U ime Nadbiskupije kapelu su preuzeli preč. Ivan Hren, nadbiskupijski ekonom, i preč. Stjepan Večković, kancelar Nadbiskupije, a u ime Hrvatske salezijanske provincije o. Josip Stanić, ekonom provincije. O. Rudi Paloš nije bio u mogućnosti sudjelovati u primopredaji.

Kapela sv. Martina zajedno s podrumskim prostorijama namijenjena je potrebama Dijecezanskog muzeja, a prostorije u prizemlju dane su na korištenje upravi Caritas Zagrebačke nadbiskupije. Prvi kat namijenjen je osobama koje će opsluživati kapelu, dok je drugi kat namijenjen korištenju studentima (radi se o četiri uređena apartmana). Za vrijeme prijelaznog razdoblja pastoralnu brigu u kapeli preuzeli su ekonom i tajnik zagrebačkog nadbiskupa. Istoga dana u 18:00 sati u kapeli je slavljen prva misa u režiji Zagrebačke nadbiskupije.

Kapela sv. Martina u Vlaškoj 36, zajedno sa dosadašnjim pro-

storijama salezijanskog samostana, inače je zaštićeno kulturno dobro (Z-0671/Narodne novine, 63/03).

»Novija sakralna umjetnost«

U Galeriji »Klovićevi dvori« 28. veljače 2006. god. otvorena je izložba »Novija sakralna umjetnost«. Izloženo je više od 300 djela stotinjak autora, kojima se propituje kakve će tragove u sakralnoj umjetnosti ostaviti naše vrijeme. Autori izložbe su Željka Čorak za primijenjenu umjetnost, Tonko Maroević za slikarstvo, Ivan Oštrić za arhitekturu, Ive Šimat Banov za kiparstvo te Vesna Kusin, ravnateljica galerije.

Među slikama, crtežima, skulpturama, liturgijskim predmetima i arhitekturom nalaze se djela klasičnih majstora, od Dulčića, Ružića, Kovačića do umjetnika novih medija (Franke). Uz djela iz Hrvatske izložena su djela iz franjevačkih samostana i crkava BiH. U postav izložbe simbolično uvodi skulptura koja predstavlja brončane ruke sklopljene u molitvi, a završetak prati dionica ozvučena sa »sedam posljednjih riječi« na hebrejskom, hrvatskom i na još nekoliko jezika.

Javna rasprava pod nazivom »Umjetnički izričaj između slobode i odgovornosti«

U suradnji s Hrvatskom dominikanskom provincijom dana 1. ožujka 2006. održana je u Galeriji »Klovićevi dvori« VI. Pepelnica umjetnika – javna rasprava na temu »Umjetnički izričaj između slobode i odgovornosti«. U raspravi su sudjelovali, uz brojne posjetioce, gospodin Joško Marušić, karikaturist, gospodin Tonko Maroević, književni i likovni kritičar i gospodin Rene Medvešek, glumac i redatelj. Voditelji susreta bili su gospođa Vesna Kusin i Frano Prcela, OP.

Izložba »Sigismundus, rex et imperator«.

Budimpešta, Szépművészeti Múzeum, 18. III. - 18. VI. 2006.;

Luxemburg, Musée national d'histoire et d'art) 13. VII. - 15. X. 2006.

*Bogorodica s djetetom u naručju
(dat. 1420.g.). Trški Vrh, župa svetog
Nikole biskupaw u Krapini*

Izložba »Sigismundus, rex et imperator«, predstavljena europskoj javnosti u Luxemburgu i Budimpešti tijekom 2006. godine, obuhvatila je razdoblje vladavine mađarskoga kralja i njemačko-rimskog cara Sigismunda Luxemburškog (1387.-1437.) i time dobila internacionalni karakter te sudjelovanje niza različitih država ovoga podneblja u ostvarenju izložbe. Radi se o državama koje dijele povijest i vjeru, a o čemu najbolje govore brojni eksponati. Zagrebačka nadbiskupija time je također dobila priliku izložiti veći broj izložbenih primjeraka. Na izložbi su bile izložene dvije skulpture župa Zagrebačke nadbiskupije: Bogorodica s djetetom u naručju, skulptura datirana iz 1420. vlasništvo Crkve Majke Božje Jeruzalemske u Trškom Vrh, Župa Svetog Nikole u Krapini, te skulptura Svetog Marka datirana između 1390. i 1400., vlasništvo Župe Svetog Marka Evanđelista u Zagrebu. Osim ovih dviju skulptura, na izložbi su izloženi brojni izložci iz Riznice Zagrebačke katedrale te Knjižnice Metropolitane Zagrebačke nadbiskupije. Na izložbi su predstavljeni također eksponati gradova i drugih biskupija Republike Hrvatske te Bosne i Hercegovine.

Drugi Kongres hrvatskih povjesničara umjetnosti

Institut za povijest umjetnosti i Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske organizirali su u travnju 2006. godine Drugi kongres hrvatskih povjesničara umjetnosti na temu »Između tranzicije i globaliza-

*Sveti Marko
(dat. 1390.-1400.).
Zagreb, crkva
svetog Marka
evanđelista*

cije – hrvatska povijest umjetnosti u suvremenom društvu».

Među predavačima bio je i dr. Juraj Kolarić koji je održao predavanje na temu »Hrvatska sakralna baština u suvremenom svijetu globalizacije«. U pripremi je i publikacija zbornika radova.

Projekt »Hvala nobelovcima«

U sklopu projekta *Klub dekana* dana 24. svibnja dvojica dobitnika Nobelove nagrade, Dudley Herschbach sa Sveučilišta Harvard i Klaus von Klitzing s Max-Planck-Institute for Solid State Physics u Stuttgartu u pratnji svojih supruge posjetili su zagrebačku katedralu, a u sklopu posjeta Hrvatskoj kojeg je organizirala predsjednica Kluba dekana dr. Vjera Krstelj te

članovi dr. Juraj Kolarić s Katoličkoga bogoslovnog fakulteta i dr. Stipe Botica s Filozofskog fakulteta. Pritom ih je prigodno pozdravio rektor katedrale, mons. dr. Juraj Batelja, a fundus Riznice zagrebačke katedrale predstavila im je s. Lina Plukavec. Uz posjet zagrebačkoj katedrali, nobelovci su posjetili i Vladu Republike Hrvatske, Hrvatsku akademiju znanosti i umjetnosti. U Akademiji su ih primili potpredsjednica HAZU-a Alica Wertheimer-Baletić te akademici Stjepan Jecić i Slavko Matić. Nobelovcima je tom prigodom još jednom izražena zahvalnost za sve što su učinili potpisivanjem Apela nobelovaca za mir u Hrvatskoj pokrenutog 1991. god. a koje je potpisalo 127 nobelovaca. Prvi program Radio Zagreba prenio je 2. lipnja vijest o posjetu nobelovaca Zagrebu i Dubrovniku u emisiji »Kultura natašte«.

Giovanni Lajolo u Zagrebu

U utorak 6. lipnja 2006. godine zagrebačku katedralu i Spomen-zbirku Blaženog Alojzija Stepinca posjetio je nadbiskup Giovanni Lajolo, tajnik za odnose s državama u Državnom tajništvu Svete Stolice, a u sklopu službenoga posjeta Republici Hrvatskoj. Organiziran na poziv Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija, posjet nadbiskupa Lajola obuhvatio je i posjet Hrvatskom nacionalnom marijanskom svetištu Marija Bistrica, Vukovaru, Osijeku i Đakovu, a u Zagrebu, uz susrete s ministricom vanjskih poslova i europskih integracija Kolindom Grabar-Kitarović, predsjednikom

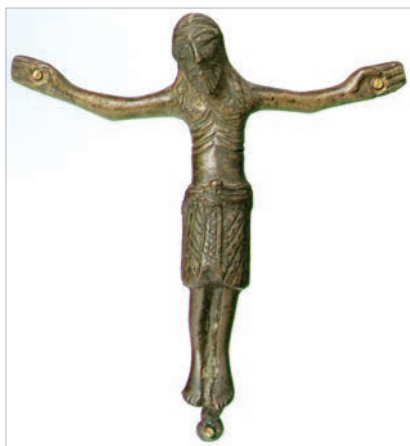
Vlade RH Ivom Sanaderom te s predsjednikom RH Stjepanom Mešićem, posjetio je HAZU, Modernu galeriju i Arheološki muzej. Dojmovi i stavovi nadbiskupa Lajola našoj javnosti priopćeni su između ostalog i u razgovoru Glasa Koncila. (vidi: Glas Koncila, 26 (1670) od 25. 06. 2006; Vjesnik od 7. 06. 06.)

Izložba »Pet stoljeća hrvatske povijesti«, Galerija »Klovićevi dvori«

Galerija »Klovićevi dvori« predstavila je ove jeseni hrvatskoj i široj javnosti izložbu pod nazivom »Prvih pet stoljeća hrvatske umjetnosti« koja je u prostorijama Galerije bila otvorena od 19. rujna do 26. studenoga 2006. godine. Autor izložbe Nikola Jakšić uz likovni postav Biserke Rauter Plančić pred-

Venecija i Zadar, Relikvijari ruku Bl. Ivana Trogirskoga (XIII. i XIV. st.). Trogir, Riznica katedrale sv. Lovre.

Ljevaonica u sjevernoj Hrvatskoj, Raspelo iz Martinšćine (XI. st.). Zagreb, Riznica Zagrebačke katedrale, inv. br. 181.

stavili su publici bogatstvo umjetničkoga blaga s područja cijele Hrvatske. Cijeli niz dragocjenosti koje svjedoče o našoj najstarijoj povijesti predstavljene su po prvi put na jednom mjestu te ih je tako moguće međusobno uspoređivati i pratiti najrazličitije stilske i sadržajne značajke pojedinih dijelova Hrvatske.

Ekspoziti prikazuju specifičnost filigranskih ukrasa relikvijara jadranskog zlatarstva (Dalmacija ili Venecija, relikvijari ruku blaženog Ivana Trogirskog, XIII. i XIV. st.), pripada stilu dubrovačkog ili kotorskog zlatarstva sa specifičnim oblicima Pantokratora bizantskih crta (relikvijar svetoga Tripuna, XIII. st.). Korištena je tehnika iskucavanja i graviranja, primjer rada zlatara u Lombardiji (Relikvijar u obliku burse za lopaticu svetog Asela (Anselma) iz Nina, prva desetljeća IX. st; popravci XIII./XIV.st.), te karolinškog zlatarstva (relikvijar nepoznatog sveca iz VIII./IX. st.).

Majstor Grgurova pacifikala, Relikvijar-kovčežić nepoznatog sveca (kraj XIII. st.). Nin, Riznica župne crkve sv. Asela

Zagrebačka nadbiskupija sudjelovala je u ostvarenju ove izložbe posudbom triju primjeraka iz Riznice Zagrebačke katedrale:

1. *Bjelokosni plenarij* koji se sastoji od četiri bjelokosne rezbarene pločice izrađene u Lotarinškoj radionici u drugoj polovici XI. stoljeća, a uokvirene u XVII. stoljeću (Riznica Zagrebačke katedrale, inv. br. 22).
2. *Ladislavov plašt* prerađen u misnicu iz XI. stoljeća (Riznica Zagrebačke katedrale, inv. br. T 1)
3. *Rapelo*, XI. st., ljevaonice u sjevernoj Hrvatskoj, u vlasništvu župne crkve Svetog Martina u Martinšćini (župa sveta Ana, Lobar). (Pohranjeno u

Mediterransko zlatarstvo, Ženski nakit iz Trilja (IX. st.). Split, Arheološki muzej.

Riznici Zagrebačke katedrale, Inv. br. 181).

Metropolitanska knjižnica Zagrebačke nadbiskupije posudila je sljedeće eksponate:

4. *Evangelistar* nastao krajem XI. stoljeća u normanskom skriptoriju, vjerojatno u Rouenu, a s današnjim uvezom iz XIX. st. (MR 153).
5. *Pasional* iz druge polovine – kasno XI. stoljeće s uvezom iz XVII. stoljeća (MR 164).
6. Rukopis s izvatcima iz moralnih spisa pape Grgura (*Exceptio-nex moralium Gregorii Papae*), XII. st, današnji uvez iz XVII.-XVIII. st. (MR 138).

Sudjelovanje u radio-emisiji Radio Mrežnice »Međureligijski dijalog«

U emisiji »Međureligijski dijalog« Radio Mrežnice u srijedu, 4. listopada u 18:00 sati u razgovoru je sudjelovao dr. sc. Juraj Kolarić i glavni zagrebački imam Aziz ef. Alili. Autorica emisije bila je Ariana Kekić, a emisija je imala za povod tada aktualno pitanje odnosa između Rimokatoličke crkve i Islamske vjerske zajednice, odnosno reakcijom muslimana na predavanje pape Benedikta XVI. u Regensburgu.

Izložba »Opatovina. Tragovi povijesti izgubljene u sadašnjosti. Rezultati arheoloških iskopavanja pred crkvom sv. Franje 2002. godine«.

Arheološki muzej u Zagrebu

Arheološki muzej u Zagrebu 4. listopada 2006. god. predstavio

je javnosti izložbu pod nazivom »Opatovina. Tragovi povijesti izgubljene u sadašnjosti. Rezultati arheoloških iskopavanja pred crkvom sv. Franje 2002. godine«. Autor izložbe je dr. sc. Željko Demo, a prostorna koncepcija i likovno oblikovanje rad su gosp. Marija Beusana.

Izložba »Jakov Bizjak – kipar i pozlatar« – Muzeji Hrvatskog zagorja, Muzej seljačkih buna – Galerija dvorca Oršić, Gornja Stubica

Muzeji Hrvatskog zagorja – Muzej seljačkih buna iz Gornje Stubice predstavio je izložbu »Jakov Bizjak – kipar i pozlatar« u nizu serije izložbi posvećenih crkvenoj umjetnosti Hrvatskog zagorja. Izložba je otvorena 12. listopada 2006. godine, a autorica izložbe je dr. sc. Irena Kraševac, znanstvenica Instituta za povijest umjetnosti. Izložba je predstavila rad Jakova Bizjaka, majstora koji je djelovao u drugoj polovici XIX. stoljeća i radio na opremanju crkvi i kapela sjeverozapadne Hrvatske. Iako su njegovi suvremenici nerijetko pisali pohvalne članke o njegovom radu, današnjoj publici majstor Bizjak ostao je gotovo nepoznat. Izloženo je tridesetak originalnih djela autora koja, osim majstorstva zanata Jakova Bizjaka, pokazuju i duh vremena u kojem je živo.

ICOR – međunarodno savjetovanje o konzervatorsko-restauratorskoj djelatnosti

Hrvatski restauratorski zavod, Ministarstvo kulture Republike

Hrvatske, UNESCO Office in Venice – BRESCE, Hrvatski restauratorski zavod i ICOMOS Hrvatski nacionalni odbor organizirali su u Ludbregu u prostorijama Restauratorskog centra od 18. do 21. listopada 2006. godine Međunarodno savjetovanje o konzervatorsko-restauratorskoj djelatnosti. Nakon svečanog otvorenja 18. listopada, tijekom tri dana održana su predavanja podijeljena u tri tematske cjeline: Organizacija konzervatorsko-restauratorske djelatnosti (19. 10. 06.), Obrazovanje i stručno usavršavanje u konzervatorsko-restauratorskoj djelatnosti (20. 10. 06.) i Razvoj i uloga konzervatorsko-restauratorske djelatnosti u kulturnom i gospodarskom razvoju (21. 10. 06.). Uz brojne predavače iz cijelog svijeta sudionici su u nizu predavanja imali priliku razmijeniti brojna iskustva i metode rada koje su očitovale brojne temeljne razlike u pristupu problemima, no istodobno i pozitivne rezultate. Pritom je u organizaciji restauratorskih i konzervatorskih radova predstavljen primjer decentralizacije i danog povjerenja malim restauratorima dok država tek u određenoj mjeri kontolira kvalitetu rada i postavlja kriterije, primjer koji je donijela Austrija. Ujedno su iznijeta iskustva i pozitivni rezultati korištenja marketinga, koji može uz minimum investicija donijeti velike prihode – primjer za ilustraciju je iznajmljivanje na jedno poslijepodne dvorca Schönbrunn poduzeću za proizvodnju kamiona kako bi izradili fotografije za reklamni materi-

Skriptorij benediktinskog samostana sv. Ivana Krstitelja u Trogiru i splitski zlatar (?), Korice Trogirskog epistolara (druga polovica XII. st.). Trogir; Kaptolski arhiv (izložen u Riznici katedrale sv. Lovre)

jal na čemu je zarađena povećava svota novca. U ime Ureda za crkvenu kulturna dobra Zagrebačke nadbiskupije na simpoziju je sudjelovala tajnica Ureda Valerija Macan, mr. sc. a u ime Odbora za obnovu Zagrebačke katedrale mons. Vladimir Stanković.

Nagrađena Ekumenska trilogija

Josip Juraj Strossmayer – dodjela nagrade za najuspješnije znanstveno djelo na hrvatskom jeziku na području humanističkih znanosti Izdavačkoj kući »Prometej«, Zagreb za djelo prof. dr. sc. Jurja Kolarića, Ekumenska trilogija.

Zagrebački velesajam, osnivač stalne godišnje nagrade »Josip

Juraj Strossmayer« i Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, pokrovitelj nagrade, dodjeljuju ovu nagradu radi poticanja znanstvenog stvaralaštva na području društvenih, humanističkih, medicinskih, prirodnih, tehničkih i informacijskih znanosti, kao i za izdavački pothvat godine. Među autorima i objavljenim djelima u 2005. godini kojima je dodijeljena nagrada »Josip Juraj Strossmayer« povelju za najuspješniji izdavački pothvat u kategoriji humanističkih znanosti dobila je izdavačka kuća »Prometej«, Zagreb, za djelo prof. dr. sc. Jurja Kolarića Ekumenska trilogija. Nagrade su svečano uručene u petak, 3. studenoga 2006. u Preporodnoj dvorani Narodnog doma Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu.

Proslava 40. obljetnice misništva dr. Jurja Kolarića

Prof. dr. Juraj Kolarić proslavio je 12. studenoga 2006. godine u Donjem Hrašćanu u rodnome Međimurju 40. obljetnicu misništva, a proslavi su nazočili brojni uglednici, svećenici i prijatelji. Među uzvanicima bili su ministar kulture Republike Hrvatske Božo Biškupić, predsjednik Skupštine Međimurske županije Vladimir Ivković, načelnik općine Donji Kraljevec Mladen Čonka, general Martin Špegelj, domaći župnik Darko Kelemenčić, predstavnici crkvenih vlasti Zagrebačke i Varaždinske biskupije, te brojni mještani i prijatelji. U misnom slavlju koncelebrirali su: Blaž Horvat, župnik u

Koprivnici, o. Lujo Jeđud OP, dr. Tonči Trstenjak DI koji je održao i prigodnu propovijed, te domaći župnik Darko Kelemenčić.

Slavlje je bilo popraćeno bogatim kulturnim zbivanjima među kojima je posebno značajno otkrivanje kipa »Sveti Juraj ubija zmaja« autora Petra Kolarića iz Ždala koji je svečano postavljen na imanju zvanom *Bohnecov grunt* vlasnika dr. Kolarića gdje je postavljena »drvena hiža« i na kojem se planira izgradnja zavičajne zbirke. Kip je svečano otkrio ministar kulture Božo Biškupić i time otvorio početak radova na zavičajnoj zbirci *Museum ethnographicum Muro/Dravanum Hrašćan Inferior* te izrazio potporu osnivanju ovog etnografskog zavičajnog muzeja koji će između ostalog u zbirci »Od zipke do groba« prikazivati i život običnih ljudi na selu, koji sve više pada u zaborav.

Zatim je predstavljena monografija »Međimurje moje« koju je uredio dr. Danijel Režek, a izdana je uz pomoć Zavičajnog društva Međimuraca u Zagrebu. Knjigu je predstavio počasni predsjednik Zavičajnog društva »Međimurje« u Zagrebu dr. Danijel Režek, ujedno i urednik spomenice, a prigodnim riječima prisutnima su se obratili i predsjednik Županijske skupštine Vladimir Ivković i predsjednik općine Donji Kraljevec Mladen Čonka. Knjiga u svom prvom dijelu »Međimurje moje« predstavlja život i rad dr. sc. Jurja Kolarića, dok u drugom dijelu »Međimurje u glazbi Ljube Kuntarića« donosi skladbe mo. Ljube Kuntarića prigodom 80. obljetnice njegova života. Na kraju,

iako ne manje vrijedno, prikazano je Zavičajno društvo »Međimurje« u Zagrebu i njegova djelatnost, te ukratko prikazan jedan od istaknutih članova društva »Međimurje«, dr. Danijel Režek u povodu proslave 70. obljetnice života.

Događanje su javnosti prenijeli *Glas Koncila* u 48. broju od 26. studenoga 2006. godine, str. 24., te *Međimurske novine* od 21. studenoga 2006. godine, str. 13.

Najava projekta »Urbanističko-arhitektonskog natječaja za uređenje Kaptola« u koji su uvrštena tri kapitalna objekta za kulturna dobra Zagrebačke nadbiskupije

Gradski zavod za prostorno uređenje zatražio je u ožujku 2006. godine suradnju od strane Zagrebačke nadbiskupije u izradi Urbanističko-arhitektonskog natječaja za uređenje Kaptola. Za predstavnika Nadbiskupije u Ocjenjivačkom sudu za izradu Programa javnog natječaja imenovan je prof. dr. sc. Juraj Kolarić, predstojnik Ureda i ravnatelj Dijecezanskog muzeja.

Zagrebačka nadbiskupija zatražila je da se u predviđeni Program natječaja uključi i optimalni smještaj triju kapitalnih objekata kulturne baštine Zagrebačke nadbiskupije: Riznica zagrebačke katedrale, Dijecezanski muzej s pripadajućim zbirkama i Metropolitanskom galerijom mons. Đure Kokše, te Nadbiskupijski arhiv (NAZ) i Arhiv Prvostolnoga kaptola zagrebačkog (KAZ).

Temeljem objave u Novom listu od 13. studenoga 2006. godine ovaj je program bio i javno obznanjen. Očekuje se objavljivanje javnog natječaja koji bi trebao biti međunarodni s obzirom na povijesnu, kulturnu, crkvenu i nacionalnu važnost Kaptola u hrvatskoj povijesti.

Pod naslovom »Kaptol ponovno postaje crkveni grad« riječki Novi list od 13. XI. 2006. (13.st.) osvrnuo se na ovaj natječaj.

Koncert »18. Božić u Ciboni«

Na tiskovnoj konferenciji održanoj 14. studenoga 2006. godine u Kuli kraj Zagrebačke katedrale najavljeno je kako će prihod od koncerta »18. Božić u Ciboni« održanog 26. prosinca u Košarkaškom centru »Dražen Petrović« u Zagrebu biti uloženi u obnovu katedrale.

Glavni pokrovitelji koncerta bili su Industrija nafte INA d.d., a organizatori Košarkaški klub »Cibona«, Glas Koncila, Zagrebačka nadbiskupija, HRT i Poglavarstvo grada Zagreba. Ovaj prihod je još jedan prilog akciji »Obnovimo lijepu našu Stepinčevu katedralu« u organizaciji Domagoja Cerovca. (Vidi: Glas Koncila, 52-53, 25. XII. 2006, 21.)

Vrijedna monografija

Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije »Tkalčić« u biblioteci »Radovi« izdalo je u studenome 2006. godine knjigu dr. Stjepana Razuma *Dr. Stjepan Kožul*. Ova biografija na četristotinjak stranica donosi život i djelo kanonika Prvostolnoga kaptola

zagrebačkog i dugogodišnjega tajnika Zagrebačke nadbiskupije, a koje je Društvo izdalo u čast svoga prvoga predsjednika, koju dužnost još uvijek obavlja.

Knjiga u prvome dijelu donosi prikaz života i djelovanja dr. Stjepana Kožula od njegova djetinjstva, školovanja do svećeničkoga djelovanja. U posljednjem dijelu knjige predstavljene su monografije i članci dr. Kožula (956 naslova), kao i brojni članci i knjige koji govore o njegovoj osobi objelodanjeni od 1971. do 2006. godine. Prigodno slovo u knjizi napisao je prof. dr. Juraj Kolarić, a ocjenu rukopisa dr. sc. Zlatko Matijević.

»Vjersko obzorje u kratkim crtama«

U Biblioteci »Zavičajni pisci« Ogranka Matice hrvatske Novska izdana je knjiga »Vjersko obzorje u kratkim crtama« autora Luke Žiljara (1867. – 1936.), a koja je objelodanjena tek dugo godina nakon autorove smrti. Luka Žiljar bio je svećenik, župnik u Novskoj, koji je u doba rađanja ekumenske teologije u Hrvatskoj pisao doduše kontroverzno i polemički, ali koji je, kako to ističe pisac opširnoga pogovora knjige, dr. Juraj Kolarić, »u jednome povijesnom i vjerskom previranju koje je na hrvatskom i svjetskom zemljovidu bilo označeno nastupom raznih protuvjerskih pokreta heterodoksnih kršćanskih zajednica, uočio potrebu da za svoje suvremenike iznese razloge svoga vjerovanja u Katoličku Crkvu.« Prof. dr. Juraj Kolarić zaključuje da »Vjersko obzorje možemo nazvati prvom hr-

Obnovljeni portal zagrebačke katedrale

vatskom pučkom enciklopedijom religija i heterodoksnih kršćanskih zajednica«. Knjigu je priredio gospodin Željko Voborski.

Izložba »Sve zagrebačke crkve«

U prostorijama Knjižnice Vladimira Nazora u Španskom-Jug u Zagrebu otvorena je u četvrtak 7. prosinca 2006. godine izložba pod nazivom »Sve zagrebačke crkve« autora Mirka Šalamona. Izloženo je 88 akvarela s motivima crkava i kapelica s područja grada Zagreba i njegove okolice

nastalih u razdoblju od posljednje dvije i pol godine.

(Vidi: Glas Koncila 52-53, 25. XII. 2006, 32.)

Izložba »Deus caritas est«

U prostorijama Galerije »Likum« otvorena je 11. prosinca 2006.g. izložba keramoskulpture sestre Pije – Kate Mare Pađen »Deus caritas est«. Izložba je prigodno otvorena u vrijeme iščekivanja dolaska Božića, te je stoga i rođenje Krista u jaslicama glavna tema izložbe.

(Vidi: Glas Koncila 52-53, 25. XII. 2006, 30.)

Blagoslov portala Zagrebačke katedrale

U četvrtak, 14. prosinca 2006. godine, nadbiskup zagrebački kardinal Josip Bozanić blagoslovio je obnovljeni portal zagrebačke katedrale čime je obilježeno otkrivanje cijeloga pročelja katedrale javnosti i to nakon dugogodišnjih restauratorskih radova iza skela katedrale. Istoga je dana održana i konferencija za tisak na kojoj je novinarima predstavljen završetak jednoga dijela radova na katedrali, koji se i dalje nastavlja. Posjetitelji zagrebačke katedrale mogu sada vidjeti pravo lice katedrale, obzirom da je pročelje bilo prekriveno skelama više od dvadesetak godina.

Svečanosti blagoslova portala, liturgiji Svjetla, te molitvi svečane večernje, koju je predvodio nadbiskup zagrebački, prisustvovali su uz mnoštvo vjernika apostolski nuncij u RH, nadbiskup Francisco Javier Lozano, pomoćni biskup

zagrebački mons. Josip Mrzljak, kanonici, prebendari i bogoslovi.

Izložba »Portreti kardinala Franje Kuharića u suvremenom hrvatskom slikarstvu«

U Galeriji župe sv. Petra u Zagrebu otvorena je 14. prosinca izložba »Portreti kardinala Franje Kuharića u suvremenom hrvatskom slikarstvu«, a u organizaciji Hrvatske dijaspore. Izložbu je otvorio mons. Josip Mrzljak, pomoćni biskup zagrebački, a postav izložbe rad je gospodina Ivice Jurjevića. Izloženi su radovi osamnaestorice umjetnika: Vladimira Blažanovića, Zorice Turkelj, Fadila Vejzovića, Terezije Lončarević, Damira Mataušića, Zdenke Pozaić, Trpimira Pozaića,

Blaženke Počuča, Ane Guberina, Stjepana Đurića Pište, Tatjane Malešević, Jasne Mišković, Sanje Tišljarić, Branimira Dorotića, Mislava Dorotića, Martina Šoša, Mate Jerkovića, te Mile Blaževića.

(Vidi: Glas Koncila, 52-53, 25. XII. 2006, 19.)

Izložba »Vladimir Kirin – retrospektiva«

Galerija »Klovićevi dvori« otvorila je 19. prosinca 2006. godine retrospektivnu izložbu hrvatskog autora Vladimira Kirina ostvarenu u suradnji s kćerima pokojnog autora. Posudbom slike »Stara Zagrebačka katedrala« u ovoj izložbi sudjelovao je i Dijecezanski muzej Zagrebačke nadbiskupije.

Izložba »Strijeljani Krist«

Povodom 15. obljetnice sjećanja na žrtve Vukovara u Kuli Nebojan kraj zagrebačke katedrale 22. prosinca 2006. svečano je otvorena izložba »Strijeljani Krist« autora Zvonimira Atletića, a u organizaciji Glasa Koncila i Ureda za crkvena kulturna dobra. Izložbu je otvorio kardinal Josip Bozanić, nadbiskup zagrebački, a otvorenju su prisustvovali pomoćni biskup zagrebački mons. Josip Mrzljak, te brojni uglednici iz kulturnog i crkvenog života. Ističući povijesnu vrijednost postavljanja ovakve izložbe, nadbiskup je rekao kako bi ovakva vrsta sjećanja bila potrebna u svakoj od obnovljenih crkvi da se ne zaboravi njena povijest. Niti jedna on tih župnih crkava ne bi smjela zaboraviti taj dio svoje povijesti. Na ovaj način povezuju

Lotarinška radionica (Trier), Bjelokostni plenarij (Druga polovica/kraj XI. st.; okvir XVII. st.; lijevi donji medalljon moderne izrade). Zagreb, Riznica zagrebačke katedrale, inv. br. 22.

Strijeljani Krist iz župe Stari Farkašić. Zagreb, Dijecezanski muzej DM 2380

se kultura i umjetnost s poviješću jednog naroda, jedne Crkve i svih njenih crkava – građevina.

Uime Glasa Koncila prisutnima se obratio preč. Nedjeljko Pintarić i predstavio rad gospodina Zvonimira Atletića kojemu je ovo jedna u nizu izložbi crkvene tematike. Izložene fotografije predstavljaju jedan manji dio bogatog opusa ovog sadržaja, jer su razorene i oštećene crkve u Domovinskom ratu i crkve općenito jedna od omiljenih tema autora Zvonimira Atletića.

Uime Ureda za crkvena kulturna dobra prisutnima se obratio dr. Juraj Kolarić koji je predstavio dosada izašla tri broja časopisa *Crkvena kulturna dobra*, te prigodno objavljen separat članka sestre Line Plukavec »Razoreni i teško oštećeni crkveni objekti Zagrebačke nadbiskupije u srpskoj agresiji na Hrvatsku 1991. – 1995.«. Članak je objavljen u godišnjaku *Crkvena kulturna dobra. Analecta*, 3 (2005), str. 65-85. kojega uređuje dr. Kolarić. Članak je, uz izložbeni katalog, postao i vodič kroz izložbu.

(Vidi: Glas Koncila, 17. I. 2007, 3.)

Događanja u Riječkoj nadbiskupiji

(priloge za ovu rubriku obradili su **Helena Anušić** i **Danijel Delonga**)

Knjiga Vesne Bauer Munić, vrijedan doprinos povijesti sakralne arhitekture na području istočne Istre

Knjiga dr. sc. Vesne Bauer Munić »Sakralna arhitektura istočno-istarskih komuna od 12. do 18. stoljeća – prilog spomeničkoj topografiji« objavljena u nizu »Scientia et Artes« zagrebačkog izdavača »ALFA« predstavljena je 15. ožujka 2006. u Sveučilišnoj knjižnici Rijeka.

Autorica je istaknula kako je sam odabir teme i područja bio određen njezinim prvi susretom

s Istrom, istarskom kulturom i arhitekturom, još u studentskim danima. »Pokušala sam pokazati da ovdje već stoljećima postojimo i s ponosom stvaramo kulturu Hrvatske i Europe. Naš duh, kultura i vjera nisu ništa manje vrijedni, jer ljudska povijest je povijest malih ljudi koji kamen po kamen stvaraju veliki mozaik kulture i povijesti.« Prisjetila se iscrpnih istraživanja i mnogih odricanja u pripremi ove knjige koja je nastala na temelju doktorske disertacije. Zahvalila je mentorima i svima koji su je podržali, a posebnu je zahvalnost uputila prisutnom nadbiskupu Ivanu Devčiću te blagopokojnom Antonu Tamarutu koji su pomogli u istraživanjima župnih arhiva.

Akademik Franjo Šanjek istaknuo je da je ova monografija prvi cjeloviti prikaz sakralnoga graditeljstva na području istočne Istre, ili Liburnije, prema starom nazivu. Knjiga je tehnički izvrsno opremljena pa će pobuditi zanimanje šire publike, ne samo stručnjaka.

Istočna Istra u zemljopisnom smislu izdvojena je od ostaloga dijela Istre zbog planinskog masiva Ćićarije i Učke i oduvijek je više bila povezana s kontinentom, što je u povijesnim okolnostima značilo s Hrvatskom. Autorica je ukazala na niz zajedničkih elemenata crkvenoga graditeljstva s ostalim dijelovima istarskoga poluotoka, koji su bili pod utjecajem mediteranske i srednjoeuropske arhitekture.

Riječka katedrala sv. Vida

»Ovaj je prostor bio pod stalnim udarom stranih moćnika. Jedina konstanta bila je vjera i pripadnost hrvatskom narodu«, rekao je na predstavljanju knjige akademik Petar Strčić. Naglasio je vrijednosti i značenje kulturnoga blaga Istre iako ono nije raskošno. »Glagoljaška baština i arhitektura nisu komplicirane i bogate, ali to ne umanjuje njihovu vrijednost. Ova knjiga u raskošnom grafičkom izdanju ne govori o raskošnim građevinama nego o djelima pučkih majstora. Upravo zbog toga ovo je djelo od izrazitog znanstvenog značenja.«

Proslavljen Dan Teologije u Rijeci

U okviru proslave Dana Teologije u Rijeci 9. prosinca 2006. održan je znanstveni simpozij na temu »Religiozna fizionomija obitelji u Rijeci nakon Drugog svjetskog rata«.

Izražavajući zadovoljstvo odabranom temom i njenom aktualnošću, nadbiskup Devčić upozorio je kako se obitelji danas ne poklanja dovoljna pozornost. Predstojnik Teologije u Rijeci, dr. Milan Šimunović objasnio je kako simpozij želi podsjetiti na političke, povijesne, kulturološke i crkvene mijene koje su utjecale na sliku suvremene obitelji, a time i novu pastoralnu metodologiju rada za obitelj i s obiteljima.

Upravo o prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, kao i o problemima inkulturacije vjere i uvjetovanosti rada s obiteljima u Rijeci govorio je dr. M. Šimunović na ovom simpoziju. Riječku religioznost

poslije Drugog svjetskog rata, dr. Šimunović nazvao je prigušenom religioznošću. Razlog tome leži u činjenici da se nacionalni identitet, katolički obojen, nije mogao u potpunosti održati u šarolikosti strukture stanovništva. Situaciju su spašavale redovničke zajednice gdje su se okupljale obitelji.

Simpozij je ponudio studiozan presjek političkih promjena u Rijeci koje su se odrazile na sveukupnu sliku stanovništva. Među brojnim izlaganjima renomiranih stručnjaka na ovom simpoziju izdvajamo ono dr. Zdenka Tenšeka, dekana KBF-a u Zagrebu, o Škrivanićevim naporima oko obnove crkvenog i vjerskog života u Rijeci. Fra Bernardin Škrivanić početkom dvadesetih godina prošloga stoljeća utkao je čvrste temelje obnove obitelji, te nacionalnog i kulturnog identiteta u ovome podneblju.

»Rijeka je u to vrijeme bila na udaru Austro-Ugarske i Italije i Škrivanić je nastojao očuvati nacionalni identitet, ali i osnažiti ga«, rekao je predavač podsjetivši kako je upravo Škrivanić osnovao nakladničku kuću »Dobra štampa« i tiskaru »Mirjam«, jer je znao da se hrvatski narod kulturom mogao boriti protiv neznanja. Treba napomenuti kako je Škrivanić pokrenuo teološki studij i prvi katolički politički dnevnik, »Riječke novine«, koje su bile 'trn u peti' službenoj politici, osobito Mađarima, naglasio je dr. Tenšek.

Iako se simpozij više bavio prošlošću, u izlaganjima je bilo osvrta i na sadašnju situaciju obiteljskoga pastoralala. Nadbiskup Ivan Devčić izrazio je stoga žaljenje što pred-

stavnici Ureda za obitelj Riječke nadbiskupije nisu dobili priliku iznijeti opširan program obiteljskoga pastorala u posljednjih pet godina. Ured za obitelj nizom programa osmišljava obiteljske susrete edukacije i stručne pomoći obiteljima te pripreme za brak budućih supružnika.

»Rijeka je u mnogočemu slična drugim velikim gradovima u Hrvatskoj koji su nakon II. svjetskog rata također zabilježili veliki porast stanovništva, a Crkva u Rijeci je, kao i drugdje, činila ono što je u danim okolnostima bilo moguće za prihvrat doseljenih obitelji«, zaključio je nadbiskup.

Simpozij o arheološkim lokalitetima na otoku Krku (Rijeka 16. III. 2006.)

Prostor dvorane »Transadrije« u Rijeci bio je pretijesan da primi sve zainteresirane za skup na kojemu su prezentirani arheološki nalazi na lokalitetima crkava sv. Nikole i sv. Marka u prostoru od tri kilometra i to između Jurandvora i Baške na otoku Krku. Skup je u četvrtak, 16. ožujka 2006., organizirala Primorsko-goranska županija, Županijski zavod za održivi razvoj i prostorno planiranje i Općina Baška, a odazvao mu se i krčki biskup Valter Župan.

»Ovi nalazi svjedoče o postojanju kršćanske zajednice, a otkriveni su 1970. u vinogradu obitelji Čubranić«, istaknuo je arheolog Ranko Starac dodavši kako se skupom želi senzibilizirati javnost o vrijednostima nalaza ne bi li ih se slučajno uništilo zbog neznanja. Mišljenje je arheologa kako

bi iste nalaze trebalo revitalizirati i iskoristiti u turističke svrhe, jer je riječ o vrijednim otkrićima u krugu od oko stotinu metara zračne linije, a koja su nedovoljno poznata javnosti.

Bazilika svetog Nikole

Naime, ranokršćanska bazilika Svetog Nikole nalazi se u polju između Jurandvora i Baške, u podnožju prostranog antičko-kasnoantičkog lokaliteta Mire, u klaustu obilježene dvojbenim titulom svetog Nikole. Ova trobrodna bazilika, dužine 28 metara, širine 13,90 m, ravnog je začelnog zida s upisanom polukružnom apsidom. U središtu je obnovljeni zdenac, a po tlu razasuti ulomci podnog morta i bijele mozaične kockice. Tijekom istraživanja otkrivena je i pomoćna prostorija s očuvanim podnim mozaikom dimenzija 3,30x3,10 m, načinjenih od bijelih i crnih resera. U središtu podne plohe u pravokutnom polju veličine 43x38 cm je natpis u četiri retka SAPRILLA/APSIDA/C/VMSECR/(ET)ARIAFC. Riječ je o zapisu kršćanke saprile koja je dala izgraditi začelje crkve s pomoćnim prostorijama – sekretarijama.

Kapela svetoga Marka

Što se tiče ove ranokršćanske krstionice, arheolog Starac ističe kako potječe iz V. st. Zgrada krstionice križnog je tlorisa, blago izduženog latinskog oblička na što ukazuje prostraniji istočni dio dvorane iz koje je đakon ili biskup vršio obred, objasnio je. U njenom središtu otkriven je zdenac u ko-

jemu su uranjanjem pokršćavani odrasli ljudi. Cijela dvorana bila je opločena mozaičnim podom, a zidovi oslikani freskama. Na mnoštvu mozaika u različitim oblicima prikazivan je križ kao središnji simbol vjere, a i sam krsni zdenac bio je u obliku križa. Novi nalazi bašćanske krstionice nadmašili su sva očekivanja, ne samo likovnim i građevinskim dosezima, nego i očuvanošću. Time se nalaze uz bok jurandvorskoj sv. Luciji gdje je pronađena Bašćanska ploča.

Ravnopravni među europskim narodima

Govoreći o kulturnopovijesnom bogatstvu otoka Krka, krčki biskup Valter Župan istaknuo je kako ga sama otkrića ne iznenađuju jer Krčka biskupija bogata je baštinom kršćanske kulture. »U nastojanjima oko njezinog očuvanja možemo biti ravnopravni sa zemljama Europske unije.« Stoga je izrazio podršku načelniku Općine Baška, Milivoju Dujmoviću, u očuvanju i obnovi nalaza koji svjedoče o povijesti kršćanstva. Skupu su se odazvali i stručnjaci i partneri iz Venecije s ciljem da se ovakvi, manje poznati projekti maksimalno valoriziraju i iskoriste u turističkoj promidžbi Hrvatske.

S obzirom da Primorsko-goranska županija izdvaja sredstva za obnovu i sanaciju, kako sakralnih, tako i ostalih objekata kulturnopovijesne baštine, želja i nastojanja oko ovoga projekta jest završetak obnove do 2008. godine, rekao je u ime županije, Luka Denona.

Dodajmo još kako su na skupu sudjelovali i Nino Novak, arheo-

log iz Konzervatorskog odjela u Rijeci, Miljenko Domjan, glavni konzervator Ministarstva kulture - Uprave za zaštitu kulturne baštine, prof. Nikola Jakšić s Filozofskog fakulteta u Zadru, te muška klapa »Krka«.

Završena godina opatijskih jubileja

Svečanim euharistijskim slavljem kojega je predvodio kardinal Josip Bozanić 19. studenoga završena je godina jubileja opatijskih crkava i župe. U povodu 500. godina obnove crkve sv. Jakova, 100. godina od izgradnje crkve Navještenja Blažene Djevice Marije te 80. godina proglašenja župe Opatija rezidencija Družbe Isusove u Opatiji i opatijski župni ured sv. Jakova organizirali su od petka, 17. do nedjelje 19. studenoga Znanstveni skup »Opatijske crkve obljetnice«. Simpozij je održan u dvorani opatijskog Hotela »Imperijal« i zaključen je euharistijskim slavljem u crkvi Navještenja Blažene Djevice Marije kojega je kardinal Bozanić predvodio u zajedništvu s riječkim nadbiskupom Ivanom Devčićem, porečko-pulskim biskupom u miru Antunom Bogetićem te brojnim svećenicima metropolije. Misnom slavlju odazvali su se provincijal Družbe Isusove, Ivan Koprek, župnik opatijske crkve sv. Jakova apostola Ivan Tambolaš, te predstavници državne i gradske vlasti.

»Visoke obljetnice opatijskih crkava i osnutak opatijske župe, govore nam na jedinstveni način o vizualnom i duhovnom identitetu grada Opatije bitno obilježeno kršćanskom vjerom i prisutnošću

Katoličke Crkve«, rekao je u povijesti kardinal Bozanić primijećivši kako u vremenu globalizacije, koja se danas snažno osjeća, jedno od presudnih pitanja jest upravo očuvanje i njegovanje vlastitog te prihvatanje i poštivanje tuđeg identiteta. »Nažalost, mnoge nevolje suvremenoga svijeta proizlaze upravo iz nedovoljnoga poznavanja vlastitog identiteta i nepriznavanje ili pak gaženje tuđega«, naglasio je kardinal.

»Pola stoljeća živjeli smo u sustavu koji se neprijateljski odnosio prema vjeri prikazujući je uporno kao privatnu stvar svakog čovjeka«, rekao je u nastavku kardinal Bozanić upozorivši okupljene kako i danas ima onih koji vjernicima svisoka ukazuju na vjeru kao na nešto nazadno i kao uzrok raskola u društvu. »Kršćanima se želi nametnuti osjećaj bojažljivosti pomiješan s prenaplašenom diskrecijom i osobnom suzdržanošću pa i danas neki vjernici znaju nasjesti određenim pritiscima i zabludama«, upozorio je. Stoga je okupljenima poručio kako je vjera osobni stav, ali se očituje i kroz društveni angažman.

Po završetku misnog slavlja okupljenima se, uz domaćina, superiora Rezidencije Družbe Isusove u Opatiji, Zvonka Vlaha i riječkog nadbiskupa Ivana Devčića, obratio gradonačelnik Opatije, Amir Muzur. »Svjetovnim ljudima crkva je samo jedan od objekata u gradu. Stoga vas molim, budite strpljivi sa svjetovnim ljudima da bi shvatili neraskidivu poveznicu opatijskih crkvi s gradom i njegovom poviješću«, poručio je Muzur prezbiterima.

Simpozij koji se održao 17. i 18. studenoga iznenadio je opsežnim podatcima koji su dosada bili nepoznati javnosti. Pregledom povijesnih zbivanja od dolaska benediktinaca, vjerojatno u 12. stoljeću, preko augustinaca i drugih redova koji su preuzimali opatijski samostan, do isusovaca koji su po treći put u Opatiju došli šezdesetih godina prošloga stoljeća, iznesen je niz detalja bogate i burne baštine ovoga kraja.

Simpozij je održan pod visokim pokroviteljstvom predsjednika države Stjepana Mesića, Vlade Republike Hrvatske, Primorsko-goranske županije, Grada Opatije i Riječke nadbiskupije. Otvaranju skupa nazočio je, u ime predsjednika Mesića, Vladimir Lončarević. U pozdravnom obraćanju mnogobrojnom auditoriju okupljenom na simpoziju, Lončarević je istaknuo važnost skupa kao pokazatelja da je Opatija, uz turističko, važno duhovno središte. S obzirom da su benediktinci u povijesti Opatije odigrali ključnu ulogu utemeljenjem opatijskog samostana, skupu se obratio prior jedinoga benediktinskog samostana u Hrvatskoj Jozo Milanović.

Nositelj počasnog naslova opata, riječki nadbiskup Ivan Devčić istaknuo je kako je simpozij o povijesti opatijskih crkava prigoda prisjetiti se kršćanskih korijena na ovim prostorima te se osvrnuo i na današnje društvo u kojem živimo. »Živimo u globaliziranome svijetu i moramo bdjeti nad svojim identitetom koji je obilježen kršćanstvom, a znanstveni skupovi poput ovoga, dobar su način za to.«

Po uzoru na Rijeku, Split, Dubrovnik i druge hrvatske gradove koji svojega zaštitnika proslavljaju i kao Dan grada, pokrenuta je inicijativa oko proglašenja sv. Jakova za zaštitnika grada Opatije. Iako je tek u srpnju ove godine crkva sv. Jakova proglašena župnom, blagdan ovoga sveca oduvijek je bio obilježen svečanom procesijom Opatijom i događajima izvan crkvenih zidova.

Znanstveni skup o povijesti Opatije zaključen euharistijskim slavljem u crkvi Navještenja Blažene Djevice Marije kojega je kardinal Bozanić predvodio u zajedništvu s riječkim nadbiskupom Ivanom Devčićem, porečko-pulskim biskupom u miru Antunom Bogetićem te brojnim svećenicima metropolije.

Obljetnica smrti Petra Kružića obilježena na Trsatu

U nedjelju, 12. ožujka 2006. god. navršilo se 469. godina od smrti kapetana i kliškoga kneza Petra Kružića. Lik kapetana Kružića Klišane je trajno zbližio s također uskočkim Senjom, a memorijski i s riječkim Trsatom, posljednjim počivalištem Petra Kružića. S tim u vezi, na misi služenoj 12. ožujka u trsatskoj bazilici Gospe Trsatske sudjelovali su članovi Povijesnih postrojbi kliških uskoka, najmlađe udruge osnovane u cilju promicanja i revitalizacije baštinskih vrijednosti Hrvatske.

Petar Kružić, sve do pogibelji 1537. god. branio je zajedno sa svojim uskocima Klis, Domovinu i kršćansku civilizaciju od nasrtaja

tadašnje osmanlijske sile. Podsjećamo, Klis je do doseljenu Hrvata u ove krajeve, bio jedan od središta hrvatske države i sjedište onodobnih hrvatskih knezova, a sve je dokumentirano i u najstarijem prijevodu darovnice kneza Trpimira iz 852. god. Klis, a osobito njegova Tvrđava, s obzirom na svoj geostrateški položaj, imala je kroz povijest nacionalni, a u pojedinim povijesnim razdobljima i znatno širi vojno – obrambeni značaj. Odlučujuća uloga Tvrđave Klis i njezinih branitelja u tim trenutcima bila je razlogom što su Petra Kružića i njegovu vojsku tijekom dugotrajne obrane pomagali i pape Leon X., Klement VII. i Pavao III. Ono po čemu je Trsat poznat, jesu svakako i stube koje je Petar Kružić dao izgraditi, a kojima se svaki hodočasnik koji krene put Trsata, barem jednom uspne njima do trsatske bazilike. 1530. god. dao je knez Kružić dograditi uz crkvu kapelu sv. Petra, a godinu dana kasnije postavio je na putu od mora do crkve, koja leži na 135 metara nadmorske visine, 128 stuba i kapelu sv. Nikole. Danas je to niz od 561 stube i 4 kapele.

Izrada povijesnih odora

Kako doznajemo od člana udruge, Sretena Mihovilovića, povijesne postrojbe kliških uskoka, osim povjesničara, umjetnika, kolekcionara vrijednih etnografskih zbirki, te stručnjaka sličnih profila, uglavnom čine i dragovoljci Domovinskog rata. Do kraja ljeta, a uz pomoć državnih, regionalnih i lokalnih institucija, kao i stručnih ustanova, članovi namjeravaju

završiti projekt opremanja svojih članova živopisnim izvornim i povijesnim odorama i oružjem nekadašnjih uskoka. Od gosp. Mihovilovića doznajemo i kako je komplet izrade odora u podmakloj fazi, a radi se o ručnom radu i tkanju kojega koordinirano obavljaju stručnjaci iz različitih krajeva Dalmacije. »Samoj izradi prethodio je posao pretrage za pojednostima i skiciranje nacрта svih detalja autentične odore, u čemu je očuvanom dokumentacijom ili stručnom elaboracijom sudjelovao veći broj relevantnih pojedinaca i stručnih ustanova«, istaknuo je dodavši da bi se članovi u povijesnim odorama u javnosti mogli pojaviti u bliskoj budućnosti.

Neiskorištene vrijednosti

Posjetom Trsatu, prigodom kojega su odali počast Petru Kružiću, Povijesne postrojbe kliških uskoka žele ukazati i na neiskorištene vjerske vrijednosti Hrvatske

koje su, iako je riječ o svima poznatom Trsatu, nedovoljno poznate u javnosti. Dodajmo još kako rad Društva podupiru: matična općina Klis, Vlada Republike Hrvatske, Splitsko-dalmatinska županija, Etnografski muzej Split, Viteško albarsko društvo iz Sinja, Gradski muzej prijateljskog,

povijesno bliskoga grada Senja, svećenstvo - predstavnici crkve Blažene Djevice Marije na Trsatu u Rijeci, te ostale domicilne kulturne udruge. Za kraj apostrofirajmo predsjednika, Damira Žura i člana Društva Antu Meštrovića kako će aktivnosti Povijesnih postrojbi kliških uskoka značiti iskorak u novu, dostojniju dimenziju prezentacije i promicanja iznimno vrijednih kulturnih, povijesnih, etničkih, prirodnih i ostalih znamenitosti povijesnoga Klisa.

Simpozij o 200. obljetnici sjemeništa u Senju

Prije dva stoljeća u Senju su započeli dugogodišnje djelovanje bogoslovna škola i bogoslovno sjemenište (1806. - 1919.; 1932. - 1940.) kao glavni odgojno-obrazovni zavod Senjsko-modruške biskupije.

Brojni su svećenici, njih preko 700, u Senju primili svećenički odgoj te završili filozofski i teološki studij. Senjski odgojno-obrazovni zavodi gotovo su dva stoljeća bili srce Senjsko-modruške biskupije, ali i ishodište hrvatskih teoloških i filozofskih mislilaca te brojnih znanstvenika kojima čuva poštovanje hrvatska kulturna povijest. Ovaj simpozij želi im sačuvati spomen, potvrditi zahvalnost i u njihovom radu tražiti nadahnuće.

Među pitomcima senjskog sjemeništa ističu se i trojica koji nisu postali svećenici, Josip Gržanić, Eugen Kvaternik i Ante Starčević, prva imena tadašnje Stranke prava.

Izniman značaj i plodovi bogoslovnog sjemeništa u njegovoj

Gospa Trsatska, Trsat, Rijeka

Sudionici okruglog stola govorili su o budućnosti teoloških učilišta

dvostoljetnoj povijesti na području današnje Riječke metropolije istaknuti su na znanstvenom simpoziju održanom 24. i 25. studenoga u velikoj dvorani Teologije u Rijeci. Simpozij pod naslovom »Bogoslovno sjemenište i bogoslovna škola u Senju (1806. - 1940.) u životu Crkve u Hrvatskoj« održan je u povodu 200. obljetnice osnutka senjskog sjemeništa, tada u sastavu Senjsko-modruške biskupije. Današnja Teologija u Rijeci i Bogoslovno sjemenište »Ivan Pavao II.« nasljednici su ove, dva stoljeća duge tradicije.

Na značaj sjemeništa za Crkvu i društvo, kako pri njegovu osnivanju tako i danas, u uvodnim su riječima podsjetili i riječki nadbiskup i metropolit dr. Ivan Devčić, gospičko-senjski biskup dr. Mile Bogović te predstojnik Teologije u Rijeci dr. Ivan Šporčić. »Cijela Riječka metropolija prepoznala je važnost ove velike obljetnice i ustanove. Označena je proglašenjem Godine duhovnih zvanja i proslavlja se ne samo osvrtnom na

prošlost, nego i poticajima za budućnost«, rekao je nadbiskup Devčić otvarajući simpozij.

Prvoga dana simpozija iznesen je niz povijesnih crtica o počecima i djelovanju sjemeništa u Senju, koje je ostavilo neizbrisivi trag u mjesnoj Crkvi i narodu, a istaknuti su i neki od najznačajnijih profesora kao što su Petar Matković, Fran Binički, Dragutin Kniewald i Hi-

jacint Bošković. Drugi je dan bio posvećen pastoralnoj ulozi sjemeništa te zaključen okruglim stolom i raspravom na temu »Sjemenišni odgoj i teološki studij prema novoj koncepciji odgoja i obrazovanja«. Na okruglom stolu iznesena su razmišljanja o aktualnoj situaciji u sjemeništima i teološkim učilištima, posebno analizirajući posebnosti zajedničkog studiranja bogoslova i laika. Činjenica je da je broj studenata laika znatno veći od broja svećeničkih kandidata te se postavlja pitanje njihove uloge i mjesta u službi Crkve.

O razlozima nastanka bogoslovnog sjemeništa i bogoslovne škole u Senju govorio je dr. o. Emanuel Hoško, profesor na Teologiji u Rijeci, istaknuvši značaj tadašnjeg senjsko-modruškoga biskupa Ivana Krstitelja Ježića koji je osnovao sjemenište. Mr. Marko Medved, predstavio je nastavni program bogoslovne škole u Senju u prvih 50 godina djelovanja te podsjetio da je nastava na bogoslovnoj školi u Senju započela godinu dana

nakon osnutka sjemeništa, 1807. godine. Dr. Agneza Szabo govorila je o prihvaćanju Parčićeva misla za biskupa Posilovića, a dr. Nikola Škalabrin iznio je pregled crkvenopravnih normi za djelovanje visokih bogoslovnih škola od Tridentskog koncila koje ukazuju s koliko je pažnje Crkva pristupala osnivanju i vođenju sjemeništa.

Biskup Mile Bogović iznio je statističke podatke o broju svećenika Senjsko-modruške biskupije i Riječko-senjske nadbiskupije od 1878. do 2000. god. te istaknuo kako su oni najvažniji plod bogoslovije u Senju i Rijeci. Brojčani podatci govore kako je broj svećenika naglo opao u vrijeme Prvog svjetskog rata te nakon Drugog, a i dalje postoji tendencija opadanja. Sredinom 18. st. zbog većega broja svećenika i gustoće stanovništva na jednog svećenika dolazilo je 300 vjernika, u 19. st. prosjek vjernika popeo se na 1300, a danas na jednog svećenika u prosjeku imamo 3000 vjernika.

Akademik Petar Strčić govorio je osudi fašizma i nacionalsocijalizma od strane profesora senjske bogoslovije Hijacinta Boškovića, te iznio imena i drugih svećenika koji su istupili protiv tih režima. O doprinosu senjske bogoslovije u razvoju Hrvatskog katoličkog pokreta govorio je dr. Anton Bozanić, istaknuvši ime Frana Biničkog. Dr. Robert Skenderović govorio je o pojavi liberalizma u kleru poslije Prvog svjetskog rata kao odjeku svjetskih gibanja i otpora totalitarnim sistemima posebno spomenuvši Andriju Račkoga. Maestro dr. Miho Demović, govorio je o

doprinosu Dragutina Kniewalda hrvatskoj teologiji i kulturnoj povijesti, a Maja Polić predstavila je životno djelo akademika Petra Matkovića, profesora Senjske bogoslovije.

Drugoga dana, u pastoralnom dijelu simpozija, đakovačko-srijemski biskup dr. Marin Srakić govorio je o ulozi sjemeništa u povijesti i promjenama u odgoju svećeničkih kandidata nekad i danas. Sjemenište danas ne može biti zatvoreno i izolirano, nužna je otvorenost i kontakt bogoslova sa suvremenim svijetom. U odgoju se teži pronaći pravi odnos i ravnoteža između slobode i discipline. »Sjemenište je srce biskupije. Mogu se mijenjati okolnosti i način odgoja, ali sjemeništa moramo čuvati«, zaključio je biskup Srakić

Posljednje predavanje održao je dr. Milan Šimunović pod naslovom »Teologija kao ustanova i studij – između nasljeđa i suvremenosti«. Nakon što je ustvrdio težnju suvremene teologije da bude životna i pastoralno usmjerena, dr. Šimunović analizirao je prilike na Teologiji u Rijeci čiji je donedavno bio predstojnik. Smatra kako sadašnji koncept zajedničkog studija bogoslova i laika uči buduće svećenike suradnji i otvorenosti prema vjernicima, što se pokazuje kao nužnost pastoralna današnjice. Šimunović se kritički osvrnuo na ostvarivanje postkoncilskih pastoralnih smjernica koje još nisu u potpunosti zaživjele. Istaknuo je nužnost uključivanja laika u službe Crkve, te bi u tu svrhu potrebna bila i reorganizacija teološkog studija.

Na okruglom stolu sudjelovali su nadbiskup Ivan Devčić koji je ujedno i predsjednik Odbora HBK za katoličke škole i visoka crkvena učilišta, biskup Marin Srakić, dr. Milan Šimunović, vicerektor Bogoslovnog sjemeništa u Đakovu mr. Ivan Čurić te vicerektor Bogoslovnog sjemeništa u Rijeci dr. Božidar Mrakovčić, uz moderatora dr. Josipa Grbca, a u raspravu su se uključili i prisutni profesori i svećenici. Većina razmišljanja usmjerena je na analizu činjenice da danas teologiju zajedno studiraju bogoslovi i laici, što donosi određene prednosti, ali zahtijeva i specifičan pristup studentima. Naime, nastavni program trebalo bi prilagoditi posebno laicima, a posebno bogoslovima, te jednako tako pristupiti i njihovom odgoju u vjeri. Zajedničko studiranje svakako potiče na veću suradnju svećenika i laika i prilika je za poboljšanje te suradnje u budućnosti. U sadašnjoj se pastoralnoj praksi pokazalo da se još uvijek premalo laika uključuje u službe Crkve, dijelom zbog nemogućnosti njihovog financiranja, a dijelom i zbog nespremnosti svećenika da u vjernicima, poglavito teolozima, vide i prihvate nove župne suradnike. Pitanje uključivanja laika u službe Crkve još nije riješeno, premda se pokazuje da potreba za tim postoji.

Nadbiskup Devčić istaknuo je kako studij teologije treba i bogoslove i laike odgajati za vjeru. Potrebno je formirati studente kao savjesne vjernike te ih tako osposobiti da nakon završenog studija s diplomom teologije zaista svjedoče i vjeru Crkve.

Obilježena 10. obljetnica smrti biskupa Srečka Badurine

Svečanim euharistijskim slavljem kojega je u nedjelju 17. rujna u crkvi sv. Franje Asiškog na Pehlinu predvodio riječki nadbiskup i metropolit Ivan Devčić, završen je četverodnevni komemorativni skup u povodu 10. godišnjice smrti prvog pehlinskog gvardijana i kasnije šibenskoga biskupa fra Srečka Badurine. Bio je dobar poznavatelj vremena u kojemu je živio, ali tom duhu nije podlegao, rekao je o blagopokojnom biskupu nadbiskup Devčić, objašnjavajući kako je biskup Badurina svojim životom nastojao što više pripadati Isusu. Ustrajan u dijalogu i poštovanju svakog čovjeka, bio je vjernik u pravom smislu riječi jer su mu vjera i razum bili u skladu, istaknuo je Riječki nadbiskup. Zaključujući propovijed, podsjetio je okupljene i na činjenicu kako je svojim životom bio učitelj vjere, a samim time i uzor svima.

U ime šibenske biskupije u euharistijskom slavlju sudjelovao je kancelar don Ante Skračić., misnom slavlju su se uz njega odazvali provincijal Provincije franjevac trećoredaca glagoljaša, kojima je i biskup Badurina pripadao, fra Ivan Paponja i krčki biskup Valter Župan.

Uz proslavu tridesete godišnjice utemeljenja samostana na Pehlinu, vremena koje je usko povezano uz fra Srečka Badurinu, vjernici ove riječke župe upoznali su se sa životom i djelovanjem pokojnoga biskupa predavanjima gospićko-senjskog biskupa Mile Bogovi-

ća, dr. Marijana Jurčevića i člana Provincije franjevac trećoredaca glagoljaša fra Vlade Rožića.

Badurina se rodio 12. svibnja 1930. u Lunu na otoku Pagu kao prvijenac od jedanaestoro djece. Obavljao je brojne dužnosti, a za šibenskoga biskupa zareadio ga je papa Ivan Pavao II. 6. siječnja 1988. godine.

Upravu Šibenske biskupije preuzeo je na svečanom ustoličenju 24. siječnja iste godine. Pri uspostavi HBK u lipnju 1993. izabran je za njezinoga prvoga potpredsjednika i na toj dužnosti ostao je do kraja života. Pamtimo ga po doprinosima u ekumenizmu, osobito s predstavnicima Srpske Pravoslavne Crkve tijekom Domovinskog rata. Poznat je njegov razgovor s dalmatinskim episkopom Nikolajem Mrđom 1991. godine o prijedlogu zajedničke izjave o miru koju su i potpisali i obznanili 5. travnja 1991. godine. Tijekom tih razgovora pokušao je zajedno s episkopom utjecati na završetak ratovanja u Šibenskoj biskupiji. Stoga je razumljiv njegov natpis iz biskupskog grba »On je mir naš« (Ef 2,14).

Okrugli stol o bogatoj povijesnoj baštini Veprinca

»Naši ugledni gosti ukazuju nam na dugu i bogatu kulturnu tradiciju Veprinca«, rekao je veprinački župnik dr. Đuro Puškarić otvarajući okrugli stol na kojem su govorili akademici Josip Bratulić i Stjepan Damjanović te dr. Željko Mrak, a moderirao je dr. Marko Samardžija. Veprinac, srednjovjekovna utvrda u primorskom zaleđu i mjesto bogatoga povijesnog nasljeđa,

vjekovima se utječe sv. Marku čiji je blagdan 25. travnja svečano proslavljen ovim susretom u srednjovjekovnoj loži na ulasku u kaštel. Povod za prisjećanje na bogatu povijest bila je 50. obljetnica smrti nezaboravnog veprinačkog župnika Joakima Pilata koji je preminuo na dušni dan, 2. studenoga 1955. godine. Brojne mještane i okupljene na otvaranju je pozdravio i opatijski gradonačelnik dr. Amir Muzur potvrdivši nastojanja Grada Opatije i turističke zajednice oko promocije i revitalizacije Veprinca i opatijskog zaleđa. »Veprinac ima bogatu povijest i zbog toga ima i veliku budućnost«, zaključio je Muzur. Okruglom stolu prethodilo je euharistijsko slavlje i krizma koju je u crkvi sv. Marka predvodio generalni vikar Riječke nadbiskupije mons. Emil Svažić.

Akademik Damjanović, vrhunski stručnjak za glagoljicu i staroslavenski jezik, podsjetio je na 500-tu obljetnicu Veprinačkog statuta koja će se proslaviti sljedeće godine, te time otvorio godinu u kojoj će se intenzivnije promovirati ovaj izniman povijesni dokument. On svjedoči o uređenom društvenom životu na ovom prostorima na početku 16. stoljeća, a u njemu pronalazimo vjerne opise načina života stanovnika ovih prostora. Sačuvani dokument iz 1507. zapravo je druga redakcija i prijepis izvornog, stoga je sasvim sigurno da je uređeno društvo ovdje i ranije postojalo. Veprinački statut jedan je od najstarijih pisanih zakona na ovim prostorima, odmah do Vinodolskog zakonika iz 1288. godine. Akademik Damjanović

Na okruglom stolu govorili su akademici Josip Bratulić i Stjepan Damjanović te dr. Željko Mrak. Moderator je bio dr. Marko Samardžija.

upozorio je da zakoni i uređenje društvenih odnosa nisu počeli s modernim vremenima, nego su ovdje postojali stoljećima i od njih moramo učiti.

Veliki poznavatelj istarske kulture i promotor Istre, akademik Bratulić govorio je ulozi svećenika u društvenom životu i obrazovanju ljudi Istre i Primorja u 19. i 20. stoljeću. Spomenuo je mnoga imena, među kojima se ističe biskup Juraj Dobrila, narodni preporoditelj. »Župnici su bili učitelji, odgajatelji, bilježnici, kroničari, stvaratelji i čuvari kulture ovoga kraja. Posebno su se zalagali za očuvanje hrvatske kulture i nacionalnog identiteta na području koji je stoljećima bio pod tuđinskom vlašću i odcijepljen od hrvatske matice«, rekao je Bratulić i podsjetio da su nam preci ostavili bogatu baštinu koju moramo cijeniti.

Dr. Željko Mrak prisjetio se pokojnog veprinačkog župnika Joakima Pilata, jednog od velikih učitelja i čuvara hrvatske bašti-

ne te njegove uloge u osnivanju Hrvatskoga katoličkog mladenačkog društva »Seljačka sloga« u Trvižu u Istri, gdje je boravio 13 godina prije dolaska u Veprinac. Na temeljima udruge koju je 1911. godine pokrenuo i animirao, tradicija se obnovila 2001. kada je udruga obnovljena. Kao i prije gotovo jednog stoljeća, udruga je danas okosnica organiziranog vjerskog i kulturnog

života župe Trviž. »Čvrsto ukorijenjeni u kulturu svog naroda, baštineći vjeru svojih predaka naši su djedovi izabrali vrijednosni sustav koji im je jamčio ostajanje i opstanak na ovome prostoru i zdrav duhovni život. Mi nastavljamo taj hod dugačak 13 stoljeća«, rekao je dr. Mrak.

Aćim Pilat u svojoj se svećeničkoj službi, u razdobljima prije i nakon dva svjetska rata, susretao s mnogim režimima no uvijek je dosljedno stajao u obrani hrvatske kulture, jezika i identiteta. Nakon Prvoga svjetskog rata u Istru dolaze Talijani i počinju s hapšenjima školovanih Hrvata, svećenika, učitelja, studenata, kako bi nametnuli svoj jezik i kulturu. 1919. talijanske su ga vlasti iz Trviža odvele na Sardiniju, ali se nakon godinu dana ipak vratio. Kako i dalje nije bio po volji talijanskim vlastima 1923. premještaju ga u Veprinac. No, i u Veprincu je ustrajao u podučavanju i promicanju hrvatskog jezika. Stariji župljani još se uvijek sjećaju kako su kao djeca morali čuvati

stražu dok je Aćim Pilat vjeronauk podučavao na hrvatskom jeziku, što je bilo zabranjeno. Dolaskom nacista 1943. godine u Istru, Pilat biva optužen za suradnju s partizanima te ga odvođe u logor Dachau. Oslobođenje 1945. godine župnik je u logoru dočekaio teško bolestan, težio je samo 50 kilograma. Župljanin Justo Terčić bio je uz njega i zajedno su se vratili u Veprinac.

Crkva sv. Marka u Veprincu

Izmučen od rata, te proganjan i od komunističkih vlasti, Joakim Pilat preminuo je na dušni dan 1955. godine. »Posijano sjeme jednog običnog ali velikog crkvenog pastira i hrvatskog rodoljuba, i danas donosi svoje plodove«, zaključio je dr. Željko Mrak.

Znanstveni skup – Voda – hrvatsko blago

U organizaciji Matice hrvatske – Ogranak u Rijeci, a pod pokroviteljstvom Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva i Ministarstva mora,

turizma, prometa i razvitka, u Rijeci je, od 20. do 24. ožujka organiziran znanstveni skup s popratnim sadržajem »Voda – hrvatsko blago«. Potporu događaju dali su Grad Rijeka i Primorsko-goranska županija, te Državni arhiv u Rijeci koji je osigurao prostor za brojna događanja. Povod održavanju ovoga skupa bio je Svjetski dan voda koji se obilježava 22. ožujka, a cilj, prema riječima predsjednika Matice hrvatske – Ogranak u Rijeci, Darka Dekovića, upozoriti javnost na činjenicu kako nam predstoji ulazak u Europsku Uniju, ali i kako nam prije njega predstoji posvješćenje našeg odnosa prema prirodnim bogatstvima od kojih je svakako najveće hrvatsko prirodno bogatstvo – voda.

Također, ne smije nam se dogoditi da u budućnosti od stranaca uvozimo vodu, upozorio je mr. Deković.

S različitih stajališta govorilo se na znanstvenom skupu o obezvrjeđivanju hrvatskih voda koje nastaju našim namjernim zagađenjem i otuđivanjem. »Potrebno je trajno i brižno vrednovati i štititi Jadransko more kao eko-cjelinu i sve hrvatske vode«, složili su se svi stručnjaci zaključivši kako se od države očekuje uspostavljanje socijalnih, kulturnopovijesnih, političkih i drugih društvenih kriterija za vrednovanje i zaštitu voda, ali i međunarodna suradnja kojom će se zaustaviti prekogranični atmosferski, kopneni i morski procesi obezvrjeđivanja hrvatskih voda kao nacionalnoga blaga.

U širokom spektru predavanja o značenju voda, izdvajamo teo-

loško-etički prikaz dr. Jerka Valkovića o vodi kao izvoru života, ali i o pozivu na suodgovornost. S obzirom na činjenicu da je voda i u Bibliji označavala nešto što je trebalo oblikovati, od čega je trebalo nešto nastati, otuda i zaključak kako je prisutnost vode ili boravak u njezinoj blizini pokazatelj Božjega blagoslova. »Voda ostaje među prvim stvarnostima, ali isto tako simbolom sigurnog i sretnog života«, rekao je Valković dodavši da ćemo simbolično značenje vode kao sredstvo obrednog čišćenja pronaći i u kršćanstvu i u drugim religijama. »U kršćanstvu naglasak nije toliko na obrednom čišćenju, već se njome želi izraziti Božji život koji nam se preko nje daje. To je osobito prepoznatljivo u trenutku krštenja«, objasnio je predavač.

Podsjećajući na socijalni nauk Crkve u kojemu se upozorava na nužnost zaštite okoliša, predavač je podsjetio i da je papa Ivan Pavao II. u poruci brazilskom kardinalu Majeli napisao: »Budući da je Božji dar, voda je vitalni element, prijeko potreban za preživljavanje i zato je pravo svijui.« Iz istih tekstova vrijedno je zapaziti, ističe Valković, kako je voda spominjana u uskoj vezi s aktualnim problemima i pojavama i današnjem svijetu. »Tako se primjerice u nedostatku vode vidi jedan od uzroka siromaštva i nejednakog razvoja. Spomenuti Kompendij naglašava da 'među uzrocima koji najviše sudjeluju u određivanju nerazvijenosti i siromaš-

tva, osim nemogućnosti pristupa međunarodnomu tržištu, valja navesti nepismenost, prehrambenu nesigurnost, odsutnost struktura i usluga, manjak mjera za jamčenje osnovnih zdravstvenih usluga, nedostatak pitke vode, korupciju, nestalnost institucija i samog političkog života. (br. 447)«, objašnjava Valković.

Osvrnuo se i na poruku pape Ivana Pavla II. u povodu Svjetskoga dana mira 1990. godine: »Mir s Bogom Stvoriteljem – mir sa svim stvorenjima« kao prvi dokument crkvenog učiteljstva u kojem se problemi okoliša ubrajaju među važne čimbenike mira. Papa je ostavio smjernice i ukazao na potrebu odgoja ekološke svijesti, istaknuo je predavač zaključivši kako su dva načela osobito aktualna. Jedno je načelo prevencije za koju se kaže da je najbolja metoda zaštite okoliša i strategije u korist siromašnih. Drugo je načelo opreznosti kada su vlasti pozvane donositi odluke kako bi spriječili rizike.

Znanstveni skup s popratnim sadržajima ponudio je Riječanima bogat program u vidu promocija knjiga, projekcija filmova i koncerta, a sve je zaključeno koncertom Olivera Dragojevića i gostiju u Dvorani mladosti na Trsatu. Jesu li nastojanja organizatora urodila plodom i je li javnost osvješćenija o vrijednosti naših voda, ostaje da vidimo. Za kraj apostrofirajmo mr. Dekovića, u njegovoj tezi da je voda najveće hrvatsko blago, ali imamo mi toga još Europi za pokazati.

Izvješća

MINISTARSTVO KULTURE

Programi zaštitnih radova obnove
pokretnih kulturnih dobara na području
Zagrebačke nadbiskupije u 2006. godini

	MJESTO	KULTURNO DOBRO	IZNOS I OPIS RADOVA
1.	BELEC crkva Marije Snježne	Orgulje	30.000 Kn – servis instrumenta
2.	HITNE INTERVENCIJE		70.000 Kn - Program je usmjeren na saniranje najugroženijih dijelova kulturne baštine – pokretnih kulturnih dobara, uključujući i zidne slike na području Zagrebačke nadbiskupije. Izbor lokaliteta i radova vrši se tijekom godine i ovisi o prioritetima.
3.	HRAŠĆINA župna crkva sv. Nikole	Bočni oltar Muka Isusovih	100.000 Kn – Nastavak radova na oltaru (2. faza) koji su uključivali: izradu dokumentacije prije početka radova, učvršćivanje, stolarske radove, rekonstrukcije, kitanje, krediranje, retuširanje, izrada dokumentacije poslije završetka radova.
4.	HRAŠĆINA župna crkva sv. Nikole	Vitraci	59.000 Kn – Obnova vitraja sastojala se od fotografiranja postojećeg stanja, izrade šablona, rastavljanja odnosno vađenja stakla iz olovni profila, kemijskog i mehaničkog čišćenja cijelih dijelova, te izrade novih polomljenih ili nedostajućih dijelova vitraja prema obliku, kvaliteti i boji stakla, kao i načinu izrade postojećih dijelova vitraja

5.	HRAŠĆINA župna crkva sv. Nikole	Zidni oslik u bočnoj kapeli Muka Isusovih	100.000 Kn – nastavak konzervatorsko-restauratorskih radova na zidnom osliku, istražni radovi, čišćenje nečistoća, izrada fotodokumentacije s prijedlogom za nastavak radova i prezentacijom
6.	KLANJEC Franjevački samostan	Zaštita knjižnog fonda	te restauracija najvrjednijih knjiga iz zbirke 30.000 Kn
7.	KLENOVEC kapela sv. Vida	Drveni kip Tugujućega Krista	20.000 Kn – završni restauratorski radovi, prezentacija
8.	KONJŠĆINA župna crkva sv. Dominika	Orgulje	50.000 Kn – Završetak cjelovitih konzervatorsko-restauratorskih radova na kućištu orgulja: 1. Konsolidacija drvenog nosioca 2. Skidanje preslika i dočišćavanje primarnog slikanog sloja 3. Retuširanje oštećenja bojom primarnog sloja 4. Pozlaćivanje kapitela i baza stupova na bolusu 5. Demontaža ukrasnih zavjesa, njihova konsolidacija, te završna montaža
9.	KRAPINA župna crkva sv. Nikole	Kućište orgulja	70.000 Kn – nastavak i završetak konzervatorsko-restauratorskih zahvata na kućištu orgulja – čišćenje bojanih i pozlaćenih slojeva, kitanje, retuš oslika i pozlate, završno lakiranje, montaža ukrasnih dijelova izrada elaborata
10.	KRAPINA župna crkva sv. Nikole	Instrument orgulja	70.000 Kn – 2. faza obnove instrumenta orgulja
11.	LOVREČAN crkva sv. Lovre (župa Zlatar Bistrica)	Kućište orgulja	40.000 Kn – nastavak radova na kućištu: skidanje preslika, čišćenje, podljepljivanje oštećenih dijelova, izrada elaborata s prijedlogom prezentacije

12.	LOVREČAN crkva sv. Lovre (župa Zlatar Bistrica)	Orgulje	80.000 Kn – treća faza obnove instrumenta orgulja
13.	OREHOVICA župna crkva sv. Leopolda Mandića	Oltar sv. Petra	70.000 Kn – istražni radovi i izra- da dokumentacije, demontiranje oltara i transport u radionicu; po- vršinsko čišćenje, podljepljivanje, čišćenje površine od potamnje- loga laka, kitanje oštećenja, re- konstrukcija osnove-krediranje, rekonstrukcija pozlate i slikanog sloja
14.	PAVLOVEC PREGRADSKI kapela sv. Donata (župa Pregrada)	Bočni oltar sv. Ivana Nepomuka i sv. Notburge	20.000 Kn – konzervatorsko-resta- uratorska istraživanja na drveno- me polikromiranom inventaru
15.	PODGORJE BISTRIČKO kapela sv. Ladisla- va (župa Marija Bistrica)	Oltar BDM Žalosne	80.000 Kn – nastavak zaštitnih radova na skulpturama glavnog oltara
16.	PREGRADA crkva Uznesenja BDM	Orgulje	50.000 Kn – početak cjelovitih ra- dova obnove instrumenta orgulja, izrada dokumentacije o postoje- ćem stanju i prijedlog nastavka radova po etapama
17.	PREVENTIVNA ZAŠTITA fumigacija		90.000 Kn – Poznato je da je stanje sakralnih inventara, kao najvrjednijeg fundusa pokretne kulturne baštine, vrlo često u lo- šem stanju. Upravo fumigaciju/ dezinfekciju smatramo prvim i osnovnim korakom prema njiho- voj trajnoj zaštiti i očuvanju, jer predstavlja temelj za sve kasni- je konzervatorsko-restauratorske radove, koji čine sljedeću fazu njihove zaštite. Lokaliteti se biraju ovisno o prioritetima.

18.	RADOBOJ crkva Presvetoga Trojstva	Oltar BDM	70.000 Kn – istraživački radovi na arhitekturi oltara: sondiranje, podljepljivanje, izrada fotodokumentacije; probe čišćenja preslika; uzimanje uzoraka stipesa soli na analizu radi utvrđivanja optimalnog procesa prilikom izvođenja desalinizacije; stolarski radovi na sanaciji oltara: demontiranje, poravnavanje poda; izrada konstruktivnih elemenata; spajanje bočnih krila s centralnim dijelom retabla; izrada novih profila: učvršćivanje i zamjena nosača. Dezinsekcija/fumigacija
19.	RISVICA kapela Majke Božje Snježne (župa Tuhelj)	Propovjeda- onica	40.000 Kn – završetak cjelovitih zaštitnih radova, rekonstrukcija osnove - krediranje; rekonstrukcija pozlate i slikanog sloja – retuš; završno lakiranje; montiranje ukrasnih aplikacija u crkvu
20.	ZAJEZDA crkva Uznesenja BDM	Kip BDM s djetetom	25.000 Kn – konzervatorsko-re-stauratorski radovi na cjelovitoj obnovi kipa: skidanje preslika, konsolidacija nosioca i slikanih slojeva, krediranje, retuš i postava na glavni oltar
21.	ZLATAR župna crkva Uznesenja BDM	Instrument orgulja	80.000 Kn – radovi treće faze na obnovi instrumenta orgulja
22.	ZLATAR župna crkva Uznesenja BDM	Zidni oslik	100.000 Kn – konzervatorsko-re-stauratorski istražni radovi zidnog oslika, izrada fotodokumentacije, čišćenje, podljepljivanje, učvršćivanje pigmentnog oslika iznad pjevališta, retuširanje
23.	GLOGOVNICA crkva sv. Marije	Oltar sv. Križa i sv. Vida	15.000 Kn – izrada fotodokumen-tacije postojećeg stanja demontiranih oltara, evidentiranje dijelova, stanja, sondiranje i izrada prijedloga nastavka radova

24.	KRIŽEVCI crkva sv. Križa	Vitraci	50.000 Kn – treća faza obnove vitraja crkve
25.	SV. PETAR ČVRSTEC crkva sv. Petra	Bočni oltari	25.000 Kn – istražni konzervator- sko-restauratorski radovi, izrada fotodokumentacije o postojećem stanju inventara s prijedlogom nastavka radova
26.	ŠTEFANJE župna crkva sv. Stjepana	Oltari	20.000 Kn – istražni konzervator- sko-restauratorski radovi, izrada fotodokumentacije o postojećem stanju inventara s prijedlogom nastavka radova
27.	BLAŠKOVEC Samostalna kapelanija sv. Antuna (prije župa Moravče)	Glavni oltar sv. Antuna Padovan- skog	75.000 Kn – nastavak zaštitnih ra- dova, konsolidacija menze, završ- ni radovi na antependiju oltara: rekonstrukcija nedostatnih i ošte- ćenih dijelova, izrada metalnog nosioca, postavljanje na menzu u crkvi, te izrada fotodokumentacije
28.	DONJA LOMNICA župna crkva sv. Tri kralja	Oltari	100.000 Kn – nastavak konzerva- torsko-restauratorskih radova na oltarima: čišćenje, podljepljivanje, stolarsko učvršćivanje, retuš, izra- da dokumentacije
29.	GALGOVO kapela sv. Roka (župa sv. Martin pod Okićem)	Pozitiv	30.000 Kn – dezinfekcija/fumi- gacija pozitiva i ostalog drvenog inventara u kapeli, te konzervator- sko-restauratorski istražni radovi na kućištu pozitiva
30.	GRADEC crkva Ranjenog Isusa	Orgulje	50.000 Kn – početak radova na obnovi orgulja
31.	KRIŽ Crkva Uzvišenja sv. Križa	Propovjeda- onica	50.000 Kn – nastavak konzerva- torsko-restauratorskih zahvata na skulpturama s propovjedaonice: skidanje preslika, čišćenje, retuš- iranje, rekonstrukcija nedostajućih dijelova i oštećenja, izrada fotodo- kumentacije s planom nastavka radova

32.	KOMIN župna crkva Sv. Tri kralja (župa Veliki Bisag)	Zidni oslik	100.000 Kn – radovi hitnih intervencija na zidnom osliku cijelog objekta. Učvršćivanje nosioca i pigmentnog sloja, čišćenje od nečistoća, gljivica i plijesni; istražni radovi. Izrada fotodokumentacije postojećeg stanja s prijedlogom nastavka radova.
33.	KUČE kapela sv. Fabijana i Sebastijana (župa Vukovina)	Glavni oltar	50.000 Kn – druga faza konzervatorsko-restauratorskih radova: krediranje i retuš manjkavih dijelova slikanog sloja i sloja pozlate i posrebrjenja, te montaža u kapelu
34.	KUČE kapela sv. Fabijana i Sebastijana (župa Vukovina)	Dvije oltarne slike	35.000 Kn – cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi obnove oltarnih slika: podljepljivanje, čišćenje, rekonstrukcija nedostajućih dijelova, retuširanje.
35.	LOVREČKA VAROŠ župna crkva sv. Lovre	Propovjeda- onica	30.000 Kn – istražni konzervatorsko-restauratorski radovi, izrada fotodokumentacije o postojećem stanju inventara s prijedlogom nastavka radova
36.	MARIJA GORICA župna crkva Pohoda BDM	Orgulje	40.000 Kn – dezinfekcija/fumigacije cijelog drvenog inventara u crkvi
37.	MARIJA GORICA Crkva Pohoda BDM	Oltar Srca Isusova	75.000 Kn – druga faza konzervatorsko-restauratorskih radova: stolarska konsolidacija, čišćenje, krediranje, rekonstrukcija manjkavih dijelova, retuširanje
38.	MARIJA GORICA crkva Pohoda BDM	Zidna slika u svetištu	110.000 Kn – konzervatorsko-restauratorski radovi obnove zidne slike u svetištu, retuširanje, izrada fotodokumentacije
39.	POKUPSKO, Crkva Uznesenja BDM/Sv. Ladislava	Zidni oslik u lađi	300.000 Kn – nastavak konzervatorsko-restauratorski zahvata na zidnom osliku na svodu lađe. Čišćenje medaljona, skidanje preslika, izrada fotodokumentacije

40.	SAMOBOR, Franjevačka crkva Uznesenja BDM	Oltar Sv. Križa	100.000 Kn – nastavak zaštitnih radova na oltaru: stolarska konsolidacija, čišćenje, krediranje, rekonstrukcija nedostajućih dijelova, retuširanje
41.	SAMOBOR, Crkva Uznesenja BDM	Zidna slika u svetištu	50.000 Kn – konzervatorsko-restauratorski istražni radovi na zidnoj slici u svetištu, izrada fotodokumentacije s prijedlogom nastavka radova
42.	SVETA NEDJELJA župna crkva Presvetoga Trojstva	Propovjeda- onica	20.000 Kn – cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radova: stolarska konsolidacija, podljepljivanje, čišćenje, krediranje, rekonstrukcija nedostajućih dijelova, retuširanje i montaža u crkvu
43.	VELIKA MLAKA župna crkva sv. Barbare	Tabulat	40.000 Kn – demontaža tabulatnih polja i transport u radionicu, podljepljivanje, učvršćivanje, izrada fotodokumentacije postojećeg stanja i prijedloga nastavka radova
44.	VRBOVEC župna crkva sv. Vida	Raspelo	40.000 Kn – druga faza konzervatorsko-restauratorskih radova: učvršćivanje, natapanje, čišćenje površinskih nečistoća i zadnjeg sloja laka, istražni radovi ostalih slikanih slojeva, čišćenje preslika, krediranje i retuš, te izrada dokumentacije
45.	VRHOVČAK kapela sv. Vida (župa Samobor)	Oltar sv. Vida	10.000 Kn – završetak konzervatorsko-restauratorskih radova: retuš i montaža u kapelu

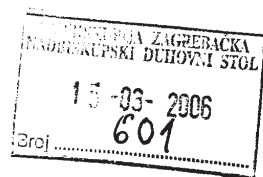
NATJEČAJ

za urbanističko-arhitekstonsko uređenje
Kaptola (dokumenti)

REPUBLIKA HRVATSKA
GRAD ZAGREB
Gradski zavod za prostorno
uređenje

KLASA: 350-07/05-01/186
URBROJ: 251-17-01/001-06-2
Zagreb, 14.03.2006.

186

NADBISKUPIJA ZAGREBAČKA
NADBISKUPSKI DUHOVNI STOL

10000 Zagreb
Kaptol 31

Predmet: Uređenje Kaptola – urbanističko-arhitektonski natječaj

Želeći da što bolje ugovorimo provođenja „urbanističko-arhitektonskog natječaja za uređenje Kaptola“ a duboko svjesni važnosti Kaptola u tkivu grada Zagreba i Republike Hrvatske molimo vas da se očitujete o Programu za javni urbanističko-arhitektonski natječaj za uređenje Kaptola kako bi temeljem vaših stavova, primjedbi i prijedloga eventualno upotpunili ovaj program.

Ujedno molimo vas da imenujete vašeg predstavnika u Ocjenjivačkom sudu.

S poštovanjem,

Prilacnik:
Ivica Fanjek, dipl.ing.arh.

ZAGREBAČKA NADBISKUPIJA NADBISKUPSKI DUHOVNI STOL

Broj: 601/2006

Zagreb, 28. IV. 2006.

GRAD ZAGREB

Gradski zavod za prostorno uređenje
ZAGREB

Predmet: Očitovanje o programu za provedbu urbanističko-arhitektonskog natječaja za uređenje Kaptola

Akciju Gradskog poglavarstva na uređenju izuzetno važnog i vrijednog kulturno povijesnog kompleksa Kaptola potrebno je ne samo pohvaliti već i maksimalno podržati.

Smatramo da program natječaja, temeljem kojeg bi se izradila prostorno-planska dokumentacija za uređenje ovog povijesno i urbanistički vrijednog prostora, treba uzeti u obzir mogućnosti i drukčijeg rješavanja javnog prometa s okretištem na Kaptolu, kao i nekih drugih pitanja.

Samo formalnom zabranom parkiranja, a zadržavanjem prometnica, pogotovo javnih autobusnih linija, nije realno očekivati kvalitetnije prometno ponašanje u ovom prostoru. Kako osigurati snabdijevanje tržnice i osigurati red u prometu na Kaptolu?

Programom natječaja otklanja se mogućnost izgradnje garaža. Današnje tehničke mogućnosti dozvoljavaju i velik broj uspješnih realizacija u povijesnim sredinama potvrđuje mogućnost korištenja podzemlja za izgradnju ne samo garaža, već i terminala javnog prometa. Takve rezerve prostora postoje u postojećim kaptolskim dvorištima i vrtovima.

Postojeća gospodarska izgradnja uz povijesne kurije ima malu ili nikakvu građevinsku i povijesnu vrijednost. Vrijednije građevine moguće je rekonstrukcijom, odnosno novom izgradnjom povijesne morfologije, obnoviti nad izgrađenim podzemljem. Takvim zahvatima moguće je revitalizirati cijeli kompleks i ujedno riješiti problem parkiranja i dostave za poslovne prostore Kaptola i tržnice koji nisu zanemarivi.

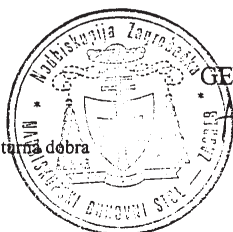
Smatramo da je potrebno posebno staviti naglasak na kaptolski zid, otvoriti u zidu vrata za vezu s Ribnjakom i omogućiti izravnu komunikaciju Kaptolskog trga i Ribnjaka. Na samom trgu ispred katedrale dobro bi bilo razmisliti o obilježavanju povijesnog zida i kule.

Za daljnje promišljanje i traženje optimalnih rješenja za uređenje Kaptola kao predstavnika Nadbiskupije zagrebačke, Nadbiskupskog duhovnog stola u Ocjenjivački sud imenujemo dr. Jurja Kolarića, predstojnika Ureda za kulturna dobra.

S poštovanjem,

Na znanje:

Dr. Juraj Kolarić, predstojnik Ureda za kulturna dobra
Arhiv, ovdje

GENERALNI VIKAR:

Broj: 601-1/2006

GRAD ZAGREB
Gradski zavod za prostorno uređenje
ZAGREB

Predmet: Očitovanje o programu za provedbu urbanističko-arhitektonskog natječaja za uređenje Kaptola

Temeljem odluke konstituirajuće plenarne sjednice Ocjenjivačkog suda i Tehničke komisije Natječaja za izradu idejnog urbanističko-arhitektonskog rješenja Uređenja kaptola u Zagrebu održane u petak, 05. svibnja 2006. slobodni smo dodatno se očitovati o Programu za javni urbanističko-arhitektonski natječaj za uređenje Kaptola. Naše očitovanje o Programu od 28. 04. 2006. (Br. 601/2006) dopunjujemo sljedećim primjedbama i prijedlozima:

- 1.) Polazeći od uvjerenja da se privremena rješenja iskustveno pretvaraju u trajna, predlažemo da se svaki zahvat realizira kao jasni segment konačne cjeline. To znači da je potrebno donijeti cjelovito urbanističko-arhitektonsko uređenje Kaptola prostorno i podzemno te da se realizaciji pristupi, već prema financijskim mogućnostima, etapno ili parcijalno. Potrebno je izbjegavati dosadašnje improvizacije. U tom smislu predloženo parterno rješenje nije prihvatljivo. Cjelovito urbanističko-arhitektonsko uređenje mora obuhvatiti ne samo Kaptol u užem smislu riječi, već i park Ribnjak, park i ulicu Opatovinu te tržnicu Dolac.
- 2.) Program natječaja morao bi uključiti i optimalni smještaj triju kapitalnih objekata kulturne baštine Zagrebačke nadbiskupije: Riznicu zagrebačke katedrale, Dijecezanski muzej s pripadajućim zbirkama i Metropolitanskom galerijom mons. Đure Kokše te Nadbiskupski arhiv (NAZ) i Arhiv Prvostolnog kaptola zagrebačkog (KAZ). Ove institucije nisu značajne samo za Zagrebačku nadbiskupiju i za grad Zagreb već i za cijelu Hrvatsku. Ove objekte potrebno je smjestiti u neposrednoj blizini katedrale, na prostoru Znikine kurije (Kaptol 28) i kurije Kaptol 27 te zgrade u Ribnjaku naslonjene na parcelu Znikine kurije. U tom smislu potrebno je požuriti proces denacionalizacije prostora i zgrade u Ribnjaku i Kaptola 27. Potrebno je također uspostaviti komunikaciju između parka Ribnjak i budućeg kompleksa triju kapitalnih objekata kulturne baštine Zagrebačke nadbiskupije na Kaptolu br. 28 i 27. U tom kontekstu park Ribnjak bi trebao postati park pod specijalnim režimom korištenja, a potrebno mu je vratiti i čipkastu željeznu ogradu koja je uklonjena dolaskom komunističkih vlastodržaca i nacionalizacijom parka.
- 3.) Program predviđa «zadržavanje javnog gradskog prijevoza» za čak četiri autobusne linije! Smatramo da je potrebno javni promet posve isključiti iz prostora Kaptola. Postojeća javna garaža Kaptol-centra i na Langovom trgu, kao i predviđena u Prebendarskim vrtovima u Novoj Vesi ne mogu zadovoljiti potrebe Kaptola, Tkalciceve ulice i tržnice Dolac zbog čega je potrebno razmišljati o konačnom rješenju parkiranja i gradnji autobusnog terminala na sjevernim prostorima Kaptola. Današnje tehničke mogućnosti dopuštaju korištenje podzemlja za formiranje ne samo javnih garaža, već i terminala javnog prometa. Ti rezervati

postoje u postojećim dvorištima i vrtovima kaptolskih kurija, kao npr. kurije Kaptol 15, gdje je postojeću gospodarsku izgradnju, uz povijesnu kuriju, moguće koristiti kao spojnicu s javnom garažom u podzemlju parka Opatovina. S terminala javne podzemne garaže iz Opatovine mogla bi se uspostaviti vrlo kvalitetna pješačka zona povezana s ulicom Opatovina i tržnicom Dolac. Prometno korištenje tržnice Dolac moguće je riješiti prometnim povezivanjem s južne strane Kaptola uz strogo kontrolirana vremenska ograničenja. Takvim zahvatom moguće je postići primjerenu vitalizaciju cijelog kompleksa kaptolske kulturno povijesne cjeline.

- 4.) Osnovna karakteristika kaptola kao srednjovjekovnog ljevkastog izduženog trga potrebno je zadržati kao osnovnu karakteristiku jedinstvenog povijesnog prostora «crkvenog grada». U tom kontekstu potrebno je urediti podnu površinu ispred katedrale uključujući i dio Bakačeve, a koja bi sadržavala i oznake (kamenu intarziju) povijesnih tragova bedema ispred katedrale te eventualno Kaptolske vijećnice.
- 5.) Podržavamo uređenje zelenih površina i očuvanje postojećih grupacija i soliternih stabala na dijelovima kaptolskih bedema, ali smatramo da je potrebno osloboditi bedeme katedrale od postojećih stabala koje priječe vizualni kontakt s prvostolnicom i zamijeniti ih kvalitetnom florom i nižim stablima.

Zahvaljujemo Gradskom poglavarstvu što nam je omogućilo da se na ovaj način možemo uključiti u Program javnog urbanističko-arhitektonskog natječaja za uređenje Kaptola. Nadamo se da će naša suradnja rezultirati obostranim zadovoljstvom i najkvalitetnijim rješenjima za uređenje Kaptola.

U Zagrebu, dne 11. svibnja 2006.

Kolanić
Prof.dr. Juraj Kolanić
Predstojnik Ureda i ravnatelj
Dječezanskog muzeja

Prilog:

- 1.) Smještaj kapitalnih objekata kulturne baštine zagrebačke nadbiskupije (Zagreb 2000.)
- 2.) Prilog iznalaženja primjerenog prostornog i prometnog rješenja (Zagreb 2003.)
- 3.) Skica: Riznica, Metropolijski muzej, KAZ i NAZ

O tome obavijestiti:

- 1.) Nadbiskup zagrebački kardinal Josip Bozanić
- 2.) Nadbiskupski duhovni stol
- 3.) Udruženje kulturnih arhitekata

IZMJENE I DOPUNE

programa za javni urbanističko-arhitektonski natječaj za uređenje Kaptola¹

1. UVOD

Kaptol je dio najužeg gradskog središta i istodobno dio Povijesne urbane cjeline grada Zagreba - najslojevitijeg prostora u kulturnom, povijesnom, duhovnom, društvenom i pravnom pogledu.

Početci pisane povijesti grada Zagreba vezuju se uz nastanak biskupskog grada Kaptola 1094 godine i potom slobodnog kraljevskog grada na brdu Gradec.

Naselje Kaptol od locus credibilis, samostalnog crkvenog grada postaje sastavni dio Zagreba. Rušenjem dijelova obrambenih građevina, radikalnom rekonstrukcijom prvostolne crkve te izgradnjom tada glavne gradske tržnice bitno mijenja oblikovnu i sadržajnu strukturu svejedno ostajući glavnim akcentom novog grada.

Kao što je slika grada Zagreba nezamisliva bez katedrale, isto tako je katoličkoj vjerskoj zajednici Kaptol središnjica Crkve u Hrvata.

Kaptol je prostor najrazličitijih namjena i intenzivnih događanja s izrazito jakim i agresivnim prometom svih vrsta. Ovakva koncentracija namjena i funkcija rezultirala je degradacijom Kaptola i onemogućila njegovu ispravnu spomeničku prezentaciju.

U nastojanju da se situacija poboljša izrađen je 1993. godine Program natječaja za uređenje Kaptola. Natječaj je proveden, ali nije dao željene rezultate.

Od tada do danas izvedeno je nekoliko djelomičnih zahvata u tom prostoru, kao privremena rješenja, od kojih je najveći bio 2004 godine. Tom intervencijom ukinuto je parkiralište osobnih automobile i na tom prostoru uređeno okretište i stajališta au-

¹ Objavljujemo »Uvod«, u: *Program za javni urbanističko-arhitektonski natječaj za uređenje Kaptola – Izmjene i dopune programa*, Gradski zavod za prostorno uređenje, studeni 2006, poglavlja 1 - 4.

tobusa, te isključen kolni promet sa prostora pred katedralom. Djelomično se u prostor interveniralo i 2006.godine »uređenjem« površine za opskrbu tržnice i »popravkom« Opatovine i Trga Petrice Kerempuha, no sve nije rezultiralo kvalitetnim cjelovitim rješenjem.

Stoga se, u skladu s propozicijama utvrđenim Generalnim urbanističkim planom, izrađuje Program za natječaj koji bi trebao biti podloga za prostorno plansku dokumentaciju za cjelovito uređenje ovog izuzetno vrijednoga prostora - od Tkalčičeve ulice na zapadu do Ribnjaka na istoku, ulice Pod zidom, Cesarčeve i Vlaške na jugu, do Zvonarničke i Degenove ulice na sjeveru, a posebno Kaptola i dijela pred katedralom.

Cilj natječaja je prije svega kompleksna urbanistička rekvalifikacija Kaptola u njegovim povijesnim, identitetskim, sadržajnim i prometnim elementima.

U tome kontekstu, treba ispitati i mogućnosti smještaja Dijecezanskoga muzeja, Riznice zagrebačke katedrale i nadbiskupskog Arhiva Prvostolnoga kaptola zagrebačkog – tri kapitalna objekta Kaptola – unutar postojećih građevina ili gradnjom zamjenskih građevina, iznimno novih, a sve u skladu s propozicijama nadležne službe zaštite. U natječajnom rješenju predložiti osnovne arhitektonsko-urbanističke smjernice za gradnju i oblikovanje tih građevina.

* Arhitektonski program dostavljen od Nadbiskupije zagrebačke u pravitku je ovoga Programa za natječaj.

2. POSTOJEĆA PROSTORNO PLANSKA DOKUMENTACIJA

Generalni urbanistički plan grada Zagreba (Sl.GI.14/03 i 8/06.)

Prema grafičkome prikazu »**Korištenje i namjena prostora**« prostor pred katedralom i čitav Kaptol kao i Opatovina i Skalin-ska, te okolne ulice izdvojeni su kao »površina infrastrukturnog sustava« (oznaka IS). Okolni prostori su »mješovite namjene - pretežno stambene« (oznaka MI), »javne i društvene namjene, vjerske i školske« (oznake D,D5 i D8). Postojeće zelenilo - park Opatovina, park Ribnjak i Langov trg, zelena površina uz istočnu stranu Bakačeve ulice i sjeverno od Cesarčeve ulice posebno su izdvojene kao »javna zelena površina - javni park« (oznaka ZI).

»Urbanim pravilima« za područje Gornjega grada i Kaptola s kontaktnim područjem, utvrđena je »zaštita i očuvanje povijesnih graditeljskih cjelina« (oznaka 1.1.) te su člankom 58 Odluke o donošenju GUP-a definirana opća pravila gdje se između ostalog navodi slijedeće:

- zaštita, održavanje i uređenje povijesnih cjelina
- zadržavanje postojeće urbane matrice bez uvođenja novih ulica
- gradnja i uređenje prostora prema detaljno utvrđenim uvjetima
- onemogućavanje gradnje u parkovima i na drugim javnim zelenim površinama i ispod njih
- čuvanje postojećih slobodnih površina i obvezna zaštita kvalitetnih pojedinih stabala
- onemogućavanje provoza vozila kroz povijesni prostor
- stimuliranje pristupa javnim prometom primjerenim povijesnom prostoru
- onemogućavanje gradnje javnih garaža
- za uređenje javnih otvorenih prostora obavezan je urbanističko arhitektonski natječaj

Za park Opatovina i park Ribnjak utvrđena je »zaštita, održavanje i njegovanje parkova i park šuma« (oznaka 1.9.) - čl. 66. Odluke o GUP-u, a za Langov trg »uređenje javnih zelenih površina« (oznaka 2.11.) - čl.78.Odluke o GUP-u.

Potreban broj parkirališnih ili garažnih mjesta utvrđen je člankom 39. Odluke o donošenju GUP-a.

U skladu s politikom ograničavanja motornog prometa u najužem gradskom središtu, na području Gornjega grada i Kaptola i na dijelu Donjega grada omeđenog Draškovićevom, željezničkom prugom, Runjaninovom, Frankopanskom, Ilicom i Mesničkom ulicom dopustit će se, za sve namjene osim stambene, umjesto gradnje normativom određenog broja PGM-a uplata, u skladu s posebnom gradskom odlukom ili gradnja PGM-a najviše do 50% iznosa propisanog normativom.

Iznimno, za građevine javne i društvene namjene u visokokonsolidiranom području označenom s 1.1. i 1.2. na kartografskom prikazu 4a. Urbana pravila, potreban broj PGM-a određuje se prema mogućnostima lokacije, uzimajući u obzir vrijednosti i ograničenja u prostoru.

Na grafičkome prikazu »**Prometna i komunalna infrastruktura mreža-3a Promet**« područje Kaptola je unutar zone bez javnih garaža.

Područje Kaptola dio je povijesne urbane cjeline grada Zagreba sustava zaštite A: »područje iznimno dobro očuvane i osobito vrijedne povijesne strukture« (članak 90. Odluke o donošenju GUP-a, odnosno čl. 65. Odluke o izmjenama i dopunama Odluke o donošenju GUP-a) i istodobno arheološko područje s pojedinačnim arheološkim lokalitetom što je sve označeno na grafičkom prikazu »**Uvjeti za korištenje, uređenje i zaštitu prostora-4d Nepokretna kulturna dobra**«.

Na grafičkom prikazu »**Zaštićeni i evidentirani dijelovi prirode -4c**« na području Kaptola izdvojene su pojedinačne lokacije parkovne arhitekture - PA (članak 86. Odluke o donošenju GUP-a i članak 54. Odluke o izmjenama i dopunama Odluke o donošenju GUP-a) i to Park Opatovina i Park Ribnjak kao spomenici parkovne arhitekture zaštićeni na temelju Zakona o zaštiti prirode.

3. POSTOJEĆE STANJE

3.0. Građevine

Valorizacija objekata sastavni je dio elaborata »Kaptol - program za natječaj uređenja pješačke zone«, Konzervatorsko - urbanistička dokumentacija s posebnim uvjetima uređenja, 1993. godina, Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode. Čitav elaborat je sastavni dio ovog Programa za natječaj.

3.1. Javne površine

Danas je prostor Kaptola asfaltirana kolna površina s asfaltiranim pločnicima uz ograde kaptolskih kurija, te s »privremenim« rješenjem autobusnoga terminala.

Iz toga se izdvajaju travnate površine ispod drvoreda i uz obje kule, kao i trokutasta zelena površina na dijelu prema tržnici Dolac.

Ovakovo uređenje partera i prometna regulacija rezultat su privremenih i parcijalnih rješenja i nisu primjereni vrijednosti Kaptola.

Opatovina je pješačka zona sa nizom »štandova« i stolova ugostiteljskih lokala. Gornja terasa tržnice u popodnevnim je satima prazna.

3.2. Urbana oprema

Urbana oprema ovog prostora je nedostatna, a u kvaliteti i oblikovanju nezadovoljavajuća.

Javna rasvjeta je neadekvatno postavljena, a oblikom i veličinom (visinom) neprimjerena prostoru i okolnoj gradnji.

Betonski elementi sa cvijećem i zelenilom kojima je »ograđena« pješačka površina pred katedralom kao i željezni stupići oko zelenih površina i uz rubove pločnika, osim što fizički sprečavaju prilaz automobilima, bez ikakve su estetske vrijednosti, postavljeni od slučaja do slučaja ovisno o potrebama.

Na području Kaptola postoje i različite oznake i natpisi nad lokalima ili odvojeno. Samostalne reklame mjesta oglašavanja također su postavljeni stihijski, bez obzira na cjelinu prostora.

Osim ovih »fiksni« elemenata urbane opreme tu su još i »štandovi« na dijelu Kaptola prema Dolcu, vanjski mobiljar ugostiteljskih prostora, pokretna naprava za prodaju pekarskih proizvoda ispred Kaptola br. 6. te nadstrešnice, klupe i kiosk za prodaju novina na autobusnom stajalištu.

3.3. Zelenilo

Na području zahvata i u neposrednoj kontaktnoj zoni postoji dosta zelenila različitog oblika i vrste. To je drvoređ javora uz istočnu stranu Kaptola, zelena površina na jugozapadnome dijelu Kaptola te dvije travnate površine sa soliternim stablima uz sjeverni i južni zid oko katedrale.

Sve su ove zelene površine nedovoljno uređivane i održavane.

U neposrednoj kontaktnoj zoni su vrtovi i zelenilo kaptolskih kurija koji su u većoj ili manjoj mjeri uređeni, ali u nekim slučajevima i znatno degradirani.

Kao cjelovite zelene površine izdvajaju se park Opatovina i park Ribnjak.

3.4. Promet i komunalna infrastruktura

Neprimjereni i po intenzitetu i veličini značajni i izrazito agresivni promet svih oblika i razina najveći je protivnik revitalizacije i uspostave ambijentalnih vrijednosti Kaptola.

Na ovome prostoru isprepliće se promet osobnih automobila i javni promet s četiri autobusne linije, opskrba tržnice, turistički autobusi, promet vezan za poslovni prostor na parcelama kaptolskih kurija i domicili.

Na području Kaptola pristup motornim vozilima je prema postojećoj regulaciji prometa moguć u toku cijelog dana s juga preko Vlaške-Bakačeve ulice i sa sjevera preko Nove vesi, Zvonarničke i Mikloušićeve ulice. Preko Kaptola obavlja se i opskrba gornjeg dijela tržnice Dolac.

U središnjem dijelu Kaptola je okretište autobusa javnog gradskog prijevoza i to linija: 105 Kaptol-Cmrok, 106 Kaptol-Mirogoj-Krematorij, 201 Kaptol-Srebrnjak-Petrova i 226 Kaptol-Barutanski jarak-Svetice.

Iskrcavanje putnika obavlja se na zapadnoj strani neposredno prije okretanja, a ukrcavanje na istočnoj strani nešto sjevernije od okretišta na stajalištima koja su smještena uz kolnik Kaptola na potezu između veža kuća od br. 29 do 27.

Slijed autobusa je različit po linijama i u pojedinim dijelovima dana, a pretežno se kreću u razmacima između 15 i 45 minuta.

Osim autobusa javnoga gradskog prijevoza tu se iskrcava i ukrcava veliki broj turističkih autobusa.

U kontaktnome području Kaptola postoje tri javne garaže - garaža »Kaptol centar« (oko 500 mjesta), garaža »Langov trg« (oko 300 mjesta) i garaža »Importane galerija« (oko 500 mjesta).

Na području planiranog zahvata postoje sve komunalne instalacije.

4. PROPOZICIJE UREĐENJA PROSTORA

4.1.Ograničenja i obveze

Ograničenja i obveze u prostoru definirani su na osnovu konzervatorske, urbanističke i arhitektonske valorizacije prostora i analize postojećeg stanja.

Tema natječajnog programa je prepoznavanje i afirmacija imanentnih vrijednosti Kaptola kao jedinstvene urbanističke cjeline što je osnova za prostorno i sadržajno aktualiziranje potencijala Kaptola kao crkvenoga grada, njegove reintegracije, kao i povezivanje sa susjednim gradskim cjelinama bez gubljenja izvornog identiteta.

U tom smislu ne govori se o trgu ispred katedrale, već o reafirmaciji srednjovjekovnog ljevkastog trga kojeg čini sadašnja »ulica« Kaptol. S tim je u vezi oblikovanje glavnih mu pristupnih dijelova - Sjevernog i Južnog ulaza, povijesnih slojeva uz samu katedralu nevješto 'obrisanih' u duhu ondašnjih vremena. Očekuje se valorizacija Opatovine i prostora oko župne crkve Sv. Marije, zbog tržnice nesretno potisnute u drugi plan, kaptolskih kula i bedema, željenih linija komunikacije, života s Kaptolom.

Kroz natječaj treba preispitati i moguće lokacije za smještaj građevina Dijecezanskoga muzeja, Riznice zagrebačke katedrale i Nadbiskupskog arhiva, a radi potreba iskazanih od strane Nadbiskupije zagrebačke, Nadbiskupskog duhovnog stola - Ureda za kulturna dobra. Tema za razradu u ovom natječaju je prvenstveno istražiti »moguće lokacije« i »moguće bruto razvijene površine«, tj. moguće kapacitete gradnje na tim lokacijama. Nakon verifikacije lokacija i veličine bruto razvijene površine tražena tri kapitalna kaptolska objekta, proveo bi se arhitektonski natječaj za spomenute građevine.

Ograničenja u prostoru

- Mišljenje Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode od 18. 09. 2006. - izvod:
»S obzirom na mjere zaštite utvrđene rješenem Ministarstva kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, za kulturna dobra - Kompleks Katedrale Uznesenja Marijina, Nadbiskupskog dvora s kapelom sv. Stjepana (Kaptol 31) i parkom Ribnjak, Palača Nadbiskupskog sjemeništa, Kaptol 29 i Kanoničku »Znikinu« kuriju, Kaptol 28, te spomenik prirode park Ribnjak i park Opatovina, na tim lokacijama nije moguće planirati interpolaciju novih građevina.«
- Analize postojeće gradnje obostrano uz Kaptol pokazuju da je zapadno uz ulicu Kaptol izgrađeno ukupno približno 19000 m² bruto razvijene površine, a istočno oko 21000 m², što ukazuje da potrebne površine za Dijecezanski muzej, Riznicu zagrebačke katedrale i Arhiv Prvostolnoga kaptola zagrebačkog treba uskladiti s mogućnostima prostora cijelog Kaptola i autorskom vizijom cijelog prostora, uz uvjet da se ne izgubi osnovni identitet mjesta - kompozicija koju čini ritam i mjerilo kaptolskih kurija s akcentima vertikala crkvenih objekata.
- Fontana s kipom Bogorodice i njena mikrolokacija, rad arhitekta Schmidta i kipara Antona Fernkorna (1873. godina).

Svojom osnosimetričnom postavom u odnosu na portal katedrale korespondira sa središnjom građevinom u tom prostoru, no ranijim korištenjem kao prometni »rotor«, a sadašnjim uključanjem u »ograđeni« pješački prostor pred katedralom, spomenik nije primjereno valoriziran.

- Drvored javora na istočnoj strani Kaptola, koji prije svega kao zelenilo ima svoju povijesnu, prostornu i ekološku vrijednost. Travnata površina u sklopu koje je drvored ne smatra se ograničenjem i moguća su preoblikovanja.
- Općenito, kvalitetno visoko zelenilo, tj. pojedinačna stabla se unutar zone zahvata smatraju ograničenjem i treba ih zadržati. To se posebice odnosi na kestenove pokraj sjeverne kule, platane ispred škole, javor sjeverno od Kazališta »Komedija«, zelenilo uz južnu kulu. Zeleni travnati »trokut« na zapadnoj strani trga moguće je preoblikovati, uz obvezno očuvanje tise.
- Sva gradnja (zgrade, ograde i sl.) uz pročelje Kaptola, s obzirom da se radi o prostoru zaštite i spomenicima kulture (osim trafostanice južno od Kazališta »Komedija«), predstavlja ograničenje. Intervencije na plohi partera kao i eventualne intervencije na pročeljima zgrada i ogradama koje oblikuju pročelje Kaptola, treba uskladiti s propozicijama Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode (detaljno obrađeno u elaboratu konzervatorskih propozicija za natječaj).
- Postojeća javna rasvjeta, iako relativno novopostavljena, ne predstavlja ograničenje jer se svojom dimenzijom i visinom ne uklapa u mjerilo prostora i građevina.
- Postojeće rješenje okretišta i terminala javnog autobusnog prijevoza, kao i rješenje opskrbe gornje terase tržnice ne predstavlja obvezu.
- Kako bi se korištenje prostora osmislilo u cjelosti i omogućilo uređenje pješačke zone, obvezno je isključiti bilo kakvo parkiranje s javnih površina i voditi plansku politiku prema kojoj se isključuje intenzivni automobilski promet.
- Postojeće rješenje pješačke zone Opatovina, Skalinska i Trg Petrice Kerempuha ne predstavlja ograničenje.

4.2. Opće urbanističke propozicije

Propozicije za urbanističko-arhitektonski natječaj za uređenje Kaptola čine zajedno konzervatorske i opće urbanističke propozicije i odnose se na prostor površine oko 20,00 h (u pravcu sjever-jug oko 500 m, a u pravcu istok-zapad prosječno oko 400 m).

Karakteristika ove zone je vrlo složena sadržajna struktura - svečani, sakralni prostor uz katedralu, kompleks kaptolskih kurija, Opatovina, tržnica i podgrađe Stare Vlaške, te današnji sveprisutan, agresivan promet.

To je prostor u kojem se živi između sakralnog i profanog pa sve tradicionalne i novovjekovne funkcije treba »pomiriti« i dvojnost korištenja prostora kultivirati.

1. Promet

Program natječaja obuhvaća i prostor Tkalčičeve, Opatovine, Ribnjaka, Branjugove, Vlaške, Cesarčeve, Bakačeve i ulice Pod zidom. Primarno je predložiti rješenje prometa - kolnog i pješačkog te predložiti regulaciju javnog autobusnog prijevoza. Ispitati drugačije vođenje linija i premještanje autobusnog terminala. Okretište i stajališta nisu ograničenja, osobito u odnosu na oblikovno rješenje partera i naglašeno kružno okretište. Predložiti rješenje za turističke autobuse i rješenje opskrbe tržnice Dolac (postojeće rješenje ne predstavlja ograničenje). Preispitati »prolaz« vozila preko Kaptola. Riješiti pristup domicilima i opskrbi unutar čitave zone zahvata. Isključivanje parkiranja u cijelosti s površine Kaptola. Predložiti rješenje pješačke zone i pješačkih kretanja, posebno poprečne veze u smjeru istok-zapad – Tkalčičeva, Opatovina, Kaptol, Ribnjak, Šalata.

2. Kapitalne građevine Kaptola

U sklopu Kaptola analizirati mogućnost načelnog smještaja tri kapitalne građevine Kaptola – Riznice zagrebačke katedrale, Dijecezanskoga muzeja i Arhiva Prvostolnoga kaptola zagrebačkog – unutar postojećih građevina ili gradnjom zamjenskih građevina, iznimno novih, te predložiti osnovne arhitektonsko-urbanističke smjernice za gradnju i oblikovanje tih građevina.

3. Namjena

Sadržajna struktura treba biti usklađena s vrijednostima prostora i uređenjem pješačke zone. Događanja u prostoru Kaptola morala bi zadržati dostojanstvenost, čuvati postojeće slobodne površine koje predstavljaju bitne ekološke i estetske vrijednosti, npr. u prostoru proširiti već danas prisutne knjižare, antikvarijate, galerije sl. a ne stimulirati masovnu hiperprodukciju ugostiteljskih i trgovčko- potrošačkih sadržaja (kafići, lokali i si.).

4. Javne površine

- Obrada podnih ploha mora korespondirati s okolnom arhitekturom i funkcijom prostora, pa se natjecateljima ukazuje na neprikladnost sjajnih i sličnih kamenih reprezentativnih opločenja. Na zapadnome dijelu Kaptola obradom pješačkih površina naglasiti promjenjivost ritma ponude, pojedinsti za zaustavljanje, omogućiti sjedenje (sadržajno vezano za eventualne ugostiteljske ponude ili »doživljaj« kaptolskih prizora), ukazati na događanja nevidljivih, dvorišnih strana i sl.
- Obradom podne plohe moguće je naglasiti mjesta okupljanja (ispred škole, crkve, Kazališta »Komedija«) kao i neke druge funkcionalno različite površine (Opatovinu, ulaze u pojedina dvorišta i sl.)
- Očekuje se autorska interpretacija prijašnje gradnje na Kaptolu prema podacima iz konzervatorske dokumentacije.
- Prijedlog uređenja prostora treba sadržavati i urbanu opremu: javnu rasvjetu, postavu elemenata za sjedenje i odmor, telefonske govornice, koševe za smeće, poštanske sandučice, stalke za bicikle, elemente za javno informiranje - oglašavanje, i slično.
- Ne predviđati barijere na podnoj plohi (betonski elementi sa zelenilom i sl.)
- Na lokalima (i drugdje) unaprijediti elemente vizualnih komunikacija - ne uvoditi kioske u prostor.
- Elemente zaštite ugostiteljskih zona sjedenja detaljnije obraditi za svaki pojedini prostor kako bi se postigla slikovitost pojedinih parternih cjelina.

S. Lina Slavica Plukavec

KAPTOL KAO NASELJE, BISKUPSKI GRAD I TRG

Zagreb sa svojim srednjoeuropskim karakteristikama i zanimljivim položajem na obroncima Medvednice s prirodnom konfiguracijom terena i prekrasnom okolicom kao i izgrađenim objektima, slobodno i nenametljivo uklopljenima u pejzaž, ima važne povijesne, geopolitičke i urbanističke značajke. Kaptol je smješten na raskrsnici dvaju osnovnih prometnih smjerova. Dolinom rijeke Save povezuje zapadnu Europu s njenim istočnim dijelom, a magistrala sa smjerom sjeveroistok-sjeverozapad, s ishodištem u podunavskome bazenu i okolnih Karpata čini žilu kucavicu usmjerenu na jug do Jadranskog mora i obratno.

Ove dvije prometnice prirodno se od davnine sijeku na području Zagreba.

Pogled na Kaptol s tornja katedrale prema sjeverozapadu

Ova činjenica snažno utječe na urbanistički razvoj samoga grada te na oblikovanje njegove urbanističke fizionomije. Zagreb je čvor koji povezuje središte grada s bližom i daljnjom okolicom te s ostalim dijelovima svijeta, što omogućuje njegov gospodarski, društveni i kulturni razvoj.

Urbanističku cjelinu Kaptola s katedralnim sklopom i biskupskim gradom kao povijesne gradske jezgre, čine »hiže plemenite«, latinski *curia*, otud kanoničke kurije kao povijesne i gospodarske jedinice specifičnog naselja na koje se nastavljaju prebendarske kurije u Novoj Vesi. Dolac s nekadašnjom cistercitskom crkvom Pohođenja BDM i sklopom malih starih ulica ishodišna je točka Opatovine i dobiva ime po opatu samostana, paralelne ulice s Kaptolom koju oblikuju građanske kuće, »hiže purgerske«. U povijesnim uvjetima tijekom urbanističkog i društvenog razvojnoga procesa ovaj prostor zaokružio je specifičan arhitektonski okvir.

U urbanističkom smislu posebna specifičnost Kaptola su obrambeni zidovi te bedemi s kulama oko katedrale s biskupskim dvorom na biskupskom području, s impresivnim pogledom iz parka Ribnjak. Na prostoru današnjega parka nekoć su se nalazili biskupski i kaptolski ribnjaci. Također su tu bile Kaptolske toplice s termalnim izvorima koji su se iskorištavali. Bilo je prijedloga da se ti izvori ponovno pronađu te da se termalne vode svrhovito koriste.

Pred zagrebačkom katedralom Uznesenja BDM stoljećima se izmjenjuje njezin pristupni prostor. Današnji prostor Kaptola čini cjelinu koja je spomenik kulture i rezultat je njegova devetstoljetnoga urbanog razvoja kao i velikih rekonstrukcija tijekom 19. i 20. stoljeća.

Katedrala je i danas okružena glavnim institucionalnim i funkcionalnim građevinama te prostorima za opskrbu ne samo gradskog stanovništva, već je odredište sve učestalijih turističkih skupina. To je dokaz da je zagrebačka katedrala kao središte svih narodnih i svjetskih događanja, najuže povezana s duhovnim i materijalnim dimenzijama svih stanovnika i prolaznika.

Najnoviji izgled Kaptola kao trga, kako ga vidimo nakon završenih radova pred Svisvete, 29. listopada 2004. godine, pruža mogućnost daljnjega, konačnog uređenja. Tijekom 2004. godine premješten je dotadašnji kružni tok s terminalom javnog autobusnog prijevoza na sjeverniji dio ispred zgrade Nadbiskupskog sjemeništa. Fontana s kipom Bezgrješnog Začeca BDM i četiri anđela stražara sa svojom osnosimetričnim postavom s portalom zagrebačke katedrale uređen je kao sakralni prostor ograđen betonskim žardinjerama za cvijeće od sjeverozapad-

ne kule do početka Bakačeve ulice, uz koju je uređen prostor za kratko zadržavanje autobusa. Zelena površina s dva krošnjata stabla sofore uz kulu Nebojan ukrašena je grbom grada Zagreba na donjemu dijelu kod kolnog ulaza u nadbiskupski vrt i grbom kardinala Josipa Bozanića živim raznobojnim cvijećem ispred Bolléove četvrtaste kule, gdje su godine 2005. ponovno otkrivene i ostakljene arkade.

Kolni ulaz za Nadbiskupski dvor reguliraju dva stupića na daljinsko upravljanje. Parkiralište s katedralnog dvorišta premješteno je jugoistočno od katedrale s ulazom iz Branjugove ulice.

Stube u parku Opatovina, koje spajaju Opatovinu i Tkalčićevu ulicu, nekadašnju ulicu Potok s građevinama, kućama i mlinovima na potoku Crikveniku, 2006. godine obilježili su Zagrebačka nadbiskupija i Češko društvo u Zagrebu na spomen prvoga zagrebačkog biskupa Duha. Biskup Duh mogao bi okupiti i druge zagrebačke biskupe u parku Opatovina ili Ribnjaku umjetničkim likovima, kako su popisani kronološkim redom u svetištu zagrebačke katedrale.

Iz najstarijih razdoblja jezgre grada Zagreba, Kaptola kao trga, djelovali su pojedini zaslužni ljudi koji su ostavili trajne svoje tragove. Tu su i drugi spomenici koji imaju povijesnu, umjetničku i kulturnu vrijednost.

Ovim prikazom nastojat ćemo prikazati povijesnu jezgru Zagreba tijekom 900. godišnjeg razvoja i tako otkriti cjelokupnu važnost ovoga prostora u smislu današnjeg izgleda Zagreba kao povijesnog, crkvenog i kulturnog središta Hrvatske.

Ime grada Zagreba i njegovi oblici

Osnivanjem Zagrebačke biskupije 1093/94. godine prvi put se spominje ime grada Zagreba u pisanom povijesnom spomeniku, Felicijanovoj ispravi.¹

Ovim dokumentom ostrogonski nadbiskup Felicijan objavljuje, 26. travnja 1134. godine, Ispravu kojom potvrđuje osnivanje Zagrebačke biskupije (Zagrabiensem constituit Episcopatum).

Zagreb postaje 1094. godine sjedište novoutemeljene biskupije i preuzima važnost položaja kakav je dotada imao Sisak, spominjan na rimskim zemljovidima. Tadašnji Kaptolski brežuljak bio je vrlo važno naselje, jer se i biskupije mogu osnivati samo u većim i naseljenim središtima.

¹ Antun Ivandija, *Riznica Zagrebačke katedrale, Dokumenti i nacrti*, Zagreb 1989., D 1.

Uz Zagrebačku biskupiju osnovan je i Zbor kanonika (Capitulum) ili Kaptol. Oko godine 1200. zagrebački biskup i Kaptol podijelili su upravna područja pa su kanonici na dodijeljenim parcelama podizali kuće, kurije, sjeverno od katedrale i oblikovali nepravilni četverokut ili trg lijevkastog oblika s duljom istočnom i zapadnom stranicom, uvjetovan oblikovnom konfiguracijom terena i suvremenim numeriranjem kuća od 1878. godine. Pod biskupsku upravu pripala je Vlačka ulica (Viculus Latinorum) i Laščina.

Osim što je Zagreb postao crkveno sjedište, razvija se i kao kulturno i gospodarsko središte, a njegovo ime javlja se pod više naziva: Saigabria, Sagabria, Sagrabia, Zagabria, Agran, Agaram, Agaran, Aaram, Agram, Capitel, Capitz, Capithl, Capitl, Area Capitularis (Kaptolsko područje). Spomenimo s tim u svezi i kanonika Nikolu, Zagrepčanina, preminulog 1357. godine, koji se i kao pečujski kanonik u popisu navodi pod imenom Nicola de Sagabria.²

Prvotni dokumenti spominju samostan »Monasterium«³ (St. Gabriela) s tadašnjom samostanskom crkvom Navještenja BDM, koja bi mogla datirati od 9. do 11. stoljeća, koja je služila kao prva biskupska crkva, dok nije bila sagrađena katedrala na današnjim temeljima.

Zagrebački biskup Benedikt Vinković (1637.- 1642.) još je kao zagrebački kanonik zabilježio predaju o biskupskom dvoru prije gradnje bedema oko katedrale.

Prema njoj je u starom vrtu stajao kameni dvor poput nekoga kaštela koji je imao vrt i druge gospodarske zgrade, koje su bile srušene kad su se gradile utvrde oko katedrale. On navodi da su temelji toga starog dvora bili vidljivi do 1619. godine kada je biskup Petar Domitrović (1611.- 1628.) dao iskopati veliku masu kamena iz koje je sagradio novu veću palaču i tri druge kuće.⁴

Zagrebački biskup Aleksandar Mikulić (1688. – 1694.) dao je ograditi biskupski vrt zidom na južnoj strani biskupskoga dvora. Njegov suvremenik i suradnik Pavao Ritter Vitezović analizira nastanak biskupskoga dvora u tri etape:⁵

Za prvu etapu upućuje na dokumente o osnivanju Zagrebačke biskupije u kojima se biskupski dvor naziva »monasterium«. Druga etapa odnosi se na rezidenciju u vrijeme biskupa P. Domitrovića, koji je 1619. godine je proširio dvor do kule Nebojan.

² Ljudevit Ivančan, Podaci o kanonicima, Zagreb 1924., br. 159.

³ Juraj Kocijanić, *Nadbiskupski dvor*, u: *Zagrebačka katedrala*, Zagreb 1944., str. 177.

⁴ Lelja Dobronić, *Zagrebačka biskupska tvrđa*, Zagreb 1991., str. 64.

⁵ L. Dobronić, *Zagrebačka biskupska tvrđa*, Zagreb 1991., str. 55-56.

Dva velika požara 1624. i 1645. godine, jako su oštetili katedralu i dvor, što se kasnije obnavljalo. Biskup Juraj Branjug (1723. – 1747.), dogradio je drugi kat pa je biskupski dvor bio najveća palača u Hrvatskoj.

U novije vrijeme je lingvist Danijel Alerić⁶ temeljem povijesnih zapisa o prvotnom izgledu i nazivima Nadbiskupskoga dvora sistematizirao sva događanja i došao do zaključka da se ime Zagreb skriva u činjenici što postoji sakralni objekt s benediktinskim samostanom, *Monasterium Zagrabiense*, nazvan po arkandelu Gabrielu, *Saint Gabriel*, i samostanskom crkvom Navještenja BDM, što se prema Kukuljeviću spominje u pet isprava izdanih od 1201. do 1267. godine.

Prema ispravi kralja Andrije II. iz 1217. godine, »*Monasterium Saint Gabriel*« sagrađio je kralj Ladislav prije osnivanja Zagrebačke biskupije. Etimološkom analizom naziva Glezia (monasterio, vila...) d' sa (n) Gabrio (i Gabriele) zagrebački praoblik se mijenja od Sant-Gabrieu i Sant-Grabie u Sa-Gabrio i Sa-Grabio, do već spomenutih naziva Saigabria i Sagabria.

To je vidljivo u današnjim postojećim dalmatinskoromanskim toponimima: Supetar, Sumartin, itd. Za tu potvrdu trebalo bi istražiti još dosta arhivskih kao i arheoloških materijala, što bi bilo logičnije nego da se i dalje zadovoljavamo pričama iz prastarih legendi o Manduševcu.

Naziv *Saigabria* nalazimo na rukopisnom zemljovidu svijeta venecijanskog redovnika fra Maura iz 1459. godine, koji i pobliže označuje područje *Cruatia* i kontinenta: *Evropa prije otkrića Amerike*.

Sličan naziv *Sagabria* koristi Francesco Roselli na karti iz 1480. godine. Pod tim se nazivom nalazi na kartama različitih autora iz 1507., 1518. i 1524. godine.

Godine 1528. mađarski kartograf Lazarus navodi naziv *Zagrabia*, a Jacop Gastaldi *Zagabria* na karti iz 1546. godine. Nazivi *Zagabria* ili *Zagrabia* povremeno se izmjenjuju i na drugim prikazima.

Pod nazivom *Zagrabia* i *Capitl* prikazan je na vojnom regionalnom zemljovidu kojeg je 1566. godine izradio Nikola Angielini⁷, talijanski arhitekt vojnih utvrda i obrambenih sprava u tada vodećoj školi za projektiranje i gradnju utvrda. Bio je zaposlen na Bečkom dvoru, u vrijeme cara i kralja Ferdinanda (1503. – 1564.) radi obrane i utvrde grada od turske opasnosti. Izvornik se čuva u Austrijskoj nacionalnoj knjižnici.

⁶ Danijel Alerić, *Najstarija Zagrebačka tajna*, Zagreb 2000.

Na njemu su prikazane utvrde Zagreba i Kaptola s postojećim crkvama, dakle samo urbana struktura Gradeca i Kaptola, odvojene dolinom Medveščaka. Tekstom su označene mjere po kojima je opseg Gradeca iznosio 991 korak, a Kaptol 540 koraka te razdaljina između njih 152 koraka.

Plan je rađen bez preciznog mjerenja, ali je važan dokument utvrđivanja prostornog razvitka grada. Za današnji Gornji grad sa središnjom crkvom sv. Marka upotrebljava se naziv *Zagrabia*, a za utvrđeni Kaptol, s utvrđenom katedralom s jednim zvonikom, *Capitl*.

Položaj Zagreba na čvorištu važnih prometnica

Dosadašnji sačuvani nacrti i dokumenti Zagreba najzornije prikazuju njegov prostorni i kulturni razvoj, njegov položaj s prirodnim ambijentom te rasporedom pojedinih objekata koji čine gradsku cjelinu. Kako je Zagreb smješten na raskrsnici prometnih putova, u njemu su se susretale i velike svjetske kulture, pružajući mu tako mogućnost izbora najboljih i najtrajnijih kršćanskih vrijednota koje je tijekom povijesti morao braniti postavši i njihovo predziđe, *antemurale Christianitatis*.

Najstarije podatke o razvitku zagrebačkog središnjeg prostora možemo promatrati iz rimske teritorijalne cjeline sa sjedištem u Andautoniji, današnje Ščitarjevo⁸. Andautonija se smjestila na južnoj obali Save, na raskršću dobrih cesta i prometnih veza prema Ptuju i Sisku, desetak kilometara jugoistočno od središta današnjeg Zagreba.

Na zemljopisnoj karti, najvažnijem izvoru za urbani razvitak grada, aleksandrijski astronom Klaudije Ptolomej smjestio je Andautoniju sredinom 2. stoljeća na 38° 10' zemljopisne dužine od Ferra i 45° 30' zemljopisne širine⁹. Okolna naselja međusobno su od davnine povezana te uvjetovana ekonomskim i gospodarskim razvojem.

Uz tako živu prometnicu, rimska Andautonija bila je povezana sa središtem kršćanstva, Rimom, čiji su vjernici bili organizirani u ranokršćanskoj Sisačkoj biskupiji.

Raspadom Rimskog Carstva, stanovništvo se u razdoblju od 375. – 600. godine, povlačilo prema sjeveru, pod zaštitu

⁷ Željko Škalamera, *Zagreb na kart. prikazima N. Angielinija iz 16. stoljeća*, Zagreb 1994., str. 45-50.

⁸ Andro Mohorovičić, *Analiza historijsko-urbanističkog razvoja grada Zagreba*, u: *Rad JAZU*, Zagreb 1952., str. 28. Dobrotom dr. Matije Berljaka

prirodnih brežuljaka, po obroncima Medvednice, prikladnih za povlačenje i obranu. Uz rijeku Savu i Medvednicu ubrzo je nastao tranzitni smjer zajedno s novim stanovnicima, Hrvatima, na sigurnim obroncima Medvednice, već početkom 7. stoljeća. U tome gorskom lancu nalazila su se vrele koje su se potocima slijevala prema gradu čiju su životnu snagu koristili novi stanovnici oblikujući plodne vrtove i snažne mlinove.

Ovako sigurna mjesta služila su i novodoseljenim stanovnicima za njihovo okupljanje u novim hrvatskim župama. Hrvatsko stanovništvo naselilo se rano na području današnjeg Zagreba što dokazuju njihovi grobovi pred zagrebačkom katedralom s nađenim posudama i naušnicama iz 10. i 11. stoljeća izrađenim u slavenskim radionicama panononskoga Podunavlja te nalazima ispred franjevačke crkve na Kaptolu kao i na drugim lokacijama.

Stara rimska imena zamjenjuju se novim, hrvatskim nazivima, samo je rijeka zadržala ime rimskoga boga Savusa.

Prikaz Zagreba prema Ivanu Krstitelju Tkalčiću

Kaptolski prostor karakterizira prirodno proširenje glavne ulice prema jugu do katedrale. On predstavlja trg ljevkastog oblika. To je i glavna osovina Kaptola gdje su se slijevale prirodne i duhovne vitalnosti naselja prema središnjici kao i duhovnoj vertikali, zagrebačkoj katedrali. Paralelno s Kaptolom urbanistički se oblikovao predio Opatovine nasuprot kaptolskim kurijama s njihovim vrtovima.

Predio cistercijske crkve Sv. Marije, jugozapadno od katedrale, zvan Dolac, sa sklopom malih uličica i malenih trgova koje su zatvarale kućice strmih krovova, produžen je krajem 14. stoljeća u ulicu Opatovina koja je paralelna s Kaptolom.

Urbani i prostorni razvoj Kaptola u najranijem razdoblju detaljno je prikazao I. K. Tkalčić u Povijesnim spomenicima grada Zagreba¹⁰.

Prema opisu rekonstruiranog nacrt¹¹, potok Cirkvenik (Cirkvenica, Cirkvenščak, Grec, Medvednica, kasnije Medveščak) dijeli ograđeni Kaptol drvenim palisadama, koje predstavljaju uobičajenu ranosrednjovjekovnu tehniku utvrđivanja.

⁹ Ž. Škalamera, *Teritorijalni razvitak grada Zagreba u zrcalu zemljovida i geodetsko katastarske dokumentacije*, u: *Zagreb na geodetsko-katastarskim zemljovidima i u zemljišnim knjigama*, Zagreb 1994., str. 5.

¹⁰ Ivan Krstitelj Tkalčić, *Monumenta historica lib. reg. civitatis Zagrabiae*, Vol. I.

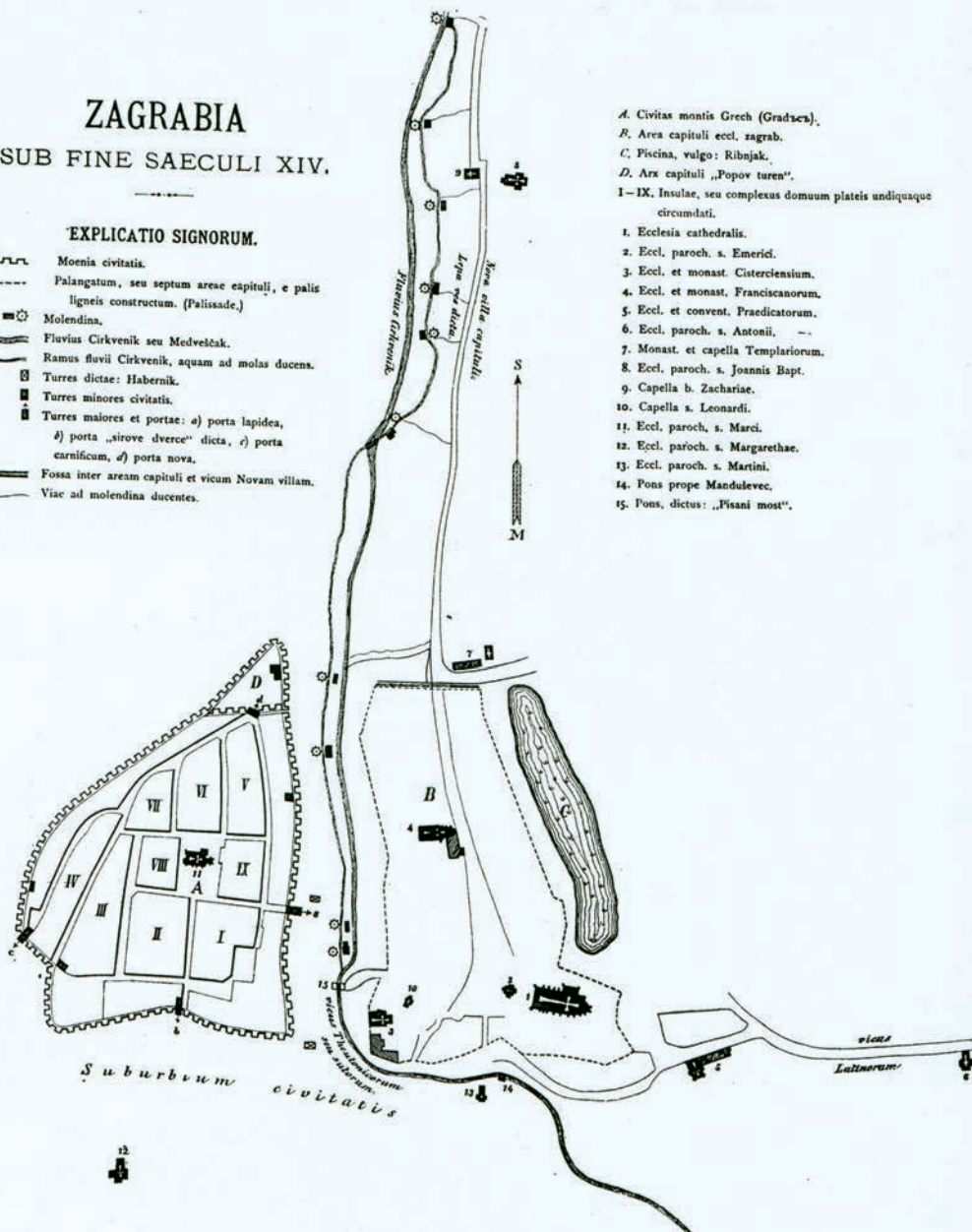
¹¹ A. Mohorovičić, *Analiza historijsko-urbanističkog razvoja grada Zagreba*, u: *Rad JAZU*, Zagreb 1952., str. 49.

ZAGRABIA SUB FINE SAECULI XIV.

EXPLICATIO SIGNORUM.

- Moenia civitatis.
- Palangatum, seu septum areae capituli, e palis ligneis constructum. (Palissade.)
- ☼ Molendina.
- ~~~~~ Fluvius Cirkvenik seu Medveščak.
- ~~~~~ Ramus fluvii Cirkvenik, aquam ad molas ducens.
- ⊠ Turres dictae: Habernik.
- ⊠ Turres minores civitatis.
- ⊠ Turres maiores et portae: a) porta lapidea, b) porta „sirove dverce“ dicta, c) porta carnicum, d) porta nova.
- ===== Fossa inter aream capituli et vicum Novam villam.
- ~~~~~ Viae ad molendina ducentes.

- A. Civitas montis Grech (Gradaca).
- B. Area capituli eccl. zagrab.
- C. Piscina, vulgo: Ribnjak.
- D. Arx capituli „Popov turen“.
- I—IX. Insulae, seu complexus domuum plateis undique circumdati.
- 1. Ecclesia cathedralis.
- 2. Eccl. paroch. s. Emeriel.
- 3. Eccl. et monast. Cisterciensium.
- 4. Eccl. et monast. Franciscanorum.
- 5. Eccl. et convent. Praedicatorum.
- 6. Eccl. paroch. s. Antonii.
- 7. Monast. et capella Templariorum.
- 8. Eccl. paroch. s. Joannis Bapt.
- 9. Capella b. Zachariae.
- 10. Capella s. Leonardi.
- 11. Eccl. paroch. s. Marci.
- 12. Eccl. paroch. s. Margarethae.
- 13. Eccl. paroch. s. Martini.
- 14. Pons prope Mandulevec.
- 15. Pons, dictus: „Pisani most“.

Sl. I. Nacrt Griča i Kaptola iz kraja XIV. stoljeća. (Prema I. K. Tkalčiću)

Nacrt Kaptola i Griča, rekonstruiranog prema dokumentima iz kraja 14. stoljeća, prema I. K. Tkalčiću.

Preuzeto iz: Andrija Mohorovičić, Analiza historijsko-urbanističkog razvoja Grada Zagreba, JAZU, Zagreb 1952.

Gradnja kamenih utvrda potisnula je ograđivanje drvenim palisadama, ali i stvarna nadolazeća opasnost primorala je zagrebačke biskupe na utvrđivanje zagrebačke katedrale zajedno s okolnim Kaptolom krajem 15. i početkom 16. stoljeća.

Tkalčić označuje prijelaz preko potoka Cirkvenika nazivom Pisani most (*Pyzani mozt vocatum*, današnji Krvavi most), prema najstarijem spomenu mosta iz 1472. godine. Naziv potječe od njegovog izgleda zbog otpale boje. Od mosta se u polukrugu proteže *Vicus Theutonicorum se sutorum* u suterenu crkve Sv. Marije koja se sa cistercitskim samostanom spominje 1291. godine. Uz potok Cirkvenik u blizini mosta Manduševac (*Pons prope Manduševac*) Tkalčić navodi župnu crkvu sv. Martina (*Eccl. paroch. S. Martini*).

Pred katedralom se nalazila župna crkva sv. Emerika, srušena 1513. godine, odobrenjem pape Julija II. od 27. svibnja 1510. godine. Osim cistercitskog samostana sa samostanskom crkvom Sv. Marije, navedeni su franjevački samostan sa samostanskom crkvom sv. Franje na Kaptolu, dominikanski samostan sa samostanskom crkvom sv. Nikole (danas crkvom sv. Martina) u Vlaškoj ulici, te samostan templara sa samostanskom kapelom u današnjoj Zvonarničkoj ulici. Templarski samostan sagradio je biskup Prodan 1175. godine. Ukinućem templarskog reda 1312. godine, svi templari bili su smješteni u samostanu Sv. Ivana u Novoj Vesi. Upravu je vodio zagrebački biskup Augustin Kažotić, koji je s propovjedaonice javno izvješćivao o upravi njihove imovine¹². Ribnjak naziva »Piscina«, što se odnosi na postojeće termalne izvore uz biskupski i kaptolski Ribnjak.

Na početku Vlaške ulice spominje se *curia bani*, gdje je odsjedao hrvatski ban, koji je inače boravio na svojim posjedima. Godine 1284. spominje se na mjestu današnje Vlaške ulice br. 2, *hospital Sv. Elizabete* s kapelom Sv. Florijana, koji je 1357. godine proširio kanonik Dionizije te je postojao sve do potresa 1880. godine, kada je kao ruševni objekt bio prodan, a utržak je bio uvršten u Florijansku zakladu.

Između današnje crkve sv. Petra i stare Vlaške ulice nalazila se u to doba župna crkva sv. Antuna, koja je kasnijom promjenom lokacije i titulara tu ulogu preuzela današnja župna crkva sv. Petra.

Ulica Nova Ves (*Lepa Ves dicata*), bila je kaptolsko područje, veliki nenaseljeni prostor, pa je Kaptol podijelio, 9. rujna 1344.

¹² Lj. Ivančan, Podaci o kanonicima, br. 82.

godine, razne pogodnosti onima koji bi se htjeli tu naseliti. Ivan, arhiđakon Gorički izgradio je crkvu sv. Ivana i nasuprot njoj crkvicu sv. Zakarije, koja je vidljiva na Tkalčićevom prikazu.

Biskup Jakob (1343. – 1348.) dozvolio je da Ivan arhiđakon Gorički daruje svoj posjed Bliznu za njeno uzdržavanje.¹³

U svezi s podijeljenim pogodnostima za naseljavanje današnje Nove Vesi 1344. spominje se i prva kamena kanonička kurija koju je sagradio kanonik Stjepan. Poslije požara 1674. godine redovito su se zidale čvrste kurije od opeke ili kamena.

Na Kaptolu se tako razvila čvrsta gradska jezgra sa specifičnim ekonomskim strukturama. Područje je bilo ograđeno drvenim palisadama.

Utvrđivanje Kaptola tijekom 15. i 16. stoljeća

Otvorenost Kaptola sa slobodnim prometnim prilazima pokazao se nesigurnim, posebno u vrijeme tatarske provale, dok se Gradec dobro utvrdio na svome povoljnijem položaju i 1242. godine postao slobodnim kraljevskim gradom. Kao prava ulaznica u tako utvrđeni grad vrijedio je stvaralački rad, a njegovu sigurnost nadzirali su sami građani. Tijekom 14. i 15. stoljeća radilo je preko trideset vrsta obrtnika u Gradecu.

Razvojni zamah Kaptola događao se i oblikovao tijekom 12. do 15. stoljeća, pa je svojim gospodarskim i društvenim odnosima te duhovnom orijentacijom postao urbanistička jezgra Zagreba.

Kaptol je bio središte duhovnog i kulturnog razvitka i koristio je proizvode gradečkih obrtnika, te su uzajamno skladno djelovali i rasli na kulturnom stupnju ravnom najnapredijim europskim prostorima.

Iz Nadbiskupskog arhiva saznajemo da je dubički arhiđakon, Ladislav Lukin, već prije 1420. godine pao u tursko zarobljeništvo obavljajući vizitaciju u okolici Vrbasa do kuda je tada dopirala Zagrebačka biskupija.¹⁴

Zagrebački biskup Osvald Thuz (1466. – 1499.), uvidjevši opasnost od Turaka, započeo je s utvrđivanjem zagrebačku katedralu i poticao kanonike 1476. godine da zbog nadolazeće opasnosti promijene svoj način života te da kaptolsko područje (Area Capitularuis) i kurije prikladno ograde i utvrde, a da se uz utvrde na dijelove vrtova nasele svećenici i laici. Za nove stanov-

¹³ Lj. Ivančan, *Podaci o kanonicima*, br. 103

¹⁴ *Povijesni spomenici Zagrebačke biskupije (1395-1420)*, Zagreb 1992., str. 593. Arhiđakon Ladislav Lukin pisao je, 21. lipnja 1420. godine, papi Martinu V. (1417. – 1431.) da mu zbog starosti i bolesti promijeni zavjet načinjen u dugom turskom zarobljeništvu.

nike izgradile su se prikladne kućice, odijeljene trgovima i ulicama koje su zatvorile kaptolsko područje s javnim ulaznim vratima: Donja ili Južna vrata u Bakačevoj ulici na križanju s Vlaškom i Pod zidom; Gornja ili Sjeverna vrata, na početku Nove Vesi; Mala vrata, Dverce, današnja Skalinska ulica, te na istočnoj strani vrata za izlaz na Ribnjak uz kuriju, Kaptol 27.

Ovi događaji zabilježili su i prva rušenja. Tada je porušen samostan dominikanaca u Vlaškoj ulici, jer je ostao odvojen 1473. godine od katedralnog utvrdnog sklopa, te su ga dominikanci nanovo izgradili u utvrđenom Gornjem gradu.

Dozvolom pape Julija II. od 27. svibnja 1510. godine, bila je srušena župna crkva sv. Emerika 1513. godine, a ulogu župne crkve je preuzela nekadašnja cistercitska crkva Sv. Marije na Dolcu.

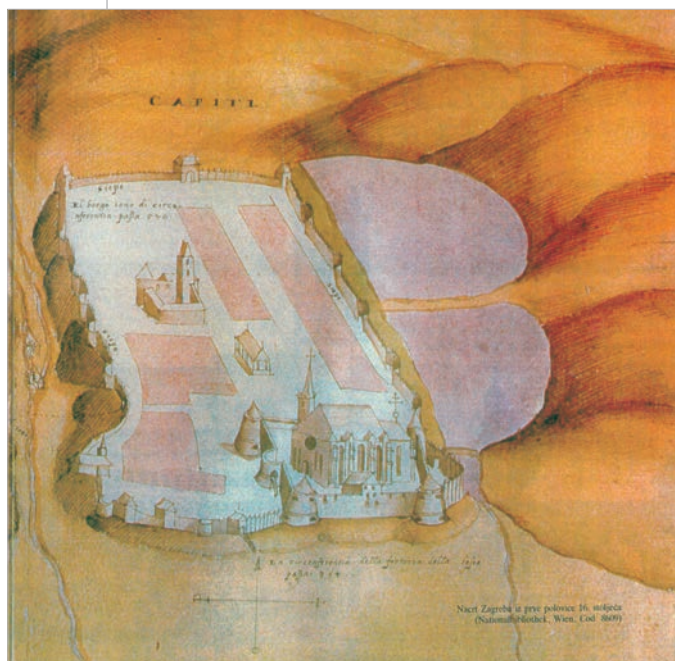

Pogled na Zagrebačku katedralu, biskupski dvor i južna Kaptolska vrata 1796. godine. Preuzeto iz L. Dobronić, Zagrebačka biskupska tvrđa, Zagreb 1991., str. 73.

Intenzivno se utvrđuje katedrala kamenom iz porušenih samostana i napuštenih kuća te iz okolnih kamenoloma sve do 1521. godine.

Svaka utvrda-kula je arhitektonsko ostvarenje za sebe. Nijedna od kula nije jednaka drugoj, a povezane su u skladnu cjelinu obrambenim zidom s obrambenim hodnicima.

Bedemi oko katedrale debelih zidova sa snažnim kulama imali su posebno značenje u razvitku grada Zagreba. Katedralni se kompleks izdvojio i arhitektonski oblikovao povijesnu jezgru Zagreba. Upravo se ispred

Nacrt Zagreba Nikole Angelinija iz oko 1566. godine. Čuva se u Nacionalnoj biblioteci u Beču, Cod. 8609.

katedrale tada razvilo živo tržište s prometnim središtem.

Gradnja utvrda uvjetovala je specifični društveni i kulturni način života što se odrazilo i u urbanističkom oblikovanju gradskog središta. Kulturni i socijalni život predvodila je Crkva koja se, osim što je imala duhovnu ulogu, zalagala i za prosvjetni, gospodarski i kulturni razvoj Hrvatske.

Zagrebački biskupi i kanonici odbijali su turske navale utvrđujući biskupska

i kaptolska okolna imanja kao što je Sisak, kojega su obranili i kanoničkim životima.¹⁵ Zagreb je bio pošteđen ratnih razaranja, ali se gotovo prepolovio broj župa Zagrebačke biskupije na njenim rubnim okupiranim područjima kojih je na popisu 1501. godine bilo 459.

U obrani kršćanstva tada je najviše pomagala Sveta Stolica, te je diveći se hrabrosti kršćanskih junaka papa Leon X. hrvatski narod godine 1519. proglasio predziđem kršćanstva, **Antemurale Christianitatis**.

Umjesto da se središte grada prirodno širilo s nadolazećim stanovništvom, ono se sve više ograđivalo i zatvaralo, a unutar nja homogenost sve se više razbijala.

Stoga je došlo do formiranja novih centara s novim prometnim putovima, a s pridošlim stanovništvom razvijala se i stambena i kulturna arhitektonska struktura sa vlastitim stilskim obilježjima.

¹⁵ Zapovjednikom sisačke tvrđe bio je uvijek zagrebački kanonik. Godine 1591. su kanonici Mikac i Kovačić odbili žestoki turski napad. Godine 1593. smrtno je ranjen kanonik Fintić, a ranjeni kanonik Gjurak borio se do pobjede. Iste godine poginuo je kanonik Gašpar Grandja, a zarobljen je bio kanonik Andrija Kovačić i odveden u Carigrad i tamo mučen i bačen u more. Zarobljen je bio i kanonik Franjo Filipović kao i neki drugi kanonici.

Zagrebačka katedrala prednjačila je svojim izgledom crkve-tvrđave. Takvu je vidimo na kartografskim prikazima kojega je izradio Nikola Angnielini prema kojemu su nastali i kasniji prikazi.

Prema Agnielinijevom prikazu Zagreba, poznato nam je pet prikaza s malim razlikama od kojih se dva čuvaju u Nacionalnoj knjižnici u Beču, dva u Državnom arhivu u Dresdenu i jedan u Općem zemaljskom arhivu u Karlsruheu.

Ako su tako važni hrvatski dokumenti čuvani u europskim središtima, to znači da je Hrvatska oblikovala Europu od samih početaka zbog čega se ponosi svojom kulturnom i povijesnom aktivnom prisutnošću u srednjoeuropskom geodetskom prostoru.

Iz toga doba postoji prikaz Hrvatske kojega je izradio mađarski kartograf Janos Zsamboky (Joannes Sambucus) prema karti Nikole Angielinija iz 1566. kao i prema Augustinu Hirschvogelu koji je sastavio prvi geodetski plan Beča. Oni su djelovali u kartografskom krugu kraljevskoga Bečkoga dvora.

Prikaz Zagreba na vedutama i kartama 17. i 18. stoljeća

Tijekom 17. stoljeća na Kaptolu su se izgradile kanoničke kurije u baroknom stilu. Njihova se duhovna energija usmjeravala prema okolnim naseljima, koja su sa svojim novim redovničkim zajednicama postali pravi duhovni vrtovi, posebice na svojoj prirodnoj utvrdi na današnjem Gornjem gradu (isusovci, kapucini, klarise).

Oni su transformirali i produhovili tadašnju ekonomsku i društvenu strukturu, a 17. stoljeće možemo nazvati zagrebačkim stoljećem redovništva.

To će nasilno biti prekinuto krajem 18. stoljeća njihovim ukinućem u vrijeme cara i kralja Josipa II.

Promjene i razvoj Kaptola možemo pratiti na vedutama i zemljovidima iz toga razdoblja. Među njima se ističe veduta Zagreba Johanna Ledentua koja se čuva u Nacionalnoj knjižnici u Beču. Crtež je bio prilog carskom izvješću, što ga je 1639. sastavio Talijan Giovanni Pieroni, koji je 1636. godine boravio u Hrvatskoj.¹⁶

Na prijedlog Ratnog vijeća bio je predložen za inženjera i vještaka u gradnji utvrda.

Zagrebačko središte prikazao je i isusovac Stjepan Glavač, profesor matematike u Grazu i Zagrebu 1673. godine, na osnovi terenskog očevida.¹⁷

¹⁶ Ž. Škalamera, *Zagreb na geodetsko-katastarskim zemljovidima i u zemljišnim knjigama*, Zagreb 1994. str. 51.

¹⁷ Ž. Škalamera, *Zagreb na zemljovidima 17. stoljeća*, Zagreb 1994. str. 52.

Nacrt Zagreba s početka 18. stoljeća. Čuva se u Dvorskoj knjižnici u Beču.

Uvidjevši da na geografskim kartama susjednih zemalja ima dosta pogrešaka, kao što je da su Agram i Zagrabia međusobno bili udaljeni čak dvije milje, iako je jedno njemačko, a drugo latinsko ime istoga grada, kako stoji na karti kartografa Mercatora. Na poticaj zagrebačkoga biskupa Martina Borkovića i tadašnjega banskog namjesnika Nikole Bakača Erdödyja S. Glavač izradio je ispravljenu i dopunjenu kartu na kojoj je prikazan Zagreb povezan s okolicom i ostalim područjem Hrvatske.

Okvir joj čine projekcije meridijana i paralela i Zagreb se tu nalazi na $40^{\circ} 13'$ ($51^{\circ} 13'$) geografske širine i $45^{\circ} 55'$ geografske dužine. Područje Zagreba prikazano je kao jedan grad (Civitas Zagabria), koji je sjedište biskupije (Episcopatus), s posebnim znakovima za 30 župnih crkava, 5 utvrda, 5 dvoraca i dvije utvrde u ruševinama, Medvedgrad i Susedgrad te s mnoštvom toponima. Glavač nije dovršio svoju kartu, ali ju je preuzeo talijanski geodet Giacomo Cantelli da Vignola i uvrstio je u europski prostor.

Kartom Parte della Schiavonia obuhvaćeno je također područje grada Zagreba.

Godine 1766. u Požunu je geometar Ugarske dvorske komore A. Leopold Kneidinger prikazao Zagreb za potrebe Habsburške monarhije kao i za vojne potrebe 1783. – 1784. godine, temeljem terenskog mjerenja. S mjerom jednoga bečkog palca predstavlja na karti 24 000 palaca ili 1 000 bečkih hvata, pod nazivom

»Zemljomjerni nacrt slobodnog i kraljevskog grada Zagreba« (*Delineatio geometrica territorij liberae et regiae civitatis zagrabiensis*).¹⁸

Granica Zagreba ucrtana je točkastim nizom, a vidljiv je zvonik katedrale i drugih crkvi te najviši vrh Medvednice.

Nacrti postaju dio dokumentacije. Zagrebački mjernik Ivan Stipanović izradio je 1744. godine plan regulacije Bakačeve i Vlaške ulice.¹⁹

Biskup Josip Galjuf (1772. – 1786.) naručio je 1775. godine prvu izmjeru kaptolskoga zemljišta, a proveli su je geometri Nikola Raffay i Ivan Baptista Bachyni. J. B. Bachyni je 1785. godine premjerio Kaptol, dio Vlaške ulice i Novu Ves istočno od potoka Medveščaka, te izradio gruntovnu »Mapu općine Nova Ves«, za potrebe tamošnjih stanovnika. U vrijeme biskupa J. Galjufa, 1780. godine, započete su i prve upravno-teritorijalne karte Zagrebačke nad/biskupije.

Iako je postojao i prije vojnih nacrti i zemljovida, koji su tijekom stoljeća čuvani kao vojna tajna, 1784. godine sastavljen je cjeloviti prikaz pod nazivom »Vojna mapa Provincijala Hrvatske« pod vodstvom pukovnika Ludwiga von Jeneya s pomoćnicima Villiusom, Jahnom i natporučnikom Makowitzem.

Na njoj su prikazani Zagreb, Gradec, Kaptol, Nova Ves s podgrađima i blokovima istaknutih zgrada. Prigodom njihove izrade naglašena je potreba unošenja uličnih mreža i svih pojedinačnih kuća.

Vojni zemljovidni su diskretno i rjeđe tiskani zbog vojničke opreznosti na vrlo važnom geostrateškom prostoru, što se mora nadoknaditi arhivskim istraživanjima.

Zagreb u vrijeme biskupa Maksimilijana Vrhovca

Svekoliki razvoj Zagreba vidljiv je iz vremena biskupa Maksimilijana Vrhovca (1787. – 1827). Osim aktivnosti na crkvenom i duhovnom području, istaknuo se i oko oblikovanja perivoja, gradnje bolnice i termalnih lječilišta, skupljanja i čuvanja kulturne baštine te oko izgradnje prometnice koja Zagreb povezuju s morem i cijelom Hrvatskom. Svojom je raznovrsnom djelatnošću i organizacijskom sposobnošću udario trajni temelj kulturnoj, gospodarskoj i prosvjetnoj izgradnji cijele Hrvatske, a posebice Zagreba.

¹⁸ Ž. Škalamera, *Zagreb i okolica na zemljovidima 18. stoljeća*, Zagreb 1994., str. 65.

¹⁹ Ž. Škalamera, *Zagreb i okolica na zemljovidima 18. stoljeća*, Zagreb 1994., str. 68.

Pokrenuvši akciju za ujedinjenje Hrvatske i Dalmacije, 1797. godine, biskup M. Vrhovac razmatra praktična pitanja koja bi mogla koristiti Hrvatskoj. Zaokupljaju ga vodene i kopnene prometnice pa se dao na izgradnju ceste od Karlovca do Jadranskog mora i najbližih luka u Rijeci, Bakru i Kraljevici.

Osnovao je Društvo za izgradnju cesta i svojim zalaganjem omogućio je gradnju Lujzinske ceste. Dovršena je 1809. godine i to je bila jedna od najmodernijih prometnica u Europi. I danas služi kao glavna prometnica prema Rijeci. Također je pridonio razvoju vrtne umjetnosti uredivši Maksimir i predavši ga 1794. godine na javno korištenje građanima.

Već prve godine biskupske službe M. Vrhovca izradio je Joseph Labhart 1788. godine kartu Zagrebačke biskupije.²⁰ Na njoj je istaknuto oblikovanje vrtne umjetnosti, koju su zatim njegovali biskup A. Alagović i nadbiskup kardinal J. Haulik.

Godine 1807. donesen je Zakon prema kojem je trebalo utemeljiti Hrvatsku gruntovnicu. Godine 1806. Vrhovčev geometar i dekorater Josip Gigl, prvi je izmjerio Ribnjak, koji je u ljetnim mjesecima presahnjivao i bio zapušten.

Gornji Ribnjak iznosio je 1959 četvornih hvati, a donji Ribnjak 2968 četvornih hvati te zemljište južno od nasipa, današnji Langov trg, 1796 četvornih hvati.²¹

Godine 1813. dao je izraditi nacрте Ribnjaka koji se tada sastojao od tri dijela ograđenih nasipima, a na širem se dijelu nalazio most s glavnim kolnim ulazom Nadbiskupskoga dvora. Na istočnome brežuljku prema Šalati nalazila se Kalvarija s kapelom sv. Roka i biskupovim ljetnikovcem. Prilaz je bio na sjeveroistočnome dijelu današnjega Langovoga trga.

M. Vrhovac uveo je u službu kaptolskoga i biskupskoga mjernika (inženjera) od kojih je Josip Szeman izradio kartu Zagrebačke biskupije 1822. godine u devet listova, pod nazivom »Mappa Dioecesis Zagrabienensis«²² s temeljnim izvornim podacima terenskog mjerenja uz suradnju svih župnika. Na trećoj karti prikazana je veduta Zagreba s pogledom s južne strane, *Prospectus l. r. Civitatis Zagrabienensis ad meridiem*. Uz kartografski prikaz nalazi se i tumač znakova sa 75 objašnjenja.

²⁰ Mirela Slukan Altić, *M. Vrhovac i hrvatska crkvena kartografija*, u: *M. Vrhovac i njegovo djelo, Zbornik sa Znanstvenoga skupa 2003. godine*, Donja Stubica-Zagreb 2006., str. 127-141.

²¹ NAZ, A. eoc. fasc. 503.

²² A. Ivandija, *Riznica Zagrebačke katedrale, Dokumenti i nacrti*, Zagreb 1989., N 162.

Ulazna vrata u zapadnome bedemu s pogledom na srednju sjevernu kulu kod sakristije. Ulazna vrata dao je probiti biskup. M. Vrhovac 1800. godine. Do tada se ulazilo do katedrale penjući se kroz Bakačevu kulu. Preuzeto iz: Đ. Szabo, Stari Zagreb, Zagreb (1941), str. 63.

Na veduti Zagreba prikazano je 19 zagrebačkih objekata, većinom crkvenih građevina, s objašnjenjima u donjem dijelu lista. Posebnu pažnju posvetio je katedrali i biskupskom dvoru. Nacrtao ih je brižljivo nastojeći da njihov izgled bude što bliži stvarnosti i da ih što jače istakne u njihovoj sredini.

Katedrala sa starim tornjem i biskupski dvor s utvrdnim kulama te crkva Pohođenja BDM na Dolcu kao i franjevačka crkva sa samostanom dominiraju nad susjednim kućama.

Posebno se ističe biskupski vrt s povrtnjakom, voćnjakom, parkom i biskupskom vrtnom kućom kao i biskupovim ljetnikovcem na tadašnjem Širokom brijegu, današnjoj Šalati. Szeman daje

kategorizaciju naselja i vjerskih objekata, zatim gospodarskih objekata i arhitekture.

Uz kartu je Szeman izradio abecedno kazalo župa, naselja i toponima na 291 stranici, pa je to važan imenik Zagrebačke nad/biskupije. Karta je ponovno izdana i 1825. godine. Szeman je kasnije izradio kartu Zagrebačke županije.

Te je godine otpravnik poštanskih poslova Petar Hailler izradio pregledni plan Zagreba pod nazivom *Plan der K. Freistadt Agram in Kroatien*, s objašnjenjima na njemačkom jeziku.²³

Szemanova karta bila je službena upravna karta Zagrebačke nad/biskupije sve do 1939. godine, kada je novu izradio dr. Josip Buturac i posvetio je tadašnjem zagrebačkom nadbiskupu, bl. Alojziju Stepincu.²⁴

²³ Ž. Škalamera, *Zagreb na zemljovidima 19. stoljeća*, Zagreb 1999., str. 74.

²⁴ A. Ivandija, *Riznica zagrebačke katedrale, Dokumenti i nacrti*, Zagreb 1989., N 225.

S posebnom pažnjom brinuo se biskup M. Vrhovac za zagrebačku katedralu.

Od godine 1792. do 1794. geometar Franjo Klobučarić izradio je precizan tlocrt²⁵ zagrebačke katedrale s točnim smještajem tadašnjih oltara prema kojem je katedralu tada obnavljao i uređivao sukladno liturgijskim potrebama.

U obrambenom zidu pred katedralom otvorio je klasicističke ulaze za vjernike s jedne i druge strane Bakačeve kule. U kuli je zatvorio mala vrata kroz koja se dotada ulazilo u grad i odstranio je pomični most. Kroz kulu se s kaptolske strane ulazilo u katedralu kao i u nadbiskupski dvor. Do vrata je vodio podizni most koji je stajao ispod praga poduprtog osi s otvorom kroz koji je prolazio lanac za dizanje mosta. Vrata su bila unikat u Hrvatskoj, nepromijenjena kako su izrađena u početku 16. stoljeća.

Otvaranjem vrata u bedemu uz Bakačevu kulu prostor pred katedralom dobio je na važnosti kako zbog vjerskih svečanosti, tako i zbog gospodarskih, društvenih i kulturnih aktivnosti.

Uređenje Kaptola u vrijeme biskupa Aleksandra Alagovića

Zagrebački biskup Aleksandar Alagović (1829. – 1937.) nastavio je s aktivnostima svoga prethodnika, M. Vrhovca.

Odmah na početku svoje biskupske službe dao je arhitektonski snimiti cijelu biskupsku utvrd u 1829. što je obavio talijanski geometar Batticelli. Zatim je dao proširiti zgradu Metropolitane i otvoriti prozore na gornjem dijelu kule Nebojan, čija je unutrašnjost bila posve mračna.

Regulirao je i dao nanovo popločiti Kaptol 1834. godine. Dao je obnoviti pojedine kurije, od kojih su tada još mnoge bile drvene. Vrt prepoziture s odmorištem pod velikim kestenom kao i okoliš svojega privatnog ljetnikovca u Novoj Vesi dao je urediti 1822. godine. Stari Ribnjak, nekadašnje biskupske i kaptolske ribnjake, ogradio je zidom i pretvorio ih 1830/31. godine, u moderan park s tekućim vodama i povezao ga s brežuljkom Gamulom uz biskupsku tvrđu prema projektu pejzažnog arhitekta Leopolda Klingspögela. Tako uređenog opisao je Mihovil Kunić: *Cijeli se park dijeli u šest glavnih dijelova s popratnim dijelovima i spojevima: 1. brijeg; 2. prvi ribnjak; 3. drugi ribnjak; 4. treći ribnjak; 5. vodopad; 6. Gamula spojena s novim parkom. Osnovna*

²⁵ A. Ivandija, *RZK, Dokumenti i nacrti*, Zagreb 1989., N 1

*Pogled na
Nadbiskupski
dvor s južne
strane,
sa staklenicima
u vrijeme biskupa
A. Alagovića.
A. Schönberger.
(U Muzeju grada
Zagreba)*

*je ideja ovoga parka blagi brijeg koji se pomalo gubi u ravnici, s tekućom vodom koja u neprekinutom spustu oblikuje tri ribnjaka. Oni međusobno spojeni različito oblikovanim kanalima na kraju završavaju vodopadom.*²⁶

Bijelim vijugavim puteljcima uz srebrno jezero s bijelim plovčim labudovima, kod starog jablana, šetali su Zagrepčani ponosni na svoj najstariji projektirani park, a po zelenom egzotičnom drveću i libanonskom cedru, pjevale su ptice. Vodopad je bio na trećem, najdonjem jezeru i njime je voda otjecala u kanal Vlaške ulice. Dotada je od Ribnjaka vodio kanalski hodnik s mnogo rupa, kojega je dao nivelirati, očistiti i nanovo obzidati kamenjem.

U okviru uređenja parka biskup A. Alagović dao je izvesti zidanu ogradu s portalima uz Bakačevu i Vlašku ulicu. Kamene portale s plastikom te ulaznim vratima od kovanog željeza izradio je Antun Siedl. Nepravilan teren novoga parka zatvorio je na podnožju Gamule, zbog visinskih razlika ceste i parka, vrtnim zidom.

Dogradio je istočno krilo Nadbiskupskoga dvora od četvrtaste kule, s kolnim ulazom od parka Ribnjak, do sjeveroistočne kule.²⁷ U četvrtastoj kuli bila su Velika vrata s pomičnim mostom. S preostalih bedema dao je ukloniti drvene obrambene hodnike na unutrašnjoj strani bedema. Na južnome dijelu parka biskup Alagović

²⁶ L. Dobronić, *Zagrebačka biskupska tvrđa*, Zagreb 1991., str. 87.

²⁷ J. Kocijanić, *Nadbiskupski dvor*, u: *Zagrebačka katedrala*, Zagreb 1946., str. 179.

dao je izgraditi 1834. godine kapelu sv. Ivana Nepomuka, gdje su za svečev blagdan vjernici palili svijeće i kitili mu kip cvijećem.

Biskup A. Alagović uredio je 1832. godine biskupski vrt uklonivši visoki zid i obrambene opkope iz 17. stoljeća. Uz južno pročelje dvora izgradio je grijane staklenike, a preostali vrt ogradio je i zasadio cvijećem i ukrasnim drvećem. Izgradio je umjetnu špilju te uredio istočni ulaz s portalom i vrtlarevom kućicom 1836. godine.

U unutrašnjosti nadbiskupskog dvora obnovio je glavno stubište i dogradio altanu. Tako je dvor dobio svečani ulaz s kolnim pristupima i ulaznim portalima iz Bakačeve ulice na zapadnoj te iz Branjugove ulice na istočnoj strani. Regulirao je i povisio dugačku Vlašku ulicu, zasadio drvorede mladih jablanova.

Zagreb – sjedište metropolije i kardinal Juraj Haulik

Uspostavom Zagrebačke nadbiskupije i metropolije 1852. godine, središnju ulogu u Hrvatskoj preuzima Zagreb. Te događaje zagrebački nadbiskup kardinal Juraj Haulik (1837. – 1869.) slavio je u novouređenoj katedrali. Kardinal je uspio u djelo provesti ideju narodnog jedinstva ukrasivši 1849. godine katedralu vitrajima zaštitnicima cijele Hrvatske i dovršavajući proces kanonizacije tadašnjeg jedinog hrvatskoga blaženika, zagrebačkoga biskupa A. Kažotića.

S kulturnog i umjetničkog gledišta katedralu su opisali Ivan Kukuljević Sakcinski 1855. i bečki arhitekt Karl Weiss 1860. godine. Slikar i litograf Julije Hühn pripremio je litografske prikaze tadašnjih reprezentativnih zagrebačkih zgrada i uređenog Maksimira, koje je uz prigodnu Spomenicu nadbiskup Juraj Haulik darivao zaslužnim ljudima u Beču i Rimu.²⁸ Tadašnji spomenici Zagreba od uređenja perivoja do urbanističkog rješenja predstavljali su najviši domet razvoja i najbolje su prezentirali hrvatsku kulturu i umjetnost.

Grad je u međuvremenu carskim patentom cara i kralja Franje Josipa I. od 7. rujna 1850. godine²⁹ ujedinjen u modern, jedinstveni grad u jednom imenu – Zagreb. Zagreb se tako modernizirao i upravno s jednom gradskom upravom i jednim gradonačelnikom.

²⁸ *Sto pedeseta godišnjica uzdignuća Zagrebačke metropolije*; Katalog, Zagreb 2002., br. 49.

²⁹ A. Mohorovičić, *Analiza hist.-urb. razvoja grada Zagreba*, Rad JAZU 1952., str. 36.

Ujedinjeni Zagreb i okolicu grafički su prikazali 1853/1854. godine časnici Petar Begović i Aleksandar Khern s opisom Lazara Makarevića pod rukovodstvom kapetana Heinricha Mundela iz II. banske graničarske regimente *Agram sammt Umgebung*.³⁰ Nacrt sadrži sve elemente topografskog ključa s dodatnim statističkim tabelama o broju stanovnika i drugim podacima te objašnjenjima javnih zgrada na hrvatskome jeziku.

Tada su prikazani i poštanski planovi s popisom tadašnjih ulica, zatim prikazi gruntovnih posjeda. Prve katastarske karte s prikazom svih kuća i građevinskih parcela Kaptola i šireg dijela Zagreba izrađene su 1855. godine. Prema njima se može pratiti razvoj pojedinih dijelova grada.

Voditelj Vojno-geografskog instituta Josef Schedel izdao je 1856. godine mapu od 20 listova. Na IV. listu prikazan je grad Zagreb. Mapa je dopunjavana 1859. i 1873. godine.

Radi trajnoga teritorijalnog razvitka Zagreba, godine 1858. započeta je geodetsko-katastarska izmjera Zagreba. Katastarski prikazi postali su temelj zagrebačke dokumentacije i zemljišnih knjiga.³¹

Zagreb se 1862. godine željeznicom povezao sa srednjo-europskim gradovima sa zanimljivim i pravilnim urbanističkim smještajem zgrade Glavnoga kolodvora.

U takvom povijesnom razvoju Zagreb je postao saobraćajno središte obnovljene stare prometnice uzduž lijeve obale Save, od Beča preko Maribora i Zidanog Mosta do Zagreba. Željeznička pruga ubrzo je lokalnim željezničkim linijama s obližnjim gradovima bila produžena do Siska sa svrhom eksploatacije sirovina.

Ovi događaji promijenili su život samoga grada potiskujući obrtničku proizvodnju. Zagreb tada doživljava velike promjene razvijajući se u moderni europski grad, s uredno planiranim ulicama, pločnicima, vodovodom, plinarom, tramvajem i električnom energijom.

U to se vrijeme radi na izradi nacрта Zagreba u okviru aktivnosti oko katastarske izmjere cijele carevine, a izdao ga je kao litografiju Dragutin Albrecht 1864. godine³² u mjerilu 1 : 5.760. Tumačenja znakova za crkve, javne zgrade, kuće, klijeti, vrtove, perivoje, voćnjake, vinograde, pašnjake i livade, oranice, šume, potoke i groblja su na hrvatskom jeziku. Posebno su popisane javne zgrade od 1 do broja 42.

³⁰ Ž. Škalamera, *Zagreb na zemljovidima 19. stoljeća*, Zagreb 1994., str. 77.

³¹ Ž. Škalamera, *Prva katastarska izmjera grada Zagreba*, Zagreb 1994. str. 78.

³² Ž. Škalamera, *Nav. dj.*, str. 86.

Južna
Kaptolska
vrata.
Litografija
Julija Hihna,
Riznica
zagrebačke
katedrale
(RZK),
N 154/2

Prostor ispred katedrale kao dio Kaptolskoga trga, prikazan je s kaptolskom vijećnicom u središtu i blokom zgrada od zgrade Metropolitane do Bakačeve ulice i dalje u istoj ravnini prema Dolcu.

Godine 1865. izrađena je regulacijska osnova s etapnim širenjem glavnoga grada, s njegovim objektima, uz prve naznake novih ulica od središta prema jugu.³³ Na poticaj građevinskog savjetnika Jurja Augustina izrađena *Generalna osnova za regulaciju grada Zagreba*, prvi urbanistički plan, s lijepim vidikom na Dolac i pogledom na stražnja vrata crkve Sv. Marije s karakterističnom harmoničnom cjelinom baroknih objekata. Na Dolcu je 1825. godine otvorena škola, koja je 1839. godine proglašena javnom pučkom školom i djelovala je tu do 1876. godine, do preseljenja u nove prostore na Kaptolu. Također je tu otvorena i novoosnovana Obrtna škola od 1882. godine do svoga preseljenja.

Uz najstarije gradske jezgre, Kaptol i Gradec, šire se i njihova predgrađa. U jezgri su ostale vidljive dvije karakteristične različite razvojne etape sa specifičnim obilježjima u najstarijoj fazi urbanističkog razvoja.

Područje Zagreba postalo je privlačnim za naseljavanje stanovnika iz drugih dijelova Europe. Povijesni Kaptol, ograđen zidom, postao je pretijesan i nedostupan. Zbog toga se otvara

³³ Ž. Škalamera, *Teritorijalni razvitak grada Zagreba u zrcalu zemljovida i geodetsko katastarske dokumentacije*, Zagreb 1994., str. 5.

Branko Šenoa: *Sjeverna Kaptolska vrata* 1876.

1876. godine rušenjem glavnih, južnih kaptolskih vrata s obrambenom kulom uz južni obrambeni zid, kod današnje kaptolske kurije br. 1. Uklonjen je i zanimljiv prolaz do Opatovine »Štengice« te mala kaptolska vrata, Dverce, za izlaz iz Kaptola prema Potoku u Skalinskoj ulici.

Sjeverna kaptolska vrata, koja su se nalazila između današnje najstarije kaptolske kurije, označene brojem 15, (sastavni dio obrambenog sistema s pripadajućom kulom koja

postoji i danas pod nazivom Prišlinova kula) i nekadašnje kurije br. 16, bila su srušena 1876. godine. Nad vratima, s dva prolaza, kolnim i pješačkim, dizala se jednokatna utvrda koja se s jedne i druge strane vezala uz kaptolske zgrade. Jednu od kurija kupila je općina i podigla 1876. godine zgradu Kaptolske škole, koja je dotada djelovala na Dolcu br. 2.

Autori nacrtu prve regulacijske osnove o uređenju Zagreba iz 1865. godine razmišljali su o srednjovjekovnim i renesansnim trgovima s gradskom vijećnicom koja bi bila smještena na prostoru novoprojektirane Praške ulice, gdje bi se formirao zatvoreni trg sa sjedištem vlasti, prosvjete i vojske, s lijepim motivom prolaza ispod vijećnice. Tada je već zasmetala ogradna zidina i zgrada Metropolitane jer su sprječavale pogled na katedralu »koju uz svaku cijenu treba osloboditi od zapremajućih ju zidinah«. Ta impozantna zgrada mora imati pred sobom dovoljno prostora, »da bi se pregledati mogla i da bi mogla postati uresom za grad«. ³⁴

Kršnjavi je bio zamislio trg poput firentinskog ili rimskog foruma, ukrašenog najljepšim zgradama. Likovni uzori nalazili su se već na umjetničkim prikazima i vedutama Zagreba. Pa i kuće

³⁴ Olga Maruševski, *Iso Kršnjavi kao graditelj*, Zagreb 1986., str. 145.

»podno palače moraju pasti, sad ili poslije«, jer bi tako Zagreb dobio pečat arhitektonske ljepote.³⁵

To bi se postiglo s otvorenim vidicima, dekorativnim elementima u razmješčaju zgrada sa spojenim trgovima, čak s posve demoliranom Bakačevom ulicom kojom bi se otvorio pogled na Kaptolski trg. »Osnovna je misao svih tih zahvata, te invazije 19. stoljeća među zidove staroga Kaptola, pripremanje protoka za budući promet i stvaranje trga kao čiste plohe pred znamenitim arhitektonskim spomenikom.«³⁶

Kršnjavi smatra i stube dekorativnim elementom kojim se oblikuje prostor i otvaraju vidici na stare dijelove grada. Tako bi do nadbiskupske palače vodile široke svečane stube kao i na Dolac i to u osovini Jelačićeva spomenika. Toj idejnoj slici pristaju visoki katedralni zvonici, ne obazirući se na zajedništvo sa skromnim kaptolskim kurijama u njezinom podnožju.

Nadbiskupska palača, koja je najveličanstvenija zgrada u Zagrebu sa stolnom crkvom tvori arhitektonsku cjelinu osobite ljepote.

Također se planiralo proširiti prolaz na Kaptol s gornjogradske strane, koji je dotada bio povezan s Vlaškom ulicom. Rasprava o regulaciji i proširenju ispod Nadbiskupskog dvora trajala je već od kraja 18. stoljeća. Proces se nezaustavljivo širio te se već 1867. godine proširio i urbanistički plan. Tada je I. Kršnjavi predložio spojiti trgove s arkadama, na firentinski način, od Akademijine zgrade, Jelačićeva trga te produženom Skalinskom ulicom s otvorenim pogledom na katedralu. Time se dotaklo pitanje uređenja Dolca gdje je predložio trostruke stube od Jelačićeva trga na Dolac, od kojih bi jedne bile točno u ravni Jelačićeva spomenika prema Dolcu.

Zagreb u vrijeme nadbiskupa Josipa Mihalovića

Već prve godine nadbiskupske službe zagrebačkog nadbiskupa kardinala Josipa Mihalovića (1870. – 1891.) Riznica zagrebačke katedrale dobiva svoju sadašnju postavu brigom tadašnjega kustosa Jurja Križanića te se od nje odjeljuje Kaptolski arhiv. Godine 1876. srušena je Kaptolska vijećnica, građena od 1598. do 1603. godine. Ona je osim kaptolskih vijećanja bila simbolom hrvatske samostalnosti i demokracije te svjedokom svoga vremena. Danas nam je poznat njen izgled po likovnim

³⁵ O. Maruševski, Nav. dj., str. 163-183.

³⁶ O. Maruševski, Nav. dj., str. 165.

Alois KASWALDER: *Stara Zagrebačka katedrala s Bakačevom kulom, zgradom Metropolitane i Kaptolskom vijećnicom*. Zagreb, Dijecezanski muzej, DM 566

prikazima. Bila je jedinstvena jednokatna zgrada s trijemom. Na pročelju se nalazila slika Bogorodice s Isusom, grb Hrvatske i Slavonije te sunčani sat.

Likom Bogorodice su nakon proglašenja dogme Bezgrješnog Začeca BDM ukrašeni i drugi europski središnji trgovi, pa je u lipnju 1880. godine umjesto srušene kaptolske vijećnice pod vodstvom arhitekta F. Schmidta uređena fontana s kipom Bezgrješnog Začeca BDM i četiri anđela stražara na stupu, visine 13,96 m. Kipove je izradio bečki kipar Dominik Fernkorn, a pozlatio ih je zagrebački pozlatar Slavoljub Wagmeister. Za vrijeme potresa 1880. godine, stup se s kipovima njihao »poput šibe na vjetru«, ali je sve ostalo neoštećeno.

Godine 1870. kardinal J. Mihalović dao je ograditi park Ribnjak željeznom ogradom visine 140 cm, poput Botaničkog vrta. U kolovozu iste godine peticijom s tri stotine potpisa tražili su Zagrepčani nadbiskupa J. Mihalovića da ustupi južni dio parka da se uredi kao trg i preda na korištenje građanima. Time bi oživjele i okolne ulice, poimence gornja Vlaška ulica, oba Ribnjaka, donja Nova Ves, gornji Potok i Opatovina, posebice kad je izgradnjom željezničkog kolodvora sav promet bio preusmjeren prema Donjem gradu.

Ujedno su predložili nadbiskupu J. Mihaloviću da bi se trg uredio iz zaklade koju je ustanovio 1827. godine biskup M. Vrhovac »za opće dobro Vlaške ulice«. Istodobno su poslali molbu i Gradskoj skupštini da nadbiskupu preporuči njihov zahtjev. Gradska je skupština upravo tražila lokaciju za školu te su naglasili nadbiskupu Mihaloviću da je Ribnjak središte bivših triju općina i vrlo pogodno za školu. Godine 1873. nadbiskup Mihalović ustupio je ugovorno traženi dio Ribnjaka koji se odmah počeo uređivati. Škola se konačno otvorila u novoj zgradi na Kaptolu 1876. godine, a prostor na Ribnjaku postao je samo šetnica. Godine 1875. srušio se obelisk u Branjugovoj ulici te se prostor trga time proširio i ogradio te 1878. godine nazvan Nadbiskupskim trgom. Godine 1889. trg je uređen prema nacrtu M. Lenucija i zasađeno je drveće. Regulacijom toga dijela grada i nadsvođenjem Medveščaka 1893. godine, Nadbiskupski trg postaje prostrano trokutasto proširenje s prometnom komunikacijom iz istočnog i središnjeg dijela Zagreba.

Godine 1901. – 1904. nanovo se preusmjerava korito Medveščaka pri čemu je bila porušena i ograda, pa se grad bio obvezao izraditi novu ogradu. Uz Kalvarijski brijeg izgrađene su nove kuće i 1914. godine stube prema Šalati. Regulacijom 1910. i 1914. godine oblikovani trg dobio je konačnu vizuru i 1928. godine preimenovan je u Langov trg. Uz njegov istočni rub prošao je prvi tramvaj 1931. godine, a od 1945. ga znamo kao Trg Marka Oreškovića. Godine 1990. ponovno mu se vraća naziv Langov trg. Od 2003. godine prenamijenjen je u prometni objekt kao javna podzemna garaža s crpkom s trgovinom po cijeloj površini.

Nadbiskupu Mihaloviću bila je na srcu najviše zagrebačka katedrala, pa je iz Beča pozvao poznatog arhitekta Friedricha Schmidta koji ju je temeljito istražio i izradio nacрте za njezinu rekonstrukciju. Nacrti su izloženi u Poglavarstvu grada Zagreba i prihvaćeni pa je 1878. godine započela njena obnova. U međuvremenu se dogodio potres, 9.

Izvorna ograda parka Ribnjak. RZK N 227

studenoga 1880. godine, koji je čitav tadašnji Zagreb pretvorio u veliko gradilište, kako zbog obnove porušenih zgrada, tako i zbog izgradnje novih.

Na zagrebačkome arhitektonskom području izgrađen je cijeli niz modernih objekata, vrijednih kreacija koje predstavljaju bazu arhitektonskog izraza onoga vremena.

Godine 1890. s novih neogotičkih katedralnih zvonika snimljen je grad na kojem se vidi oproštaj od starog Zagreba koji se poletno razvijao s novim dolazećim generacijama.

Zagreb u vrijeme nadbiskupa Jurja Posilovića

Središte Zagreba dobiva 1898. godine novu vertikalnu, dva vitka neogotička katedralna zvonika visoka 108 metara, koji daju novu vizuru gradu. Uz mnoge teškoće obnovljena katedrala postaje simbolom povijesti hrvatskog naroda, jer je obnovljena bila još ljepšom i takva postaje privlačnijom za sve vjernike u Hrvatskoj, kao i za hodočasnike novih vremena. Dovođenje njezine vanjštine i unutrašnjosti preuzeo je od 1894. godine nadbiskup Juraj Posilović (1894. – 1914).

Kako se obnova zagrebačke prvostolnice bližila kraju, aktivnosti su se sve više usmjeravale prema prostoru ispred katedrale.

Na uglu Bakačeve ulice i Kaptola srušena je Roberičina kuća

(Roberica), koju je bio izgradio arhitekt Bartol Felbinger za dvorskog upravitelja biskupa A. Alagovića. Time je bila proširena Bakačeva ulica.

Godine 1901. porušene su kuće u Vlaškoj ulici, parni brojevi: 23-34a, čime je bila otvorena Palmotićeva ulica do Vlaške. Regulirano je novo, nadsvođeno korito Medveščaka za što je nadbiskup J.

Pogled s katedrale na Kaptolski trg ispred katedrale 1899. godine. Lijevo Roberičina kuća arhitekta Felbingera. RZK, N 154/15

Posilović ustupio besplatno dio nadbiskupskoga perivoja i porušeną ogradu koju je 1836. godine sagradio biskup A. Alagović. Grad se bio obvezao izraditi novu ogradu, pa je nakon dulje rasprave 1904. godine izrađen Propis za izgradnju Ribnjaka s odredbama o načinu uređenja. Arhitektonska izgradnja ubrzo je zahvatila i izgradnju kuća na istočnome dijelu sa središnjim zgradama na Šalati preko Kalvarijskog brežuljka. Tako naseljen okoliš Nadbiskupskoga trga preimenovan je 1928. godine u Langov trg, preko kojega je pet godina kasnije novom ulicom nazvanom Medveščak prošao i prvi tramvaj.

Na red za rušenje je 1901. godine trebala doći Bakačeva kula sa zapadnim bedemima pred katedralom. To je sve dovelo do burne rasprave među kulturnim i javnim djelatnicima.³⁷

Emil Laszowski i Josip Brunšmid dokazali su 1901. godine razložnost opstanka Bakačeve kule i bedema ispred katedrale u »*Predstavci hrvatskih historičara i arheologa o probitku očuvanja utvrda oko katedrale*«.

Oni su već tada uvidjeli štetne intervencije na spomenicima u starim gradskim jezgrama zbog razvoja prometa. Pojedini komentari i rasprava na navedenu Predstavku predlagali su čak i rušenje Nadbiskupskog dvora.

Predstavnici hrvatskih povjesničara i arheologa su zbog toga uputili peticiju s potpisima 28 stručnjaka, datiranu 18. lipnja 1901. godine, zagrebačkom nadbiskupu Jurju Posiloviću i Prvostolnom kaptolu s molbom, »da pod nikojim uslovom ne dozvolite, da se Bakačeva kula i plato biskupskoga grada oko nje poruši.« Od crkvenih stručnjaka svojim potpisima za očuvanje bedema i Bakačeve kule založili su se prebendar I. K. Tkalčić, don Frane Bulić i fra Lujo Marun.³⁸

Predstavka daje opširno obrazloženje i naglašava da je »Bakačeva kula osobito karakterističan primjer sredovječnoga utvrdnoga braništa i bitna sastavina toli zanimive crkvene utvrde, kakove u Hrvatskoj nigdje više nemamo, pa se već stoga samo po sebi preporuča njezino sačuvanje...« Isto tako su predložili da Zemaljska vlada ustroji komisiju sastavljenu od stručnjaka kao organ vlade u Hrvatskoj za čuvanje povijesnih spomenika i građevina.

Nakon odobrenja bana Teodora Pejačevića od 19. rujna 1906. godine s obrazloženjem da se zapadni bedemi i Bakačeva kula nalaze u ruševnom stanju, pristupilo se u studenome 1906.

³⁷ Ivan Mirnik, *Bakačeva kula, godina 1901.*, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 14/1988-15/1989., str. 11.

³⁸ I. Mirnik, Nav. dj., str. 19-21.

godine njihovu rušenju koje je trajalo do ožujka 1907. godine. U temeljima Bakačeve kule nađen je brončani, slavenski nakit, grozdolike naušnice sa zvjezdolikim privjescima iz doba cvata takvog nakita tijekom 11. stoljeća. Bakačeva kula zaštitila je katedralu u vrijeme dvomjesečne opsade vojvode Nikole Thurna, jer da je nije bilo, katedrala bi bila sigurno srušena.

Njezin izgled svojim zbijenim volumenom djelovao bi i danas reprezentativno, a unutrašnjost kule mogla je poslužiti za kontrolu prometa posjetitelja. H. Bollé je uz kulu Nebojan dogradio četvrtastu zgradu s arkadama na zapadnoj strani. S vremenom su arkade bile zazidane, a 2006. godine ponovno su probijene i ostakljene. Rušenjem Bakačeve kule i obrambenog zida ispred katedrale sa zgradom Metropolitane iz 1692. godine, otvorio se Kaptolski trg živahnom prometu te proširio »zračniji« okoliš, ali su se otvorili mnogi nepotrebni problemi, koji se i nakon stotinu godina nisu uspjeli riješiti.

Njihovim rušenjem nestali su svi katedralni kameni i povijesni oklopi obrambene arhitekture koja je upravo formirala i karakterizirala urbanističku cjelovitost i njenu povijesnu jezgru, koji su svojim arhitektonskim oblicima interpretirali hrvatsko povijesno čuvanje kršćanskih i kulturnih vrijednota.

Postavljanje kamene intarzije na mjestu srušenog zida i Bakačeve kule ili postavljanje zida prikladnog za sjedenje značilo bi vratiti uspomenu na nekadašnji obrambeni zid pred katedralom i na nekadašnju katedralu kao srednjovjekovnu crkvenu utvrdu.

Regulacija Kaptola prema Milanu Lenuciju iz 1896. godine

Reorganizacijom javne tehničke službe u Hrvatskoj koju je proveo predstojnik Vladinog građevnog odsjeka inženjer graditelj Juraj Augustini 1877. godine kao i prometnim povezivanjem Zagreba sa svim gradovima i mjestima u Hrvatskoj, izrađena je Generalna osnova za regulaciju grada Zagreba kojom je bila obuhvaćena i regulacija potoka Medveščaka što je zadiralo u Nadbiskupski trg (današnji Langov trg), koji se po Lenucijevom nacrtu, a troškom nadbiskupa Mihalovića, 1889. godine uredio za park s paviljonom za djecu.

Gradski građevni ured sastavio je Regulatornu osnovu 1889. godine, a njegov nacrt s ucrtanim zgradama i nazivima ulica te planiranim i već izgrađenim prometnicama u okolici izrađen je 1898. godine.

Takav Zagreb isprepleten prometnicama nalazi se i na specijalnim topografskim bečkim kartama koje postaju dokumentacijom urbanističkog i kulturnog razvoja Zagreba, s modernim društvenim, znanstvenim i umjetničkim usmjerenjem i dostignućima sa specifičnim položajem na raskrižju velikih prometnica.

Potres od 9. studenoga 1880. godine, pretvorio je Zagreb u gradilište.

Bolléovi 108 m visoki neogotički zvonici iz 1898. godine, promijenili su panoramu Zagreba koji je njima dobio duhovnu vertikalu. Obrtnoj školi, osnovanoj 1882. godine povodom obnove zagrebačke katedrale, u obližnjem cistercitskom samostanu na Dolcu, pridružila su se i druga građevna poduzeća na prijelazu stoljeća i dovela do kulminacije arhitekturu s povijesnim stilovima nizom reprezentativnih palača na novim trgovima i raskršćima.

Njihovi projekti iz 1896. predviđali su rušenje Bakačeve kule, iako je 1895. godine, Odjel za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade izdao Odredbu o čuvanju srednjovjekovnih burgova.

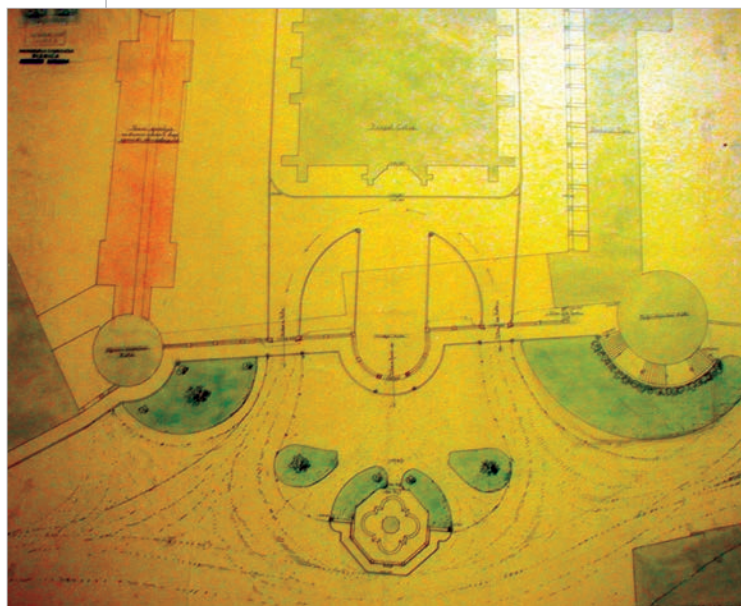
M. Lenuci je osim uređenja Donjega grada s poznatom Lenucijevom potkovom bio aktivan i na uređenju Kaptolskoga trga.³⁹ On je predlagao njegovo proširenje rušenjem Bakačeve kule i zidova pred glavnim ulazom u katedralu. Također je predložio rušenje nekoliko kurija, dio Dolca i Opatovine te proširenje Skalinske ulice do Duge ulice. Rušenjem dolačkih kuća, planiralo se oblikovati prostrani trg oko župne crkve Sv. Marije.

Podno nadbiskupske palače u Vlaškoj ulici, M. Lenuci je planirao srušiti nekoliko kuća, kako bi tu smjestio tržnicu. To područje bilo je često na brizi zagrebačkim biskupima budući da je tu potok Medveščak zahtijevao česte intervencije. Lenuci je svojim prijedlogom zanemario povijesnu sredinu, a valorizirao je jedino katedralu s nadbiskupskom palačom i crkvu Sv. Marije.

Uređenje Kaptolskoga trga prema Hermanu Bolléu 1901. – 1902.

Osim što je H. Bollé dovršio obnovu zagrebačke katedrale 1902. godine, obnovio je nadbiskupski dvor i izveo mnoge radove u nadbiskupskom vrtu. Uklonio je Alagovićeve staklenike i izgradio novi u gospodarskome dijelu nadbiskupskog vrta. Uz svečani južni ulaz u dvor zasadio je drvored ukrasnoga drveća, a uz kolni ulaz šišano grmlje. Nadbiskupski vrt otvorio je gradu, a grad je dobio prekrasnu vizuru na dvor i katedralu.

³⁹ O. Maruševski, *I. Kršnjavi kao graditelj*, Zagreb 1986., str. 231.

*H. Bolle i
J. Eckhel:
Prijedlog obnove
zapadnoga
bedema od strane
Kaptolskoga trga
pred katedralom
1901. godine.
RZK N 27*

H. Bollé radio je i na drugim crkvenim i kulturnim objektima na Kaptolu kao i na drugim zagrebačkim znamenitostima. Uza sve to odgajao je novu generaciju hrvatskih arhitekata i umjetnika u Obrtnoj školi koju je vodio više od dvadeset godina i gdje je požnjeo najviše uspjeha.

H. Bollé predložio je regulaciju Kaptola još 1896. godine prigodom obnove zagrebačke katedrale i o tome se raspravljalo u Gradskome poglavarstvu i Zagrebačkoj nadbiskupiji.

Godine 1901. H. Bollé i I. Kršnjavi vodili su novinsku polemiku s Josipom Brunšmidom oko Bakačeve kule, bedema i Metropolitane iz vremena biskupa A. Mikulića, sagrađene 1692. godine. Te događaje opširno je prikazao dr. I. Mirnik.⁴⁰ Ovdje donosimo iz toga vremena neobjavljene Bolléove studije i projekte za uređenje prostora pred katedralom i izgradnju biskupijske knjižnice koji su sačuvani u Riznici zagrebačke katedrale, N 27-28; N 31-35.⁴¹

Prema tim nacrtima H. Bollé nastojao je ostaviti utvrde i Bakačevu kulu ili ih pak restituirati i prilagoditi ih funkcionalnim potrebama. On zadržava dvije postrane kule gdje bi se izgradile zgrade u stilu postojećih sa zahvatima koji bi bili funkcionalni, kao puškarnicu ispod krovnog vijenca i zgradu knjižnice između njih. Izradio je nacрте za riznicu, arhiv i Metropolitanu, ali je izgradnju omeo I. svjetski rat.

⁴⁰ I. Mirnik, *Bakačeva kula, godina 1901.*, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 14/1988-15/1989, str. 11-41.

⁴¹ A. Ivandija, *Riznica zagrebačke katedrale, Dokumenti i nacrti*, Zagreb 1989.

Nacrt pod brojem N 27 prikazuje novo pročelje zagrebačke katedrale 1901. godine. Vidljiv je zapadni bedem s Bakačevom kulom. Bedemi se nalaze simetrično lijevo i desno od Bakačeve kule s malim gotičkim ulazima. Na južnoj strani Bakačeve kule, uz samu kulu predviđen je veliki ulaz s vratima u visini i u stilu bedema s pravokutnim prozorčićima na južnoj strani kule i po bedemima. U dva susjedna prozorčića ugrađena je i rasvjeta. Sjeverno od Bakačeve kule na gornjim bedemima, prozorčići su u stilu balustrada. Uz sjeverozapadnu kulu planirao je uski prolaz s vratima u visini bedema.

Nacrt N 28, je Studija za rekonstrukciju zapadnoga bedema na temelju otkrivenih nalaza (*Studien iiber Reconstruction der Befestigungswerke vor der Domkirche in Agram nach den vorhandenen Resten und Spuren, A. D. 1901.*).

Studija obuhvaća nacrt, tlocrt i detalje spomenutih građevina i pogled s nutarnje strane bedema i kula. Rekonstrukcija je bila predviđena za tadašnju zgradu Metropolitane ispred katedrale. Bakačeva kula u svom gornjem dijelu dobila bi galeriju (balkon). Na stožastom pokrovu uz dimnjak je natkriveni prozor.

N 32, (*Plan Biskupskoga grada oko katedrale*) predviđa rušenje zapadnoga bedema, a pred katedralom bi se uredile zelene površine kuglastih oblika u čijem bi središtu bila fontana s kipom Majke Božje.

N 33, prošireni je nacrt N 32 i to uz sjeverni bedem katedrale. Između sjeverozapadne i srednje kule (kod sakristije) planiran je bio građevinski objekt.

Uz središnju os planiranog objekta rušio bi se sjeverni bedem i spojio bi se s južnim krilom Nadbiskupskog sjemeništa.

Prema nacrtu N 34, *Sadašnji zaključak za dvorište Prvostolne crkve i reguliranje Kaptolskoga trga u Zagrebu, 1902.*, planirana je rekonstrukcija bedema i kule Nebojan sa zelenim površinama sve do sjeverozapadne kule. Ulazna vrata bila bi kroz Bakačevu kulu te uz kulu Nebojan. Kolni ulazi bili bi odijeljeni i nalazili bi se sjeverno i južno od Bakačeve kule. Uz fontanu bi također bile zelene površine stiliziranih oblika. Bollé je tada planirao srušiti sjeverni bedem uz katedralu, između sjeverozapadne i srednje kule, gdje bi bila »nova gradnja za stanove crkvenih slugu, spremišta itd.« Idejni projekt već je bio »prebiljegovan kod Predsjedništva Kraljevske Zemaljske vlade u Zagrebu«.

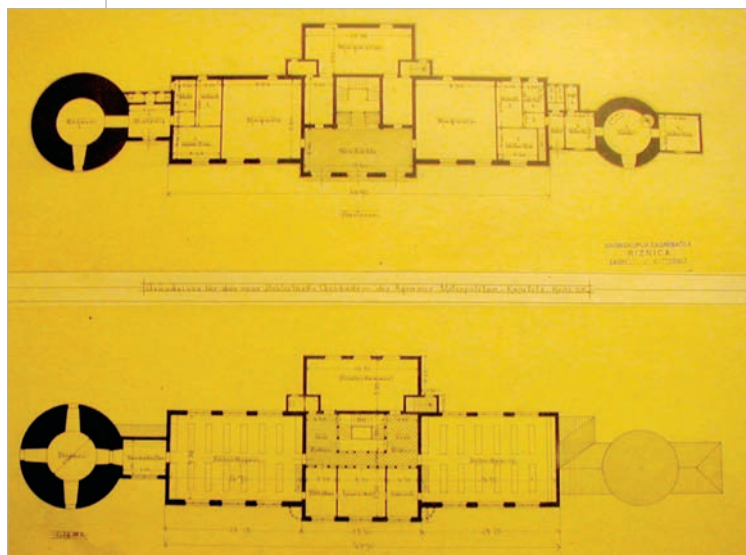
Nacrt N 35 prikazuje prostor s parkovnim nasadima ispred katedrale sa željeznom ukrasnom ogradom i stupovima oko fontane s kipom Majke Božje. Ograda bi imala dvojaka ukrašena vrata, sjeverno i južno od fontane. Zapadni bedemi bili bi vjerojatno

srušeni, kao i sjeverni bedem. Između sjeverozapadne i srednje kule prikazana je idejna zgrada koja bi bila spojena s južnim kri-lom Nadbiskupskog sjemeništa.

Idejni nacrt Metropolitane i Riznice zagrebačke katedrale s obnovom kula, N 102-105, također N 203-204, (*Grundrisse für das neue Bibliothekgebäude – des Agramer Metropolitan-Kapitels*). Radi se o prostoru uz sjeverni bedem zagrebačke katedrale, između sjeverozapadne i srednje kule. Zgrada Riznice zagrebačke katedrale i Metropolitane bila bi u visini i u stilu Nadbiskupskoga dvora kao jedna cjelina s reprezentativnim pročeljem i glavnim ulazom na južnoj strani, okrenutoj prema katedrali s krovijem u visini početka krovišta postojećih kula.

H. Bolle: Idejni nacrt južnog pročelja Riznice i Metropolitane uz sjeverni bedem katedrale. RZK N 105

H. Bolle: Tlocrt prizemlja i I. kata Riznice i Metropolitane uz zapadni bedem katedrale. RZK, N 104

Krajevi idejne zgrade završavaju malim kulama sa stožastim krovijem u stilu velikih, postojećih kula. Od malih idejnih kula do velikih postojećih nalaze se spojne nesimetrične zgrade, nižeg nivoa od glavne zgrade, svaka sa svojim posebnim ulazom. Sjeverni bedem bio bi, prema nacrtu, sasvim srušen. Za projekt se bio posebno zauzeo zagrebački nadbiskup Antun Bauer koji je bio ishodio sve potrebne dozvole, ali je konačnu realizaciju prekinuo I. svjetski rat.

Idejni projekti arhitekta Hektora Eckhela 1901.

Bolléov suradnik, arhitekt Hektor Eckhel, ima i svoje samostalne nacрте za rekonstrukciju zapadnoga bedema.

Nacrt N 29 prikazuje glavno pročelje Bakačeve kule, zgrade tadašnje knjižnice i zidove prije demoliranja stubišta u zgradi Biblioteke, 1901. godine. Predložena je i rekonstrukcija Bakačeve kule te zida između Bakačeve i sjeverozapadne kule. Na istom nacrtu prikazano je pročelje s unutarnje strane nakon demoliranja stubišta u tadašnjoj zgradi Metropolitane, prije rušenja 1906. godine.

H. Eckhelu bilo je zanimljivo prikazati i presjek Bakačeve kule (u mjerilu 1-20, na nacrtu N 30) te položaj grba Tome Bakača Erdödyja s natpisom iz 1517. godine. U pravokutnom okviru je u štitu prikazan jelen lijevo, s prvim nogama u zraku, dok je trup sa stražnjim nogama na polukotaču. Ispod štita je natpis:

THOS. CAR. STRIGON. A. D. 1517.

H. Eckel je prikazao također unutarne (istočno) pročelje bedema i zgrade Metropolitane s grbom zagrebačkoga biskupa A. I. Mikulića. U pravokutnom, ukrasnom okviru s volutastim ukrasima koji uokviruju štitić na kojem se nalazi jednorog u skoku, okrenut lijevo. Ispod štita je natpis: *ALeXanDer IgnatIVs MikVLIts praesVL zagrablensIs ereXlt*, pa kronogram daje godinu 1692.

Napomenimo ovdje da je 1903. godine Zemaljska vlada uputila Odluku o očuvanju utvrda oko prvostolne crkve na koju se kasnije 1905. godine osvrće Društvo umjetnosti pod vodstvom I. Kršnjavija sa zahtjevom da je Vlada dokine te da dopusti njihovo rušenje. U raspravi su se počeli navoditi urbanistički, trgovački razlozi i regulacijski problemi te prijedlog da katedrala dobije otvoreni pristup i uređenjem Opatovine za koju bi trebalo srušiti i dvije kanoničke kurije. Odobrenjem bana Teodora Pejačevića od 19. rujna 1906. godine počelo je rušenje uz protest Društva arhitekata, a taj se protest na različite načine nastavlja i do danas.

Prijedlozi Viktora Kovačića o uređenju Kaptola 1908.

Uz Nadbiskupski dvor i kulu Nebojan H. Bollé dogradio je četvrtastu kulu s arkadama na zapadnome pročelju te ogradu s kulom ispred katedrale i time otvorio pitanje regulacije Kaptola.⁴² Regulacijsku osnovu za javni natječaj, kojega je poticalo Društvo umjetnosti, izradio je Gradski građevni ured 1907. godine.

⁴² Snješka Knežević, *Urbanističke zamisli Viktora Kovačića*, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 24(2000), str. 96. Dobrotom dr. M. Buzov.

*Tlocrt regulacionog zahvata Kaptolskog trga ispred katedrale 1908. godine.
RZK N 163/2*

Javni natječaj raspisan je 25. lipnja 1908. godine sa završnim rokom od 26. rujna 1908. godine. U prosudbenoj komisiji bili su arhitekti, povjesničari, arheolozi, predstavnici Kaptola i Grada: Josip Vancaš, Ćiril Iveković, Edo Schön, pomoćni biskup Ivan Krapac, kanonici Felix Suk i Ljudevit Ivančan, Martin Pilar, Milan Kreković, Benko Deutsch, Milan Amruš, Milan Lenuci. Komisiji je predsjedavao Cornelius Gurlitt čija su djela sakralne arhitekture bila poznata i cijenjena.

Uvjeti natječaja bili su: Uspostaviti na Kaptolu spoj između sjeverozapadne i jugozapadne kule ogradom, zgradom ili spomenikom. Zatim, regulacija Dolca s obzirom na crkvu Sv. Marije i Kaptola provesti tako da se preko Bakačeve ulice i Kaptola provede tramvaj. Natjecatelji se mogu držati najjednostavnijih oblika, ali trebaju sadržavati simboličnost i karakteristično obilježje postojećih oblika.

Na natječaju su sudjelovali V. Kovačić, Dioniz Sunko, Stjepan Podhorsky, Vjekoslav Bastl, Rudolf Lubinski, Josip Pospisil i drugi.

Prvu nagradu dobio je V. Kovačić s radom *Atrium ecclesiae forum populi*. Drugu nagradu dobio je Stjepan Podhorsky za rad *Lada*, a treću Dioniz Sunko za rad *Kaptol*.

Arhitekt V. Kovačić bio je Bolléov suradnik. Hrvatska arhitektura uključila se i programski u napredne europske tijekomove članom Viktora Kovačića, »Moderna arhitektura« u časopisu »Život«, 1900. godine. To je doba njegove velike angažiranosti koja vodi do osnivanja Kluba hrvatskih arhitekata 1906. godine.

Najviše energije utrošio je u uređenje Kaptola, kako se to vidi u *Obzoru ilustrovanom* 1908. godine, u članku *Natječajni projekt za preudezbu Kaptola i okolice*.

V. Kovačić kritizirao je rušenje zapadnih bedema i Bakačeve kule, čiji je prazni prostor uspoređivao s vojnim vježbalištem oko Marijina stupa. Svojim razmišljanjem da je rušenjem uzdrman i južni dio Kaptola zabrinuo je i ostale stanovnike grada Zagreba. Predložio je da se obnovi Bakačeva kula i uredi muzej s lapidarijem između Jelačićeva trga i Vlaške ulice za umjetnička djela iz stare katedrale.

Kovačićevi projekti o regulaciji Kaptola, Dolca i Jezuitskoga trga primjer su suzdržanosti i odmjerenosti, te osim njihova obilježavanja povijesnim ličnostima, Kaptolskom trgu nastoji pružiti duhovno značenje prostora i kao takvi su nagrađeni 1908. godine. Njegovi regulacijski projekti sačuvani su u RZK, pa ih donosimo redom:⁴³

1. Nacrt N 163/3, veličine 93x54 cm, prikazuje Kaptolski trg i katedralu s jugoistočne strane te dio Kaptola. Ispred katedrale planirana je zgrada u stilu južnoga krila Nadbiskupskog dvora, spojena s jugozapadne sa sjeverozapadnom kulom. Dio trga ispred te zgrade bio bi popločen, tako da je u istoj ravnini Kaptolski trg spojen od Bakačeve ulice s Kaptolom u smjeru Nove Vesi.

Nacrt je smion jer se na njemu vide novi blokovi kuća, a oblikovane su i posve nove ulice te preoblikovan park Ribnjak. Tako je od Branjugove ulice povukao novu ulicu uz sjeverni zid katedrale i uz zgradu Nadbiskupskog sjemeništa koja vodi sve do Opatovine. Nova ulica također vodi od današnje ulice Ribnjak, siječe park Ribnjak, zatvara blok kuća te nastavlja uz franjevačku crkvu do Tkalčičeve ulice čiji je sjeverni dio zamišljen kao park. Ta se ulica zatim stubama nastavlja do ulice Pavla Radića.

2. Nacrt N 163/7 je prva regulacijska osnova arhitekta V. Kovačića 1908. godine s pogledom na zagrebačku katedralu i nadbiskupski dvor s istočne strane.

Na ovome prikazu uklonjen je sjeverni bedem na kojem je planirana dvokatnica. Na istočnoj strani su postojeće kule sa zgradama i brežuljkastim parkom. Cijeli prikaz stvara dojam

⁴³ A. Ivandija, *Riznica Zagrebačke katedrale, Dokumenti i nacrti*, Zagreb 1989., N 163.

Prijedlog regulacije Kaptola s pogledom od sjeveroistočne strane na katedralu. RZK, N 163/7

otmjenoga, koji čine vitki zvonici neogotičke katedrale među zgradama i postojećim kulama.

3. Druga regulacijska osnova, N 163/12, s pogledom je na zagrebačku katedralu i nadbiskupski dvor sa zapadne strane. On je zamislio spojiti kulu Nebojan sa srednjom sjevernom kulom među kojima bi bila kolonada s prolazom u katedralu. Sjeverozapadnu kulu je uklonio i time je dobio pogled na južno krilo Nadbiskupskog sjemeništa. Do zgrade Nadbiskupskog sjemeništa vodilo bi od Bakačeve ulice široko stubište s kamenim prigradnjama s obiju strana. Kaptol je zamišljen kao moderna, popločena ulica s visokim zgradama. Idejni nacrt potpuno prekidala povijesnu cjelinu s kanoničkim kaptolskim kurijama.

4. Treća regulacijska osnova, N 163/7, s pogledom je na zagrebačku katedralu i nadbiskupski dvor s jugoistočne strane. U središtu je južno pročelje nadbiskupskoga dvora gdje je i glavni ulaz u dvor. Zgrade u staroj Vlaškoj ulici su uklonjene sve do crkvice sv. Martina. Ulica je popločena. Uklanjanjem zgrada dobio je prirodni brijeg sve do brežuljka na istočnoj strani, na kojoj je smještena nadbiskupska palača. S južne strane nove ulice dizale bi se visoke palače s nastavkom do ulice Pod zidom. Autor nacrtu nije predvidio kako bi te palače tu zasjenjivale pogled na Nadbiskupski dvor.

5. Četvrta regulacijska osnova, N 164 i N 163/4a, je prilaz iz Bakačeve ulice gledana s Jelačićeva trga. U prvome planu je kula Nebojan spojena s novom zgradom u stilu južnoga krila Nadbiskupskoga dvora sa sjeverozapadnom kulom, na malo povišenoj razini do koje se prilazi stubištem u širini cijele ulice. Iza sjeverozapadne kule vidi se dio zgrade Nadbiskupskog sjemeništa. Sa zapadne strane zamišljena je moderna dvokatnica s jednim kioskom, a s južne strane velika bi trokatnica zauzela cijelu ulicu do Gradske štedionice. Prema ovim nacrtima kasnije su planirali uređenje Kaptolskoga trga Edo Schön i Milovan Kovačević.⁴⁴

6. Regulacijska osnova s pogledom na zagrebačku katedralu s istočne strane, N 163/7, ima u središtu četvrtastu kulu s pokrajnjom okruglom sjeveroistočnom i južnoistočnom kulom, kako se vide iz parka Ribnjak. Uza sjeverni zid katedrale, od Ribnjaka prema sakristiji, planirane su stube čiji ogradni, sjeverni unutarnji zid do katedrale pod pravim kutom zaokreće po istočnoj strani katedrale uz park, u visini bedema, koji se zatim u ravnini sjeveroistočne kule snižava do ravnine suterena u parku te se na taj način ističe parkovno zelenilo.

Pogled na zagrebačku katedralu s kolonadom ispred katedrale te nadbiskupskim dvorom. RZK, N 163/12.

⁴⁴ O. Maruševski, *Iso Kršnjavi kao graditelj*, Zagreb 1986., str. 179.

7. Idejni nacrt, N 163/8, prikazuje katedralu i nadbiskupski dvor s jugoistočne strane. Prekrojio je cijeli Kaptolski prostor. Vidljiva je samo Bolléova postojeća zgrada uz kulu Nebojan i Nadbiskupski dvor sa stubištem na firentinski način i kipom Bogorodice na vrhu iza kojega je idejna dvokatnica. Stube su ograđene visokim zidom uz koji je prostor za buduću tramvajsku prugu.

8. Pogled na Kaptolski trg s jugozapadne strane prikazan je na nacrtu N 163/10. Od kule Nebojan produžen je dvor, zgrada Metropolitane do u Bakačevu ulicu u smjeru zapada te zatim u smjeru sjevera do zgrade Nadbiskupskog sjemeništa. Glavni ulaz sa stubištem bio bi s južne strane nove zgrade. Ulaz u katedralu i glavni portal bio bi potpuno zaklonjen dvokatnom nadogradnjom.

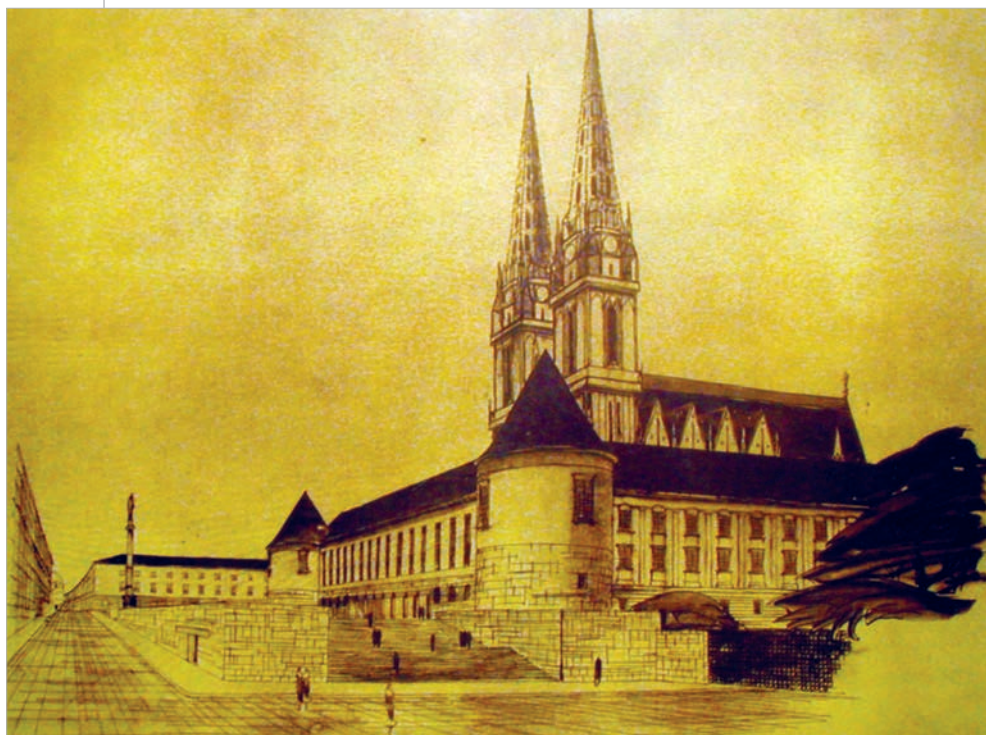
9. Nacrt N 163/13 prikazan je s pogledom na zapadno pročelje katedrale s planiranom zgradom Metropolitane na sjevernoj strani katedrale. Na sjevernoj strani bili bi posve uklonjeni bedemi, te bi na prostoru od sjeverozapadne i srednje sjeverne kule bila izgrađena dvokatna zgrada Metropolitane s glavnim pročeljem okrenutim prema katedralnome trgu. Između glavnoga pročelja katedrale i glavnog ulaza u Metropolitanu bio bi smješten Fernkornov kip Majke Božje s otvorenim pogledom na Ribnjak.

10. Nacrt N 163/5, prikazuje Kaptolski trg sa sjeverozapadne strane. Nasuprot katedrali su tri dvokatnice, koje zaokružuju Kaptolski trg, a u središtu trga je kip Majke Božje.

11. Pogled na Kaptolski trg s jugozapadne strane prikazan je na nacrtu N 163/6. Od sjevernoga kontrafora katedrale do zgrade Nadbiskupskog sjemeništa nalazi se idejna dvokatnica, Metropolitana, s pročeljem prema Kaptolskome trgu. Na prostoru južnoga krila Nadbiskupskog sjemeništa dvije su dvokatnice s drvoredom ispred njih koji se nastavlja po toj novoj ulici prema parku Ribnjak.

U sredini ispred idejne zgrade Metropolitane nalazi se kip Majke Božje. Uklanjanjem sjevernoga bedema i svih kula, proširio bi se Kaptolski trg ispred katedrale u njeno dvorište s reprezentativnom zgradom Metropolitane.

12. Uređenje Kaptolskoga trga kao *Atrium Ecclesiae-Forum Populi*, prvonagrađeni nacrt, N 203/21. Osim što rješava stapanje povijesnih urbanih struktura, Kaptola, Dolca i Potoka (Cirkvenik, današnja Tkalčićeva) te Vlaške ulice s Donjim gradom, on nastoji povijesni prostor iskoristiti za prezentaciju nacionalnog identiteta. Od strane Vlaške ulice nalazi se stubište kojim se dolazi do katedrale. Na sjevernoj strani nalazi se između kulâ zgrada za Arhiv i Metropolitanu sa strmim katedralnim portalom. Pred katedralom

Pogled na zagrebačku katedralu i idejnu zgradu Metropolitane ispred katedrale od jugozapadne strane. RZK, N 163/9

se ističe trijem sa sedam arkada ukrašenih mozaicima. Između atrija i Bakačeve ulice postavljen je spomenik Nikoli Zrinskom na konju na visokome postamentu. Rekonstruirana kula bila bi mauzolej Zrinskih i Frankopana pa bi katedrala bila povijesna narodna memorija. Sigetski junak Nikola Zrinski tada je bio oživljen i u drugim kulturnim događajima u Zagrebu.

13 a. Alternativni nacrt s nazivom: *Panteon hrvatskog naroda* u predvorju katedrale s likovima znamenitih Hrvata te mauzolejom narodnih mučenika, hrvatskoga bana Petra Zrinskog i kneza Frana Krsta Frankopana s vratima prema crkvi. Sa strane predvorja bila bi tri velika otvora, a nad njima slike u mozaicima. U središtu bi bio spomenik Nikoli Zrinskom, mučeniku kršćanskih vrijednosti i branitelju slobode u vrijeme turskog nadiranja. Tako bi katedrala bila povijesna memorija svih kršćanskih mučenika. Potrebno je ovdje spomenuti da je upravo temeljem toga prijedloga Družba Braće hrvatskog zmaja prenijela posmrtnu ostatke Zrinskih i Frankopana u Zagreb i pohranila ih u kriptu katedrale.⁴⁵

⁴⁵ Juraj Kolarić, *Deset godina obnovljene Družbe "Braće Hrvatskog Zmaja"* (1990-2000), Zagreb 2001., str. 29-31.

Kovačić je predlagao i druge detalje kojima ističe kaptolski prostor. Kako je Grad Zagreb integrirao Kaptol u prometni program, Kovačić je uz povijesno spomeničku karakteristiku morao raditi prema propozicijama natječaja i uvrstiti tramvajsku prugu preko Kaptola.

14. Rekonstrukciju Bakačeve kule prema nacrtu N 203/21, u obliku velike propovjedaonice s kamenim zidom na donjemu dijelu i pročeljem s prozorima nad kojima je dekorativni vijenac, a na vrhu su poredani kipovi svetaca. Iz kule proizlazi stožasto krovište s dvostrukim križem. Bedemi sjeverno i južno od rekonstruirane kule imaju po dva gotička ulaza, a na zidu ponad ulaznih lukova smještene su slike svetaca. Uz sjeverozapadnu kulu planirana je zgrada sa stupovima na pročelju uzduž sjevernoga bedema katedrale.

15. Kovačićev prijedlog za uređenje Dolca, N 203, prikazuje popločeni trg na prostoru današnje tržnice kojeg uokviruju arkade s tadašnjim zgradama te sa zidom s trijemovima uz polukružnu apsidu crkve Sv. Marije prema zgradi na istočnoj strani Dolca. Kovačić ruši sve staro, ali zadržava prostornu misao »maloga grada«. U potezu ulice Pod zidom čuva tragove nekadanjih utvrda. Također nastoji uskladiti suvremene tendencije sa crkvom Sv. Marije.

16. Kovačićev prijedlog za zgradu Metropolitanske knjižnice i restituciju zida pred katedralom, N 203/23, ima dvije varijante:

- a) Dvokatna zgrada između Bakačeve i sjeverozapadne kule ima glavni ulaz u stilu Vinkovičeva portala prema trgu, više prema sjevernoj strani zgrade. Zatim, na sjevernoj strani od portala bio bi također još jedan manji ulaz, dok bi zgrada na južnoj strani od Bakačeve kule bila prizemnica poput bedema s jednim ulazom uz Bakačevu kulu.
- b) Na prostoru Bakačeve kule usred trga je zid s trokutastim krovicom u sredini, a po donjem dijelu zida su gotičke arkade koje zaklanjaju pročelje katedrale. Uz katedralu sa sjeverne i južne strane planirane su zgrade na stupovima na pročelju do visina krovništa pokrajnjih kula. Zid iznad gotičkih lukova ukrasio bi se likovima svetaca, a na južnoj strani i sa spomenikom na postolju. Kula Nebojan imala bi također glavno pročelje sa zapadne strane, dok je kod sjeverozapadne kule ulaz također sa zapadne strane, ali nesimetrično od kule Nebojan.

Za prilaz iz Bakačeve ulice, N 203/22, planirana je natkrivena građevina od kule Nebojan preko Bakačeve ulice, s dva ulaza za pješake, koje dijeli zid u obliku valjka.

Regulacioni zahvat iz zračne perspektive. RZK, N163/1

Na mjestu sjevernoga bedema oko katedrale bio bi prirodni bedem drvoreda koji bi zaokružio i istočni dio zelenih površina i preko Vlaške ulice zahvatio ljevkastu obliku sve do glavnog ulaza u Nadbiskupski dvor s južne strane preko Vlaške ulice te dijelom Kaptola. Kaptolske kurije paralelno s Opatovinom predstavljene su u dva bloka kuća.

Kovačiću je bilo bitno vratiti izgubljene vrijednosti oko katedrale grupiranjem povijesnih i arhitektonskih masa, ali formom nije uspio prezentirati sadržaj u harmoničnu cjelinu.

Cijeli se grad zatim mjeri i stvara se nova regulacijska osnova. Nova regulacija izvodi se već tijekom 1912. godine.

Zagrebački električni tramvaj prolazi Kaptolom

Zagreb je dobio 1907. godine električnu centralu. Tako je elektrificiran i dotadašnji konjski tramvaj, koji je svečano otvoren 18. kolovoza 1910. godine. Uvjeti Natječaja o regulaciji Kaptola 1908. godine predviđali su i uvođenje tramvajskoga prometa preko Kaptola što je omogućeno elektrifikacijom grada.

V. Kovačić je svojim prijedlozima o regulaciji Kaptola planirao zatvoriti Kaptolski trg na mjestu srušenih Južnih vrata, ali je ipak morao uvažiti propozicije natječaja o zahtjevu tramvajske linije

Zagrebački električni tramvaj preko Kaptola 1911. godine. RZK N 206

preko Kaptola, budući da je Grad oduvijek integrirao Kaptol u svoj prometni program.

Tramvajska mreža je sljedeće, 1911. godine, proširena od Jelačićeva trga preko Kaptola, Nove Vesi do Mirogoja, u vrijeme ravnatelja inž. Josipa Branda.

Za ovu strmu prugu, s usponom od 9,6%, nabavljeno je iz tvornice »Ganz« sedam novih motornih kola s jačim motorima (2 x 35 KS). Za veću sigurnost putnika nabavljen je po jedan par tračničkih kočnica i s tako sigurnom opremom tramvaj je prometovao Kaptolskim brežuljkom na električni pogon.

Tijekom I. svjetskog rata tramvaj se teže održavao, a iz postojećih zgrada i postrojenja kidali su metalne dijelove za ratne svrhe, kao što su bila skinuta i tri katedralna zvona i oluka 1916. godine.

Svršetkom rata i dolaskom inž. Dragutina Mandla za ravnatelja ZET-a 1920. godine izrađena su prva domaća tramvajska kola po njegovim nacrtima, dužine 9,14, širine 2,10 m (širina tračnica 1 m) i težine od 9,5 tona.

Kostur im je bio drveni, kola su bila posve zatvorena, a vrata su bila prilagođena za vožnju lijevom stranom, kako je tada vrijedilo u Zagrebu.

Dotadašnja žuta boja zamijenjena je zagrebačkom plavom vozila počinju prometovati 2. srpnja 1922. godine.

Tijekom 1930. godine ZET je nadsvodio potok Medveščak. Sljedeće godine dovršio je tramvajsku prugu Ribnjakom i Medveščakom koja je iste, 1931. godine puštena u promet, a tramvajska pruga preko Kaptola i Nove Vesi je tada bila ukinuta.

Tako je ZET uz svoju osnovnu djelatnost – prijevoz putnika – utjecao i na razvoj i osuvremenjivanje grada te mijenjao izgled gradskih predjela.

Prijedlozi regulacije Kaptola između dva svjetska rata

Arhitektonski izgled Zagreba krajem 19. i početkom 20. stoljeća s njegovim karakterističnim objektima i urbanističkim položajem predstavlja vrijedne objekte koji su se potpuno saživjeli s donjogradskom okolinom u skladnome međusobnom odnosu.

Središnji gradski trg, uređen 1641. godine od građanskih vrtova uz zdenac Manduševac za sajmište, nazvan mađarski Harmica po kući tridesetničara koji je ubirao porez, 1848. godine službeno je nazvan »Terg bana Jelačića«, na koji je 1866. postavljen i konjanički spomenik bana J. Jelačića.

Najstarija je zgrada br. 15, iz 1827. godine, arhitekta B. Felbingera, a najnovija je neboder u Ilici br. 1, s kapelom Ranjenog Isusa u prizemlju, iz 1937. godine. Zgrade koje zatvaraju Trg bana J. Jelačića izgrađene su u vremenskom razdoblju od 110 godina i pripadaju klasicizmu, historizmu, secesiji i modernizmu. Trg je obnovljen i osvijetljen ponovno 1986/1987. godine povodom održavanja Univerzijade nakon čega je rasvijetljen i Kaptolski trg 1989. i bedemi oko katedrale, a nadbiskupski vrt 1991. godine.

Zagrebački nadbiskup Antun Bauer utemeljio je 1919. godine Hrvatsku biskupsku konferenciju i održao Prvu Zagrebačku sinodu 1925. godine. Za duhovne i crkvene aktivnosti u Zagrebu koristio je tadašnja tehnička dostignuća, kao što je svečano osvijetljenje Kaptolskoga trga i katedralnih zvonika povodom održavanja Euharistijskoga kongresa u Zagrebu 1923. godine.

U hrvatskom narodu događale su se rodoljubne manifestacije povodom proslave Tisućite obljetnice Hrvatskoga kraljevstva. Osim znanstvenih simpozija čitav je narod sudjelovao u toj proslavi svojim aktivnostima kako skupljajući umjetnine za veliku popratnu izložbu 1925. godine tako i gradeći domoljubni maksimirski brijeg s grudama zemlje iz svih krajeva Hrvatske.⁴⁶ Tom prigodom izložena su umjetnička i povijesna djela, među kojima

⁴⁶ O *Hrvatskoj grudi* u perivoju Maksimir vidi: J. Kolarić, Nav. dj., str. 81-82.

se ističu dragocjenosti Riznice zagrebačke katedrale i Kovačićevi prijedlozi za regulaciju Kaptola.

Industrijskim razvojem i porastom stanovništva otvorili su se novi prometni, socijalni, kulturni i zdravstveni problemi koji nisu bili uključeni u razvojni zamah. Sve se to odražavalo i na središte grada, gdje su se tražile interpolacije objekata u inače prenatrpanome dijelu grada.

Na južnim obroncima Medvednice, s bogato konfiguriranim prikladnim nagibima, nicali su nizovi slobodno izgrađenih stambenih objekata koji predstavljaju sjeverni pojas vila. Tu su smještene i stare, široke prometnice u smjeru istok-zapad koje su nastale prirodnim putem na proplancima brijega i udolina (Ilica, Vlaška).

Uz njih su se oblikovali građevinski objekti s funkcionalnim trgovima, jer je tim pravcima tekla sva izvozna i uvozna trgovina.

Gradski razvojni planovi obavljali su se prema dotadašnjim izrađenim nacrtima. Druga katastarska izmjera grada Zagreba provodila se tijekom 1921. godine. U vrijeme načelnika Vjekoslava Heinzela i inženjera Aleksandra Reichera, Građevni odsjek izradio je 1923. godine *Nacrt grada Zagreba za regulacijsku osnovu istočnoga dijela Zagreba*.

Dolac, dio gradske cjeline sa spletom starih malih uličica, srušenih 1925. godine, nakon što je 1923. godine bio srušen i obrambeni zid u današnjoj ulici Pod zidom postao je »krov« gradске tržnice. Iako nema više cistecitskih građevina i kaptolskih umjetničkih radionica, Dolac je u službi svih Zagrepčana s duhovnom vertikalom katedralne župne crkve Pohodaenja BDM.

Gradonačelnik V. Heinzel proveo je 1925. godine regulacijsku osnovu za uređenje šireg dijela grada. Osnova je polazila od povijesne gradske jezgre gdje je još uvijek bila aktualna rekonstrukcija Bakačeve kule.

Godine 1928. provedena je *Nacrtom grada Zagreba* prigodna regulacija grada. Utvrđeni su nazivi ulica sa svim kućnim brojevima, a imenovane su i nove. Tada je Nadbiskupski trg uz park Ribnjak preimenovan u Langov trg, koji je u poslijeratnom razdoblju nazvan Trg Marka Oreškovića, te 1990. godine preimenovan ponovno u Langov trg.

Bilo je također više prijedloga za uređenje Kaptola koji bi se i prometno i s novim ulicama povezao s Ribnjakom i Tkalčićevom ulicom, kao i drugi prijedlozi koji nisu bili realizirani.

Gradski mjernički odsjek izradio je 1929. godine *Položajni nacrt Dolca i Kaptola, N 163/1*. Prema njemu se ponovno planiraju regulacije Dolca i Kaptola s okolnim ulicama i mnoštvom novih ulica.

Idejni nacrt Gradskoga mjerničkog odsjeka, N 163/2 prikazuje nove ulice oko katedrale. Na južnoj i istočnoj strani Nadbiskupskoga dvora uređen je nadbiskupski vrt poput parka sa središnjom zgradom oranžerije sa stazama, šetnicama i ulazima.

Park Ribnjak odijeljen je od katedralnog sklopa novom ulicom s idejnim objektom na mjestu srednje kule do zgrade Nadbiskupskog sjemeništa.

Bedemi su na sjevernoj strani na nacrtu posve uklonjeni. Od Branjugove ulice uz sjeveroistočnu kulu planiran je glavni ulaz u popločeni dio dvorišta katedrale. Nova ulica bi bila također između kanoničkih vrtova i parka do Zvonaričke ulice.

Karlo Vajda izrađuje prijedlog za Dolac 1929. sa svečanim stubama i spomenikom na vrhu, čija je tema bila živa posebice krajem 19. stoljeća.

Gradski mjernički odsjek izradio je godine 1929. *Položajni nacrt Dolca i Kaptola, N 163/1*, u okviru natječaja za generalnu regulacijsku osnovu 1930. godine.

Prijedlog obuhvaća regulaciju Dolca, Kaptola i bloka istočno od Jelačićeva trga.

Uređenje Kaptola još je uvijek u središtu zanimanja arhitekata.

ZET je 1930/1931. godine uspio nadsvoditi potok Medveščak i izgraditi tramvajsku prugu te preusmjeriti tramvajski promet s Kaptolskoga trga i Nove Vesi na dolinu Medveščak prema Ksaveru.

Tridesetih godina se u sklopu regulatornih planova javljaju poznata imena hrvatskih arhitekata koji djeluju širom Europe kao Mladen Kauzlarić, Branko Bauer, Edo Schön, Milovan Kovačević, Ivan Zemljak, Franjo Bahovec, Stjepan Podhorsky i drugi.

I. Zemljak i F. Bahovec predložili su izgled Kaptola kao vrt-noga grada s izgradnjom višekatnica u zelenilu. E. Schön i M. Kovačević zamišljaju na prostoru Radićeve ulice i Kaptola geometrijski zatvorene blokove, već viđene na *Položajnom nacrtu Gradskog mjerničkog odsjeka*. Predložili su nekoliko varijanti za Kaptolski trg pred katedralom, od kojih se vidi i rekonstrukcija zapadnoga krila Nadbiskupskoga dvora. Nacrti su bili izloženi u Umjetničkome paviljonu 1935. godine.

Središte Zagreba se umjesto kulama i bedemima zatvorilo katnicama.

J. Buturac je godine 1939. izradio novu kartu Zagrebačke nadbiskupije i posvetio je zagrebačkom nadbiskupu, A. Stepincu, koji je otvarao nove župe na periferiji tadašnjeg Zagreba.

Također je katedralni vanjski plašt zahtijevao intervencije, pa se već 1938. godine morala obući u skele. Obnovu je vodio gradski zastupnik ing. August Pisačić.

Poslovođa Mijo Maković je trošne kamene rigalice s likovima lava, pasa buldoga iz 13. stoljeća te ovčara pažljivo pohranio u novoosnovani Dijecezanski muzej, sa sjedištem u Znikinoj kuriji, Kaptol 28.

Dozvolom pape Pija XII. nadbiskup A. Stepinac pripremao je Hrvatsku jubilarnu godinu povodom Trinaest stoljeća pokrštenja Hrvata. Proslavu je naglo prekinuo II. svjetski rat, ali je o tome ostao svjedočiti glagoljski natpis na unutrašnjem zidu južnoga tornja katedrale koji je postavila Družba Braće hrvatskog zmaja.⁴⁷

Drugi svjetski rat donio je mnoge nevolje. U Nadbiskupskom dvoru, hrabrošću zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca, zaštitu su pronalazili mnogi kojima su životi bili u opasnosti. Zgrada Staklenik u nadbiskupskom vrtu prenamijenjena je bila za sklonište prognanicima.

Tijekom rata bili su bombardirani svi hrvatski gradovi, a 22. veljače 1944. Saveznici su bombardirali i samo središte Zagreba uništavajući posvuda bezbrojne kulturne spomenike i vrednote. Teška oštećenja pretrpjela je franjevačka crkva na Kaptolu, kao i druge crkve u Zagrebu. Na katedrali su bili oštećeni prozori.

Ratna stradanja odnosila su se i na nezaštićeno stanovništvo koje je bilo na meti svjetskih moćnika. Stanovništvo je nastojalo naći spas bježeći u nepoznato, od kojih se mnogi nikada nisu vratili.

Nakon rata počela je hajka i uhićenja. Uhićen je bio zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac, koji se od 17. rujna 1946. godine više nije živ vratio u Zagreb.

U Zagrebu se ponovno razmišljalo o obnovi grada. Najžurniji planovi odnosili su se na obnovu središta grada. Posebno je istaknuta izgradnja spojne ulice između Jelačićeva trga i Vlaške ulice, zbog čega su bile porušene brojne kuće uz palaču Gradske štedionice.

Time se ponovno aktualizirala jedna od vječnih zagrebačkih tema, a to je regulacija Kaptola. Društvo Zagrepčana je u siječnju 1946. godine održalo raspravu o pitanju konačnog izgleda okoliša prvostolne crkve, u kojoj su uz predstavnike nadbiskupije bili inž. Milan Delenardo i arhitekt Stjepan Podhorsky koji je sudjelovao i u raspravama 1906. godine.

⁴⁷ J. Kolarić, Nav. dj., str. 47-50.

Nakon ratnih nevolja i stradanja pridružile su se i teškoće oko nacionalizacije i konfiskacije crkvenih kulturnih objekata, što je dovodilo do novih poteškoća.

Posve nečujno crkveni su objekti bili izručeni tihom propadanju.

Kaptolski trg nakon II. svjetskog rata

Komunistički bezbožni režim zatvorio je povijesne zagrebačke procesije u sakristije i vjernike zastrašivao šutnjom. Vjernici su se hrabro odazivali na hodočašća, posebno u Marijina prošteništa, kakvo je oduvijek bila i Zagrebačka katedrala.

Toj hrabrosti pridonio je Drugi vatikanski sabor na kojem se istaknuo zagrebački nadbiskup kardinal Franjo Šeper i otišao je na odgovornu službu u Vatikan. Time se Crkva u Hrvata sa svojim glavnim gradom nakon prisilne šutnje i trpljenja zagrebačkog nadbiskupa A. Stepinca ponovno otvorila svijetu.

Povoljni položaj Zagreba koji se nalazi na raskrsnici srednjoeuropskih saobraćajnica utjecao je i na urbanistički razvoj i oblikovanje samoga grada, posebice povezivanjem stare gradske jezgre s bližom i daljom okolicom. Dobra prometna povezanost poticala je razvoj industrijskih bazena svih industrijskih grana. To je pogodovalo većem prilivu stanovništva. Izgradnjom upravnih i kulturnih zgrada u samome središtu, Zagreb je postao najvažnije kulturno središte Hrvatske i ovoga dijela Europe.

U tim zbivanjima Kaptol nije nikad bio zapreka širenju grada, već se uvijek otvarao i horizontalno i vertikalno. Na Dolcu je u dvorišnome dijelu Kaptolske kurije br. 3 i Opatovine br. 2, gdje su 1925. godine srušene kuće s gospodarskim zgradama i ogradom, godine 1955. uređen mali trg sa spomenikom »Petrici Kerempuhu s galženjakom« djelo kipara Vanje Radauša.

Od šest kanoničkih vrtova, od broja 10 do 15 uz zapadni kaptolski zid uređen je novi javni park Opatovina. U njegovom sjevernome dijelu, uz Prišlinovu kulu i uz ostatke zapadnog obrambenog kaptolskog zida uređeno je školsko športsko igralište.

Poput drugih europskih gradskih kula, kaptolske utvrde oko zagrebačke katedrale, simbola hrvatskog naroda, dominiraju središtem grada te predstavljaju okosnicu urbanističkih povijesnih rijetkosti.

Godine 1953. u Zagrebu je održana skupna geodetska izložba. Nastavljene su analize urbanističke koncepcije s istraživanjima u gradskoj jezgri (Gamula u parku Ribnjak, kapela sv.

Stjepana u Nadbiskupskom dvoru, zagrebačka katedrala) kojom se željelo zacrtati urbanističko i arhitektonsko oblikovanje grada. U tome su se istakli T. Stahuljak, A. Deanović, A. Ivandija i L. Dobronić, koji su osim po kaptolskim utvrdama i kurijama istraživali i sačuvanu dokumentaciju.

Povodom 100. obljetnice Arheološkog društva u Zagrebu je 1978. godine, održan znanstveni skup s temom: *Arheološka istraživanja u Zagrebu i njegovoj okolini*. Tema je otvorila pitanje uređenja Kaptola kao trga i biskupskoga grada u svezi s dotada pronađenim arheološkim nalazima. Tu je aktivno sudjelovao tadašnji katedralni kustos, kanonik dr. Antun Ivandija, koji se bavio i povijesnim proučavanjem unutrašnjosti katedrale.

U međuvremenu je A. Ivandija svoje aktivnosti proširio na cijelu kaptolsku jezgru na temelju čega je izradio i potrebne nacрте te analizirao prijedloge stručnjaka i Prvostolnoga kaptola. Ivandijini prijedlozi su se odnosili na revitalizaciju bedema i Bakačeve kule u vrijeme kada se katedrala morala ograđivati betonskim blokovima i kamenim stupovima od sve agresivnijeg prometa.

Zagrebačka katedrala postala je odrednica hodočasniciu u Godini vjere 1968. Održavanje Mariološkog kongresa u Zagrebu i Mariji Bistrici 1971. godine, potaklo je na popravak i modernizaciju zagrebačkih prometnica u bližoj i daljnjoj okolini grada.

Prepoznavši pravi trenutak, zagrebački nadbiskup kardinal Franjo Kuharić povjerio je obnovu oronule unutrašnjosti zagrebačke katedrale kanoniku A. Ivandiji.

Nakon obnove krovišta katedrala je obnovljena 1983. godine i iznutra, sredstvima velikodušnih vjernika iz Hrvatske i inozemstva. Na veliko iznenađenje u njoj su otkrivene freske s kraja 13. stoljeća.

Povodom održavanja Univerzijade u Zagrebu je 1986. godine uređen i osvijetljen Trg bana Josipa Jelačića. Sljedećih godina, 1989., osvijetljen je i Kaptolski trg kao i bedemi 1991. godine.

Te godine su učestale ratne prijetnje srpskih agresora na Hrvatsku s ratnom porukom da je prva na meti zagrebačka katedrala. Prijetnje su donijele mnoga stradanja, ali i osvetničke udarce u samoj blizini katedrale, 3. svibnja 1995. godine.

Kardinal Franjo Kuharić ponovno je ohrabrio svoje najbliže suradnike, pa je pod vodstvom pomoćnoga biskupa Đure Kokše i kanonika Josipa Klarića počela vanjska obnova zagrebačke katedrale. Dio skela bilo je postavljen pred Božić 1990. godine, ali je srpska agresija na Hrvatsku onemogućila radove.

Biskupu Đ. Kokši bilo je na srcu da zagrebačka katedrala bude najljepše i najkvalitetnije obnovljena. Zato je okupio naj-

bolje hrvatske stručnjake: akademika dr. Andru Mohorovičića, petrologa dr. Branka Crnkovića, povjesničare umjetnosti prof. Silvija Novaka i Zorislava Horvata, statičara dr. Ivu Podhorskog, nadzornog inženjera Zvonimira Rukavinu i ostale umjetnike čija su imena zajedno sa svim aktivnostima spominjana u časopisu Odbora za obnovu katedrale *Naša katedrala*.

Unatoč obnovi pred katedralom se svakodnevno povećavao promet teretnim vozilima za opskrbu tržnice, teretnim vozilima za dopremu potrebnoga kamena za obnovu zagrebačke katedrale s potrebnom opremom kao što su dizalice, zatim turističkim autobusima s turistima i školskim ekskurzijama te osobnim kolima.

Betonske vaze su 1994. godine maknute, kada se na Kaptolskome trgu pred katedralom izmjenjivala infrastruktura, vodovodne, plinske i električne instalacije, a fontana s kipom Bezgrješne Bogorodice postala je središte prometnoga kružnog toka.

Okovana metalnim skelama izvana i obnovljene unutrašnjosti zagrebačka katedrala dočekala je 1994. godine svoj 900. godišnji jubilej u nazočnosti najvećega prijatelja Hrvata, pape Ivana Pavao II. u subotu, 10. i 11. rujna 1994. godine. Preko guste mreže metalnih skela, postavljenih 1990. godine, pročelje katedrale svečano je urešeno dvadesetmetarskim zastavama, papinskom i hrvatskom. Nadbiskupski dvor bio je tada topli dom velikom hodočasniku iz Rima.

Svi su bili ponosni na svoga prijatelja i gosta, koga su stoljećima čekale generacije Hrvata. Njegovo hodočašće u Zagreb i Hrvatsku uvijek ječeno je na spomen-pločama u Nadbiskupskom dvoru i u katedrali.

Kaptolski trg pred katedralom ponovno je bio svečano uređen za susret pape Ivana Pavla II. sa Zagrepčanima u subotu, 2. listopada 1998. godine. Tom prigodom Papa je promatrao cijeli Zagreb s vrha Medvednice hodočasteći na Mariju Bistricu putovima zagrebačkog nadbiskupa kardinala Alojzija Stepinca kojega je u Mariji Bistrici proglasio blaženim 3. listopada 1998. godine. Papa je tom prilikom duhovno povezao stoljeća i mjesta Marijina štovanja: Mariju Bistricu i najstariju crkvu u Hrvatskoj posvećenoj Mariji pod nazivom Gospa od Otoka u Solinu, te mučenika bl. Alojzija Stepinca i solinskoga biskupa i mučenika sv. Dujma.

Pozdravljajući Zagreb iz zrakoplova, papa Ivan Pavao II. motrio je Kaptolski trg i prigodom trećega pohoda Hrvatskoj te svoga stotog, jubilarnog, apostolskog putovanja u duhovskom ozračju 2003. godine, kada je obišao cijelu Hrvatsku obalu od Krka, Rijeke-Trsata, Zadra i Dubrovnika te Đakova i Osijeka.

Zagreb sa svojim povijesnim biskupskim gradom Kaptolom ne zaboravlja te sretne trenutke susreta s apostolskim prvakom, a mnogovrsne prometne povezanosti Zagreba znakovito se isprepliću s duhovnima.

Kaptolski trg 2000. – 2006. godine

Kaptol je sa svojim središnjim dijelom i danas zadržao svoju povijesnu važnost u vjerskim, prometnim i kulturnim funkcijama. U prometnom smislu postao je preopterećen pa onemogućuje skladno funkcioniranje.

Inicijativom zagrebačkog nadbiskupa kardinala Josipa Bozanića izgradio se novi Svećenički dom i obnavlja se zgrada nadbiskupskog sjemeništa. Također se obnovio Nadbiskupski dvor s nekadašnjim gospodarskim zgradama i nadbiskupskim vrtom sa završnim uređenjem Spomen-zbirke bl. Alojzija Stepinca u prizemlju Bolléove četvrtaste kule i kule Nebojan. Ne treba spominjati koliko je bilo potrebno u to uložiti napora posebice ekonoma Zagrebačke nadbiskupije Jurja Jerneića i Ivana Hrena budući da su se od Bolléova uređenja obnavljali samo najhitniji zahvati.

O toj obnovi postoji temeljita dokumentacija i to će biti posebna tema, dok se ovdje osvrćemo samo na radove koji su doprinijeli revitalizaciji Kaptolskoga trga.

Obnovom gospodarskih zgrada uz nadbiskupski vrt, u kojima su se tijekom II. svjetskog rata spasili mnogi ljudski životi, a u razdoblju od 1978. – 2000. godine, djelovale su tu sestre Misionarke ljubavi, poznatije kao sestre Majke Terezije, koje su tiho njegovale svoje štíćenike, uređeni su za nove pastoralne namjene. Okolno dvorište postalo je novo parkiralište zamijenivši dotadašnje u katedralnome dvorištu.

Tijekom 2003. – 2005. godine revitaliziran je cijeli vrtni sklop s južnim svećanim ulazom koji se nije koristio od 1945. godine.

Ukrasno se drveće u nadbiskupskom vrtu otada razraslo (ginko, po starosti jedinstven u Zagrebu, magnolija, duglazija, tise i uresne smreke), a po kolnom putu je u međuvremenu bila zasađena crnogorica. Kolni put je prilagođen prometovanju automobilima, a na mjestu gdje su nekad stajale konjušnice izgrađene su dvije garaže. Po cijelom vrtu provedena je prikladna, niska rasvjeta, a uklonjena je ona iz 1989. i 1991. godine.

Vrt je obnovljen i pejzažno, a u njegovu središtu izrađena je osmerokutna drvena natkrivena sjenica s klupama i stolom u sredini.

Obnovljena su i originalna ulazna vrata od kovanog željeza s ukrasnom plastikom iz Bakačeve i Branjugove ulice.

Zagrebačka nadbiskupija i Ured za kulturna dobra Zagrebačke nadbiskupije su tijekom 2002. godine pod vodstvom predstojnika prof. dr. Jurja Kolarića s članovima Povjerenstva za kulturna dobra, arhitektima Brankom Silađinom, Matijom Salajem i Tomislavom Premerlom predložili najfunkcionalnija arhitektonsko-urbanistička rješenja Kaptola prema nacrtu arhitekta Mihaela Kranjca.

U lipnju 2003. godine su Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode i Gradski zavod za planiranje razvoja grada i zaštite okoliša počeli s pripremama za privremeno uređenje Kaptolskoga trga pred katedralom. Kao uzor poslužile su bečka i kelnska katedrala.

Analiza ovih ustanova podudarala se u konstatacijama: Kulturno-povijesne i urbanističko-arhitektonske vrijednosti obvezuju na maksimalnu zaštitu sačuvanih karakteristika koje su oblikovale povijesnu matricu i specifičnu strukturu.

Današnji prostor Kaptola, dužine oko 500 i širine oko 300 metara, od prometnog raskršća Bakačeve, Vlaške i ulice Dolac na jugu, uzduž dvosmjerne prometnice Kaptola do Nove Vesi i Zvonarničke ulice na sjeveru, rezultat je njegovog urbanog desetstoljetnog razvoja, ali i velikih rekonstrukcija tijekom 19. i 20. stoljeća. Zato su novonastali prostori ostali nedorečeni i u prometnom smislu preopterećeni, posebice u središnjem prostoru uz katedralu.

Posebno je obezvrijeđena fontana s kipom Bezgrješnog Začeca BDM, rad arhitekta F. Schmidta i kipara A. Fernkorna, s funkcijom prometnog rotora, s osnosimetričnim postavom u odnosu na portal zagrebačke katedrale, ne samo kao spomenik, već i kao lokacija s parkiralištima svakovrsnih prometala.

Ispred katedrale reducirao se agresivni promet, a prostor treba osmisliti za vjerske manifestacije u komunikaciji s fontanom i kipom Bogorodice.

Od visokog zelenila ističu se dvije visoke krošnjate sofore uz kulu Nebojan, tri kestena uz sjeverozapadnu kulu, javor sjeverno od kazališta, tri platane ispred škole na Kaptolu i drvoređ javora koji imaju svoju povijesnu, prostornu i ekološku vrijednost. Zeleni travnati trokut i ostale travnate površine mogu se preoblikovati. Pločnik i kolnik smatraju se integralnim površinama. Svi objekti i pročelja s ogradama na Kaptolu, te rasvjeta iz 1989. i 1991. godine usklađene su s propozicijama Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture.

Spomenutim zahvatima ukinuto je parkiralište i isključen promet osobnim automobilima pred katedralom. Okretište autobusa javnoga gradskog prijevoza premješteno je ispred zgrade Nadbiskupskoga bogoslovnog sjemeništa, i to: Linija 105 *Kaptol – Cmrok – Britanski trg*; Linija 106 *Kaptol -Mirogoj – Krematorij*; Linija 201 *Kaptol – Srebrnjak – Petrova* i Linija 226 *Kaptol – Remete – Svetice*.

U blizini su izgrađene podzemne garaže: Kaptol-centar (oko 500) mjesta; na Langovome trgu (oko 300 mjesta), Importane galerija (oko 500 mjesta). Osiguran je pristup i opskrba za tržnicu Dolac, gdje se tijekom 2006. godine uredio i dio Opatovine te Trg Petrice Kerempuha.

Znakovito je da je privremeno okretište, za vrijeme uređenja Kaptolskoga trga, bilo ispred zgrade Katoličkoga Bogoslovnog fakulteta u Vlaškoj 38. Tu bi se ono uz Langov trg moglo i trajno urediti, budući da se tu nalazi i tramvajska pruga i prometno raskršće za sve dijelove grada, kao i benzinska crpka s podzemnom garažom.

Kružni tok na Kaptolskome trgu je uz stajalište autobusa oblikovan i zasađen cvijećem. Uz kulu Nebojan oblikovan je živim cvijećem kardinalski grb nadbiskupa Josipa Bozanića, a uz kolni ulaz u nadbiskupski vrt povijesni grb Grada Zagreba.

Radovi se nastavljaju dok Kaptol ne dobije i puninu svojih kulturnih sadržaja sa stalnim postavom Riznice Zagrebačke katedrale, Dijecezanskim muzejom, Metropolitanskom knjižnicom te Nadbiskupskim i Kaptolskim arhivom, što su nastojali realizirati kanonik Josip Klarić, tadašnji predsjednik Odbora za obnovu zagrebačke katedrale i prof. dr. Juraj Kolarić, predstojnik novooznanog Ureda za kulturna dobra Zagrebačke nadbiskupije.

U međuvremenu su Gradski zavod za prostorno uređenje i Udruženje hrvatskih arhitekata, temeljem Generalnog urbanističkog plana grada Zagreba izrađenog 1993. godine, izradili Program za natječaj koji bi trebao biti podloga za prostorno-plansku dokumentaciju cjelovitoG uređenja povijesne gradske jezgre: Od Tkalčićeve ulice na zapadu do Ribnjaka na istoku, ulice Pod zidom, Cesarčeve i Vlaške ulice na jugu, do Zvonarničke i Degenove ulice na sjeveru te Kaptolskoga trga i prostora pred katedralom s naglaskom na rekvalifikaciju Kaptola u njegovim povijesnim, identitetnim, sadržajnim i prometnim elementima. U završne pripreme uključio se predstojnik Ureda za kulturna dobra Zagrebačke nadbiskupije, prof. dr. Juraj Kolarić, koji je s Povjerenstvom za kulturna dobra planirao smještaj za kapitalne kulturne

objekte Zagrebačke nadbiskupije: Riznicu zagrebačke katedrale, Dijecezanskoga muzeja te Nadbiskupskog i Kaptolskog arhiva. Ti su zahtjevi zauzimanjem prof. dr. Jurja Kolarića, uvršteni u Izmjene i dopune programa za javni urbanističko-arhitektonski natječaj za uređenje Kaptola u studenome 2006. godine. Dopuna se odnosi na arhitektonski program za smještaj Riznice zagrebačke katedrale, Dijecezanskoga muzeja te Nadbiskupskog i Kaptolskog arhiva.

Kaptolski trg i prostor pred katedralom te Opatovina i Skalinska s okolnim ulicama kvalificirani su prema Generalnom urbanističkom planu iz 1993. i njegovim Dopunama iz 2006. godine kao »površine infrastrukturnog sustava«. Ovi vrijedni povijesni i arheološki lokaliteti iznimno su dobro očuvana područja.

Okolni prostori imaju mješovite, javne društvene namjene s naglaskom na vjerske i školske. Posve je zanemarena kulturna i duhovna dimenzija, a nametnuta je prometna. Parkovi Opatovina, Ribnjak i Langov trg te postojeće zelene površine izdvojene su kao »javna zelena površina ili javni park«, a utvrđena je i njihova zaštita te očuvanje njihove povijesne cjeline.

Program uređenja Kaptola zbog toga zahtijeva konzervatorsku, urbanističku i arhitektonsku valorizaciju kao jedinstvene povijesne i urbanističke cjeline s revitaliziranim sadržajnim uređenjem kao crkvenoga i biskupskoga grada.

Obnove se vrše osim na katedrali i na pojedinim kanoničkim kurijama te na crkvi Sv. Marije, crkvi sv. Franje, na tržnici Dolac i na Opatovini.

Završni program i arhitektonski natječaj usredotočen je na preispitivanje lokacija za prezentaciju Riznice zagrebačke katedrale, Lapidarija za prezentaciju kamenih dijelova stare zagrebačke katedrale, Dijecezanskoga muzeja, Metropolitanske knjižnice te Nadbiskupskog i Kaptolskog arhiva.

Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode ograničava interpolaciju novih građevina uz katedralni kompleks te preporučuje njihov smještaj uskladiti s mogućnostima cijeloga Kaptola. Svaki zahvat uređenja Kaptola predviđa arheološke nalaze važne za argumentaciju i dokumentaciju povijesti Zagreba i osnivanja Zagrebačke nad/biskupije. Na to upućuju nađeni nalazi u vrijeme istraživanja kanonika A. Ivandije, A. Deanović, T. Stahuljaka kao i kod većih zahvata na Kaptolskom trgu ispred katedrale, franjevačke crkve te na drugim lokalitetima. Park Ribnjak se treba zaštititi ogradom kakva je već postojala krajem 19. i prvom polovicom 20. stoljeća, s mogućnošću zatvaranja preko noći.

Uz Alagovićev libanonski cedar, Ribnjak bi se trebao obogatiti i drugim raslinjem koje se spominje u Bibliji i u vezi s Isusovim boravkom među ljudima.

Spomenimo ovdje da je 80.-tih godina kanonik A. Ivandija predlagao ponovno oživljavanje termalnih izvora u Ribnjaku koji bi se tada iskoristili za grijanje u katedrali.

Natječaj predlaže mogućnost za prometno rješenje s isključivanjem parkiranja u cijelosti s Kaptola te uređenja pješačke zone s mogućnošću okupljanja ispred katedrale, oko crkve Sv. Marije, franjevačke crkve, škole na Kaptolu kao i uz zelene i hladovite površine.

Neophodno je uređenje i obnova fasada kuća uz nadbiskupski vrt na južnoj strani Nadbiskupskog dvora (posebice trošne kuće sa zidnim slikama u njenoj unutrašnjosti u Vlaškoj br. 5) te kuća uz Langov trg i Branjugovu ulicu.

Također se preporučuje oživjeti skrivene dvorišne strane starih kuća.

Predlaže se i pojedinačna urbana oprema kao što je javna rasvjeta, klupe za sjedenje i ostale pojedinosti koje bi unaprijedile vizualnu i stvarnu komunikaciju u cjelini.

Svakako je to veliki zahtjev jer se najprometniji dio Zagreba nastoji urediti kao svečani, sakralni, umjetnički i kulturni kompleks, kao što je i život ljudi isprepleten u svojoj materijalnoj i duhovnoj dimenziji.

Zaključak

Kaptolski trg je tijekom svoje povijesti odražavao sve kategorije života ljudi. Zagrebački biskupi i nadbiskupi njegovali su njegove povijesne i kulturne vrijednosti, ali je on uvijek ostao u službi vjernicima i ljudima koji su to znali prepoznati. Funkcionalno i moderno je prihvaćao protok ljudi. U pojedinim intervalima okupljao je dinamičke i velike prigodne skupine. Kako su zagrebački biskupi tijekom povijesti bili i banski namjesnici, tako su se u nadbiskupskom dvoru donosile važne odluke, posebice u vrijeme obrane Hrvatske slobode i samostalnosti. U novije vrijeme u Zagrebačkoj katedrali boravio je dva puta papa Ivan Pavao II., a na Kaptolskome trgu održao je i susret s hrvatskom mladeži. I danas se na Kaptolskom trgu izmjenjuju prometni i funkcionalni sadržaji s duhovnim i prigodnim društvenim manifestacijama.

Kaptolski trg u svojim dubinama skriva još mnoge tajne. Nadamo se da će se na Kaptolu jednom omogućiti i takve aktivnosti koje će potvrditi da je Kaptol bio i ostao duša i srce Zagreba, njegovo duhovno i kulturno središte.

Suvremeni urbanizam mora svojom stručnom analizom i snagom kulturnog i duhovnog izražaja prepoznati i oblikovati duhovni prostor Kaptola s njegovim kulturnim, povijesnim i muzejskim sadržajima koji će vidljivo interpretirati pojam biskupskoga grada koji je omogućio da Zagreb iz anonimnosti stupi na veliku pozornicu kršćanskih naroda Europe, kontinenta u čijem je duhovnom i kulturnom oblikovanju od početaka zauzeto i plodonosno sudjelovao.

Literatura:

- ALERIĆ Danijel, Najstarija zagrebačka tajna, Zagreb 2000.
- ALTIĆ Slukan Mirela, M. Vrhovac i hrvatska crkvena kartografija, u: Zbornik sa Znanstvenog skupa 2003. D. Stubica-Zagreb 2006.
- Arhiv Riznice zagrebačke katedrale
- Arhiv Ureda za kulturna dobra Zagrebačke nadbiskupije
- DOBRONIĆ Lelja, Zagrebački Kaptol i Gornji grad nekad i danas, Zagreb 1988.
- DOBRONIĆ Lelja, Zagrebačka biskupska tvrđa, Zagreb 1991.
- MOHOROVIČIĆ Andrija, Analiza historijsko-urbanističkog razvoja grada Zagreba, u: RAD JAZU, Knjiga 287, Zagreb 1952.
- IVANDIJA Antun, Riznica zagrebačke katedrale, Dokumenti i nacrti, Zagreb 1989.
- KNEŽEVIĆ Snješka, Urbanističke zamisli Viktora Kovačića, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti 24, Zagreb 2000.
- KNEŽEVIĆ Snješka, Nadbiskupski / Langov trg: mijene i poništenje, u: Radovi Instituta za povijest umjetnosti 28, Zagreb 2004.
- KOCIJANIĆ Juraj, Zagrebačka katedrala, Zagreb 1946.
- KOLARIĆ Juraj, Deset godina obnovljene Družbe Braće Hrvatskog Zmaja (1990-2000.), Zagreb 2001.
- KRANJC Mihajlo, Kaptol. Prijedlog namjene površina, Zagreb 2002. (N 241)
- MARUŠEVSKI Olga, Iso Kršnjavi kao graditelj, Zagreb 1986.
- MIRNIK Ivan, Bakačeva kula, godina 1901., u: Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, 14/1988-15/1989 (N259).
- Nadbiskupski arhiv u Zagrebu
- Povijesni spomenici Zagrebačke biskupije (1395-1420), Zagreb 1992.
- Sto pedeseta godišnjica uzdignuća Zagrebačke metropolije, Katalog izložbe, Zagreb 2002.
- ŠKALAMERA Željko, Zagreb na geodetsko-katastarskim zemljovidima i u zemljišnim knjigama, Zagreb 1994.
- TKALČIĆ Ivan Krstitelj, Monumenta historica lib. reg. civitatis Zagrabiæ metropolis regni Dalmatiæ, Croatiae et Slavoniæ, volumen secundum, 1400. – 1499. Zagreb, 1894. (Povjestni spomenici slob. kralj. grada Zagreba, prijestolnice kraljevine Dalmatinsko-hrvatsko-slavonske, svezak drugi: Izprave 1400. 1499. U Zagrebu: Brzotiskom K. Albrechta, 1894.)

Florijan Škunca, dipl. ing. arh.

NEKOLIKO UPUTA INVESTITORIMA o izgradnji crkvenih građevina, o projektnom zadatku, raspisivanju natječaja, lokacijskoj i građevinskoj dozvoli i o izvoditelju radova

Republika Hrvatska nakon 17 godina osamostaljenja brzim koracima kroči prema europskim standardima glede propisa i normativa na svim područjima, pa tako i u graditeljstvu. To je posebno očito posljednjih osam godina otkada je utemeljena Hrvatska komora arhitekata i inženjera u graditeljstvu, čime je graditeljstvo kod nas dobilo nove formalne okvire. Država jednostavno želi da svaki stručnjak radi svoj posao i da se u što većoj mjeri izbjegnu improvizacije koje su bile dosad vrlo učestale.

Drugo područje na kojem se osjeća veliki pomak je urbanizam. Urbanistička pravila sve su stroža, specificiranija i sveobuhvatnija.

Treće područje je zaštita kulturne i prirodne baštine. Sve veća pozornost posvećuje se toj problematici i također su sve stroži zahtjevi u tom pogledu.

Ne ulazimo u pitanje funkcionira li skladno cijeli sustav nadležnih institucija, zakonskih propisa, pravilnika i normi i kakvi su konačni rezultati dosadašnjih nastojanja. Ono što izravno pogađa svakoga današnjeg investitora, pa tako i investitora iz crkvenih krugova, je činjenica da treba angažirati stručnu osobu (odnosno više njih) koja će mu pomoći:

1. kod sagledavanja mogućnosti, odnosno ograničenja, koja mu određena građevna čestica ili građevina pruža
2. kod formuliranja programa izgradnje, obnove ili rekonstrukcije
3. pri odabiru projektanta

4. prilikom ishodaženja dozvola
 5. prigodom odabira izvođača radova i drugih subjekata izgradnje
 6. ishodaženja uporabne dozvole
- Zaustavimo se nakratko kod svake od navedenih točaka:

Ad 1.

Vrlo je važno da investitor (ili njegov povjerenik) dobro poznaje urbanistička pravila. Ta su različita od općine do općine pa i unutar pojedinih općina postoje zone sa različitim pravilima. Nije dakle dovoljno znati što je važno u susjedstvu, treba dobro provjeriti koja su pravila baš na određenom terenu.

Ako je riječ o postojećoj građevini, treba istražiti ne samo urbanistička pravila, nego i status građevine kod konzervatora. Tek na posljednje mjesto dolazi pitanje fizičkog stanja građevine.

S obzirom na činjenicu da su urbanistička pravila u mnogim sredinama relativno nova, posebno skrećemo pozornost na sljedeće: osim postotka izgrađenosti parcele treba između ostalog istražiti koji je minimalni propisani broj parkirališnih mjesta (odnosno garaža) i koja je minimalna širina javnog prilaznog puta do građevine. Ti čimbenici u nekim slučajevima mogu bitno utjecati na koncepciju i sadržaj buduće građevine.

U nekim gradovima postoji u urbanističkim pravilima također obveza raspisivanja natječaja o čemu ćemo više reći u sljedećem poglavlju.

Ad 2.

Najčešće investitor zna koje su njegove potrebe i želje, no vrlo rijetko ih je moguće ispuniti u cijelosti. Već sve navedeno u točki 1. govori da postoje brojna ograničenja koja jednostavno treba prihvatiti ako se želi legalno doći do kraja gradnje.

Prije svega treba sastaviti program izgradnje u kojem će se potencijalnim projektantima dati upute što projektirati. Da bi program bio smislen, treba ulaziti u okvire koje će postaviti urbanisti.

U gradovima gdje je urbanističkim planom propisan natječaj za odabir najboljeg arhitektonskog rješenja za dotičnu građevinu, treba već program izgradnje predložiti nadležnom Uredu za izgradnju na ovjeru, a potom se pridržavati pravila glede samog raspisivanja natječaja, sastava ocjenjivačkog povjerenstva i proceduralnih pitanja. Činjenica da se Crkva treba podrediti pravilima svjetovnih vlasti kod odabira autora za izgradnju neke crkve je bez daljnega diskutabilna i možda ne bi bilo loše da se u tom pogledu pravila nastoje promijeniti, no trenutno je situacija ipak takva.

Ad 3.

Ukoliko svjetovna vlast ne traži natječaj za odabir projektanta, to najčešće traže pojedine biskupije. Vrlo rijetko se danas može povjeriti određeni veći projektantski posao samo jednom autoru.

U svakom slučaju je dobro da se također u toj fazi investitor savjetuje s ljudima iz struke kako bi se odabralo, odnosno pozvalo na natječaj osobe koje imaju određeno iskustvo na području liturgijske arhitekture. Uz poštivanje svih potrebnih pravila o izgradnji, projektant **crkve** kao **građevine** treba biti svjestan njene posebnosti kao Božjega doma, gdje se okuplja kršćanska zajednica oko svoga Stvoritelja.

Ad 4.

Da bi se došlo do lokacijske i potom građevinske dozvole, potrebno je izraditi određenu projektnu dokumentaciju. Postupno se u društvu počinje shvaćati da projekti nisu bezvrijedno potrošeni papir, koji služi samo zato da se udovolji nekim zakonskim propisima, nego da o njima ovisi konačni rezultat: dobra, funkcionalna, lijepa građevina, koja će kroz desetljeća ili stoljeća resiti određeno naselje ili pak ružna, nekvalitetna i nefunkcionalna tvorevina koje ćemo se sramiti. Zbog toga preporučujemo investitorima: računajte na to da dobro projektiranje traži više vremena nego sama izgradnja (jasno, ne računajući prekide u građenju).

Ad 5.

Većina investitora zna odabrati izvoditelja, no mnogi pak ne znaju da je kod izgradnje po zakonu potrebno osigurati određene subjekte s odgovarajućim statusom: voditelja gradilišta, glavnog nadzornog inženjera, nadzorne inženjere za pojedina područja, itd.

Uputno je da se tijekom izgradnje pojedini subjekti ne mijenjaju jer u protivnom je ponekad nemoguće utvrditi odgovornost za pojedine grješke, štete, nedovršene radove i najčešće sve završi na trošak investitora.

Ad 6.

Većina investitora dosada nije razmišljala o ishođenju uporabne dozvole. Država međutim sve više inzistira na tom dokumentu pogotovo kada je u pitanju građevina u kojoj se okuplja više ljudi. Nadležni Ured za graditeljstvo saziva povjerenstvo koje će istražiti činjenice vezane za izgradnju: postojanje potrebne dokumentacije i stvarno stanje na građevini. Svi članovi povjerenstva moraju dati pozitivno mišljenje, a potom nadležni ured izdaje uporabnu dozvolu.

LITURGIJSKE IDEJE VODILJE

kao sastavni dio natječaja za gradnju novih crkava

Izgradnja novih crkava trajno je aktualan problem i to ponajprije za kršćansku zajednicu, premda je to u Hrvatskoj na društvenoj razini tematika širih okvira. Tragom Drugoga vatikanskog sabora unutar prostora izražavanja svoje proslave vjere Crkva puno toga treba ponovno domisliti i oblikovati prema suvremenim postulatima liturgijske teologije. Prilično je jasno da u Hrvatskoj pitanje gradnje katoličkih crkava trpi od nesporeda koji korijen vuku iz nepoznavanja teologije, liturgijske kriteriologije i nepostojanja stvarnoga dijaloga između struka koje su odgovorne za tu gradnju. Ti nedostaci, zbog komunističke ideologije koja je ostavila i danas vidljive tragove u našem društvu na svim razinama, dolaze iz desetljećima zanemarivane potrebe za obrazovanjem osposobljenih arhitekata za sučeljavanje sa složenostima koje postavlja liturgijska arhitektura. Nedovoljna osposobljenost i neosjetljivost onemogućuju zbiljski dijalog.

Svima u društvu, a na osobit način vjernicima, pripadnicima Crkve, trebalo bi na srcu ležati traženje arhitektonskoga govora i izražaja koji bi bio osjetljiv na narav i na zahtjeve slavljeničke zajednice iz njezine teološke istinitosti. Tako se na početku bilo kojega planiranja treba nalaziti oslonac u istinitosti otajstva Crkve. Za idejna rješenja, za projektiranje i gradnju novih crkava nužna je koordinirana zauzetost i zalaganje svih crkvenih elemenata, svakoga za svoj dio mjerodavnosti. Planiranje i gradnja crkava ne tiče se samo arhitekata, nego i: pastoralnih djelatnika, teologa, liturgičara, vjernika, umjetnika, obrtnika i tehničkih struka s druge strane, tako da se na razini suradnje sruše granice i da se ne govori o dvjema stranama, već o suradnicima koji teže istomu cilju. Taj stav mora biti početni zajednički stav koji će izbjeći kasnije nesporedume i 'popravljanja' loše započetoga posla.

Naznake koje izlažem nisu traktat, već upravo naznake, a odnose se poglavito na župne crkve, ali se njihov model može primijeniti i na ostale crkvene prostore kao što su svetišta,

samostanske crkve, bolničke kapelice, kuće duhovnih vježbi, groblja i dr.

Prije pristupanja stvaranju idejnoga rješenja, oni koji se upuštaju u taj posao trebaju biti upoznati ne samo sa smještajem unutar urbane, ruralne ili druge cjeline, nego i s elementima koji nose sadržaj. Evo nekoliko najvažnijih **premise**.

Preduvjet svih preduvjeta jest molitva, uronjenost u zadaću koja nije na tragu 'obavljanja posla'. Iz razmatranja proizlaze sljedeći postulati na koje treba savjesno odgovoriti:

1. **Poznavati narav liturgijskoga prostora** koji treba osmisлити (župna crkva, filijalna crkva, kapelica,...).
2. **Urađiti u identitet zajednice**, osobito u razloge zašto nosi ime nekoga sveca ili dijela otajstva spasenja, jer bi taj identitet trebao biti i arhitektonski (ne doslovno) čitljiv na primjerenoj razini. U to ulazi i specifičnost dotičnoga kraja, njegova memorija i nacionalna ucijepljenost.
3. **Upoznati se sa slavlјima** koja će se slaviti u tome prostoru i s pripadnim liturgijskim knjigama (misal; obrednici...) u kojima je definiran pojedini obredni program, odnosno govor raznih komunikacijskih kodova (verbalni i neverbalni)
4. **Osmišljavati prostor od nosivih elemenata unutrašnjosti** liturgijskoga prostora (oltara, ambona, sjedišta predsjedatelja, krstionice, svetohraništa, prostora za slavlje sakramenta pomirenja...), a ne od traženja nedefinirane i ne nužno kršćanske 'izvanjske sakralnosti', jer i vanjska znakovnost izrasta iz nutarnjega sadržaja, te njihova međusobna upućenost i komplementarnost mora biti odraz kršćanske specifičnosti.
5. Pojedine **elemente** u prostoru **shvaćati kao prostore**, a ne kao predmete (ambon je prostor, a ne stalak za knjigu; sjedište predsjedatelja je prostor; krstionica je prostor; ispovjedaonica je prostor...), jer svakomu od tih prostora pripadan je neki dio slavlja ili slavlje u cjelini.
6. Odmah na početku **okupiti umjetnike** (obrtnike, građevinare...), stručnjake za osvjetljenje, akustiku i dr., odnosno predvidjeti njihove priloge koji će pratiti dinamiku definiranja i moguća rješenja pojedinih elemenata. Radi se o zajedničkome djelu koje ima kao cilj djelo nazvano *Gesamtkunstwerk – cjelovito umjetničko djelo*.

Ako su ispunjene te premise, lakše će se upustiti u razumijevanje pojedinih naglasaka iz ovoga što slijedi.

I. Liturgijsko značenje crkve-građevine

Mjesto na kojemu se okuplja slavljenička kršćanska zajednica kako bi slušala Božju riječ i kako bi mu uputila svoju molitvu, a osobito slavila sveta otajstva, posebna je slika Crkve, Božjega hrama, izgrađenoga na živome kamenju. Tako zgrada kršćanskoga bogoštovlja i bogoslužja odgovara shvaćanju koje Crkva ima o sebi samoj. Njezini oblici u mijenama povijesnih razdoblja slika su toga samoshvaćanja. Stoga prije bilo kakvoga planiranja gradnje crkve u nekoj zajednici, sama zajednica treba nastojati ostvariti ekleziološko-liturgijski plan koji provire iz Drugoga vatikanskoga sabora, a koji u svojem temelju izriče dvije istine:

- 1) Crkva je otajstvo zajedništva Božjega naroda na hodočašću prema nebeskomu Jeruzalemu (usp. SC 6.10; LG 4.9.13; GS 40.43)
- 2) Liturgija je spasenjsko djelo Isusa Krista koje crkvena zajednica slavi u Duhu; ta je zajednica ustrojena prema službama, a slavlje se događa djelotvornim vidljivim znakovima (usp. SC 7.14; DV 21)

Iz toga izvire nekoliko elemenata:

- *drukčiji prostor* od uobičajenoga (jer je u pitanju otajstvo i nadilaženje zemaljske upućenosti);
- *naglasak na zajednici i liturgijskim službama* koje prostor mora poštivati i uvažiti njihove zahtjeve;
- *briga oko vidljivih znakova* koji označuju samoshvaćanje Crkve, a koji se odnose poglavito na umjetnost.

Zbîlja Crkve u svojoj otajstveno-sakramentalnoj dimenziji izražava se povijesno-spasenjskom slikom Božjega naroda, a na osobit se način očituje u liturgijskoj zajednici, subjektu kršćanskoga slavlja (usp. SC 11). Utjelovljena Božja riječ daje se po Duhu Svetome na spasenje proročkomu, svećeničkomu i kraljevskom narodu, čiji je smisao postojanja navještaj, za/hvala i služenje.

Upravo zbog toga liturgijski prostor, bilo tijekom slavlja ili izvan njega, tumači i simbolički izražava ekonomiju spasenja čovjeka, postajući vidljivo proroštvo otkupljenoga svijeta koji više nije podvrgnut *raspadljivosti grijeha i smrti*, već je dio ljepote i cjelovitosti uskrsnuća.

Izgraditi crkvu-građevinu ('od kamena') izražava ukorijenjenost Crkve-zajednice ('od osoba oživljenih Duhom') na mjestu koje zahtijeva razlikovanje i specifičnost zajednice kojoj je ta crkva namijenjena. Već se u samome početku može govoriti tek analo-

gno o 'modelu' i crkvenom stilu, jer svaka zajednica traži poseban pristup svojoj specifičnosti. To znači da umjetnost svojim stilom vremena neće određivati formu koja je odraz vremena. Upravo složenost suvremenoga društva koje je već po sebi veoma heterogeno postavlja pred graditelje crkava specifičnosti mjesnih obilježja vjerničke zajednice koja će sebe htjeti prepoznati, potvrđivati i izricati svojim prostorom. Takav je put mukotrpan, ali samo on može jamčiti dozrijevanje ploda i najbolji rezultat.

Graditi novu crkvu je pastoralno djelovanje koje je manje-više određeno, ali ne smije se zaboraviti proces koji opravdava gradnju novih crkava, a on je sadržan u slici žive i djelatne zajednice koja leži na teološkim razlozima, koji se u hodu kroz povijest izražavaju s pomoću kulturalnih oblika.

Polazište crkvenoga graditeljstva nije poglavito neki samostojan arhitektonsko-umjetnički ili građevinski rad, već su polazište subjekti (Subjekt), osobe za koje se gradi, te Bog u trojstvu osobâ, na koje se odnosi. Građevina je kulturalni izraz koji odgovara na očekivanja i sudionništvo zajednice koja raste u vjeri. Samo tako će se moći usmjeriti kršćanski navještaj i promicati itinerarij koji vodi k odgovoru vjere, sve do ocrta zgrade, sposobne simbolički izraziti i odjelotvoriti otajstvo koje izgrađuje Božji narod.

Izgradnja nove crkve za župu pretpostavlja odnos s 'majkom Crkvom', s biskupijskom Crkvom. Biskup je pastir i učitelj zajednice koja se sa svojim karizmama i službom, ustrojem i ostalim službenicima utjelovljuje u konkretnu mjesnu zbilju, kako bi izgradila mjesto prihvaćanja na kojemu se vjera opećuje, a zajednica dobiva snažniji identitet i svijest o poslanju. Iz toga se rađa duboka duhovna veza između župne bogoštovne zgrade i katedralne crkve, sjedišta biskupijskoga učiteljstva i znaka biskupijskoga jedinstva.

Biskupijska pak zajednica ne može pristupiti građenju crkve kao birokratsko-administrativnomu poslu. Taj posao treba promišljati u njegovoj istinitosti: riječ je o 'domu Božjega naroda' (o domu Kristova tijela, o Božjemu domu) koji se u njemu okuplja, da bi izrazio svoju krsnu, potvrđeničku i euharistijsku pripadnost Bogu na službu čovjeku. Tako crkvena građevina i liturgijski prostor postaju ogledalom vlastitoga identiteta.

U tome zrcaljenju identiteta svakako će na prvome mjestu biti unutrašnjost crkve, jer ona arhitektonski 'prepisuje' otajstvo Crkve-Božjega naroda. No, s druge strane konkretna interpretacija odnosa unutrašnjost-vanjština, te zgrada-kontekst tvori jedno od najvažnijih dostignuća kritičke svijesti suvremene arhitekture i građevinarstva.

U novijem urbanome prostoru određujući oslonac nalazi se u odnosu crkve i dijela grada ili mjesta (četvrti) koji baš prisutnošću takve građevine zadobiva svoju fizionomiju (ili čak i denominaciju). Crkva koja želi govoriti o kršćanskoj poruci trebala bi imati na umu da je njezina prva rečenica *I Riječ je Tijelom postala*. Temeljnica je u Božjoj prisutnosti među ljudima. Osobito cjelina župnoga centra ulazi u dijalog s ostatkom područja i obogaćuje ga ključem čitanja. Može se ući u raznorazne compromise, ali nipošto tako da se zaniječe temeljna poruka, jer bi se time zanijekao smisao dijaloga i, konačno, načelo utjelovljenja.

Arhitektura 'crkvenoga' prostora uvijek je – nezaobilazno – i ključ čitanja liturgijskoga prostora, a time i poruke spasenja. Crkva kao zgrada uvijek je povijest jedne zajednice, njezinih želja i izražaja, mogućnosti i vjere. Organizacija prostora za liturgijsko slavlje označena je iskustvom vjere, odnosno sudjelovanjem autorâ u navještaju spasenja putem forme-simbola.

Prvo zapažanje vezano je uz izvanjsko prepoznavanja da je riječ o (katoličkoj) crkvi. Dakle, građevina bi odmah trebala dati do znanja, gotovo 'arhetipski', da je riječ o liturgijskome prostoru, jer rješenje mora zadržati 'prepoznatljivost' (što podrazumijeva mogućnosti prepoznavanja; upućenost u govor prostora kršćanske vjere), i to baš za ovaj naš, hrvatski prostor. To je težak posao traženja, ali ne bi bilo poželjno da se ta posebnost ne istakne. Prostor ispred i oko crkve redovito omogućuje 'oblikovanje' slavljeničke zajednice. To je točka mogućih vjerničkih predslavljeničkih susreta i kratkih zadržavanja u razgovoru poslije slavlja, kao dioništvo radosti u onim trenucima, kada nema mogućnosti za duže zajedništvo u župnim prostorijama. No, dublje od razine društvenosti, to je prostor prijelaza i prelaženja iz običnosti u neobičnost, sa svom simboličkom snagom prethodnih oblika, kakav je bio *atrij*.

Na toj se razini postavlja i pitanje zvonika. Loša su ona rješenja koja – da bi izvukla prepoznatljivost crkvene građevine – uz neprepoznatljivost ostalih dijelova jednostavno podignu vertikalnu ili klasični zvonik, da bi se ispunio 'uvjet' prepoznatljivosti. Crkva u svim svojim arhitektonskim elementima mora odisati *crkvenošću*, odnosno crkvenom posebnošću! O zvoniku treba razmišljati u njegovoj cjelovitosti, tako da i vertikala bude izražaj cjeline i pojačavanje epifanijske dimenzije. Vertikala koja označuje 'upad božanskoga u ljudsko', koja trajno upućuje na podrijetlo vjerničke zajednice, jednako tako može biti loše interpretirana (što kod nas nije rijedak slučaj) dekorativnim dodatkom križa koji je zaboden na čudnu konstrukciju bez 'izrastanja' u nužnost križa.

II. Planiranje unutrašnjosti liturgijskoga prostora

Sveopći raspored crkve treba pružiti sliku zajednice okupljene na slavlje koja je hijerarhijski uređena i izražena u raznim službenicima na takav način da omogućuje vršenje obreda i aktivno sudjelovanje cijeloga puka. Po svojoj naravi i predaji, unutrašnjost crkve je prostor izražavanja zajedništva vjernika koji baš kao zajednica tvore liturgijski subjekt slavlja (Ocu po Kristu u Duhu). Unutrašnjost od koje uvijek treba polaziti planiranje, bit će usmjerena prema središtu liturgijskoga slavlja i mjerena prema dinamici koja polazi od ulaza (atrija), zatim se razvija u dvorani i konačno se završava u *prezbiteriju*, kao određenim, ali ne i odvojenim prostorima.

Prvo načelo, dakle, koje treba voditi arhitektonsku izvedbu liturgijskoga prostora svakako je liturgija. Crkva nije u prvome redu spomenik niti nejasno traženje sakralnosti, već mjesto na kojemu se slavi spomen-čin spasenja, na kojemu zajednica slavi *svoje* spasenje. Pitanje je liturgičnosti prostora povezano s liturgijskom teologijom i obredom, te sva načela proviru iz obrednoga prericanja teološke zbilje. U tome je radu potrebno pokazati poštivanje mjerodavnosti, s jedne strane teološke, a s druge umjetničke i arhitektonske, no time se promiče i rast crkvene svijesti u zajednici, dijalog i promišljanje koje je dokaz služenja.

Taj je prostor po mjeri vrhunca slavlja, a to je euharistija. Crkva se ne počinje planirati od zidova ili od nekoga drugog elementa, već od oltara! Zbog toga se traži usredišnjost prostora koja nije geometrijske koliko semantičke i okupljajuće naravi. Oltarni prostor (prostor 'svetišta', prezbiterija) uvijek je, u odnosu prema čitavoj dvorani, naglašen i različit (svrhovitom uzdignutošću ili nekim drugim pristupom).

Osim toga, prostor treba omogućiti organički i uređen razvoj obreda svih slavlja, ne samo euharistijskoga (krštenje, potvrda, pomirenje, bolesničko pomazanje, ređenje, slavlje ženidbe, časoslov; sprovodni obredi, blagoslovi itd.). Strogo određeni sustavi pristupa i gibanja unutar prostora, kao i odjeća i liturgijski predmeti te namještaj (sjedišta) trebaju olakšavati procesijska gibanja.

Evo i nekoliko konkretnih odrednica koje su vezane uz pojedine elemente.

1. ULAZ U CRKVU trebao bi trajno tumačiti i posadašnjiti susret između Crkve kao prostora proslave spasenja (drukcijska) i svijeta redovitoga i svagdanjega (uobičajenoga). Liturgijski je

prostor, stoga, prostor koji otvara vrata drugoj, vječnoj dimenziji. Smatram da ce taj 'drugi' prostor omogućiti cjelokupnost okruženja, sposobnoga za ostvarivanje mira i sabranosti, posebnosti vjerničkoga okupljanja. Taj prvi susret s crkvom treba naglasiti 'slavlje prije slavlja', toplinu prihvaćanja, uvod u sam liturgijski cin. To znaci da ce se težiti prema onomu prostoru koji je u starini obuhvaćao *atrij*, predvorje, a ne ga svesti na puki ulaz i tzv. vjetroman...

U tome dijelu, u stanovitome prijelazu (ne pripada strogo liturgijskome prostoru, ali nije niti neliturgijski) u liturgijski prostor mogu se naći manji prostori koji odgovaraju naravi prijelaza, a to su prostori za prigodne pobožnosti, za brigu o djeci i sl.

2. Nakon ulaza, nameće se pitanje prostora za SLAVLJE KRŠĆANSKE INICIJACIJE. Bez obzira na tlocrt i na odluku za longitudinalnost ili središnjost građevine, uvijek treba voditi brigu o središtu slavlja, a to je oltarni prostor, tako da taj prostor kao semantičko središte događanja omogućuje višeslojno sudjelovanje, ali i oblikovanje zajednice. To se središte nalazi u euharistijskome slavlju u paradigmi oltara, ostvarenoga na takav način da se u njemu čita simbol Krista. No, oltar govori o vrhuncu sakramenata kršćanske Inicijacije – o euharistiji. On je središnja točka za sve vjernike. Nije tek neki mobilni element ili prostorni ukras, već trajni znak Krista, svećenika i žrtve; stol zajedničke vazmene gozbe koju nebeski Otac priprema svojoj djeci u zajedničkomu domu, vrelu i znaku jedinstva i ljubavi.

Zato će trebati biti vidljiv i doličan, tako da se oko njega promisli i postavi niz drugih znakovitih prostora. U liturgijskome prostoru *samo je jedan oltar* te je stoga i žarište čitavoga prostora. Visina euharistijskoga stola je oko 90 cm (do maksimalno 110 cm) od poda, kako bi se olakšala zadaća i uloga ostalih službenika. Na oltar se ne smiju staviti ni kipovi ni slike svetaca. Za vrijeme posvete oltara, u oltar se mogu – u posebnoj 'škrinjici' – ugraditi moći (ako su autentične) mučenika i svetaca, ali ne u gornju ploču (*mensa*), već u njezino podnožje. Prema tradiciji i biblijskomu simbolizmu, oltarna bi ploča trebala biti od prirodnoga kamena. Ipak, mogu se koristiti i drugi materijali, ali uvijek vodeći računa da budu prikladni po kakvoći i funkcionalnosti za liturgijsku uporabu. Od samoga početka rada na idejnome rješenju treba znati gdje ce se nalaziti, a bilo ni poželjno da se umjetnicima (kiparima) daju odrednice za njegovo oblikovanje.

3. To središte se u liturgijski prostor pretache u međuovisnost s drugim važnim elementima koji pripadaju slavlju Inicijacije. Oni moraju biti u međusobnoj komplementarnosti. Valja ponajprije predvidjeti **KRSNI ZDENAC ili, bolje, prostor za krštenje i potvrdu (krstionicu)** koji stoje u povezanosti s euharistijskim slavljem. Teološka istina ulaska u novi život, što nije neko slavlje 'sa strane', mora biti vidljiva i u arhitektonskim elementima. Taj studenac bi trebao omogućavati krštenje bilo polijevanjem, bilo uranjanjem (barem djece). Izgled krstionice treba odisati umjetničkim govorom i jasnom porukom o uskrsnuću, o rađanju na novi život s mnoštvom verzija koje zahvaćaju cjelokupno vazmeno otajstvo. Zbog toga treba predvidjeti mjesto za uskrsnu svijecu, a ostale elemente potražiti ili u molitvi blagoslova vode ili u drugim tekstovima iz obrednika za krštenje.

Za bilo koji plodonosni raspored treba proučiti obrede, prema obrednim knjigama. Kao što se za druga 'scenska' događanja proučavaju 'scenariji', tako je za obred potrebno poznavati obredni 'scenarij', opis slavlja, sa svim njegovim zahtjevima. Nije dakle rečeno gdje treba točno stajati krstionica, a možda je dobro da se i u hrvatsku zbilju pokuša usaditi razmišljanje koje planira krstionicu nadomak ulaska u crkvu. Time bi se snažnije označio sakrament krsta i u euharistijskome slavlju. Ako se pak to ne dogodi, svakako je bitno da krstionica bude *u upućenosti prema oltaru* (ne u oltarnome prostoru, niti sasvim blizu njega!) u jasno vidljivoj vezi s oltarom, da bi se dobila cjelina stožernih kršćanskih sakramenata. Posebno upozoravam da se trebaju omogućiti pokreti i gibanja ('male procesije') unutar prostora sudionika slavlja. Izbor mjesta za smještanje krstionice znači izbor naglasaka u sadržaju. Naglasak na *pročišćenju* daje prednost krstionici, baptisteriju odvojenom od crkve; naglasak na *pritijelovljenju Tijelu Kristovu* smješta baptisterij na ulaz u crkvu; naglasak na *dioništvu u smrti i uskrsnuću Kristovom* dovodi do toga da se baptisterij povezuje s ambonom.

4. Drugi element po važnosti svakako je **AMBON**, vlastito mjesto Božje riječi u liturgijskome slavlju. On ne pripada strogo prezbiteriju, već je bliz vjernicima (pripada dvorani za vjernike). Njegova smještenost u prostoru treba omogućiti procesiju s evanđelistarom i vazmeni navještaj. Ambon bi trebao biti nepomičan, a kao najbolji materijal nameće se kamen, kako bi upućivao na simboliku kamena s Kristova groba a kojega anđeo naviješta Radosnu vijest: »Uskrsnuo je!« Ambon treba biti tako građen i

postavljen da odgovara audio-vizualnim zahtjevima, kako bi i zajednica bila ona koja raste u vjeri iz slušanja (*fides ex auditu*).

Ambon se ne smije pretvoriti u mjesto odlaganja papira, knjižica, raznih predmeta ili pak u govornicu bez kršćanske simbolike. Stoga je neprimjereno da to bude tek dio prenosivoga namještaja! U liturgiji će se pokazati osobito važnim da, osim ozvučenja na oltaru i ambonu, u oltarnome prostoru postoji mogućnost za još barem dva mjesta za mikrofone i to: pokraj sjedišta predvoditelja slavlja i na zgodnomu mjestu za tumača, animatora, pozdrave i sl. Time se ambon naglašava kao mjesto za Božju riječ i (eventualno) za homiliju, a ne za druge intervente. Naši najnoviji slučajevi pokazuju da se ambon ne shvaća kao prostor, nego je još uvijek mišljen kao sastavni dio prostora 'pozoričkoga' tipa, koji je odijeljen od zajednice (promatrača). Stoga ambon može biti u prostoru za vjernike ili pak osmišljen kao 'otok' ili 'poluotok' u odnosu na oltarni prostor. Tehnički pak treba pri samome oblikovanju misliti na način ozvučivanja, da se kasnije to ne mora rješavati na takav način da se dodaju stalci s mikrofonom koji narušavaju govorljivost znaka.

5. Uz oltar i ambon važno mjesto za slavlje euharistije ima SJEDIŠTE PREDSEDATELJA (predvoditelja) slavlja. To je također prostor ne preblizu oltaru (što je također najčešći slučaj). Ono označuje voditelja i pastira crkvene zajednice. Sjedište treba biti vidljivo i na mjestu koje omogućuje predvođenje molitve, dijalog i predvoditeljske kretnje. Ipak, nužno je naglasiti kako se u župnim crkvama ne radi o biskupskoj katedrali ili o prijestolju. Sjedište je jedinstveno i bit će najčešće uz nju potreban mikrofon (i mali pokretni stalak, ako nema ministranata). Suvremena tehnička sredstva omogućuju i pokretni mikrofon za predsjedatelja, međutim to rješenje ima mnoštvo obrednih nedostataka.

Dakle, u oltarnome prostoru (prezbiteriju) mjesto za predsjedatelja treba biti smješteno tako da njegovo sjedište i sjedišta koncelebranata bude dovoljno odvojeno od oltara, kako ne bi smetalo gibanju službenika (kadenja, procesija za evanđelje, donošenje stalka, obredne knjige i dr.). Sjedište predsjedatelja treba biti osobito istaknuto, tako da se razlikuje od ostalih sjedišta. Sav pak liturgijski 'namještaj' mora biti *neobičan* u odnosu prema svakodnevnoj uporabi, tj. da se prepozna njegova specifična, crkvena uporaba. To sjedište i ostala sjedišta nisu stolci iz kućne uporabe (dnevno boravka, kuhinje, salona, dvorana...), nego ih treba izraditi baš za dotičnu crkvu. Gdje će to sjedište biti ovisit će o cjelokupnosti rješenja prostora.

6. Potrebno je voditi brigu i o POMOĆNOM LITURGIJSKOM STOLIĆU (za misal, vodu, vino, tjelesnik, i sve što je potrebno za euharistiju i što prije euharistijske službe ne treba stajati na oltaru, na kojemu se nalaze eventualno križ i svijeće, a zatim se donosi na oltar).

7. Posebno je važan smještaj SVETOHRANIŠTA, jer ono treba također pokazivati jedinstvenost u prostoru. Iako liturgijske odredbe dopuštaju smještanje svetohraništa u oltarni prostor, trebalo bi težiti prema tome da svetohranište ne bude unutar prezbiterija, već u zasebnome ozračju (pokrajnje) svetohranišne kapelice koja omogućuje euharistijske pobožnosti (klanjanja) i osobnu molitvu. U našim se crkvama još uvijek o tomu ne vodi dovoljno računa, a time otežava dinamika euharistijskoga slavlja kao i raspored elemenata u prezbiteriju. Važno je uočiti teološko-liturgijske razloge, jer se u sadašnjemu pristupu zbog nedostatne informiranosti i formiranosti otežava čak i razumijevanje euharistije prema želji Drugoga vatikanskog sabora.

8. PROSTOR ZA VJERNIKE treba jednako tako omogućiti sudjelovanje, ali taj prostor treba odražavati i jednakost među vjernicima. Euharistijsko slavlje je bratsko-sestrinska gozba ljubavi, a ne različitosti. Razlikuju se samo liturgijske službe, a nipošto ljudi po svojim društvenim položajima. Ta mjesta trebaju omogućiti sudjelovanje raznim gestama, pogledom, slušanjem, glazbom, ali ni ta se dvorana ne smije pretvoriti u dvorane koje nalikuju koncertnim, kazališnim, izložbenim, knjižničkim i dr. prostorima. Bez obzira radi li se o longitudinalnoj usmjerenosti ili prostorima koji su uređeni tako da prije svega daju usredišnju prostor, struktura razmještaja opet mora biti specifična, što se osobito tiče stila sjedišta (klecala, klupa ili polivalentnoga namještaja za sjedenje i klečanje).

9. Recimo nešto i o PROSTORU ZA SAKRAMENT POMIRENJA. Taj prostor velikim dijelom ovisi o tipu zajednice koja slavi i o njezinoj slavljeničkoj snazi, ali mislim da se ne smije zanijekati specifičnost i značenje toga sakramenta. Korištenje ispovjedaonica koje, nakon Tridentskoga koncila, nazivamo 'klasičnima', nedovoljno ističe teološku istinu toga sakramenta prema onomu što je želja koncilске obnove. Ispovjedaonice u stilu 'liturgijskoga namještaja' ne mogu naglasiti slavlje zajednice – sa svom nabijenošću prisutnosti crkvenosti grijeha u punome smislu (grieh je uvijek protiv Boga i protiv Crkve, zajednice ljudi). Ako taj prostor ničim ne progovara o odijeljenosti i o vraćanju u zajedništvo, mislim da

ne govori o istini grijeha i pomirenja. Zato bi bilo dobro da se pri stvaranju rješenja razmišlja o posebnome prostoru za ispovijed koji će omogućiti i 'klasični' način ispovijedi i ispovjedni razgovor. On bi kao takav trebao biti odvojen od prostora za euharistiju, ali ujedno i takav da upućuje na euharistijsko zajedništvo. I dok s jedne strane potičem slavlja sakramenta krštenja i potvrde te vjenčanja u kontekstu euharistije, valja naglasiti kako nije ideal da se sakrament pomirenja slavi za vrijeme euharistijskoga slavlja, odnosno nekoliko metara od oltara. Stoga bi prostor (ne namještaj!) za slavlje sakramenta pomirenja bilo dobro smjestiti blizu ulaza, u povezanosti (vizualnoj) s krstionicom i na tragu tekstova koje nudi obrednik tražiti umjetničke izražaje.

10. ZBOR treba imati takvo mjesto da jasno očituje da je i on dio zajednice. Mjerilo je uvijek mogućnost vršenja liturgijske službe, te se ne će poticati običaj iz prošlosti da se zbor smješta iznad ulaza u crkvu ili tako da se u njegovu smještaju može čitati odijeljenost od cjeline. Svakako je nužna dobra komunikacija pjevača (a može se predvidjeti nekoliko mjesta u crkvi za razne skupine (schola, veliki zbor) pjevača) s predsjedateljem slavlja i nositeljima liturgijskih služba na oltarnome prostoru. Pjevalište je poseban prostor, ali ne otuđen od zajednice, nego njezin sastavni dio.

11. U liturgijskome prostoru značajno mjesto u našoj duhovnosti imaju **SLIKE I KIPOVI**. Ni njima se ne može pristupiti kao odvojenom i prigodnom dijelu, već tvore ikonografski program unutar liturgijskoga prostora. U nekim je crkvama broj slika i kipova prevelik, a ponekad smo svjedoci da postoji veći broj likova istoga sveca. Jednako se tako uočava i njihov nepravilan (nelogičan) raspored, te se zbog nebrige oko pravilnosti toga rasporeda pojavljuju duhovnosti koje nisu izraz ispravnoga čašćenja svetih. Ovdje posebno treba pripaziti na umjetničku vrijednost i na osjećaj vjerničke zajednice, duh i pobožnost, te na krajevne specifičnosti. Za to će biti potrebna suradnja arhitekta, umjetnika, obrtnika, dizajnera i dr. Od početka se nameće pitanje postavljanja i forme križa, slike Blažene Djevice Marije, sveca zaštitnika, prizori *križnoga puta* koji nije nužno sastavni dio ikonografskoga programa svake crkve i koji može biti smješten izvan euharistijske dvorane. Križni put je put, iako se može moliti i kao razmatranje bez kretanja i pripada rodu pučkih pobožnosti, ne na istoj razini s liturgijski slavljinama sakramenata i sakramentalna.

12. SAKRISTIJA je svojim položajem jednako tako izazov za arhitekte i pastoralne djelatnike. Najčešće smo naviknuti na crkve s 'naslonjenom' sakristijom na 'apsidalni', oltarni prostor prezbiterija. U novim crkvama je važan odnos s ulazom i izlazom iz slavljeničkoga prostora, te se preporučuje takvo rješenje koje će omogućiti procesiji ulaz na glavna vrata ili barem kroz glavnu lađu, kroz zajednicu do svetišta. Ako je sakristija smještena pokraj prezbiterija, tada se zahtijevaju dva ulaza: jedan prema prezbiteriju, a drugi prema dvorani i zajednici vjernika, jer je inače nemoguće oblikovati procesiju.

Na kraju spominjem još jednu procesiju, a to je procesija s darovima. Da bi se ona dolično oblikovala, treba u prostoru za vjernike (možda u blizini ulaza) smjestiti stolić za darove koje poslužnici donose na oltar nakon službe Božje riječi.

Ima i drugih elemenata (osobito što se tiče **liturgijskoga posuda i odjeće**) koje treba uvažiti. Istaknuo bih pitanje **osvjetljenja, klimatizacije, akustike, zahtjeve sigurnosti, izbora materijala**. Vjerujem da će ove stranice otvoriti razmišljanja i o njima, ali kao zasebne jedinice, a za ostala razmišljanja predlažem kao temelj proučavanje osobito uvoda u obrednike (uz već spomenutu *Opću uredbu Rimskoga misala* – poglavlje V.).

Osim liturgijskih knjiga (osobito: *Red pristupa odraslih u kršćanstvo*; *Red krštenja djece*; *Rimski misal*; *Lekcionar*; *Rimski pontifikal* – *Posveta crkve i oltara*; *Blagoslovi*), navodim i nekoliko važnih normativnih tekstova za razumijevanje liturgijskoga prostora: *Sacrosanctum Concilium* (br. 2; 14; 26; 111; VII. poglavlje – br. 120-129); *Inter Oecumenici* (br. 48; 49; V. poglavlje – br. 90-99); *Lumen gentium* (br. 6; 10; 11; 50; 51; 65; 67; 68); *Dei Verbum* (br. 4; 16; 21); *Presbyterorum Ordinis* (br. 4); *Gaudium et Spes* (br. 62); *Opća uredba Rimskoga misala (treće tipsko izdanje)*; *Opća uredba Liturgije časova*; *Zakonik kanonskoga prava* (kann. 937; 964; 1214; 1215; 1216; 1236; 1239).

Liturgijska obnova Drugoga vatikanskog sabora dala je u novije vrijeme nove poticaje teološkoga reda. Naprimjer, riječ Božja toliko je dragocjena da zahtijeva da ambon bude vlastito mjesto s kojeg se naviješta. Naglasak dinamične Kristove prisutnosti u slavlju stavlja oltar u idejno, semantičko središte crkve, s manjim naglaskom na svetohranište, negoli je to slučaj prije Koncila. Ponovno otkriće čitave okupljene zajednice kao nositelja slavlja i subjekta (u Kristu) mnogih liturgijskih služba traži, uz mjesto predsjedatelja, i mjesto za sve sudionike; takvo mjesto koje omogućuje istinsko sudjelovanje, a ne samo promatranje.

Liturgijsko slavlje je po sebi *Gesamtkunstwerk* – cjelovito umjetničko djelo, a to može biti zbog nutarnjega hermeneutičkoga ključa koji je eminentno teološki. Liturgijska arhitektura je dio te cjelovitosti. U trenutku kada se izgubi ili namjerno previđa teološka cjelovitost, odnosno kada je rođen jaz između teološke i umjetničke hermeneutike te nestala teološka kreativnost u stagnaciji ili nezaživljenosti ekleziološkoga modela, nestaje potreba za *Gesamtkunstwerk*om. Ako se kreće putem subjektivizacije umjetničkoga prostora, imat ćemo možda vrijedna djela u prostoru koji je namijenjen liturgiji, ali ne i liturgijski prostor kao cjelinu. To doslovce znači da su arhitekti i umjetnici svih grana upućeni jedni na druge i da se u projektiranju znaju polazišta za oblikovanje oltara i oltarnoga prostora, ambona i prostora navješćaja Riječi, suodnosa krstionice i prostora za slavlje sakramenta pomirenja, ali jednako tako da se znaju i smjernice za oblikovanje tzv. liturgijskih detalja (od misnica do kadionice i ampulica za vodu, vino ulje i sl.), odnosno da bude preuzeta odgovornost za jezik kojim ti predmeti trebaju govoriti u skladu s teološki informiranom cjelinom.

Reljef Presvetoga Trojstva na središnjem dijelu obnovljenoga portala zagrebačke katedrale

NADBISKUPIJA ZAGREBAČKA
Ured za crkvena kulturna dobra

KATALOGIZACIJA I INVENTARIZACIJA NEPOKRETNOGA, POKRETNOGA I OSTALOGA KULTURNOG DOBRA

273

Zagreb, 2006.

Iz Okružnice Papinskoga povjerenstva za crkvena kulturna dobra:
»Potreba i hitnost inventarizacije i katalogizacije crkvenih kulturnih dobara«

Vatikan, 8. prosinca 1999.

Materijalni predmet inventarizacije i katalogizacije jest kulturno dobro vjerskog obilježja kao djelo ljudskih ruku, to jest kao vidljivo, mjerljivo i propadljivo djelo koje je proizveo čovjek. Takvo djelo ima i dragocjenu dimenziju religioznoga predstavljanja te kao takvo poprima vrijednost crkvenoga kulturnog dobra.

U ovu definiciju nisu uključena »ambijentalna dobra«, to jest predmeti koje nije proizveo čovjek, te skup »nematerijalnih kulturnih dobara«, kao što su jezik, običaji, mitovi, modeli ponašanja.

Tipološki se materijalna dobra na koja se odnose inventarizacija i katalogizacija, dijele na »nepokretna dobra« (kao što su bogoslužne građevine i njihove prateće prostorije, samostani i redovničke kuće, biskupske kurije i župni dvorovi, zgrade za odgojnu i karitativnu djelatnost i dr.) i na »pokretna dobra« (kao što su slike, kipovi, liturgijski predmeti, namještaj, ruho, glazbala i drugo). Ostala dobra (uključujući arhivsku građu i knjige), koja je svakako poželjno imati na umu, zbog njihove antropološke, kulturne i ambijentalne vrijednosti, predmet su različite metodologije istraživanja i upoznavanja.

Formalni predmet inventarizacije i katalogizacije jest uređena i sustavna zbirka podataka o tim crkvenim dobrima. Već početna faza istraživanja podataka koja se sastoji od strogoga dokumentiranja, popisivanja kulturnih dobara i uređivanja njihova općeg inventara (tj. nominalnoga popisa) uključuje brižljivo vrjednovanje i odabir. Doista, čitav proces inventarizacije i katalogizacije nije tek čin pukoga nabiranja, nego promišljen odabir podataka na osnovi osobita ideološkoga i epistemiološkoga polazišnog okvira. Uostalom, već u samome rasporedu podataka koje se istražuje mora biti prisutna zrela nakana da se u obzir uzme povijesno-umjetnička i osobita crkvena vrijednost dobara, njihovo kontekstualno jedinstvo, pravna pripadnost, materijalno stanje, s ciljem da se rad na utvrđivanju uskladi s crkvenim osjećajem (*sensus ecclesiae*). (2.2)

Cjeloviti tekst Okružnice objavljen je u Godišnjaku Ureda za kulturna dobra Zagrebačke nadbiskupije, Crkvena kulturna dobra 1 (2003.), str. 51-83.

U govoru upućenu sudionicima prve Plenarne skupštine Papinskoga povjerenstva za crkvena kulturna dobra, 12. listopada 1995., Ivan Pavao II. rekao je da se pod pojmom »kulturna dobra« podrazumijeva »prije svega umjetnička baština u slikarstvu, kiparstvu, graditeljstvu, mozaiku i glazbi, stavljena na službu poslanju Crkve. Tomu zatim valja nadodati blago u knjigama koje se nalaze u crkvenim knjižnicama te povijesne dokumente koji se čuvaju u arhivima crkvenih zajednica. Naposljetku, u taj okvir ulaze i književna, kazališna i filmska djela koja su proizvela sredstva društvenoga priopćavanja« (L'Osservatore romano, 13. listopada 1995., str 5). Usp. također Codex Iuris Canonici (= CIC) kan. 1189.

Naputak svećenicima

Kod izrade popisa inventara bitno je popisati sustavno sav inventar prema rubrikama u priloženoj tabeli. Ostaviti prazno što se ne zna. Koristiti se »Vizitacijama« ukoliko postoje. Obvezno je izraditi osnovnu digitalnu **fotodokumentaciju** za svaki pojedini predmet.

INVENTAR ŽUPE

(pomagalo za sastavljanje popisa inventara)

I. IZVJEŠĆE O STANJU NEPOKRETNOGA KULTURNOG DOBRA

1. ŽUPNA CRKVA

Kratka povijest u kojoj se nalaze najosnovniji podaci:

- Kad je župa osnovana
- Popis dosadašnjih župnika
- Titular crkve
- Kad je crkva sagrađena
- Koliko je crkva velika (dužina x širina x visina)
- Koliko ima prozora i vrata na crkvi
- Koliko ima oltara? Njihov opis. Od kamena? Kojim svecima su posvećeni.
- Tko je naslikao oltarne slike i kada
- Šta ima na oltarima (svijećnjak, vaze za cvijeće, kipovi, drugo..)
- Svetohranište (gdje se nalazi, od kakvog je materijala)
- Šta se nalazi u svetohraništu (ciboriji, pokaznica..)
- Koliko ciborija, kaleža i drugog posuđa ima u crkvi
- Postoji li ispovjedaonica, orgulje (kakve i kad su sagrađene), harmonij
- Križne postaje (obične, umjetnički vrijedne..)
- Broj klupa i stolaca u crkvi
- Drugo....

1. 1. Sakristija

- Veličina sakristije (dužina x širina x visina)
- Ormari, misno ruho (misnice, albe.. i dr)
- Relikvijari, posudice za liturgiju
- Popis liturgijskih knjiga
- Drugo...

2. ŽUPNI DVOR

- Kad je sagrađen
- Opisati unutarnji prostor kuće (koliko soba, ured, ostalo..)
- U kakvom je stanju župna kuća
- Navesti što je vlasništvo župe od inventara u župnoj kući

3. PODRUČNE (grobļanske ili filijalne) KAPELE:

- Za svaku kapelu navesti iste podatke kao i za župnu crkvu (Na kraju neka se uz župnika potpišu zvonari, mežnari - koji vode brigu o kapeli)

4. PILOVI, RASPELA, SITNA SAKRALNA ARHITEKTURA

II. IZVJEŠĆE O STANJU POKRETNOGA KULTURNOG DOBRA

I. CRKVENI INVENTAR:

Crkveni inventar vezan uz rimokatolički obred podijeljen je na osam osnovnih kategorija temeljenih na klasifikaciji po namjenama općeg značaja i po specifičnim namjenama:

1. OPREMA OLTARA (oltarne slike, skulpture, svetohranište, svijećnjaci, oltarni križ, i dr.)

2. CRKVENO POSUĐE (kaleži, pokaznice, patene, ampulice, posude za vino i vodu, posude za sveta ulja, relikvijari, ciboriji, i dr.)

3. CRKVENO RUHO (pluvijali, dalmatike, misnice, štole, manipuli, korporali, purifikatoriji, velum, humerali i dr.).

4. LITURGIJSKI PREDMETI (umivaonik, pribor za obredno pranje, vrč, škropionoca, zidni svijećnjak, viseća svjetiljka, navikula, kadionica, stalak za liturgijsku knjigu, obredno zvonce, pribor za krštenje, pax-mir, i dr.)

5. PROCESIJSKI PREDMETI (procesijski baldahin, nosiljka, prijenosni kandelabar, oprema križa, procesijski križ, procesijski znak, procesijski štap, procesijski kišobrančić, procesijska zastava, i dr.)

6. CRKVE NE INSIGNIJE – ZNAMENJA (biskupski prsten, pektoral, kopča pluvijala, biskupska mitra, i dr.)

7. PREDMETI POBOŽNOSTI (hodočasnički štap, hodočasnička ploška, zavjetni dar, predmeti – hodočasničke uspomene, križni put, ikonografski atributi i ukrasi, svete slike, pečat bratovštine, krunica, stolni križ, kustodija, i dr.)

8. OPREMA CRKVE - korske klupe, klupe za vjernike, ispovjedaonice, krstionica, sakristijski ormar, klekala

II. POPIS UREDSKIH KNJIGA, KNJIŽNICA

Matica krštenih (navesti otkada i koliko knjiga), matica umrlih, matica vjenčanih, Knjiga prvopričesnika, Knjiga krizmanika, Stanje duša. Statistika, Knjiga obraćenika (katekumena), Urudžbeni zapisnik, Kronika župe, Običajnik Oglasna knjiga, Pismohrana (Arhiv), Knjižnica

I. PISANA GRAĐA - pergamene, inkunabule, misali, i dr.

II. ARHIVSKA GRAĐA - ljetopisi župa, matice rođenih, krštenih, vjenčanih, umrlih, liber memorabilium, spomenica i dr.

III. IZVJEŠĆE O OSTALIM KULTURNIM DOBRIMA

- Zemljište, imanje, zgrade koje župa posjeduje
- Ima li misnih legata
- Umjetničke vrijednosti (slike, kipovi, knjige, dokumenti..): što, koliko, gdje se čuvaju...

STATISTIKA:

Na kraju »inventara« unijeti i statistiku župe u koju ulazi:

- broj stanovnika na području župe,
 - broj katolika,
 - broj krštenih (u toj godini),
 - umrlih,
 - pokopanih po crkvenom obredu,
 - broj crkveno vjenčanih,
 - podijeljenih sv. pričesti,
 - proviđenih bolesnika.
 - Ako postoje bratovštine, navesti njihovo ime, povijest, ulogu u župi..
 - Za arhiv i povijest navesti koliko vjernika pohađa nedjeljnu misu (u postotku), koliko se ljudi u župi ispovijeda – godišnje, za prve petke i nedjelje.
 - Opisati župno pastoralno vijeće (sastav, kad je osnovano..),
 - pjevački zbor,
 - katolička društva..
- (Na kraju neka se uz župnika ispišu imena članova pastoralnog i ekonomskog vijeća)

OSOBNIK ŽUPNIKA

Korisno je i potrebno započeti popis inventara rečenicom: »Ovaj inventar sastavio je (ime i prezime župnika) dana, koji – uz potpisane članove ekonomskog vijeća (cemeštre) – svjedoči da sve odgovara kako je napisano« ... Iza toga neka se navedu osnovni osobni podaci župnika:

- datum i mjesto rođenja,
- osnovno školovanje,
- studij teologije,
- ime roditelja, popis braće i sestara,
- dan đakonskog i svećeničkog ređenja,
- službovanje: od kada do kada i u kojim župama i službama,
- interes (hoby), poznavanje jezika,
- od kada je župnik u sadašnjoj župi
- posebne napomene

IZVJEŠĆE O STANJU OČUVANOSTI POKRETNOGA KULTURNOG DOBRA

Puni naziv crkvene pravne osobe i adresa

1. **NAZIV I DATACIJA** (zbirka ili pojedinačno kult. dobro) _____

2. **Županija** _____

8. **Pravni status** _____

3. **Grad/općina** _____

9. **Br. rješenja** _____
(za zbirku navesti br. predmeta)

4. **Naselje** _____

10. **Ident. broj** _____

5. **Smještaj** _____
(naziv građevine)

11. **Namjena** ☐ sakralna
 ☐ privatna
 ☐ izložbena
 ☐ javna
 ☐ ostalo

6. **Adresa** _____

12. **Imatelj kulturnog dobra** ☐ vlasnik ☐ korisnik

7. **Nadležni konzervatorski odjel** _____

13. **Osoba za kontakt** (ime, prezime, br. telefona) _____

Ispunjava Ministarstvo kulture

14. UVJETI ČUVANJA / SMJEŠTAJA KULTURNOGA DOBRA

Tehničko stanje prostora	
Mikroklimatski uvjeti	
Sigurnosni uvjeti	

15. STANJE KULTURNOGA DOBRA

d – dobro	k – konzervirano	n – nestalo
z – zadovoljavajuće	r – restaurirano	u – ukradeno
l – loše	n.r. – na restauriranju	o – ostalo

16. UZROCI PROPADANJA**17. OPIS OŠTEĆENJA**

- ☐ mehanička oštećenja
- ☐ temperatura
- ☐ vlaga
- ☐ svjetlost
- ☐ dodir sa štetnim materijalima / tvarima
- ☐ ostalo

18. POTREBA ZA HITNOM INTERVENCIJOM

(promjena uvjeta smještaja / čuvanja, najugroženiji predmeti zbirke, potrebne intervencije, potreba za pravnom zaštitom; ostalo)

19. FOTODOKUMENTACIJA (navesti signaturu fotografije; fotografija cjeline, predmeta, detalja oštećenja)**20. NAPOMENE**

DATUM _____

PREGLED IZVRŠIO _____

OVJERIO _____

TABELA OPISA NEPOKRETNOGA I POKRETNOGA KULTURNOG DOBRA*

Puni naziv crkvene pravne osobe i adresa	
1. NAZIV PREDMETA	
2. MATERIJAL/TEHNIKA	
3. DIMENZIJE	
4. VRIJEME NASTANKA	
5. MJESTO NASTANKA	
6. AUTOR/ŠKOLA/GRUPA	
7. SIGNATURA/OZNAKA/NATPIS	
8. SMJEŠTAJ	
9. STANJE OČUVANOSTI (vidi prilog)	
10. LIBER MEMORABILIUM, SPOMENICA, MONOGRAFIJA, PERIODIKA, POSEBNA BIBLIOGRAFIJA O DOTIČNOM PREDMETU	
11. FOTODOKUMENTACIJA	
12. VLASNIŠTVO	
13. NAPOMENE	

Napomena: Fotokopirati u potrebnoj količini za obradu svih objekata i predmeta u vlasništvu crkvene pravne osobe

* (ispunjava se za svaki objekt i predmet)

ADRESE

Ustanova za zaštitu i obnovu crkvenih kulturnih
dobara u Republici Hrvatskoj *

GRADSKI ZAVOD ZA ZAŠTITU SPOMENIKA KULTURE I PRIRODE

10 000 Zagreb, Kuševićeva 2/II
Doris Kažimir, pročelnica
Tel.: 01/ 61 01 970; Faks: 01/ 61 01 896

MINISTARSTVO KULTURE REPUBLIKE HRVATSKE

10 000 Zagreb, Trg hrvatskih velikana 6

HRVATSKI RESTAURATORSKI ZAVOD

10 000 Zagreb, N. Grškovića 23
Ferdinand Meder, ravnatelj
Tel.: 01/ 46 84 599; Faks: 01/ 46 83 289

MINISTARSTVO KULTURE

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE

Jasen Mesić, pomoćnik ministra
10 000 Zagreb, Ilica 44
Tel.: 01/ 48 666 04; Faks: 01/ 48 666 80

Ministarstvo kulture

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE

KONZERVATORSKI ODJEL BJELOVAR

43 000 Bjelovar, Trg Eugena Kvaternika 6
Milan Pezelj, pročelnik
Tel. 043-221 040
Fax: 043 221 058

Ministarstvo kulture

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE

KONZERVATORSKI ODJEL DUBROVNIK

20 000 Dubrovnik, Cvijete Zuzorić 6
Žana Baća, pročelnica
Tel.: 020/ 424 189; Faks: 020/ 323 488

Ministarstvo kulture

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE

KONZERVATORSKI ODJEL GOSPIĆ

(Privremeno smješten u Karlovcu)
Marinka Mužar, odgovorna osoba
47 000 Karlovac, A. Vranicanija 6/1, pp. 23
Martina Ivanuš, tel.: 047/ 611 862
Dalibor Šušnić, tel.: 047/615 308

* Podaci podložni promjenama

Ministarstvo kulture

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE
KONZERVATORSKI ODJEL IMOTSKI
21 260 Imotski, Ante Starčevića 7
Ana Bilokapić, pročelnik
Tel. 021 851 900

Ministarstvo kulture

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE
KONZERVATORSKI ODJEL KARLOVAC
47 000 Karlovac, A. Vranicanija 6/1, pp. 23
Marinka Mužar, pročelnica
Tel.: 047/ 611 862; Faks: 047/ 615 308

Ministarstvo kulture

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE
KONZERVATORSKI ODJEL KRAPINA
49 000 Krapina, Magistratska 12
Antonija Prebeg, pročelnica
Tel. 049 371 326
Fax: 049 371 328

Ministarstvo kulture

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE
KONZERVATORSKI ODJEL OSIJEK
31 000 Osijek, Kuhačeva 27
Zdenka Predrijevac, pročelnica
Tel.: 031/ 207 400; Faks: 031/ 207 404

Ministarstvo kulture

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE
KONZERVATORSKI ODJEL POŽEGA
34 000 Požega, Trg Matka Pejića 3
Žarko Španiček, pročelnik
Tel./Faks: 034/ 273 362

Ministarstvo kulture

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE
KONZERVATORSKI ODJEL PULA
52 000 Pula, Ul. grada Graza 2
Narcisa Bolšec Ferri, pročelnica
Tel.: 052/ 223 587; Faks: 052/ 223 583

Ministarstvo kulture

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE
KONZERVATORSKI ODJEL PULA - URED POREČ
52 440 Poreč, Sv. Maura 16a
Narcisa Bolšec Ferri, pročelnica
Tel.: 052/ 451 711; Faks: 052/ 451 829

Ministarstvo kulture

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE
KONZERVATORSKI ODJEL RIJEKA

51 000 Rijeka, Užarska 26
Blanda Matica, pročelnica
Tel.: 051/ 311 300; Faks: 051/ 212 198

Ministarstvo kulture

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE
KONZERVATORSKI ODJEL SISAK

44 000 Sisak, Ulica Ivana Meštrovića 28
Tel: 044 515 180

Ministarstvo kulture

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE
KONZERVATORSKI ODJEL SPLIT

21 000 Split, Porinova 2
Joško Belamarić, pročelnik
Tel.: 021/ 305 444 - Centrala; faks: 021/ 305 418

Ministarstvo kulture

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE
KONZERVATORSKI ODJEL ŠIBENIK

22 000 Šibenik, Stube J. Čulinovića 1/3
Marko Mendušić, pročelnik
Tel.: 022/ 219 325, 022/ 200 940; Faks: 022/ 331 970

Ministarstvo kulture

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE
KONZERVATORSKI ODJEL TROGIR

21 220 Trogir, Palača Ćipiko, Gradska ulica 23
Radoslav Bužančić, pročelnik
Tel. 021 884 839

Ministarstvo kulture

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE
KONZERVATORSKI ODJEL VARAŽDIN

42 000 Varaždin, Gundulićeva 2
Željko Trstenjak, pročelnik
Tel.: 042/ 201 850; Faks: 042/ 213 659

Ministarstvo kulture

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE
KONZERVATORSKI ODJEL ZADAR

23 000 Zadar, I. Smiljanića 3
Josip Kršulović, pročelnik
Tel.: 023/ 211 145, 023/ 211 129; Faks: 023/ 224 067

Ministarstvo kulture

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE
KONZERVATORSKI ODJEL ZAGREB

10 000 Zagreb, Mesnička 49
Tomislav Petrinc, pročelnik
Tel.: 01/ 48 51 522; Faks: 01/ 48 51 519

IZVORI

iz kojih su preuzete ilustracije za CKD 4

Knjige:

- DOBRONIĆ L., *Zagrebačka biskupska tvrđa*, Zagreb, 1991. – korištena za ilustraciju CKD 4, str. 210, 218.
- MOHOROVIČIĆ Andrija, *Analiza historijsko-urbanističkog razvoja Grada Zagreba*, JAZU, Zagreb 1952 – korištena za ilustraciju CKD 4, str. 207.
- Josip Poljan, Zagreb, Muzeji Hrvatskog zagorja – Galerija Antuna Augustinčića, 1997. – korištena za ilustraciju CKD 4, str. 146.
- POLJAN Josip, *Pietà*, Karlovac, Galerija Ulak, 2002. – korištena za ilustraciju CKD 4, str. 147.
- Prvih pet stoljeća hrvatske umjetnosti*, Zagreb, Galerija »Klovićevi dvori«, 2006. – korištena za ilustracije CKD 4, str. 156, 157, 159, 163.
- QUIEN Enes, *Vladimir Meglić*, Zagreb 2006. – korištena za ilustracije CKD 4, str. 137, 138, 139, 140, 141, 143.
- Sigismundus Rex et Imperator*, Budapest, Szépművészeti Múzeum – Musée national d'histoire et d'art, Luxembourg, 2006. – korištena za ilustracije CKD 4, str. 154, 155.
- SZABO Đuro, *Stari Zagreb*, Zagreb 1941 – korištena za ilustracije CKD 4, str. 213, 216, 222.
- Vladimir Kirin (1894. – 1963.). Retrospektiva*, Zagreb, Galerija »Klovićevi dvori«, 2006. – korištena za ilustracije CKD 4, str. 14, 167.
- Zagreb na geodetsko-katastarskim zemljovidima i u zemljišnim knjigama*, Zagreb, Umjetnički paviljon u Zagrebu, 1994, str. 49. – korištena za ilustraciju CKD 4, str. 211.

Fotoarhivi institucija:

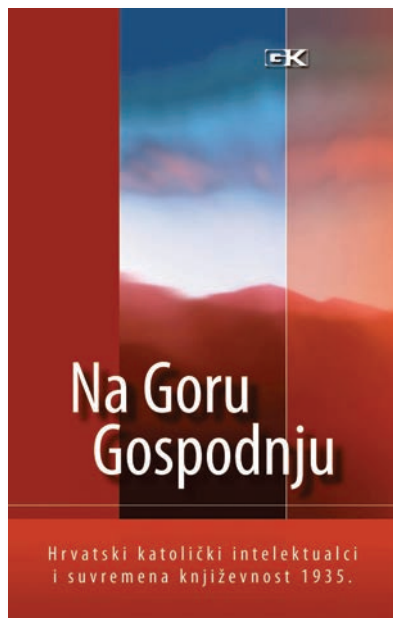
- Muzejski dokumentacijski centar, Fotoarhiv, CRV: korištene fotografije za ilustracije CKD 4, str. 51, 55, 57, 61, 72, 78, 84.
- Zagrebačka nadbiskupija, Nadbiskupijski i kaptolski arhiv, fotografije Dijecezanskog muzeja autora dr. Kamila Dočkala u pohrani u Arhivu – korištene fotografije za ilustracije CKD 4, str. 15, 16, 17.
- Zagrebačka nadbiskupija, Riznica zagrebačke katedrale, Fotoarhiv – korištene fotografije za ilustracije CKD 4, str. 126, 221, 225, 226, 230, 232, 234, 236, 237, 239, 241, 242.
- Zagrebačka nadbiskupija, Ured za kulturna dobra, Fotoarhiv – korištene fotografije za ilustracije CKD 4, str. 5, 20, 145, 224.
- Glas Koncila, Fotoarhiv – korištene fotografije za ilustracije CKD 4, str. 162, 164, 165, 171, 172, 176, 177, 200.
- Biskupija Đakovačka i Srijemska, Fotoarhiv – korištene fotografije za ilustracije CKD 4, str. 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 100, 109, 113, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121.

Autorske fotografije:

- Fotografirije Z. ATLETIĆA: ilustracije CKD 4, str. 18, 65.
- Fotografije D. VUJIĆIĆA: ilustracije CKD 4, str. 149, 150, 151.
- Fotografije vlasništvo F. ŠKUNCE: ilustracije CKD 4, str. 125, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136.

HRVATSKA KATOLIČKA BAŠTINA 20. STOLJEĆA

Hrvatska katolička baština 20. stoljeća nova je biblioteka koju pokreće Glas Koncila u cilju otimanja od zaborava niza naših autora i njihovih djela radi utvrđivanja hrvatskog katoličkog identiteta, vrjednovanja hrvatske katoličke baštine i približavanja tradicijskih vrijednosti suvremenim ljudima i mladim naraštajima.

Petar Grgec

Na Goru Gospodnju

Anketa o hrvatskoj katoličkoj književnosti

• ISBN 953-241-039-2

Format: 11 cm x 17 cm, 152 str.

Uvez: tvrdi

Cijena: 50 kn

Ugledni hrvatski katolički intelektualac i pisac, Petar Grgec je 1935. u Katoličkom listu proveo anketu među tadašnjim zauzetim katoličkim djelatnicima i književnicima o aktualnom stanju hrvatske katoličke književnosti. Zanimljivo je vidjeti i provjeriti kako su o književnosti i književničkim pitanjima razmišljali i koliko njihova razmišljanja odgovaraju i našim današnjim prilikama.

Antun Mahnić

O lijepoj umjetnosti

Studije i eseji

• ISBN 953-241-067-8

Format: 11x17 cm, 310 str.

Uvez: tvrdi

Cijena: 100 kn

U knjizi studija i eseja Antuna Mahnića, krčkog biskupa poznatog po zauzimanju za razvoj vjerske i kulturne djelatnosti u Krčkoj biskupiji, predstavljen je izbor iz Mahnićeve estetičke misli, a obzirom na izraz njegove misli, prikazani su i njegovi filozofski ogledi.

Drago Ćepulić

Život i duh

Studije i eseji

• ISBN 953-241-068-6
Format: 11x17 cm, 288 str.
Uvez: tvrdi
Cijena: 95 kn

Na 288 stranica predstavljen je izbor iz Ćepulićeva opusa koji obuhvaća studije i eseje o književnim, kulturnološkim i drugim pitanjima objavljenim u knjigama i časopisima na vrhuncu Ćepulićeva stvaralaštva.

Duh umjetnosti

Ton Smerdel

Eseji

• ISBN 978-953-241-089-1
Format: 11x17 cm, 320 str.
Uvez: tvrdi
Cijena: 100 kn

Pjesnika, prevoditelja i svestranog humanistu Tona Smerdela u ovoj se knjizi na 320 stranica predstavlja izborom eseja iz esejiistički najplodnijega razdoblja: od 1943. do 1946.

Vodiči Glasa Koncila za otkrivanje hrvatske kulturne i sakralne baštine

Čučerje

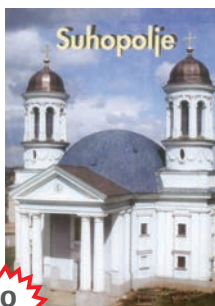
ISBN 953-6258-25-0
Format: 12x17 cm, 30 str.
Uvez: broširano

20
KN

Suhopolje

ISBN 953-6258-43-9
Format: 12x17 cm, 24 str.
Uvez: broširano

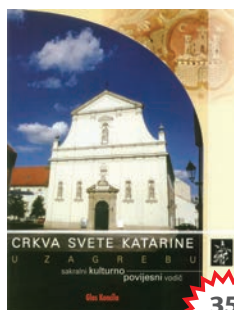
20
KN

Kutina

ISBN 953-241-045-7
Format: 12x17 cm, 36 str.
Uvez: broširano

20
KN

Crkva svete Katarine u Zagrebu

ISBN 953-241-035-X
Format: 13x17 cm, 40 str.
Uvez: broširano

35
KN

Staro Petrovo Selo

ISBN 978-953-241-083-9
Format: 12x17 cm, 32 str.
Uvez: broširano

20
KN

192 stranice
Cijena: 60 kuna

156 stranice
Cijena: 60 kuna

204 stranice
Cijena: 60 kuna

288 stranice
Cijena: 60 kuna

Narudžbe: Glas Koncila, Kaptol 8, Zagreb
Tel.: 01/4874-326; faks: 4874-328, e-mail: web-izlog@glas-koncila.hr
www.glas-koncila.hr

U svaku katoličku obitelj

Glas Koncila

hrvatski katolički tjednik

pretplatite se i vjerom *dostojne* **novine stižu na vašu adresu**

Kaptol 8, pp 216, Zagreb, tel.: 01/ 4874 326, faks: 01/ 4874 328
www.glas-koncila.hr, e-pošta: pretplata@glas-koncila.hr

bona

Interijer Dijecezanskog muzeja
Zagrebačke nadbiskupije u
prostorijama Znikine kurije na
Kaptolu 28 (1942.-1972.)

Razorena župna crkva i stan
u Sarvašu 1991. godine

Trg ispred zagrebačke
katedrale na slici
Aloisa Kaswaldera